GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
CENTRAL STATISTICAL OFFICE

Monitoring banków 2005–2010
Monitoring of banks 2005–2010

STATISTICAL ANALYSES AND STUDIES

STUDIA I ANALIZY STATYSTYCZNE

WARSZAWA 2010 WARSAW

Opracowanie publikacji
GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY DEPARTAMENT FINANSÓW

Preparation of the publication
CENTRAL STATISTICAL OFFICE FINANCE DIVISION

kierujący *supervisor*: Prof. nadzw. dr hab. **Grażyna Ancyparowicz** - dyrektor Departamentu Finansów GUS

zespół *team*: Grażyna Ancyparowicz
Wojciech Bąbik
Magdalena Mądra
Agnieszka Helbert
Kinga Banaszek

Projekt okładki
Cover design

Zakład Wydawnictw Statystycznych
Statistical Publishing Establishment

ISSN Książka 1689-4626
ISSN CD-ROM 2082-5668

Publikacja dostępna na stronie internetowej
Publication available on website
http://www.stat.gov.pl

PRZEDMOWA

Główny Urząd Statystyczny przekazuje Państwu po raz trzeci z rzędu *Monitoring Banków*. Jest to analityczne opracowanie, rodzaj raportu, a zarazem dokumentu kronikarskiego, opisującego warunki działania polskich banków w okresie poakcesyjnym. Niniejsza edycja składa się z trzech części. W pierwszej przypominamy najważniejsze fakty, które w latach 2007-2008 doprowadziły do załamania wzrostowego trendu globalnych rynków finansowych, omawiamy makroekonomiczne uwarunkowania działalności banków w 2009 r., nawiązujemy do programów rządowych oraz inicjatyw organów nadzoru finansowego, które przyczyniły się do normalizacji sytuacji na rynkach światowych w 2010 r. W drugiej części publikacji przedstawiamy główne tendencje rozwojowe europejskiego rynku bankowego, badamy zmiany ilościowe i jakościowe, które dokonały się w procesie adaptacji sektora bankowego do działania w warunkach podwyższonego ryzyka i recesji w sferze realnej. Ten sposób podejścia do tematu pozwala na obserwowanie polskich banków na tle sektora bankowego w innych krajach Unii Europejskiej. Część drugą zamykają informacje o wynikach finansowych polskich banków i wskaźnikach określających ich standing finansowy. Część trzecią stanowi aneks statystyczny, dostępny wyłącznie wersji elektronicznej (w formacie XLS). Aneks ten zawiera szeregi czasowe zestawione z publikowanych przez Europejski Bank Centralny informacji statystycznych o europejskich instytucjach kredytowych oraz zagregowane (w różnych przekrojach) dane na temat polskiego sektora bankowego. W opracowaniu tego fragmentu aneksu wykorzystaliśmy sprawozdania banków przekazane do Głównego Urzędu Statystycznego przez Narodowy Bank Polski i Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, a także materiały publikowane na portalu internetowym.

Przekazując do rąk Państwa *Monitoring Banków*, pragnę podziękować wszystkim osobom i instytucjom za udostępnione dane oraz za przekazywane uwagi i wnioski, które są cenną inspiracją w kształtowaniu i wzbogacaniu treści tej publikacji.

Dyrektor Departamentu Finansów

Prof. nadzw. dr hab. Grażyna Ancyparowicz

Warszawa, grudzień 2010 r.

PREFACE

The Central Statistical Office gives you the third edition of Monitoring of Banks. It is the analytical publication, a kind of report and simultaneously – the chronicle describing conditions of polish banks activity during the post-accession period.

This edition consists of three parts. In the first we recall the most important facts, which in 2007-2008 led to the collapse of the increasing trend of global financial markets, discussing the macroeconomic determinants of banks' activities in 2009. We also refer to the government programs and initiatives of the financial supervisory authorities, which contributed to the normalisation of the situation on global markets in 2010.

In the second part of this book we present the main trends of the European banking market, we examine the quantitative and qualitative changes that have taken place in the adaptation process of the banking sector to operate in terms of the high risk and recession in the real economy. This approach to the subject allows the observation of Polish banks on the background of the banking sector in other European Union countries. The second part closes the information on financial effects of Polish banks and indicators which determine their financial standing.

The third part is a statistical annex, available only electronically (in XLS format). This annex contains time series compiled from published by the European Central Bank statistical information on European credit institutions and aggregated (in various profiles) data on the Polish banking sector. To draw-up of this part of annex we used the bank reports submitted to the Central Statistical Office by the National Bank of Poland and Office of Financial Supervisory Commission, as well as the data published on the web portal.

Presenting the Monitoring of banks, I would like to thank all persons and institutions for shared data and the submitted comments and proposals, which are valuable inspiration in projection and enriching the contents of this publication.

Director of the Finance Division CSO

Associate Professor
Grażyna Ancyparowicz

Warsaw, December 2010

CZĘŚĆ PIERWSZA
KRYZYS *SUBPRIME*[1] W STATYSTYCE OECD

I. ROLA FINANSÓW W ROZWOJU GOSPODARKI ŚWIATOWEJ

I.1. Rola wielkich korporacji w globalizacji rynków finansowych

Gospodarka rynkowa rozwija się cyklicznie, okresy wysokiej koniunktury, spowolnienia wzrostu i recesji powtarzają się z mniejszą lub większą regularnością. Na przełomie XIX i XX wieku powstał kapitał finansowy[2] i od tego czasu na przebieg klasycznego cyklu inwestycyjnego nałożyły się i z coraz większą siłą zaczęły oddziaływać zjawiska monetarne, multiplikując efekty procesów realnych[3]. Od tego czasu, lobby reprezentujące interesy wielkich korporacji, wywiera istotny wpływ na wewnętrzną i zagraniczną politykę mocarstw światowych, oddziałuje na ponadnarodowe instytucje finansowe, które stają się coraz bardziej wyrazicielem interesów transnarodowych grup kapitałowych.

Na przebieg cyklu wpływa także stopień dojrzałości gospodarki. Już w okresie międzywojennym Stany Zjednoczone i kraje Europy Zachodniej osiągnęły dojrzałość ekonomiczną, po drugiej wojnie światowej rozpoczęła się era masowej konsumpcji[4]. W ostatnim trzydziestoleciu gospodarki krajów wysoko rozwiniętych weszły w stadium postindustrialne, charakteryzujące się tym, że o tempie wzrostu ekonomicznego decydowały sektory usługowe i branże oparte na wiedzy, a dziedziny pełniące dawniej rolę sektorów wiodących przejęły kraje z grupy *emerging markets*. Okres ten przyniósł konwergencję technologiczną i organizacyjną części aparatu wytwórczego na osi Północ-Południe, wprowadził nowy międzynarodowy podział pracy i nowy ład ekonomiczny. Siłą sprawczą tych przeobrażeń gospodarki światowej były decyzje transnarodowych korporacji o wyzbywaniu się pracochłonnych, zanieczyszczających środowisko naturalne, przestarzałych (z punktu widzenia liderów postępu technicznego) technologii i linii produkcyjnych. Technologie te

---

[1] Według nieformalnie przyjętych standardów amerykańskiego sektora bankowego za kredyt *subprime* uznaje się ekspozycję o wątpliwym scoringu kredytowym, czego przejawem jest przekroczenie następujących wskaźników:

- P t I> 25% (*Payment to Income Ratio* – relacja kwoty miesięcznej obsługi kredytu do dochodu klienta),
- D t I > 36% (*Debt to Income Ratio* – relacja wszystkich płatności zadłużeniowych do dochodu klienta),
- L t V > 80% (*Loan to Value* – relacja kwoty kredytu do wartości finansowanej przez ten kredyt nieruchomości).

Więcej na ten temat por.: D. J. McDonald, D. Thorton, *A Primer on the Mortgage Market and Mortgage Finance*, Federal Reserve Bank of St. Louis, "Review", January/February/ 2008

[2] R. Hilferding, *Kapitał finansowy*, PWN Warszawa 1958, s. 196

[3] M. Drozdowicz-Bieć, *Kryzysy finansowe i cykle koniunktury* [w:] *Rynek usług finansowych a koniunktura gospodarcza* pod red. J. Garczarczyka, CEDEWU.PL, Warszawa 2009, s. 17-23

[4] Więcej na ten temat por. m. in.: W. W. Rostow, *The Stages of Economic Growth. A Non-Communist Manifesto*, Cambridge 1971 oraz W. W. Rostow, *The World Economy. History and Prospect*, London 1978

korporacje z krajów Centrum przekazywały swoim filiom i kooperantom w krajach Peryferii i Semiperyferii[5]. Proces ten, określany mianem *redeployment*, dawał obopólne korzyści. Kraje rozwinięte gospodarczo mogły skoncentrować swe zasoby intelektualne, kapitałowe, materialne w dziedzinach generujących nowe sektory wiodące, kraje rozwijające się zyskiwały dostęp do kapitału, licencji i *know-how* renomowanych firm[6]. Zjawiskom tym towarzyszyła i potęgowała je ogromna mobilność przestrzenna i branżowa czynników produkcji oraz masowe przemieszczanie się ludności[7]. W tych okolicznościach, strategie wielkich korporacji popierały zarówno rządy państw macierzystych, jak i władze krajów goszczących bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ), niezdolne do przełamania zacofania gospodarczego własnymi siłami. W latach dziewięćdziesiątych do gospodarki światowej włączyły się byłe europejskie kraje Demokracji Ludowej, a tym samym otwarły się nowe możliwości ekonomicznej i technologicznej współpracy na osi Wschód-Zachód.

Powołanie sformalizowanych struktur takich jak: Unia Europejska, Północnoamerykańskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu[8], Wspólny Rynek Południa (*Mercosue*)[9] nadało instytucjonalne ramy międzynarodowej kooperacji i specjalizacji, przynosząc krajom członkowskim komparatywne korzyści. Powołanie (w miejsce GATT) w 1993 r. Światowej Organizacji Handlu (*World Trade Organization* – WTO) przyniosło dalszą liberalizację stosunków gospodarczych.

Konkurencja, specjalizacja i możność prowadzenia operacji na wielką skalę w połączeniu z coraz wyższym poziomem konsolidacji kapitału finansowego oraz dywersyfikacją ryzyka zwiększały potencjał ekonomiczny wielkich przedsiębiorstw, działających w skali ponadnarodowej. Przedsiębiorstwa te prowadząc ekspansywną politykę na skalę co najmniej regionalną, a często globalną, są oceniane kontrowersyjnie, lecz bez wątpienia mają one pozytywny wpływ na aktywizację krajów goszczących ich filie i oddziały. Głównym celem ekspansji transnarodowych korporacji jest dążenie do realizacji globalnej efektywności. Głównymi przesłankami angażowania się korporacji w krajach opóźnionych w rozwoju ekonomicznym była obniżka kosztów i zapewnienie sobie kontroli nad dostępem do surowców. Bogactwa naturalne lub niskie koszty

---

[5] W latach osiemdziesiątych do Centrum zaliczano kraje i regiony najwyżej rozwinięte ekonomicznie, w szczególności: Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, Europę Zachodnią, Japonię. Kraje peryferyjne to kraje Trzeciego Świata, Semiperyferia – to azjatyckie tygrysy, a obecnie także Indie, Chiny, Rosja oraz kraje Europy Środkowej i Wschodniej. Por.: I. Wallerstein, *World-Systems Analysis: An Introduction*. Duke University Press, Durham, North Carolina 2004

[6] P. P. Streeten, *Development Ideas in Historical Perspective*, "Economic Impact" 4/1982; A. Müller: *Przegrupowanie gałęzi przemysłu. Geneza i perspektywy redeployment.* Warszawa 1988 PWN, s. 31-56

[7] Więcej na ten temat por.: *Granice konkurencji. Grupa Lizbońska*, seria „Euromanagement" Poltext, Warszawa 1996

[8] *North American Free Trade Agreement* – NAFTA. Jest to umowa o ustanowieniu strefy wolnego handlu, zawarta między USA, Kanadą i Meksykiem, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1994 r.

[9] *Mercado Común del Sur* – *Mercosur* to regionalne ugrupowanie integracyjne w Ameryce Południowej, założone w 1991 r. z siedzibą w Montevideo, do którego należą Argentyna, Brazylia, Paragwaj i Urugwaj. Ugrupowanie to działa na rzecz koordynacji polityki gospodarczej, legislacyjnej, unii celnej (która weszła w życie w 1995 r.).

robocizny nadal mają wpływ na decyzje o lokalizacji inwestycji, lecz – w warunkach podziału świata na strefy wpływów – coraz bardziej liczą się inne wartości.

Wykres 1. Pozycja i wpływ na gospodarkę światową wybranych krajów w perspektywie 2015 r.; w % odpowiedzi respondentów

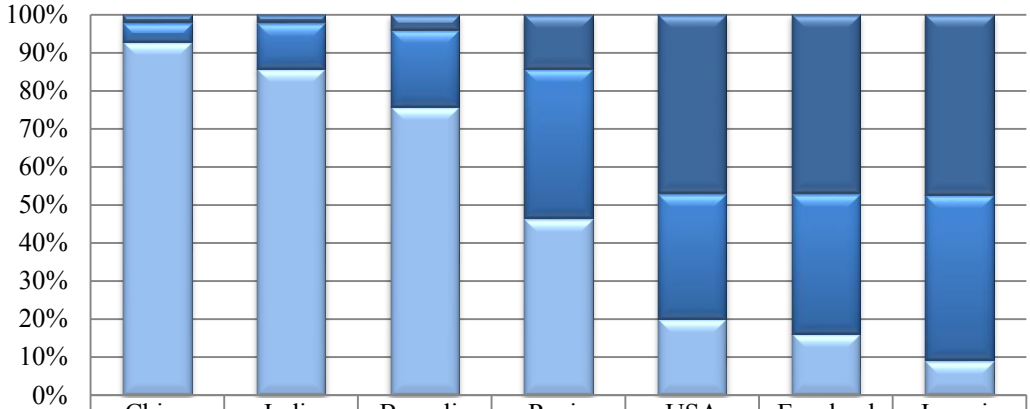

	Chiny	India	Brazylia	Rosja	USA	Euroland	Japonia
Słabsza	2	2	4	14	47	47	47
Bez zmian	5	12	20	39	33	37	43
Silniejsza	92	85	75	46	20	16	9

Źródło: Economic Conditions Snapshot. December 2010, McKinsey Survey Results

Wykres 2. Udział zysków wygenerowanych w krajach zaliczanych do *emerging markets* w zyskach ogółem wielkich korporacji; w %

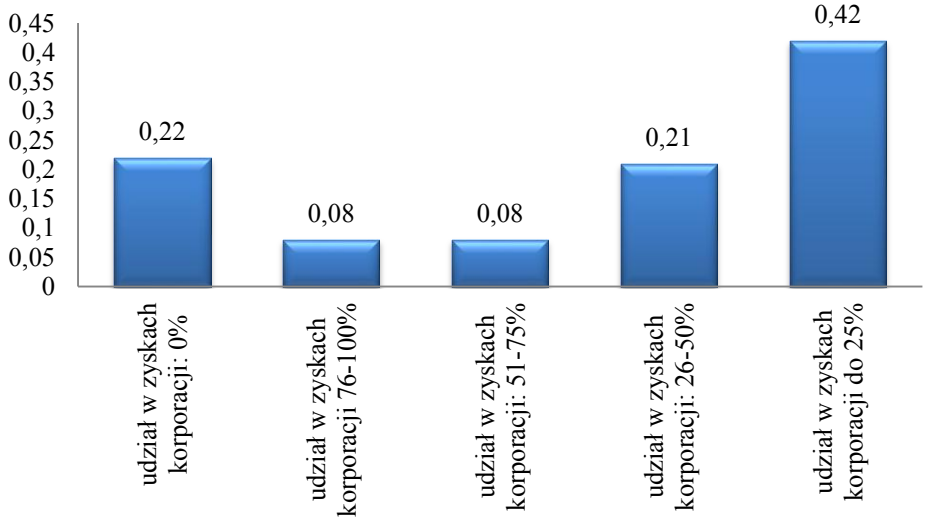

Źródło: jak w wykresie 1

Transnarodowe korporacje przyczyniły się i nadal przyczyniają do restrukturyzacji i modernizacji sektorów wiodących, a poprzez to – do postępu w całej gospodarce kraju goszczącego, stąd wynika ich rola jako promotora postępu w państwach zaliczanych do Semiperyferii (zwanych także rynkami wschodzącymi – *emerging markets*)[10]. Z badań koniunktury,

[10] E. Adamowicz, Korporacje transnarodowe w finansowaniu rozwoju infrastruktury [w:] *Czas na pieniądz. Zarządzanie finansami. Inwestycje i wycena przedsiębiorstw* pod red. D. Zarzeckiego. Uniwersytet Szczeciński, Zeszyty Naukowe Nr 586: Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 25, Szczecin 2010, s. 13-14

przeprowadzonych na reprezentatywnej grupie menedżerów największych światowych korporacji wynika, że w perspektywie pięciu najbliższych lat, powszechnie oczekuje się wzrostu rangi Chin, Indii oraz Brazylii kosztem osłabienia pozycji Stanów Zjednoczonych, Eurolandu i Japonii. Większość badanych korporacji będzie miała w zyskach ogółem duży udział zysków wygenerowanych przez filie bądź oddziały zlokalizowane w krajach zaliczanych do nowych rynków wschodzących.

I.1.1. Struktura walutowa pieniądza międzynarodowego

Na przebieg procesów globalizacji[11] istotny wpływ wywarła (wymuszona w następstwie zalewu gospodarki światowej „petrodolarami"), decyzja z 15 sierpnia 1971 r. o uwolnieniu amerykańskiego dolara od złotego parytetu. Załamanie ustanowionego w Bretton Woods ładu monetarnego zniosło kruszcowe ograniczenia dla kreacji pieniądza. Stało się to w przededniu ery powszechnej informatyzacji, która stworzyła nową jakość w każdej dziedzinie życia, nie wyłączając rynków finansowych. Możliwość nieograniczonego przemieszczania przestrzennego strumieni kapitału finansowego w czasie rzeczywistym wzmogła zagrożenia spekulacją, o których już w latach trzydziestych minionego wieku pisał John Maynarda Keynes: „W miarę ulepszania organizacji rynków występuje istotne niebezpieczeństwo, że spekulacja weźmie górę nad przedsiębiorczością"[12]. Światowe rynki finansowe wymknęły się spod kontroli jakiejkolwiek władzy politycznej, a co gorsza – także władzy monetarnej. W latach dziewięćdziesiątych, w zarządzaniu ryzykiem finansowym rozprzestrzenił się hedging[13]. Granicząca z hazardem, pogoń za szybkim i wysokim zyskiem z operacji finansowych, uruchomiła samonapędzający się mechanizm potęgowania obrotów aktywami finansowymi na skalę nieporównywalnie wielką z dynamiką realnej gospodarki. W tych okolicznościach, w ostatniej dekadzie XX wieku gospodarka światowa weszła w nowy jakościowo etap, charakteryzujący się asymetrycznym rozluźnieniem związków między sferą finansową i realną. Sfera realna nadal wymagała zasilania przez sferę finansową, podczas gdy sfera finansowa emancypowała się coraz bardziej względem sfery realnej.

Od 1990 r. do 2007 r. światowe aktywa finansowe (akcje, prywatne i publiczne papiery dłużne, depozyty bankowe) wzrosły prawie czterokrotnie (do 194 bln USD) osiągając wartość ponad trzykrotnie wyższą od światowego produktu krajowego brutto (61 bln USD). W ciągu ostatnich pięciu lat przed kryzysem *subprime*, prawie siedmiokrotnie wzrosła wartość transferów

[11] OECD definiuje globalizację jako proces, w wyniku którego rynki krajowe oraz procesy wytwórcze stają się coraz bardziej powiązane poprzez wymianę towarów i usług, przez przepływ kapitałów oraz technologii.
[12] J. M. Keynes, *Collecting Writings*, t. 24, Basingstocke 1956, s. 204
[13] W. Morawski, *Historia finansów współczesnego świata od 1900 roku*, Difin, Warszawa 2008, s. 119

finansowych na rynkach międzybankowych (z 900 mld USD do 6 000 mld USD)[14]. Ogromne, wymykające się wszelkiej instytucjonalnej kontroli, zasoby wirtualnego pieniądza przemieszczały się między poszczególnymi krajami i kontynentami.

Wzrost aktywów finansowych i strumieni pieniądza podniósł wartość światowych rezerw walutowych z 3,4 bln USD w 2004 r. do 6,8 bln USD w 2009 r.[15]. Zmiany ilościowe na globalnych rynkach finansowych nie wywołały jednak istotnych zmian w strukturze walutowej transakcji i rezerw światowych. Od 55 lat główną walutą rezerwową, akceptowaną przez banki centralne na całym świecie jest amerykański dolar; jego udział w globalnych rezerwach wynosił w połowie 2009 r. ok. 63%. Euro, z udziałem 27% było drugą – pod względem udziału – walutą w koszyku światowych rezerw, wśród pozostałych walut rezerwowych, tylko japoński jen z udziałem ok. 3% miał większe znaczenie[16]. Ze struktury światowych rezerw finansowych wynika, że bezpieczniejsze jest lokowanie aktywów finansowych w Centrum niż na Peryferiach czy Semiperyferiach, dlatego właśnie w Centrum koncentrują się globalne oszczędności i tam następuje ich redystrybucja.

Wykres 3. Struktura światowych rezerw walutowych; stan na 30 czerwca 2009 r.

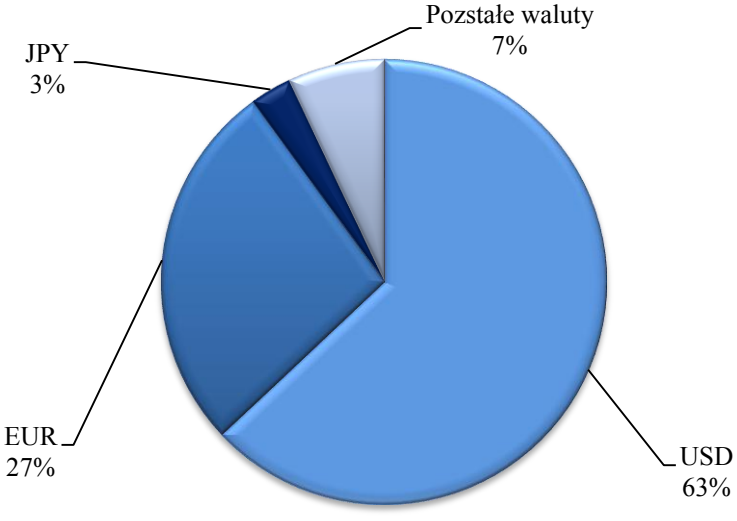

Źródło: McKinsey Global Institute, *An Exorbitant Privilege? Implications of Reserve Currencies for Competitiveness'*, December 2009

Stany Zjednoczone, jako największy emitent waluty rezerwowej, mogą wywierać istotny wpływ na przebieg cykli na rynkach finansowych, łagodząc negatywne dla siebie ich następstwa,

[14] McKinsey Global Institute, *Global capital markets. Entering a new era*, September 2009, s. 9

[15] McKinsey Global Institute, *An Exorbitant Privilege? Implications of Reserve Currencies for Competitiveness'*, December 2009, s. 14; G. Ancyparowicz, *Zmiany struktury popytu na światowe waluty rezerwowe* [w:] *Polskie finanse publiczne. Stan i perspektywa. Raport z drugiego posiedzenia Narodowej Rady Rozwoju* pod red.: E. Mączyńskiej, J. Osiatyńskiego, A. Koźmińskiego, Narodowa Rada Rozwoju, Warszawa 2010, s. 200-206

[16] Według prognoz ekspertów z McKinsey Global Institute, udział euro w koszyku walut rezerwowych w 2020 r. ma być równy udziałowi USD.

podczas gdy pozostałe kraje – zarówno rozwinięte, rozwijające się jak i zaliczane do rynków wschodzących – muszą radzić sobie własnymi siłami[17]. Przewaga USA jest mocno ugruntowana, zarówno na tynkach towarowych, jak i finansowych. W amerykańskich dolarach rozliczane jest ok. 86% kontraktów na światowych rynkach towarowych, w tym prawie wszystkie dostawy strategicznych surowców energetycznych, żywności oraz surowców mineralnych. Według danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego aż 66% krajów związało kurs swego pieniądza z walutą Stanów Zjednoczonych, a tylko 27% z euro[18]. Tak więc, w globalnym systemie finansowym, USD nadal pełni rolę głównej waluty transakcyjnej, środka płatniczego, środka tezauryzacji, o czym decyduje nie tylko potęga ekonomiczna tego kraju, ale pozycja lidera międzynarodowych organizacji odpowiedzialnych za ład monetarny. „Kontrolę nad międzynarodowym systemem finansowym sprawuje konsorcjum władz finansowych reprezentujących kraje wysoko rozwinięte. Są one strażnikami waszyngtońskiego konsensusu. Próbują narzucać poszczególnym krajom surową dyscyplinę rynkową, ale chętnie naginają zasady, kiedy system finansowy jest zagrożony. Tak to działa. W tym konsorcjum Stany Zjednoczone mające prawo weta wśród instytucji, które w Bretton Woods powołały Międzynarodowy Fundusz Walutowy i Bank Światowy są *równiejsze* od innych uczestników porozumienia”[19]. USA mają dominującą pozycję także w Organizacji ds. Handlu i Rozwoju (*Organization for Trade and Development* – OECD), Światowej Organizacji Handlu (*World Trade Organization* – WTO), oraz wielu innych instytucjach o globalnym zasięgu. Wyjątkowy status Stanów Zjednoczonych na rynkach finansowych i sferze realnej gospodarki światowej powoduje, że wydarzenia zakłócające prawidłowe funkcjonowanie amerykańskich rynków, jak również czynniki oddziałujące na przebieg cyklu koniunkturalnego w USA mają z reguły globalne reperkusje.

I.2. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a globalna konwergencja gospodarcza

Umiędzynarodowienie gospodarki światowej dokonało się za sprawą wielkich korporacji, które występując w roli inwestorów bezpośrednich, przekształciły rynki krajowe w regionalne i globalne rynki wystandaryzowanych (niekiedy wręcz zunifikowanych w swej klasie) produktów i usług[20]. Koncentracja i centralizacja kapitału nie ograniczyły wzrostu ilościowego ponadnarodowych spółek, przeciwnie – konkurencja pobudzała ekspansję korporacji, jej przejawem

[17] W ocenie McKinsey Global Institute, łączny wpływ aprecjacji dolara jako światowej waluty rezerwowej na amerykański PKB w czasie ostatniego kryzysu finansowego podniósł wartość bezwzględną tego wskaźnika o 5- 25 mld USD. Natomiast wzmocnienie pozycji euro nie miało wpływu na PKB eurolandu, gdyż pojawiły się komparatywne straty w handlu zagranicznym. McKinsey Global Institute, *An Exorbitant Privilege?...* , dz. cyt. s. 27-30
[18] Jak wyżej
[19] G. Soros, *Nowy paradygmat rynków finansowych*, MT Biznes Spółka z o.o., Warszawa 2009, s. 132
[20] Ok. 2/3 światowego handlu generują ponadnarodowe przedsiębiorstwa.

było m. in. tworzenie nowych filii, oddziałów i przedstawicielstw za granicami kraju macierzystego. Liczba takich placówek rosła w miarę postępującej globalizacji.

Wykres 4. Strumień bezpośrednich inwestycji zagranicznych; ceny bieżące w mld USD

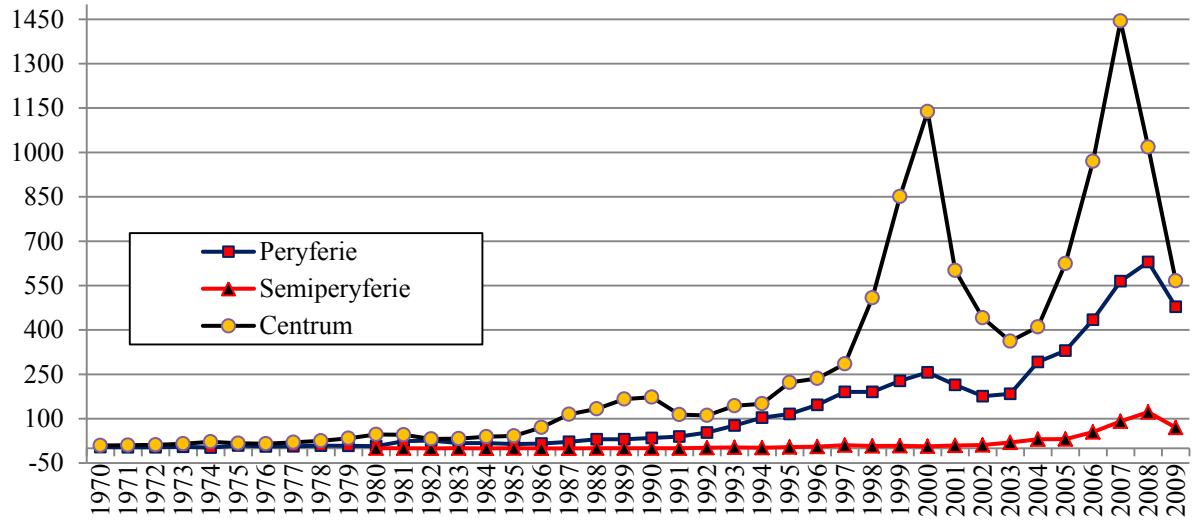

Źródło: *World Investment Report 2010*, UNCTAD

Wykres 5. Strumień BIZ ogółem; ceny bieżące mld USD

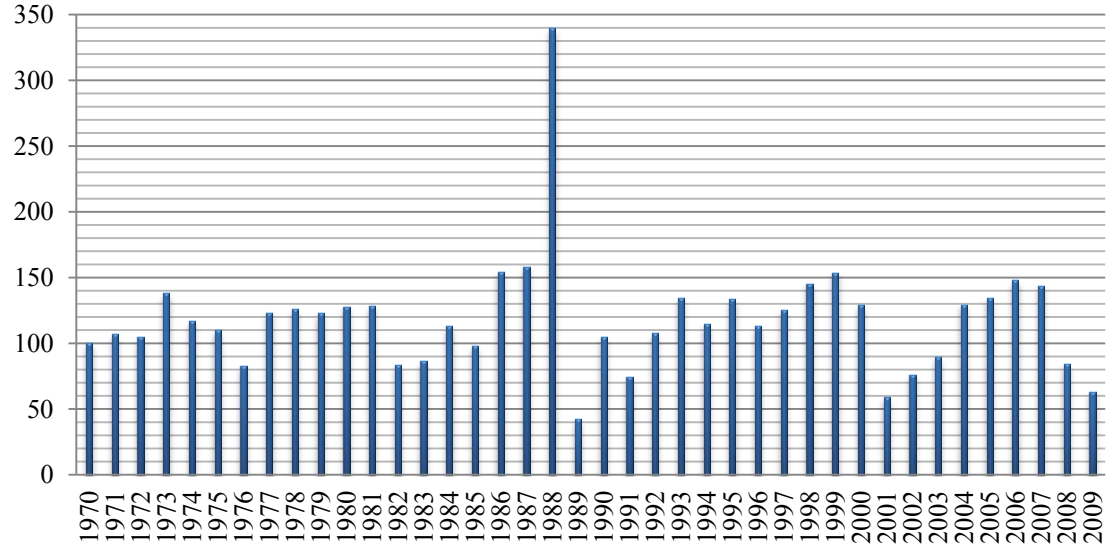

Źródło: jak wyżej

W ostatnim trzydziestoleciu XX wieku liczba transnarodowych korporacji wzrosła dziewięciokrotnie (z ok. 7 tys. w 1969 r. do ok. 65 tys. w 2003 r.), w tym ok. 10% stanowiły spółki prowadzące działalność w skali transkontynentalnej. W 2006 r. liczba spółek działających w skali szerszej niż krajowa wzrosła do 75 728 (z tego 55 490 pochodziło z krajów rozwiniętych, 20 238 z krajów rozwijających się); obecnie szacuje się liczbę tego typu spółek na 82-85 tys. Ponadnarodowe korporacje w 80% wywodziły się z Centrum, tj. Stanów Zjednoczonych, Unii

Europejskiej oraz Japonii, w tym 75% spółek pochodziło z ośmiu najbardziej uprzemysłowionych państw świata (G 8)[21].

Wpływ transnarodowych spółek na gospodarkę krajów macierzystych i krajów goszczących dokonuje się głównie poprzez procesy *redeployment*, które generują transfery kapitału i technologii kanałem, jakim są bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ). Wartość przekazanych w tej formie zasobów w długim okresie stale rośnie, choć podlega fluktuacjom w zależności od bieżącej koniunktury. BIZ wzrosły z 13,3 mld USD w 1970 r. do szczytowego poziomu 2 100,0 mld USD w 2007 r., po czym spadły w okresie kryzysu do 1 770,9 mld USD w 2008 r. i 1 114,2 mld USD w 2009 r. Prognozy przewidują, że wraz z poprawą koniunktury, w latach 2011-2011 BIZ osiągną poziom wyższy niż w 2007 r.

Działalność wielkich korporacji koncentruje się w krajach wysoko rozwiniętych, tam trafia najsilniejszy strumień kapitału w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Jednak z punktu widzenia wpływu na procesy restrukturyzacji i modernizacji aparatu wytwórczego, inwestycje transnarodowych korporacji mają nieporównanie większe znaczenie w krajach rozwijających się i na rynkach wschodzących niż w krajach Centrum. Kraje Semiperyferii i Peryferii, są świadome, że postęp ekonomiczny zależy od pozyskania kapitału, licencji, *know-how* z wyżej rozwiniętego otoczenia. Różnymi sposobami zabiegają o obecność wielkich korporacji, podporządkowują się ich żądaniom. Wysoki udział BIZ w takich krajach oznacza zobowiązania, nie tylko w ujęciu płatniczym, ale także ograniczenie swobody decyzyjnej i suwerenności ekonomicznej krajów goszczących. Jednym z zagrożeń jest odpływ kapitału netto z krajów goszczących BIZ, szczególnie dotkliwy w okresach pogorszenia koniunktury. Jednak, w długim okresie, korzyści przeważają nad kosztami[22]. Integracja ekonomiczna poprzez BIZ sprzyja postępowi w każdej dziedzinie życia, podnosi ogólny dobrobyt, zmniejsza historycznie ukształtowane dysproporcje między Centrum a resztą świata. Na przykład, dzięki napływowi BIZ w latach 1980-2006 do Irlandii, Hiszpanii, Portugalii oraz Grecji, kraje te rozwinęły swoje gospodarki na tyle, by stać się także eksporterami kapitału w tej postaci[23]. Nie zmienia to faktu, że konflikty interesów między Centrum a *emerging markets* są z reguły rozstrzygane na korzyść transnarodowych korporacji z wysoko rozwiniętych krajów, a nie krajów goszczących BIZ. Jeśli sytuacja tego wymaga, korporacje bez wahania poświęcają swe filie na rzecz interesów centrali w macierzystym kraju.

---

[21] M. Peter-Wirski, *Firmy silniejsze niż państwa*, portal internetowy Europejskiego Centrum Analiz Geopolitycznych, 4 maj 2010 r.

[22] R. Poliński, *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w stabilizacji rozwoju gospodarki* [w:] *Polityka inwestycyjna a rozwój regionalny* pod red. R. Polińskiego, Wydawca: Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Stalowej Woli, Stalowa Wola 2009, s. 47-54

[23] I. Młynarzewska, *Wpływ liberalizacji przepływów kapitału w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) na przyspieszenie wzrostu gospodarczego*. *Globalne rynki finansowe w dobie kryzysu*, Wydawnictwo Fachowe CEDEWU.PL., Warszawa 2009, s. 92-93

W ostatnim czterdziestoleciu dynamika bezpośrednich inwestycji zagranicznych była wyższa od dynamiki wzrostu gospodarczego, co w ujęciu statystycznym obrazuje wzrost relacji BIZ do PKB z 0,51% w 1970 r. do najwyższego w ostatnim trzydziestoleciu poziomu, który odnotowano w 2007 r. – 3,80%. W czasie ostatniego kryzysu relacja BIZ do PKB obniżyła się do 2,91% w 2008 r. i 1,88% w 2009 r. Trzeba jednak pamiętać, że spadek ten wynikał nie tylko z wyczekujących postaw inwestorów na dalszy bieg wydarzeń, ale z obniżenia kwoty reinwestowanych zysków, w następstwie obniżenia rentowności działalności gospodarczej.

Transfery z tytułu inwestycji bezpośrednich zależą od przebiegu cyklu koniunkturalnego. Rosną w okresie ożywienia, słabną w czasie recesji. Tezę tę można udowodnić, odwołując się do międzynarodowych statystyk. Na przykład, według raportu Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD) najniższy poziom globalnych przepływów BIZ odnotowano w drugiej połowie 2009 r. – 1,1 bln USD (spadek o 38% w porównaniu z 2007 r.)[24]. Po opublikowaniu danych statystycznych, z których wynikało, że zahamowana została tendencja do pogłębiania recesji, nastroje inwestorów poprawiły się. Z danych *World Investment Prospects Survey 2010-2012* wynika, że 47% największych światowych firm z optymizmem oczekuje powrotu ożywienia gospodarczego w 2011 r., a 62% – w 2012 r. Prognoza UNCTAD na 2010 r. przewiduje napływ BIZ rzędu 1,2 bln USD i dalszy ich wzrost: w 2011 r. do poziomu 1,3-1,5 bln USD, zaś w 2012 r. – do 2,0 bln USD[25].

Wykres 6. Relacja strumienia BIZ do PKB; w %

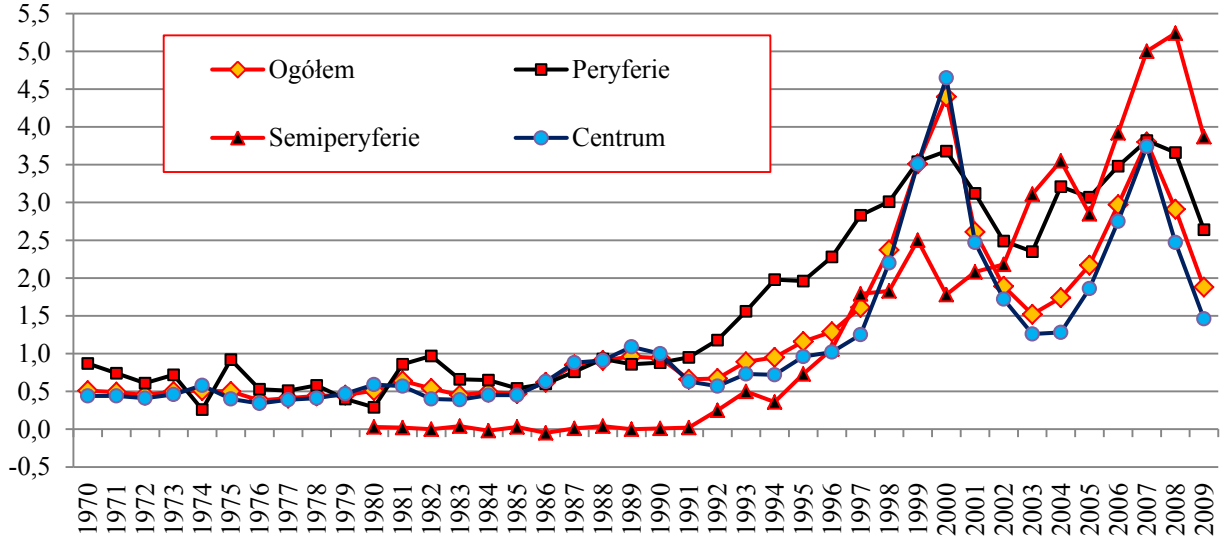

Źródło: jak wyżej

[24] R. Białkowski, *Firmy inwestują coraz śmielej*, „Puls Biznesu" z 7 września 2010 r.
[25] *World Investment Raport 2010*, IMF, s. 6-8

I.2.1. Największe transnarodowe korporacje finansowe

W latach sześćdziesiątych XX wieku działalność finansowa ograniczała się do gromadzenia i lokowania oszczędności, począwszy od lat siedemdziesiątych więź ta ulegała rozluźnieniu, zagrażając kryzysami finansowymi, bez związku z cyklem koniunkturalnym w sferze realnej. Poszukując skutecznych rozwiązań antykryzysowych, jedni nawoływali do przestrzegania tradycyjnych etycznych zachowań w relacjach biznesowych, inni uważali je za anachronizm[26], odwołując się do monetaryzmu bądź keynesizmu. Jedni upatrywali czynników sprawczych kryzysów finansowych w deregulacji oraz liberalizacji dostępu do rynków finansowych, inni twierdzili, że to państwo wywołuje kryzysy, zaburzając wolnorynkowe relacje. Pragmatycy głosili, że w globalnej gospodarce za bezpieczeństwo finansowe powinny odpowiadać instytucje o światowym zasięgu[27], zdolne do przejęcia nadzoru nad poczynaniami grup kapitału finansowego.

Współczesne korporacje finansowe nie są to dawne, wąsko wyspecjalizowane instytucje pośrednictwa finansowego, lecz koncerny działające w formule *allfinanz*[28]. W 2008 r. aktywa pięćdziesięciu największych korporacji finansowych o wartości 53,8 bln USD stanowiły 27,7% światowych aktywów finansowych. W końcu 2009 r. (po spadku aktywów finansowych w skali globalnej o 16 bln USD) aktywa pięćdziesięciu największych korporacji finansowych wyniosły łącznie 52,2 bln USD. Spadek wartości ich aktywów o 3,0% był relatywnie mniejszy niż spadek aktywów finansowych w gospodarce światowej. Dowodzi tego wzrost o 1,6 pkt proc. udziału pięćdziesięciu największych korporacji finansowych w globalnych aktywach finansowych. W 2009 r. (w porównaniu z 2008 r.) najbardziej zwiększyły się aktywa finansowych korporacji amerykańskich – do 9,4 bln USD (o 22,2%), natomiast aktywa finansowych korporacji europejskich obniżyły się. Największy spadek aktywów wystąpił w korporacjach brytyjskich – do 8,9 bln USD (o 13,5%), niższe były także aktywa korporacji francuskich – 8,3 bln USD (o 5,6%), niemieckich – 4,5 bln USD (o 16,3%). Nieznacznie wzrosły aktywa finansowych korporacji japońskich do – 4,2 bln USD (wzrost o 0,8%). Dokonały się ponadto pewne przegrupowania na liście pięćdziesięciu największych instytucji finansowych; miejsce korporacji irlandzkich i norweskich zajęły korporacje australijskie.

---

[26] Kodeks etyczny jest instrumentem niedoskonałym. Każdy kodeks, który stawia sobie za zadanie ideę poświęcenia się pewnemu systemowi wartości, musi stanowić jedynie pewien etap dużo bardziej kompleksowego projektu w dążeniu do dobra wspólnego. Por.: S. Lanza, M. Calcaterra, F. Perrini, *Etyka, finanse a wartość przedsiębiorstwa*, Biblioteka kwartalnika Naukowego „Pieniądze i Więź" Fundacja na Rzecz Polskich Związków Kredytowych – Instytut Stefczyka, Sopot 2010, s. 149 i 212-213

[27] Przykładem nadmiernie łagodnego podejścia państwa i władz monetarnych do sektora bankowego miała być m.in. Bazylea II, stąd propozycja szybkiego uchwalenia nowych, doskonalszych rozwiązań tj. Bazylei III.

[28] Termin *allfinanz* oznacza oferowanie w ramach współpracujących ze sobą spółek (zazwyczaj wchodzących w skład tego samego holdingu lub koncernu finansowego) wszelkiego typu usług bankowych, ubezpieczeniowych, doradztwa finansowego, inwestycji portfelowych.

Korporacje należące do pięćdziesięciu największych instytucji finansowych utworzyły łącznie 15 784 filie, w tym 10 699 za granicą. Rekordzistą pozostała amerykańska *Citigroup Inc.* (obecna w 75 krajach świata), drugie miejsce zajmował francuski *BNP Paribas* (z siecią rozciągającą się na 61 krajów), trzecie – niemiecki koncern finansowy *Allianz SE* (58 krajów), czwarte – francuska grupa *Societe Generale* (57 krajów). piąta pozycja w tym rankingu należała do brytyjskiego *HSBC Holdings PLC* (54 kraje).

Wykres 7. Struktura aktywów 50 największych korporacji finansowych w 2009 r. według kraju pochodzenia

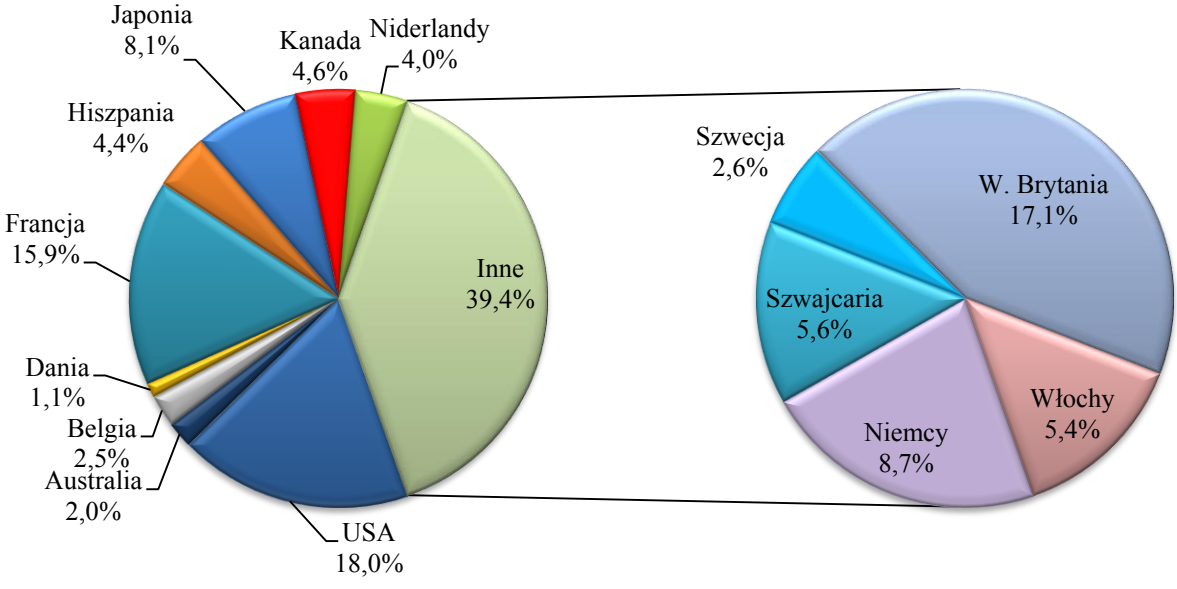

Źródło: *World Investment Report 2010*, UNCTAD

Wykres 8. Liczba filii i oddziałów pięćdziesięciu największych korporacji finansowych w 2009 r.; według krajów pochodzenia

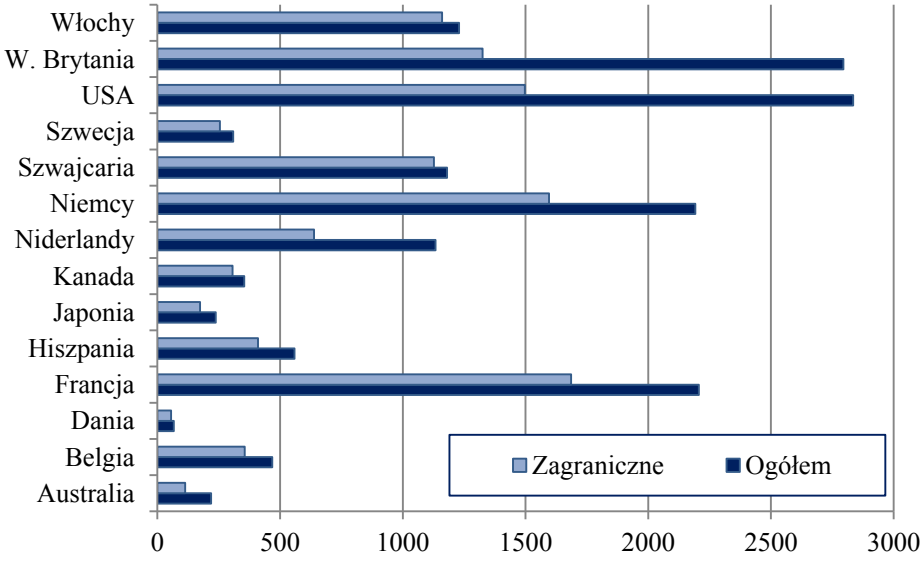

Źródło: jak w wykresie 4

Tabela 1. Ranking największych korporacji finansowych

Wyszczególnienie	Kraj pochodzenia	2008	2009					
		Aktywa			Liczba			
		w mln USD		2008 =100	etatów	oddziałów ogółem	zagranicą	krajów
Australia And New Zealand Banking Group Ltd	Australia	–	465 100	x	41 855	120	41	16
National Australian Bank Ltd	Australia	–	596 956	x	41 428	99	72	7
Dexia	Belgia	931 339	827 813	88,9	27 280	151	114	24
Fortis NV	Belgia	132 861	–	x	–	–	–	–
KBC Group NV	Belgia	508 322	460 311	90,6	54 185	317	242	25
Danske Bank A/S	Dania	680 095	583 274	85,8	21 853	67	56	8
Axa	Francja	963 539	1 015 010	105,3	103 432	542	485	38
BNP Paribas	Francja	2 969 315	2 948 928	99,3	201 740	755	596	61
Credit Agricole SA	Francja	2 365 122	2 231 858	94,4	89 172	312	191	46
Natixis	Francja	795 079	643 783	81,0	19 439	217	137	35
Societe Generale	Francja	1 616 599	1 467 086	90,8	160 144	380	277	57
Banco Santander SA	Hiszpania	1 501 619	1 546 007	103,0	169 924	390	308	28
BBV Argentaria SA	Hiszpania	776 323	749 648	96,6	103 545	169	102	23
BPLCank of Ireland	Irlandia	277 705	–	x	–	–	–	–
Mitsubishi UFJ Financial Group	Japonia	2 200 818	2 184 387	99,3	84 989	84	58	22
Mizuho Financial Group Inc	Japonia	1 691 286	1 672 252	98,9	57 661	50	30	11
Nomura Holdings Inc	Japonia	275 059	344 935	125,4	26 143	104	86	26
Canadian Imperial Bank of Commerce	Kanada	–	330 482	x	42 018	22	18	8
Manulife Financial Corp.	Kanada	308 782	393 966	127,6	21 000	44	43	14
The Bank Of Nova Scotia	Kanada	416 427	476 108	114,3	67 910	118	106	25
The Royal Bank Of Canada	Kanada	593 814	644 375	108,5	70 812	107	100	18
The Toronto-Dominion Bank	Kanada	–	564 478	x	63 335	63	39	10
Allianz SE	Niemcy	1 367 062	822 418	60,2	151 800	546	444	58
Commerzbank AG	Niemcy	–	1 145 077	–	61 270	312	167	23
Deutsche Bank AG	Niemcy	3 150 820	2 260 684	71,7	80 849	949	804	39
Hypo Real Estate Holding	Niemcy	600 363	–	x	–	–	–	–
Muenchener Rueckversicherung AG	Niemcy	308 179	311 912	101,2	47 017	385	181	41
DNB Nor ASA	Norwegia	263 592	–	x	–	–	–	–
Credit Suisse Group AG	Szwajcaria	1 118 881	1 021 541	91,3	48 300	209	179	31
Swiss Reinsurance Company	Szwajcaria	229 328	232 532	101,4	10 552	91	87	24
UBS AG	Szwajcaria	1 926 206	1 290 410	67,0	64 293	615	602	38
Zurich Financial Services	Szwajcaria	327 944	366 515	111,8	56 668	265	259	29
Nordea Bank AB	Szwecja	678 217	712 096	105,0	33 477	151	142	11
Skandinaviska Enskilda Banken AB	Szwecja	326 489	317 415	97,2	19 032	117	91	19
Svenska Handelsbanken AB	Szwecja	280 726	308 595	109,9	10 636	41	22	14
American International Group Inc	USA	860 418	863 697	100,4	96 000	299	131	43
Bank of America Corporation	USA	–	2 338 700	x	283 914	369	148	40
Bank of New York Mellon Corp.	USA	237 512	–	x	–	–	–	–
Berkshire Hathaway Inc	USA	267 399	356 320	133,3	257 000	380	152	33
Citigroup Inc	USA	1 938 470	2 002 213	103,3	263 000	796	601	75
JPMorgan Chase & Company	USA	2 175 052	2 135 796	98,2	226 623	704	265	35
Merril Lynch&Company	USA	667 543	–	x	–	–	–	–
Morgan Stanley	USA	658 812	819 719	124,4	62 211	147	118	29
The Goldman Sachs Group Incorporated	USA	884 547	880 528	99,5	33 100	140	82	21
Aviva PLC	W. Brytania	518 365	572 271	110,4	46 327	279	142	24
Barclays PLC	W. Brytania	3 001 433	2 226 694	74,2	153 800	495	154	42
HSBC Holdings PLC	W. Brytania	2 527 465	2 364 452	93,6	309 516	741	485	54
Old Mutual PLC	W. Brytania	–	264 514	x	53 706	225	145	23
Prudential PLC	W. Brytania	315 120	367 777	116,7	27 389	158	61	25
Royal Bank Of Scotland Group PLC	W. Brytania	3 511 187	2 682 319	76,4	183 700	790	273	29
Standard Chartered PLC	W. Brytania	435 068	436 653	100,4	77 697	107	65	31
Generali Spa	Włochy	2 527 465	2 364 452	93,6	309 516	741	485	54
Intesa Sanpaolo	Włochy	–	264 514	x	53 706	225	145	23
Unicredito Italiano Spa	Włochy	435 068	436 653	100,4	77 697	107	65	31

Źródło: *World Investment Report 2010*, UNCTAD

II. NASTĘPSTWA KRYZYSU *SUBPRIME* W SFERZE REALNEJ

Po drugiej wojnie światowej najbardziej dotkliwe zaburzenia w globalnym systemie ekonomicznym wywołały tzw. szoki naftowe. Kryzysy finansowe pojawiały się głównie w krajach rozwijających się, a jeśli dotykały kraje wysoko rozwinięte, to ich następstwa miały ograniczony zasięg terytorialny[29]. Wśród czynników sprawczych najczęściej wymienia się: nadmierną deregulację, bądź – przeciwnie – liberalizację norm ostrożnościowych w sektorze finansowym, w szczególności w sektorze bankowym. Modny obecnie nurt ekonomii behawioralnej podkreśla znaczenie czynnika psychologicznego. Chciwość, skłonność do spekulacji, predyspozycje do hazardu moralnego na wielką skalę (*too big to fail* – zbyt duży by upaść), wiara w nieomylność ratingu, sekurytyzacja, nadmierne aspiracje konsumpcyjne tworzą splot wzajemnie powiązanych determinant tak, że przyczyny kryzysów finansowych trudno oddzielić od skutków. Niezależnie od różnorodnych hipotez dotyczących czynnika sprawczego kryzysów finansowych, z badań statystycznych wynika, że globalizacja rynków finansowych oraz możliwość przeprowadzania i rozliczania transakcji w czasie rzeczywistym, przyspieszają wzrost sfery realnej, jeśli jednak pojawiają się zaburzenia funkcjonowania światowych rynków finansowych, wywołują regres, głębszy i bardziej długotrwały, niż wynikałoby to z przebiegu cyklu inwestycyjnego.

Po drugiej wojnie światowej, recesja, której nie towarzyszyło załamanie na rynkach finansowych, ani zniżkowa faza cyklu budowlanego (połączona z reguły ze spadkiem cen nieruchomości) trwała przeciętnie około dwóch lat i prowadziła do spadku PKB o ok. 2%. Recesje, które wywołały zawirowania na rynkach finansowych, zwłaszcza jeśli ich skutkiem było zacieśnianie akcji kredytowej *(credit crunch)* trwały dłużej – zazwyczaj do 2,5 lat, przy spadku PKB o 3%. W przypadku, gdy na te zjawiska nałożył się wpływ schyłkowej fazy cyklu budowlanego, okres dekoniunktury wydłużał się do 4,5-6 lat, a spadek realnego PKB sięgał 9%. Nie wszystkie objawy załamania koniunktury ujawniają się w tym samym czasie, spadek PKB jest poprzedzony spowolnieniem gospodarczym, ponieważ inwestycje podjęte w okresie ożywienia są jeszcze przez jakiś czas kontynuowane, co częściowo neutralizuje skutki załamania produkcji. Z pewnym opóźnieniem reaguje także handel zagraniczny, w rok po ujawnieniu recesji, obroty są niższe o ok. 7%, przy czym spadek importu jest z reguły silniejszy od spadku eksportu.

Recesja atakuje rynek pracy, przy czym bezrobocie w pierwszym roku nie rośnie zbyt gwałtownie, lecz (w stosunku do poziomu z okresu rozkwitu), w dolnym punkcie cyklu koniunkturalnego może zwiększyć się do 7 pkt proc. Po wejściu gospodarki na ścieżkę wzrostu

[29] W ostatnich czterdziestu latach kryzysy finansowe dotknęły Hiszpanię (1977 r.), Norwegię (1987 r.), Szwecję (1991 r.), Japonię (1992 r.), Kolumbię (1998 r.), kraje azjatyckie (Hongkong, Indonezję, Koreę Płd., Malezję, Filipiny i Tajlandię w latach 1997-1998), Argentynę (2001 r.).

jeszcze przez rok utrzymuje się wzrost stopy bezrobocia, likwidowane są miejsca pracy, trwa spadek produkcji przemysłowej (do ok. 9%). Faza ograniczania produkcji trwa ponad dwa lata, bowiem odbudowa akcji kredytowej dokonywała się najpierw w segmencie kredytów dla gospodarstw domowych, dopiero później (gdy ujawniał się wpływ popytu konsumpcyjnego na wzrost dynamiki PKB) – w segmencie kredytów korporacyjnych[30].

Jeśli w wyniku deregulacji na rynkach finansowych poszkodowany został sektor bankowy, spadek notowań papierów wartościowych sięga średnio 55%, realna wartość nieruchomości obniża się o ca 35%. Awersja do ryzyka powoduje, że spadek akcji kredytowej jest bardzo silny, a po uspokojeniu rynków finansowych na ogół potrzeba minimum trzech lat ożywienia gospodarczego w sferze realnej, aby dynamika kredytów wróciła do poziomu sprzed punktu zwrotnego, który zapoczątkował fazę zniżkową cyklu koniunkturalnego.

Charakterystyczną cechą kryzysów, których źródłem były zaburzenia w sektorze bankowym był wzrost długu publicznego sięgający do 86% jego wartości sprzed recesji. Dług generowały kosztowne programy interwencyjne, realizowane w warunkach spadku wydajności źródeł zasilających budżet państwa.

II.1. Polityka niskiej stopy procentowej a ryzyko kryzysu finansowego

Produkty finansowe są ze swej natury dobrami wyższego rzędu, na rynku bankowości detalicznej specjalne przywileje mają ludzie znani i bardzo zamożni, ale to nie oni, a masowi, średniozamożni klienci wywierają największy wpływ na dynamikę i potencjał kapitałowy sektora finansowego. Kiedyś biznes starał się dać ludziom tylko to, czego chcieli, teraz zaczął stosować socjotechniki, które powodują, że nabywcy chcą i potrzebują tego, co zostało im zaoferowane i wyprodukowane[31]. Środki konsumpcji i powiązane z nimi produkty finansowe mnoży się, by wywołać nowe potrzeby i jednocześnie pozwolić zarobić tym, którzy je zaspokajają[32]. Bardzo zasobni kupują drogie oryginały i markowe wyroby, dysponujący skromniejszymi środkami – tanie imitacje. Brak gotówki – dzięki kredytom, pożyczkom, ratalnym zakupom – nie jest już przeszkodą nie do pokonania. „Wydawanie przyszłych dochodów, czyli ich implozja w teraźniejszość, ma coraz większe znaczenie dla gospodarki. Nie wystarczy, że wydamy całe nasze bieżące wpływy, albo wszystko, co mamy w banku. Aby jej aktywność utrzymywała się na pożądanym poziomie, do

[30] S. Claessens, M. A. Kose, M. E. Terrones, *What Happens During Recessions, Crunches and Busts?* IMF Working paper 08/274, Washington 2008

[31] Konsumpcjonizm pojawił się w Stanach Zjednoczonych pod koniec XIX wieku. „Zasadniczą cechą tej kultury było kupowanie i konsumowanie, jako środek do szczęścia, kult nowości, demokratyzacja pragnień oraz wartość pieniężna, jako dominująca miara wszelkiej wartości w społeczeństwie". Por.: J. B. Schor, *The Overspent Americans: Upscaling. Downshifting and the New Consumer*, Basic Books, New York 1988, s. 22

[32] G. Titzer, *Magiczny świat konsumpcji*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie, MUZA SA, Warszawa 2009, s. 63

jakiego przywykła, musimy też wydawać coraz większą część pieniędzy, których jeszcze nie zarobiliśmy”[33].

Życie ponad stan to – obok motywu spekulacyjnego – jeden ze stale powracających czynników sprawczych wszelkiego typu kryzysów, a zwłaszcza kryzysów finansowych. Zbiorowe oraz indywidualne potrzeby społeczne zawsze wykraczają poza realne możliwości ich zaspokojenia z bieżąco akumulowanych lub zaoszczędzonych pieniędzy. Banki, cierpiące na nadpłynność środków, oferują coraz wyższe i nie zawsze dobrze zabezpieczone kredyty i pożyczki. Tego rodzaju praktyka rozpowszechniła się w ostatnim dwudziestoleciu w Stanach Zjednoczonych. Przeciętne dochody amerykańskich gospodarstw domowych utrzymywały się w tym okresie na niezmienionym poziomie, przy coraz wyższej polaryzacji majątkowej społeczeństwa. Przykremu zderzeniu marzeń z możliwościami ich realnego zaspokojenia miał zaradzić rządowy program wsparcia dążeń do posiadania przez każdego, kto tego pragnie kawałka własnej ziemi czy domu. Możliwości te stwarzał dostęp do kredytów hipotecznych dla mniejszości rasowych i osób o niskich dochodach. Wychodzono tu z prostego, psychologicznie uzasadnionego założenia, że mniej istotna jest uregulowana prawnie forma własności od możliwości użytkowania pożądanego dobra. Tani kredyt, poręczony przez prywatne (lecz posiadające gwarancje amerykańskiego rządu) instytucje finansowe stał się narzędziem realizacji „*american dream*”[34].

Wykres 9. Stopy procentowe kredytu referencyjnego

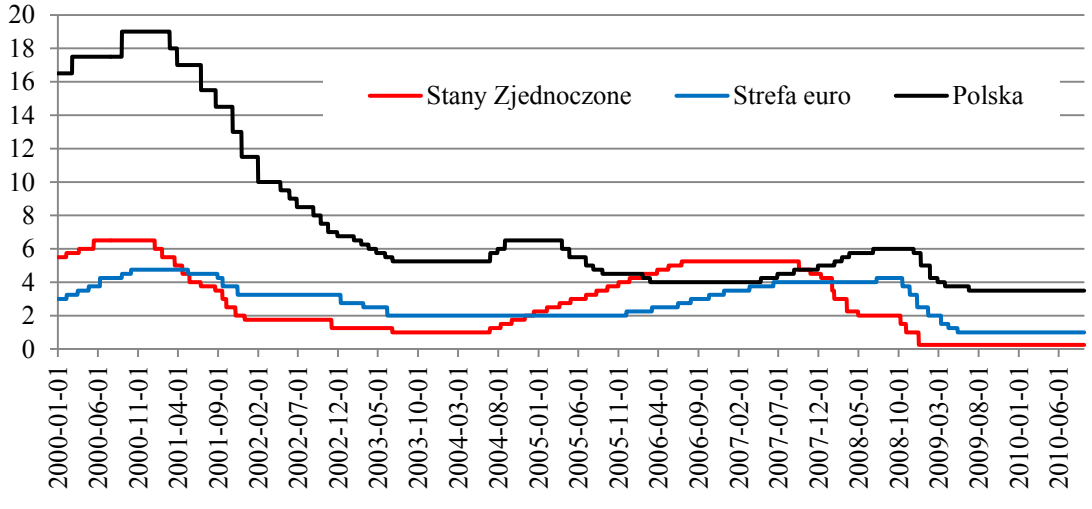

Uwaga: Dane dla strefy euro są średnią ważoną podstawowych stóp procentowych Niemiec, Francji i Włoch

Źródło: Federal Reserve and European Central Bank oraz OECD 2010, *What is the economic outlook for OECD countries*? *An Interin Assessment*. 09.08.2010, str. 21

[33] Tamże, s. 256

[34] M. S. Wiatr, *O niektórych współczesnych uwarunkowaniach polityki kredytowej banku* [w:] *Banki na rynku finansowym – dziś i w przyszłości. Uwarunkowania i perspektywy rozwoju banków* pod red. Marii Dębniewskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2010, s. 35-40

Do nadmiernego rozwoju akcji kredytowej i bezprecedensowego złagodzenia kryteriów oceny zdolności kredytowej na amerykańskim rynku bankowym – pośrednio – przyczyniła się polityka niskich stóp procentowych Systemu Rezerwy Federalnej *(The Federal Reserve System* – FED). Polityka ta oddziaływała nie tylko na amerykański, ale także na globalny rynek finansowy[35]. „Banki centralne skutecznie udrożniły system finansowy, wpompowując w niego pieniądze, wypływ środków z sektora bankowego z tytułu udzielanych kredytów trwał tak długo, aż zjawisko osiągnęło takie rozmiary, że sytuacja stała się bezprecedensowa"[36].

Łagodne warunki kredytowe przyczyniły się nie tylko do spekulacyjnie wysokich cen na rynku nieruchomości (z czego w USA skorzystali klienci nieposiadający odpowiedniej zdolności kredytowej), ale także do ponadnormatywnego wzrostu cen wszelkich aktywów w obrocie na światowych rynkach finansowych. Tworzenie „baniek spekulacyjnych"[37] przez inwestorów giełdowych generowało dalszy rozwój akcji kredytowej i wirtualnego pieniądza; coraz wyższe rynkowe ceny akcji były podstawą obliczania wartości firm, a ta – służyła do oceny wiarygodności kredytowej. Liczyło się nie to, co przedsiębiorstwo rzeczywiście sobą przedstawia, jaki generuje zysk, ale jaki ma wizerunek, notowania giełdowe i ocenę ratingową. Dodatnią lukę finansowania długoterminowych transakcji w sektorze bankowym większości krajów OECD finansowano krótkoterminowym kapitałem[38]. W ten sposób powstała w globalnym systemie finansów swoista „piramida finansowa". Wystarczyło naruszenie jednego z elementów tej konstrukcji, by sytuacja wymknęła się spod kontroli.

Kryzys finansowy, który rozpoczął się wiosną 2007 r. w USA i w czwartym kwartale 2008 r. rozprzestrzenił się na Europę i Azję, był dla wielu analityków zaskoczeniem. Tymczasem informacje o zagrożeniach w segmencie *subprime mortgage* pojawiły się już 9 lutego 2007 r., 2 kwietnia upadł *New Century Financial*, jednak zaczęto zdawać sobie sprawę z powagi sytuacji, dopiero wtedy, gdy *Bear Stearns* zgłosił 1 sierpnia wniosek o ochronę przed wierzycielami swoich funduszy *hedgingowych*. Jednak, w tym czasie nadal na plan pierwszy wybijały się doniesienia o spekulacjach na rynku ropy naftowej. Spadek cen ropy i gazu, jaki nastąpił latem 2008 r.

---

[35] S. E. Harrington, *The Financial Crisis, Systematic Risk, and the Future of Insurance Regulation*, "The Journal of Risk and Insurance", 2009, vol. 76, nr 4, s. 788; I. Pszczółka, *Wpływ polityki stóp procentowych systemu Rezerwy Federalnej na wycenę akcji w Stanach Zjednoczonych oraz Unii Gospodarczej i Walutowej. Koniunktura gospodarcza, od bańki internetowej do kryzysu subprime,* Wydawnictwo Academia Oeconomica C.H.Beck, Warszawa 2008, s. 155

[36] G. Soros, *Nowy paradygmat rynków finansowych*, dz. cyt., s. 137-138

[37] A. Ostalecka, *Geneza kryzysu na rynku kredytów subprime*, Finanse 2009 – Teoria i praktyka bankowości nr 538, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Usług nr 38, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2009, s. 60; I. Pszczółka, *Wpływ polityki stóp procentowych systemu Rezerwy Federalnej na wycenę akcji w Stanach Zjednoczonych oraz Unii Gospodarczej i Walutowej. Koniunktura gospodarcza, od bańki internetowej do kryzysu subprime*, Wydawnictwo Academia Oeconomica C.H.Beck, Warszawa 2009, s. 151

[38] A. Małkiewicz, *Kryzys. Polityczne, ekologiczne i ekonomiczne uwarunkowania*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar", Warszawa 2010, s. 15, 19 oraz 60-74

powitano z ulgą i potraktowano jako zażegnanie niebezpieczeństwa. W tym czasie, kryzys finansowy, mający swój początek na amerykańskim rynku kredytów hipotecznych, zaczął wchodzić w swoje drugie, ostre stadium.

II.2. Sekurytyzacja wierzytelności a kryzys finansowy

W 2007 r., sygnałem o wchodzeniu cyklu budowlanego w fazę zniżkową, był spadek cen nieruchomości nie tylko w USA, ale także w innych krajach. Koniunkturę na rynku amerykańskim podtrzymywano za cenę nadmiernej liberalizacji dostępu do źródeł finansowania budownictwa. Rolę katalizatora kryzysu finansowego przypisuje się emitowanym na amerykańskim rynku obligacjom CDO (*Collateralized Debt Obligation*) zabezpieczającym najbardziej ryzykowne kredyty hipoteczne na zakup nieruchomości mieszkaniowych (*subprime*). Z pomocą tego instrumentu finansowego godzono „przepływy pieniężne z tytułu tysięcy kredytów hipotecznych z preferencjami inwestorów gustujących w różnych poziomach ryzyka i stopy zwrotu. Mania sekurytyzacji objęła swoim zasięgiem także (...) swapy kredytowe typu *default* (*credit default swap – CDS*)”[39]. Sekurytyzacja wierzytelności miała ograniczyć ryzyko poprzez podział instrumentów lokacyjnych na klasy dostosowane do skali ryzyka i regionu geograficznego. Zachęty dla tego typu inwestycji dawała wysoka dźwignia finansowa, przy relatywnie niskim zagrożeniu utratą zainwestowanego kapitału.

Wykres 10. Udział kredytów *subprime* na rynku kredytów hipotecznych w USA; w %

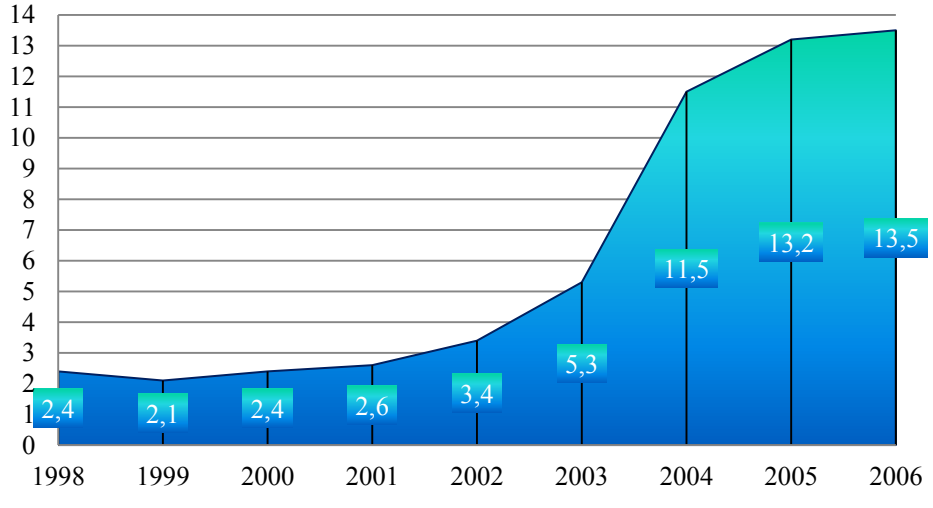

Źródło: W. W. Lang, J. A. Jagtiani, *The Mortgage and Financial Crises: The Role of Credit Risk Management and Corporate Governance*, International Atlantic Economic Society, March 2010, Springer, s. 127

[39] Jak wyżej, s. 18-19

Na skutek pogorszenia płynności w segmencie strukturyzowanych instrumentów kredytowych, emisja CDO spadła z 40 mld USD w 2007 r. do 10 mld USD w roku następnym[40], pochodne od nich i strukturyzowane instrumenty zaczęto traktować jako „toksyczne" aktywa. Wzrost awersji do ryzyka wywołał nasilający się brak płynności w systemie finansowym, który w pierwszej fazie kryzysu finansowego prowadził do wydłużania czasu realizacji transakcji oraz problemami z oszacowaniem wielkości dyskonta przy transakcji kupna danego instrumentu. Wraz ze spadkiem w 2008 r. ratingów instrumentów pochodnych i produktów strukturyzowanych, fundusze emerytalne i towarzystwa ubezpieczeniowe nie mogły trzymać dłużej tych aktywów w swych portfelach. Wyprzedaż CDO z uwagi na wysoką podaż na rynku oraz spadek cen wiązała się z zamknięciem tych pozycji z dużymi stratami dla inwestorów[41]. Z końcem 2008 r. rynek kredytów *subprime* praktycznie przestał istnieć.

Wykres 11. Relacja wartości instrumentów sekurytyzacyjnych do wartości światowych aktywów finansowych; w %

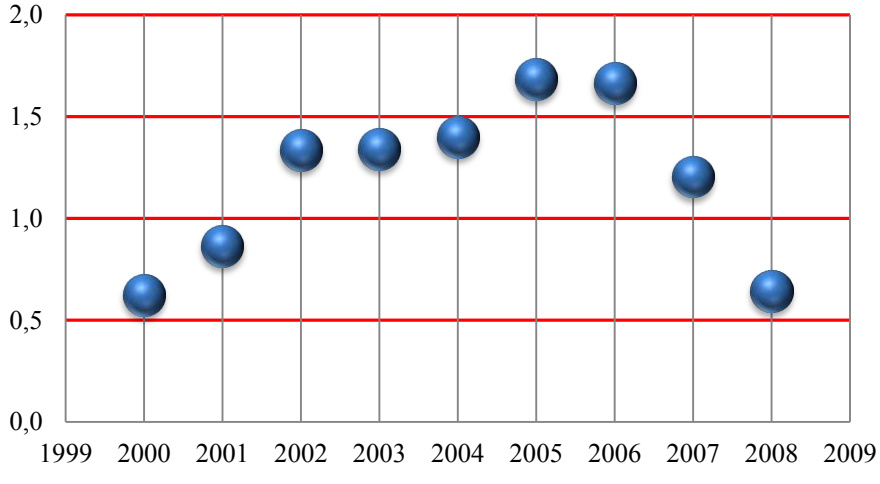

Źródło: McKinsey Global Institute, *Global capital markets. Entering a new era*. September 2009, s.14 oraz dane *Banku Światowego,* data.worldbank.org

Produkty sekurytyzacyjne nie przekraczały 2% aktywów finansowych ogółem, a tylko część z nich miała związek z produktami pochodnymi względem obligacji emitowanych na bazie zagrożonych lub straconych kredytów[42]. Wraz z ograniczaniem akcji kredytowej, emisja sekurytyzowanych instrumentów finansowych w Stanach Zjednoczonych zaczęła szybko spadać w następstwie umorzenia straconych wierzytelności, „oczyszczania się" sektora finansowego

[40] J. Caruana, L. Kodres, *Liquidity in Global Markets, Banque de France,* FSR, 2/2008, s. 70-71

[41] Również fundusze *hedgingowe* w swych aktywach posiadały strukturyzowane instrumenty pochodne, które tracąc na wartości, spowodowały konieczność sprzedaży części aktywów i zmniejszenia skali stosowanej dźwigni finansowej.

[42] McKinsey Global Institute, *Global capital markets. Entering a new era*. September 2009, s. 14; *World Economic Outlook*, IMF, April 2010, s. 14

z bezwartościowych aktywów i ograniczania dostępu do kredytu hipotecznego. W Europie, emisja produktów strukturyzowanych nie była systemowo powiązana z finansowaniem budownictwa mieszkaniowego, toteż ich podaż rosła znacznie wolniej, a załamanie rynku nie przebiegało tak gwałtownie jak w Stanach Zjednoczonych. Nie uchroniło to jednak przed dotkliwymi stratami europejskich instytucji finansowych, które w swych portfelach inwestycyjnych posiadały tego typu aktywa. Wyprzedaż i przeceny instrumentów finansowych, w znacznej mierze wywołane obawą o „toksyczne aktywa" obniżyły wartość globalnych aktywów finansowych z 196 bln USD w 2007 r. do 178 bln USD w 2008 r., wywołując równocześnie zmiany ich geograficznej struktury.

Rekordowy poziom bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) odnotowano w 2007 r., kiedy światowe transfery kapitału w tej formie wyniosły 1 979 bln USD. W kryzysowych latach, przy poważnych ograniczeniach dostępu do zewnętrznych źródeł zasilania oraz na skutek spadku zaufania do instytucji finansowych, strumień BIZ prawie wysechł. W 2008 r. globalne transfery z tego tytułu kształtowały się na poziomie 1,7 bln USD, w 2009 r. były jeszcze mniejsze – 1,2 bln USD. W krajach wysoko rozwiniętych wsparcie antykryzysowe (skoncentrowane na bankach i innych instytucjach finansowych) osiągnęło poziom około 30% PKB, w strefie euro gwarancje, rekapitalizacja i wykup akcji pochłonęły blisko 20% PKB[43]. Dzięki temu, regres wartości aktywów finansowych w krajach rozwiniętych był znaczny lecz nie katastrofalny. W znacznie gorszej sytuacji znalazły się kraje zaliczane do rynków wschodzących[44], których wzrost gospodarczy był zależny od zewnętrznych źródeł zasilania.

Wstrzymanie realizacji planowanych wcześniej inwestycji przez przedsiębiorstwa transgraniczne, miało na celu minimalizowanie strat poprzez przesunięcie zainwestowanego kapitału na rodzime rynki oraz na rynki o niższym ryzyku. W 2009 r. napływ BIZ do rynków wschodzących wyniósł 478 mld USD (o 24% mniej niż przed rokiem). W Azji Zachodniej zainwestowano 68 mld USD, w Azji Południowej, Wschodniej oraz Południowo-Wschodniej do 233 mld USD (spadek w ciągu roku o 17%), w Afryce 59 mld USD (o 19% mniej w porównaniu z poprzednim rokiem)[45]. Na obniżenie BIZ miały też wpływ inwestycje w kapitał własny (głównie pożyczki w ramach koncernów) oraz reinwestowane zyski, które znacznie spadły podczas dekoniunktury w sferze realnej utrzymującej się przez cały 2009 r. W ocenie *World Investment Prospets Survey 2010-2012* trend spadkowy został zahamowany, a transgraniczna aktywność

[43] Seminarium BRE-CASE, *Kryzys finansowy–zmiany w regulacji i nadzorze nad bankami*, Nr 109, 16.05.2010 r., s. 20
[44] A. Małkiewicz, Kryzys. Polityczne, ekologiczne i ekonomiczne uwarunkowania, dz. cyt., s. 29-46; A. Kochel, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w dobie światowego kryzysu gospodarczego. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie.* Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010, s. 133
[45] *Inwestycje na świecie zaczęły rosnąć*, „Rzeczpospolita", 23.06.2010 r.

powinna wkrótce powrócić wraz z falą optymizmu wśród inwestorów: 47% największych światowych firm oczekuje poprawy wyników w 2011 r., a 62% – w 2012 r.[46].

II.2.1. Reakcja sektora bankowego na kryzys *subprime*

Obawa przed nabyciem „toksycznych" aktywów okazała się bardzo silna, dlatego w wielu opracowaniach kryzys *subprime* określa się mianem kryzysu zaufania. Rzeczywiste przyczyny deregulacji globalnych rynków finansowych były – jak zwykle – bardzo złożone, nastąpiła kumulacja wielu zdarzeń, które pojedynczo niegroźne, razem spowodowały, że sytuacja wymknęła się spod kontroli. Jedną z nich była nierównowaga obrotów bieżących głównych uczestników handlu światowego, a zwłaszcza wysoki deficyt w obrotach bieżących USA, który finansowała w znacznym stopniu nadwyżka w bilansie płatniczym Chin. Rosnący popyt na USD umacniał kurs tej kluczowej waluty rezerwowej, co utrudniało trafną diagnozę sytuacji.

Wykres 12. Kredyty dla sektora niefinansowego w krajach OECD rok poprzedni=100

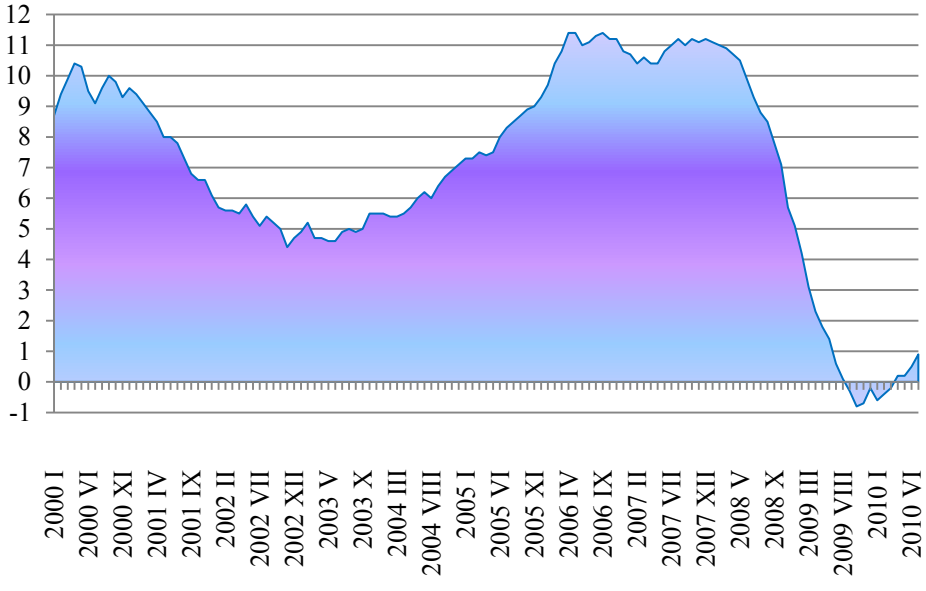

Źródło: OECD, *What is the economic outlook for OECD countries? An Interin Assessment,* 09.08.2010, s. 14

Narastająca od wiosny 2007 r. niepewność na światowych rynkach międzybankowych, po bankructwie Lehman Brothers (15 września 2008 r.) przerodziła się w panikę. Rosnąca niepewność na rynkach międzybankowych najpierw wywołała wzrost *spreadów*, a następnie zmniejszenie skali obrotów oraz spadek cen instrumentów finansowych. W miarę jak rosła awersja do ryzyka zwiększało się zaangażowanie wolnych środków finansowych w papiery wartościowe o wysokim

[46] CEO/CFO/CIO/CMO - Wiadomości, *Inwestycyjny optymizm korporacji*, 09.09.2010 r. oraz *World Investment Raport 2010*, s. 6-8

ratingu (zwłaszcza w amerykańskie obligacje skarbowe), co umacniało kurs amerykańskiej waluty. Równocześnie następowała koncentracja wolnych środków banków komercyjnych w macierzystych bankach centralnych. W atmosferze wzajemnej podejrzliwości rosły stopy procentowe na rynku międzybankowym, a mimo to banki powstrzymywały się od prowadzenia akcji kredytowej. Niski koszt utraconych korzyści z tytułu utrzymywania najbardziej płynnych aktywów pieniężnych, skłaniał inwestorów do wycofania się z krótkoterminowych depozytów oraz instrumentów zbywalnych. Inwestorzy portfelowi, odchodząc od aktywów pieniężnych zwrócili się w kierunku długoterminowych aktywów spoza szerokiego agregatu pieniężnego (M3)[47]. Zjawisko to jeszcze bardziej ograniczyło akcję kredytową. Zacieśnianie akcji kredytowej w połączeniu z utratą rynkowej wartości aktywów przyniosło bankom w latach 2007-2008 straty rzędu 1,4 bln USD. Ponad 60% tej sumy przypadało na Stany Zjednoczone, na Wielką Brytanię – 8%, na Niemcy i Szwajcarię po 7%.

Destabilizacja rynku finansowego w Stanach Zjednoczonych miała reperkusje globalne, ze względu na efekt zarażenia *(contagiom effect)* europejskich banków i innych podmiotów finansowych[48]. Powiązania integracyjne rynków finansowych w Unii Europejskiej są silniejsze niż na poziomie globalnym, toteż skutki załamania światowych rynków finansowych odczuły także banki, które nie miały żadnej styczności z „toksycznymi" instrumentami finansowymi. W stosunku do PKB najwyższe straty odnotowały banki i firmy ubezpieczeniowe Szwajcarii (19,9%), Stanów Zjednoczonych (5,4%), Holandii (4,1%), Wielkiej Brytanii (3,1%) oraz Niemiec (2,3%)[49]. W okresie od początku 2008 r. do lutego 2009 r. banki amerykańskie i szwajcarskie straciły ponad 53%. swoich kapitałów własnych. W tym samym czasie banki niemieckie straciły 21,8%, brytyjskie 16,1%, japońskie 13,4%, holenderskie 10,7%, belgijskie 7%, a francuskie 5,9% wszystkich swoich kapitałów własnych. Kryzys finansowy obniżył drastycznie wartość rynkową banków amerykańskich i europejskich. Znalazło to odzwierciedlenie w obniżeniu indeksów sektorowych głównych giełd światowych o 60% w ciągu 2009 r. w stosunku do początku kryzysu[50].

II.3. Skutki kryzysu *subprime* dla sektora *general government*

Ograniczenia, a nawet brak dostępu do źródeł finansowania przedsiębiorstw niefinansowych zmienił kierunek trendu w sferze realnej ze wzrostowego na spadkowy. Interwencje rządów mające

[47] EBC, *Roczny raport EBC 2009*, s. 35-36
[48] A. Hetmańczyk, T. Kopuściański, *Uwarunkowania prowadzenia polityki pieniężnej w realiach kryzysu finansowego na przykładzie państw Europy Środkowo-Wschodniej*. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie. Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010, s. 105; D. Gros, C. Alcidi, *The Crisis and the Real Economy*. Intereconomics 2010/1, Forum, DOI: 10.1007/s10272-010-0320-0, s. 4
[49] www.imf.org
[50] *Dokąd zmierzają banki*, „Gazeta Bankowa" 04.05.2010 r.

na celu przeciwdziałanie dalszemu spadkowi efektywnego popytu, pociągały za sobą konieczność finansowania przedsięwzięć prorozwojowych ze środków publicznych, generując w niektórych krajach, wzrost zadłużenia sektora instytucji rządowych i samorządowych (*general government*) do niebezpiecznie wysokiego poziomu

II.3.1. Produkt krajowy brutto jako miara recesji wywołanej kryzysem *subprime*

Syntetycznym miernikiem koniunktury jest wielkość i stopa wzrostu produktu krajowego brutto. W ostatnich trzydziestu latach gospodarka krajów OECD utrzymywała – w ujęciu zagregowanym – dodatnią stopę wzrostu, choć trend rozwojowy podlegał fluktuacjom. Sytuacja zmieniła się pod wpływem kryzysu *subprime*.

Wykres 13. Zmiana realnej wartości PKB w stosunku do poprzedniego roku; w %

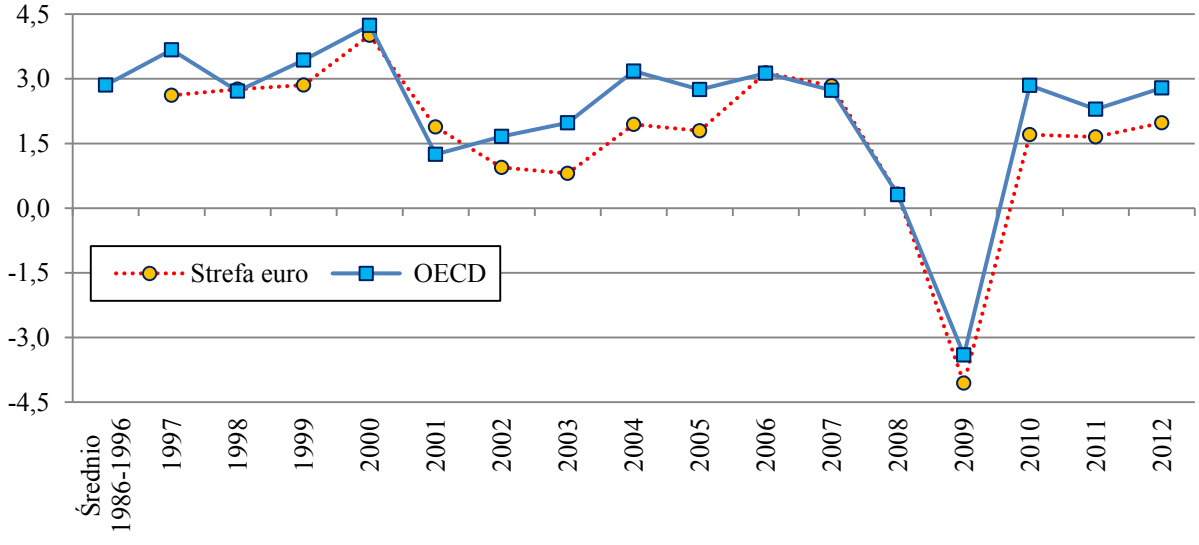

Źródło: portal internetowy OECD

W listopadzie 2008 r. kryzys finansowy przeniósł się na sferę realną amerykańskiej gospodarki, w grudniu *The National Bureau of Economic Research* oficjalnie ogłosiło recesję. W tym samym czasie przedstawione zostały założenia rządowej strategii zorientowanej na pobudzenie gospodarki, we współpracy z władzami monetarnymi, które nasiliły działania ukierunkowane na sanację systemu instytucji finansowych[51]. Programy interwencyjne ogłoszone w innych krajach OECD w ostatnich miesiącach 2008 r. nie zapobiegły pogłębianiu się kryzysu,

[51] W USA przeznaczono na ten cel 250 mld dolarów, w Wielkiej Brytanii 50 mld funtów, w Niemczech 80 mld euro, w Holandii 50 mld euro, we Francji 40 mld euro. Por.: C. Scardovi, S. Gatti, D. Ventola, *Market crises, the financial system and the real economy: Analysis and implications for the global financial services industry.* Journal of Risk Management in Financial Institution, vol. 3/2010, s. 227-228; D. A. Jameson, *Economic Crises and Financial Disasters – The Role of Business Communication*. Journal of Business Communication, vol. 46, October 2009, s. 499; W. W. Lang, J. A. Jagtiani, *The Mortgage and Financial Crises: The Role of Credit Risk Management and Corporate Governance*. International Atlantic Economic Society, March 2010, Springer, s. 127

który dotknął większość krajów świata. W 2009 r. dynamika globalnego PKB w relacji do poprzedniego roku była ujemna (*minus* 2,2%), w USA wskaźnik ten wyniósł (*minus* 2,6%), w Japonii (*minus* 5,4%), w Chinach nadal stopa wzrostu była dodatnia, ale niższa w porównaniu do lat poprzednich[52]. Kraje Europy Środkowej i Wschodniej również dotknęła głęboka recesja. Spadki PKB niektórych krajach tego regionu były większe niż w gospodarce światowej, większe niż przeciętnie w krajach OECD. W czasie kryzysu, na ich tle wyróżniła się Polska, w której dynamika PKB była dodatnia, do czego przyczynił się utrzymujący się nadal wysoki popyt konsumpcyjny (generowany w znacznej mierze przez spożycie zbiorowe) i korzystny wpływ deprecjacji złotego na poprawę salda obrotów z zagranicą.

Wykres 14. Przyrost realnej wartości PKB w stosunku do roku poprzedniego w wybranych krajach Europy Środkowej i Wschodniej; w %

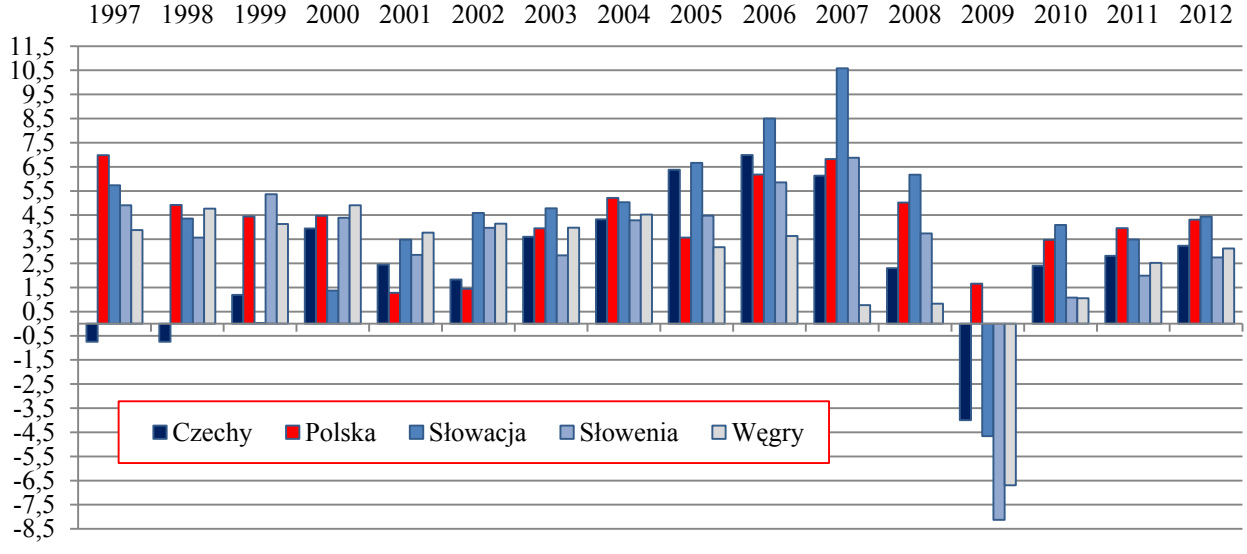

Źródło: jak wyżej

Zmniejszenie amplitudy wahań koniunkturalnych, charakteryzujące przebieg cyklu w gospodarce światowej miało związek z długookresową tendencją do obniżania średniorocznej stopy inwestycji. W latach 1992-2008 wartość inwestycji w sferze realnej (w cenach z 2005 r.) wynosiła przeciętnie 700 mld USD rocznie, a mogłaby wynosić 720 mld USD, gdyby stopa inwestycji utrzymała się na poziomie lat siedemdziesiątych XX wieku. Spadek skłonności do inwestycji wiązał się ze zbyt niskim tempem przyrostu oszczędności sektora niefinansowego w stosunku do kosztów realizowanych projektów, co ograniczało zasilanie kredytem, zwiększając skalę finansowania przedsięwzięć prorozwojowych emisją papierów dłużnych. W latach 1991-1994

[52] A. Hetmańczyk, T. Kopuściański, *Uwarunkowania prowadzenia polityki pieniężnej w realiach kryzysu finansowego na przykładzie państw Europy Środkowo-Wschodniej. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie,* Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010, s. 108

wartość wyemitowanych przez korporacje obligacji i tzw. *commercial papers* wyniosła 1 462 bln USD, w latach 1995-1999 zwiększyła się do 5 053 bln USD, w pięcioleciu 2000-2004 wzrosła w dwójnasób, tj. do 10 141 bln USD, a od stycznia 2005 r. do listopada 2010 ponownie podwoiła się – do 22 971 bln USD[53]. Taki sposób pozyskiwania kapitału na zadania inwestycyjne w sferze realnej spowodował, że w 2010 r. (w stosunku do początku dekady) ponad trzykrotne zwiększyły się udziały krótkoterminowych dłużnych papierów wartościowych. Zwiększa to niepewność inwestorów co do stabilności źródeł finansowania i podnosi koszt obsługi zadłużenia, spowalniając dynamikę inwestycji w sektorze niefinansowym.

Wykres 15. Wartość PKB w krajach OECD, w tym w krajach strefy euro w latach 2002-2009; w bln USD

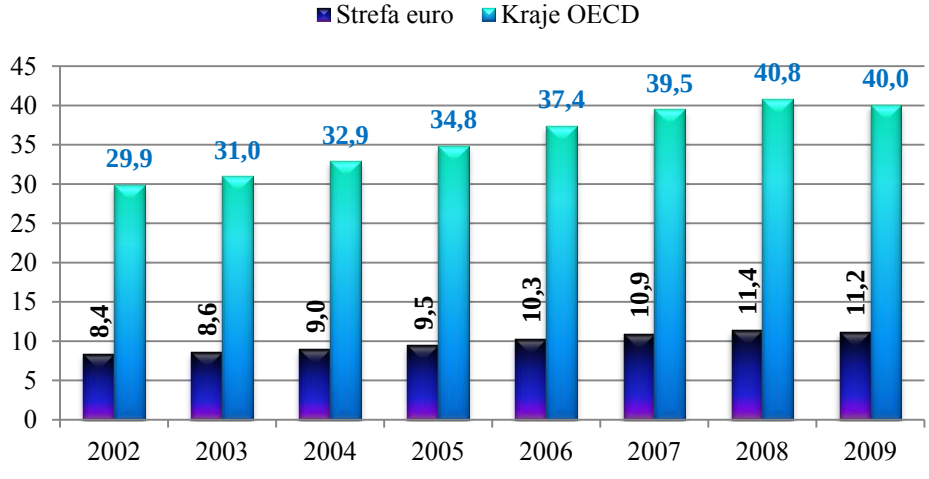

Źródło: jak wyżej

Wykres 16. Struktura emitowanych przez korporacje obligacji; w %

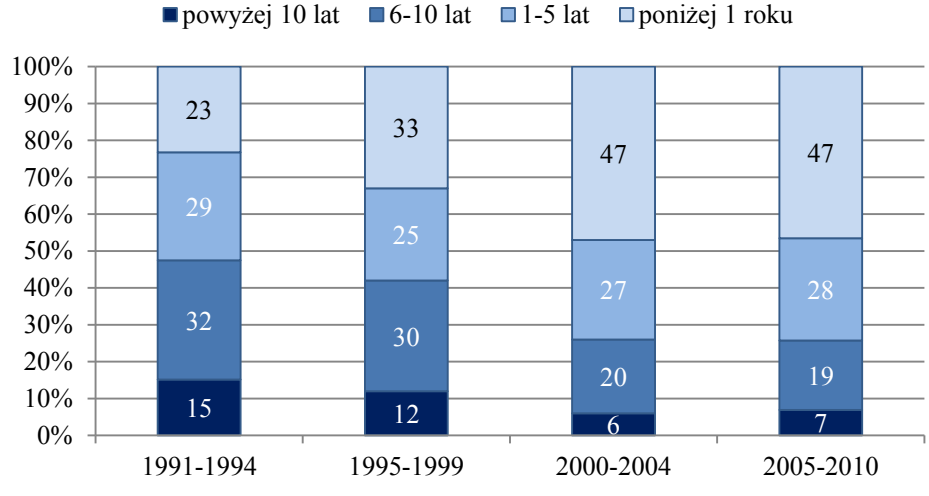

Źródło: *Farewell to cheap capital?..., dz. cyt.*, s. 58

[53] *Farewell to cheap capital? The implications of long-term Shift in global investment and saving*, McKinsey Global Institute, December 2010, s. 58

II.3.2. Zobowiązania brutto sektora instytucji rządowych i samorządowych

Program rządowy USA, który wspierał inwestorów w wyzbywaniu się „toksycznych" aktywów kosztował do czerwca 2009 r. 374 mld USD, z czego 190 mld USD otrzymało dziesięć największych banków amerykańskich: Citigroup Inc. (50 mld USD), Bank of America Corporation (35 mld USD), J.P.Morgan Chase&Co. (25 mld USD), Wells Fargo & Company (25 mld USD), The PNC Financial Services Group Inc. (15,2 mld USD), Morgan Stanley (10 mld USD), Goldman Sachs Group (10 mld USD), Fifth Third Bancrop (6,8 mld USD), U.S. Bancrop (6,6 mld USD)[54]. Pozostałe banki (582 podmioty) otrzymały łącznie 55 mld USD. Kwoty te, mimo swego ogromu, stanowiły stosunkowo niewielką cząstkę ogólnej puli środków pomocowych. Rządy Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych na pomoc finansową dla banków, gwarancje, pożyczki oraz dokapitalizowanie podmiotów finansowych przeznaczyły łącznie 10 bln USD, angażując środki publiczne o równowartości 43,2% PKB[55]. W krajach wysoko rozwiniętych wsparcie antykryzysowe osiągnęło poziom około 30% PKB. W strefie euro na gwarancje, rekapitalizację oraz wykup aktywów do lipca 2009 r. przeznaczono 20% PKB z roku poprzedniego[56]. Finansowe wsparcie w pozostałych krajach polegało głównie na dokapitalizowaniu banków, utrzymanie płynności finansowej oraz udzieleniu rządowych gwarancji.

Wykres 17. Wydatki na łagodzenie bezpośrednich następstw kryzysu *subprime* w relacji do PKB w krajach OECD w 2009 r.; w %

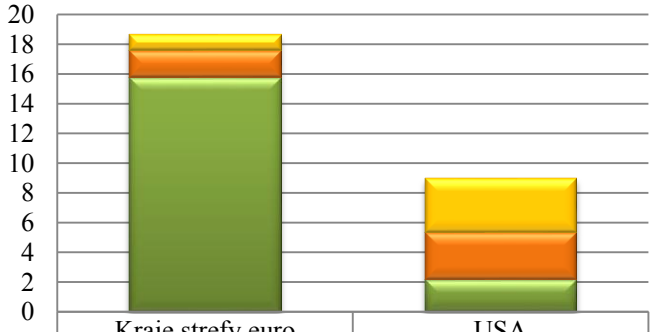

	Kraje strefy euro	USA
wykup aktywów	1,08	3,62
rekapitalizacja aktywów	1,82	3,19
gwarancje	15,79	2,18

Źródło: IMF oraz *Kryzys finansowy – zmiany w regulacji i nadzorze nad bankami*, Materiały z Seminarium BRE-CASE z 16 maja 2010 r., s. 19

[54] Szerzej na ten temat: U.S. Department of Treasury Office of Financial Stability Transactions Report for the Period Ending oraz S. E. Harrington, *The Financial Crisis, Systematic Risk, and the Future of Insurance Regulation*, The Journal of Risk and Insurance, 2009, vol. 76, Nr 4, s. 796

[55] Programy interwencyjne zawierały takie elementy jak: wsparcie kapitałowe, zakup aktywów oraz udzielone pożyczki, gwarancje, zabezpieczanie płynności i pozostałe wsparcie udzielone przez banki centralne. A. Watt, *Distributional Issues in the Context of the Economic Crisis in Europe.* Intereconomics, March/April, 2009, DOI: 10.1007/s10272-009-0281-3, s. 84-85; IMF, *IMF Board Paper*, 06.03.2009 r., s. 7

[56] *Kryzys finansowy – zmiany w regulacji i nadzorze nad bankami*, seminarium BRE-CASE, 06.05.2010 r., s. 19

Tak znaczne wydatki na doraźne łagodzenie skutków kryzysu *subprime* silnie zwiększyły bieżące obciążenia budżetowe. Relacja deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych, która – w ujęciu zagregowanym – w krajach OECD wyniosła w 2007 r. *minus* 1,27% (w eurolandzie *minus* 0,64%) już w 2008 r. obniżyła się do *minus* 3,26% (w strefie euro do *minus* 1,98%). W najniższym punkcie cyklu koniunkturalnego (w 2009 r.) wskaźnik ten wyniósł w OECD *minus* 7,92% (w strefie euro *minus* 6,25%). Według najnowszych prognoz (z grudnia 2010 r.), po zahamowaniu spadkowej tendencji PKB w gospodarce światowej, przewiduje się poprawę relacji deficytu budżetowego do PKB w krajach OECD do *minus* 7,57% (w eurolandzie do *minus* 6,31%). Poprawa koniunktury w najbliższych dwu latach nie będzie jednak wystarczająca, aby do 2012 r. osiągnąć (uznawany za bezpieczny) trzyprocentowy niedobór środków budżetowych w relacji do PKB. Szacuje się, że zagregowany deficyt sektora *general government* będzie stanowił w 2012 r. *minus* 4,73% łącznej wartości PKB w krajach OECD (*minus* 3,48% w krajach strefy euro).

Wzrost deficytu budżetowego powiększa dług publiczny. W 2007 r. zobowiązania (brutto) sektora instytucji rządowych i samorządowych w krajach OECD stanowiły 70,91% PKB (w krajach strefy euro – 72,88%). Był to najniższy poziom tego wskaźnika w całej dekadzie. W 2008 r. relacja ta wzrosła stosunkowo umiarkowanie – do 75,97% (w strefie euro do 79,13%), lecz w roku następnym znacznie się pogorszyła: w OECD do 86,32% (o 10,36 pkt proc.), w krajach eurolandu do 90,64% (o 11,51 pkt. proc.). Tak znaczny wzrost zobowiązań brutto w relacji do PKB wywołany został zarówno zwiększeniem wydatków bieżących finansowanych z budżetu instytucji *general government*, jak i kosztami rolowania wcześniejszego długu.

Wykres 18. Relacja deficytu sektora *general government* do PKB; w %

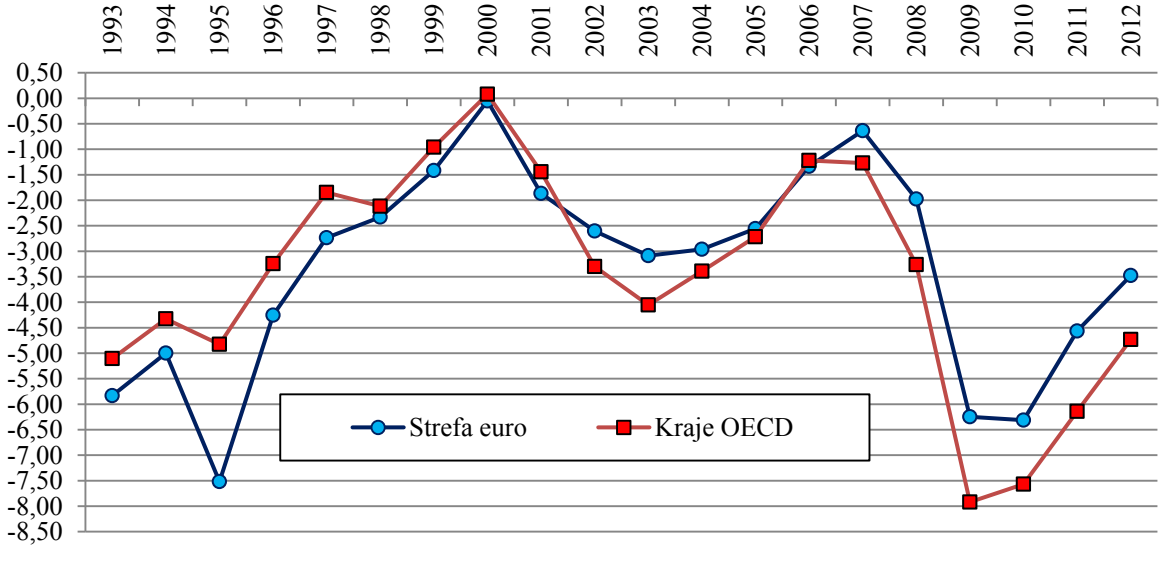

Źródło: portal internetowy OECD

Prognoza na lata 2010-2012 nie napawa optymizmem, nadal przewiduje się szybszy wzrost zobowiązań (brutto) sektora instytucji rządowych i samorządowych od wzrostu PKB. Zobowiązania tego sektora w 2012 r. będą stanowiły 96,34% łącznej wartości PKB krajów OECD (o 25,43 pkt proc. więcej niż w 2007 r.); w krajach eurolandu relacja ta ukształtuje się na poziomie 102,77% (o 29,89 pkt proc. wyżej w porównaniu z 2007 r.).

Wykres 19. Zobowiązania finansowe brutto sektora *general government* w relacji do PKB; w %

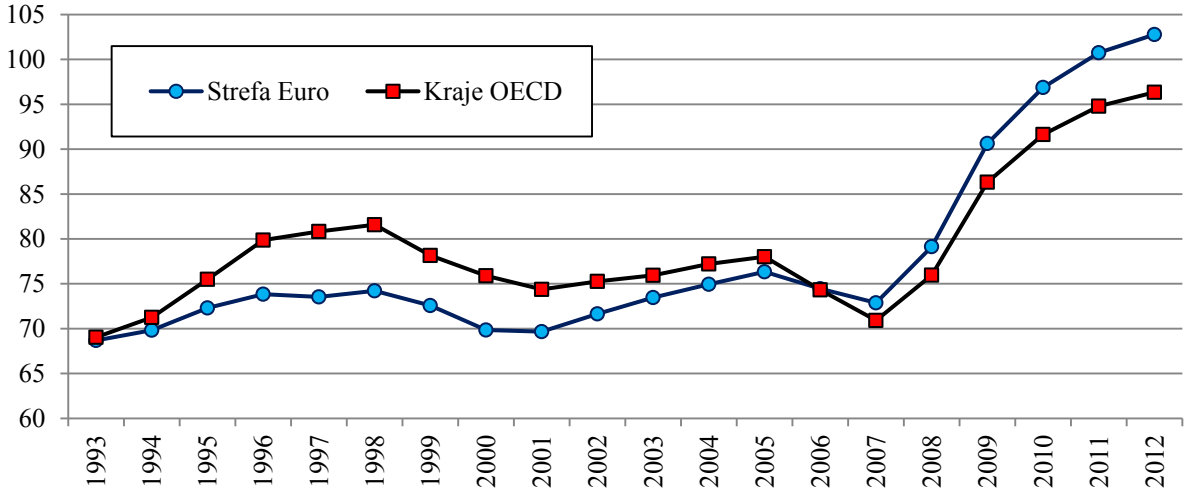

Źródło: jak wyżej

Wskaźniki skonsolidowanego zadłużenia netto sektora *general government* w relacji do PKB również uległy znacznemu pogorszeniu w czasie kryzysu *subprime*. Relacja zadłużenia sektora *general government,* która w 2007 r. (według metodologii Eurostatu) wynosiła średnio 58,7% w Unii Europejskiej (27 krajów), do 2009 r. zwiększyła się o 11,5 pkt. proc. Przewiduje się, że w 2010 r., wyższy od stopy referencyjnej z Maastricht, niedobór budżetu państwa w relacji do PKB wystąpi w 22 krajach Unii Europejskiej. Permanentne deficyty generujące wzrost kosztów obsługi zadłużenia pogorszą stosunek skonsolidowanego zadłużenia sektora *general government* do PKB. Szacuje się, że w latach 2010-2011, relacja długu publicznego do PKB wzrośnie – w ujęciu zagregowanym – do ok. 84%[57]. Do 2020 r. dług publiczny będzie stanowił ok. 120% łącznego PKB państw Unii Europejskiej[58], a więc dwa razy więcej od dopuszczalnego poziomu zadłużenia, określonego w Maastricht (60%). Wzrost zadłużenia sektora publicznego dowodzi, że

[57] *Ożywienie nie da sobie rady bez rządowej pomocy*, Wypowiedź szefa MFW Dominique Strauss-Kahn, „Parkiet" 19.06.2010 r.; A. Moździerz, *Kontrowersje wokół zaciągania długu publicznego – z perspektywy kryzysu finansowego. Dylematy i wyzwania finansów publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2010, s. 107; M. Krzak, *Stan finansów publicznych w krajach UE – Skala problemu i przyczyny pogorszenia*, „Finanse Publiczne w krajach UE. Jak posprzątać po kryzysie (cz.1)", Nr 107/2010, s. 9

[58] Seminarium BRE-CASE, Warszawa 25.02.2010 r., s. 13

w gospodarce rynkowej, zdominowanej przez sektor prywatny, organom rządowym brakuje instrumentów i regulacji, które pozwoliłyby na powstrzymanie skutków załamania koniunktury w sferze realnej bez powiększania długu publicznego.

Negatywne skutki kryzysu finansowego silnie dotknęły peryferyjne kraje „starej" Unii Europejskiej (Grecję, Hiszpanię, Portugalię), a także Włochy oraz Irlandię, gdzie niebezpiecznie wysoko wzrósł dług publiczny, utrudniając powrót gospodarki na ścieżkę wzrostu. Światową opinię najbardziej publiczną zbulwersowała (podana po wyborach parlamentarnych w Grecji) informacja, że relacja deficytu budżetowego do PKB tego kraju wynosi nie 6%, a 12,7% [59]. Spowodowało to naruszenie przez Grecję także innego kryterium bezpieczeństwa finansów publicznych określonego traktatem z Maastricht. Mianowicie; rentowność dziesięcioletnich greckich obligacji wzrosła do 11,3%[60], a więc dwukrotnie przewyższała dopuszczalny poziom referencyjny[61]. Miało to negatywne reperkusje dla wszystkich gospodarek wschodzących, a zwłaszcza aspirujących do wejścia w strefę euro państw Europy Środkowej. Bezpośrednią reakcją inwestorów portfelowych na doniesienia z Grecji stała się wyprzedaż aktywów z krajów Europy Środkowej i Wschodniej, jej następstwem była kolejna fala spekulacji na rynkach walutowych, która nie ominęła złotego.

Wysokie nakłady środków publicznych, jakie pociągnął za sobą kryzys *subprime*, przy miernych rezultatach w zakresie podniesienia poziomu bezpieczeństwa sektora finansowego i pobudzenia wzrostu sfery realnej, potraktowano jako wyzwanie. Poszukując nowego paradygmatu dla rynków finansowych, nawoływano do wprowadzenia nowych regulacji, ograniczających nadmierną swobodę decyzyjną podmiotów tego rynku.

„Wstrząsy na rynkach finansowych wynikają w dużej mierze z braku odpowiedniej kontroli władz. Niektóre nowe instrumenty i techniki finansowe wprowadzono przy fałszywych założeniach. Okazały się one nie do utrzymania i rynki będą musiały z nich zrezygnować. Jednak inne nowe instrumenty i techniki pomagają dywersyfikować ryzyko i zabezpieczać się przed nim, więc powinny zostać utrzymane. (...) Doktryna głosząca, że zarządzanie ryzykiem można pozostawić w rękach uczestników rynku była dewiacją. Istnieją ryzyka systemowe, którymi władze powinny zarządzać"[62].

---

[59] M. Gasz, *Realizacja konwergencyjnego kryterium deficytu budżetowego w warunkach kryzysu. Dylematy i wyzwania finansów publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2010, s. 188

[60] *Grecji grozi bankructwo*, „Parkiet", 07.09.2010 r.

[61] Rentowność tych obligacji jest jednym z kryteriów stabilności finansowej. Tzw. kryterium stóp procentowych stanowi, że w okresie jednego roku przed badaniem średnia nominalna długoterminowa stopa procentowa dziesięcioletnich obligacji Skarbu Państwa nie może przekraczać więcej niż o 2 pkt proc. średniej z analogicznych stóp procentowych w trzech państwach członkowskich o najbardziej stabilnych cenach. Stopy procentowe oblicza się na podstawie rentowności długoterminowych obligacji skarbowych lub porównywalnych papierów wartościowych o zbliżonym do dziesięcioletniego terminie wykupu, dla których rynek jest wystarczająco płynny.

[62] G. Soros, *Nowy paradygmat rynków finansowych*, dz. cyt. s. 139 i 186

II.3.3. Następstwa kryzysu *subprime* w sferze regulacyjnej

Kryzys, zwłaszcza jeśli ma zasięg szerszy niż lokalny, zazwyczaj inspiruje do poszukiwania metod i narzędzi zapobiegających zjawiskom patologicznym, które bezpośrednio przyczyniły się do destabilizacji rynku i przedłużają czas niezbędny dla przełamania regresu gospodarki. „Okres, który poprzedzał obecny kryzys gospodarczy, obfitował w utopie kapitalistyczne. Szczególnie ekonomiści amerykańscy celowali w zapowiadaniu wiecznotrwałej ery pomyślności i – co najdziwniejsze – sami w te horoskopy wierzyli”[63] – napisał w 1931 r. Michał Kalecki. Od tamtej pory minęło prawie siedemdziesiąt lat, a niektórzy ekonomiści – wbrew rzeczywistości – nadal wierzą w prawo rynków Say'a i homeostatyczne właściwości kapitalistycznej gospodarki. Wyrazicielem ich poglądów jest Alan Greenspan, który nieomal w przeddzień kryzysu *subprime* tymi słowami głosił pochwałę liberalnej polityki ekonomicznej: „Powtórne odkrycie siły rynkowego kapitalizmu – tak można by najkrócej opisać to, co zdarzyło się na świecie w minionym ćwierćwieczu. Po niepowodzeniach z lat trzydziestych, które ograniczyły rozwój tego systemu gospodarczego, oraz ekspansji interwencjonizmu państwowego w latach sześćdziesiątych, od początku lat siedemdziesiątych kapitalizm rynkowy stopniowo ponownie zaczął wyłaniać się jako potężna siła, dominująca dziś, w mniejszym bądź większym stopniu, na niemal całym świecie[64]. (...) Ręczne sterowanie i regulacje – czyli rozwiązania dwudziestowieczne – nie wytrzymują konfrontacji z rozmiarami i stopniem złożoności finansów dwudziestego pierwszego wieku, jedynie w obszarach ryzyka operacyjnego oraz pospolitych oszustw biznesowych i konsumenckich zasady dwudziestowiecznych regulacji pozostają w mocy. Większość regulacji nadal będzie miała na celu zagwarantowanie, że szybkie, ryzykowne transakcje dokonywane będą przez zamożnych, profesjonalnych inwestorów, a nie opinię publiczną. Wysiłki zmierzające do monitorowania i wpływania na zachowanie rynku, które przebiega z prędkością dźwięku, nie powiodą się. Armie kontrolerów, którzy byli potrzebni, by sprawować nadzór nad dzisiejszymi globalnymi transakcjami, osłabiałyby swoimi działaniami elastyczność finansową, która jest tak ważna dla naszej przyszłości. Nie mamy innego rozsądnego wyboru, jak tylko pozwolić rynkom pracować. Niewydolność rynku stanowi rzadki wyjątek, a jej konsekwencje mogą być złagodzone przez elastyczność systemu gospodarczego i finansowego”[65].

Kryzys *subprime* stał się katalizatorem zmian na wielu poziomach – poczynając od przebudowy modelu gospodarki regulowanej przez mechanizm rynkowy, poprzez zmianę

[63] M. Kalecki, *Kapitalizm. Koniunktura i zatrudnienie*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1979, s. 63
[64] A. Greenspan, *Era zawirowań. Krok w nowy wiek*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 2008, s. 22
[65] Tamże, s. 548

globalnej architektury politycznej i ekonomicznej – aż do zmian mentalnych[66]. Jednak, prawie wszystkie kraje wysoko rozwinięte zachowały się zgodnie z zaleceniami Johna Maynarda Keynesa i nie tylko ratowały przed krachem zagrożone instytucje finansowe, ale podjęły szeroko zakrojone działania interwencyjne w sferze realnej.

Niezależnie od inicjatyw rządowych zorientowanych na przywrócenie równowagi w sektorze monetarnym, banki centralne próbowały ograniczyć skutki kryzysu w sferze realnej za pomocą skoordynowanych działań w obszarze polityki pieniężnej, co nie zawsze przynosiło pożądane rezultaty. Wewnątrz unii monetarnej, przy braku dostępności do autonomicznych narzędzi polityki pieniężnej oraz sztywnym kursie walutowym, niezbędne było rygorystyczne utrzymywanie relacji konkurencyjnych pomiędzy gospodarkami[67]. Jednak kraje spoza strefy euro politykę pieniężną dostosowywały do autonomicznej oceny wewnętrznych warunków. Nadmierne ujednolicenie polityki pieniężnej w skali światowej prowadzi do trudności przy stymulowaniu krajowej gospodarki w warunkach niskiej inflacji lub deflacji. Nadmierna płynność systemu finansowego przekształca się w deprecjację waluty krajowej i wzrost kosztów obsługi zadłużenia zagranicznego ponad możliwości gospodarki[68].

Europejski Bank Centralny w fazie *credit crunch* kryzysu finansowego rozpoczął zasilanie rynku międzybankowego w płynność operacjami refinansującymi, aby nie dopuścić do zatorów w sektorze kredytowym, zagrażających katastrofą systemu bankowego. Dopiero z końcem stycznia 2010 r. EBC wycofał się z instrumentów regulacyjno-zasilających rynki finansowe, wstrzymując prowadzenie operacji otwartego rynku w USD. Interwencja rządowa wiązała się z dokapitalizowaniem podmiotów zagrożonych upadłością, najczęściej w formie nabywania ich akcji z nowych emisji. W krajach wysoko rozwiniętych wsparcie antykryzysowe osiągnęło w 2008 r. poziom około 30% PKB, w strefie euro na gwarancje, rekapitalizację oraz wykup aktywów przeznaczono do lipca 2009 r. środki stanowiące równowartość 20% PKB z 2008 r.[69]. W 2009 r. na wsparcie dwunastu nowych krajów członkowskich Unia Europejska przeznaczyła 7 mld euro funduszy regionalnych, niezależnie od tego Europejski Bank Inwestycyjny zarezerwował 11,5 mld euro na pożyczki dla krajów Europy Środkowej[70]. Państwa członkowskie na cele wsparcia popytu przeznaczyły łącznie 1,8% unijnego PKB, co stanowi równowartość

---

[66] H. Chołdaj, *Kryzys a globalizacja (krótki przewodnik). Przedsiębiorstwo a kryzys globalny.* Seria Wydawnicza – przedsiębiorstwo współczesne, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010, s. 187

[67] M. Pronobis, *Kryzys w strefie euro – ryzyk niewypłacalności Grecji i pozostałych krajów preferencyjnych. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie,* Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa, s. 75

[68] J. K. Solarz, *Rynek finansowy, amortyzator czy generator zaburzeń? Rynek finansowy w erze zawirowań*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009, s. 26

[69] *Kryzys finansowy – zmiany w regulacji i nadzorze nad bankami*, seminarium BRE-CASE, 06.05.2010 r., s. 19

[70] *Monitoring banków 2005-2009*, GUS, Warszawa, s. 19

200 mld euro. Do końca roku 2010 r. na działania stabilizujące w gospodarce Unia Europejska przeznaczy około 5% PKB[71].

W Unii Europejskiej kryzys ujawnił brak harmonizacji we międzynarodowej współpracy krajowych organów nadzoru nad rynkiem finansowym. W listopadzie 2008 r. Komisja Europejska zleciła opracowanie zaleceń pozwalających na wzmocnienie europejskich rozwiązań nadzorczych w celu ustanowienia bardziej skutecznego, zintegrowanego oraz zrównoważonego systemu kontroli rynków finansowych. W raporcie z 25 lutego 2009 r. przedstawiono zarys reformy struktury nadzoru rynku finansowego UE. W dniu 23 września 2009 r. Komisja przyjęła pakiet propozycji legislacyjnych dotyczący europejskiego nadzoru finansowego. Założenia te poddane zostały procedurze legislacyjnej w Parlamencie Europejskim[72]. Nadzór nad rynkiem finansowym w nowych założeniach oparty będzie na dwóch instytucjach: Europejskiej Radzie ds. Ryzyka Systemowego oraz Europejskim Systemie Organów Nadzoru Finansowego. Przyjęto założenie, że nowa struktura nadzoru monetarnego w strefie euro wymusi zacieśnienie współpracy pomiędzy krajowymi organami nadzoru nad rynkiem finansowym w całej Unii Europejskiej.

W reakcji na zjawiska kryzysowe, polskie instytucje państwowe (Komisja Nadzoru Finansowego, Narodowy Bank Polski oraz Ministerstwo Finansów) podjęły szereg działań zmierzających do podtrzymania stabilności systemu finansowego. W Polsce nie było zagrożenia „toksycznymi" aktywami, żaden podmiot w sektorze finansowym nie znalazł się w obliczu upadłości, toteż nie zaszła konieczność podejmowania bezpośrednich akcji ratunkowych wobec podmiotów finansowych. W celu uniknięcia negatywnych skutków utrudnień w dostępie do kredytów na rynku międzybankowym, w październiku 2008 r. NBP ogłosił *Pakiet Zaufania* ułatwiający bankom komercyjnym dostęp do środków złotowych i walutowych. W styczniu 2009 r. NBP dokonał wykupu przedterminowego własnych obligacji z 2002 r., które znajdowały się w portfelach banków, co przyczyniło się do zasilenia systemu bankowego kwotą 11,5 mld zł[73].

Ministerstwo Finansów ograniczyło się do działań prewencyjnych w sferze monetarnej. *Plan stabilności i rozwoju* dotyczył podniesienia gwarancji wypłacalności depozytów gospodarstw domowych do 50 tys. euro, utworzenie mechanizmów wsparcia instytucji finansowych, wprowadzenie mechanizmu rekapitalizacji zaangażowanych instytucji finansowych oraz rozszerzenie systemu gwarancji rządowych. Według danych IMF z dnia 18 lutego 2009 r., wsparcie dla finansowego systemu w Polsce wynosiło 3,6% wartości PKB. Podwyższenie limitu gwarancji miało głównie wymiar psychologiczny, służyło powstrzymaniu detalicznych klientów banków

[71] *Co czyni Europa, by wyjść z kryzysu*, „Rzeczpospolita", 03.06.2009 r.
[72] A. Jurkowska-Zeidler, *Europejski nadzór finansowy – nowa architektura. Gospodarka. Nowe perspektywy po rozwoju*. Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010, s. 28
[73] Tamże, s. 26

przed decyzją o wycofywaniu lokat. Polski rząd nie podjął natomiast żadnych nadzwyczajnych kroków zmierzających do aktywizacji ekonomicznej podmiotów sfery realnej. W pakiecie antykryzysowym mieściły się jedynie projekty nowelizacji prawa pracy, które zwiększały uprawnienia władcze pracodawców wobec pracowników na okres trzech lat.

Komisja Nadzoru Finansowego (KNF), w trosce o stabilność polskiego rynku finansowego wydała w 2008 r. rekomendację S II[74] dotyczącą dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie oraz uchwałę w sprawie ograniczenia przestrzegania limitu koncentracji i wysokich zaangażowań do 100% funduszy własnych. Wprowadzenie tych regulacji wynikało (między innymi) z niedopasowania struktury terminowej pasywów i aktywów w bilansach banków oraz niskiej jakości wycen nieruchomości przez banki udzielające kredytów zabezpieczonych hipotecznie. W dniu 23 lutego 2010 r. została ogłoszona, a 24 sierpnia weszła w życie *Rekomendacja T* dla banków. Rekomendacja ta w pełni zacznie obowiązywać od 2011 r.; jest ona zbiorem wskazań odnośnie zasad badania zdolności kredytowej klientów detalicznych. Jej celem było zapobieganie nadmiernemu zadłużaniu się gospodarstw domowych i poprawa jakości nowych kredytów. KNF zaleciła ograniczanie kredytu stosownie do możliwości pokrycia przez klientów detalicznych kosztów obsługi zadłużenia, tak aby nie przekraczały one 50% miesięcznego wynagrodzenia detalicznego klienta[75].

II.4. Następstwa kryzysu *subprime* w sferze realnej gospodarki krajów OECD

„Gdy zachodzi równowaga okresowa, a popyty i podaże odpowiadają wzrostowi cen według mniej więcej tej stopy, której oczekiwano, to powinna również zachodzić równowaga finansowa. Jednak w takiej równowadze okresowej pieniężna stopa procentowa będzie wyższa od stopy realnej. Wobec tego, nawet gdyby wzrost był ospały, tak, że realna stopa zysku obniżyłaby się do minimum, system mógłby nadal funkcjonować, gdyż wyższa od niej stopa nominalna nadal mogłaby pozostawić miejsce dla dostatecznie dużej rozpiętości. (...) Wobec tego zawsze może

[74] Rekomendacja S II wprowadziła zalecenia dotyczące informowania klientów o *spreadzie* walutowym. Szerzej w *Finansowanie nieruchomości przez banki w Polsce, stan na grudzień 2008 r.,* s. 63, www.knf.gov.pl

[75] Pierwsza część rekomendacji T, która weszła w życie w sierpniu 2010 r., wprowadziła zasadę, że banki mogą udzielać walutowych kredytów hipotecznych na kwotę nie wyższą niż 80% wartości nieruchomości. Jeśli klient chce sfinansowania całej nieruchomości, musi wykupić ubezpieczenie lub przedstawić odpowiednie zabezpieczenie wierzytelności banku. Banki udzielające kredytów na nieruchomości zabezpieczone hipotecznie mają obowiązek zasięgnięcia informacji o kliencie w Biurze Informacji Kredytowej. Od 2011 r. osoby o dochodach na poziomie średniej krajowej (w grudniu 2010 r. jest to 3525 zł) nie dostaną kredytu, jeśli suma rat wszystkich obciążeń w instytucjach finansowych przekroczy 50% ich zarobków. Klienci detaliczni o dochodach wyższych od przeciętnych w gospodarce narodowej mogą zwiększyć obciążenia z tytułu obsługi zadłużenia do 65 % dochodów. Więcej na ten temat por.: B. Tomaszkiewicz, *Blokada dostępu kredytów. Takie są nowe przepisy*, „Dziennik Gazeta Prawna" z 30 grudnia 2010 r.

powstać sytuacja, w której skuteczność polityki finansowej zawiedzie (bez względu na wsparcie, które otrzymuje od pośredników finansowych"[76].

Realizowane, jako reakcja na kryzys finansowy, programy interwencyjne w sferze monetarnej oddziaływały zarówno na stronę podażową rynku pieniężnego, łagodząc napięcia na rynku międzybankowym, jak i popytową – poprzez utrzymywanie na niskim poziomie podstawowych stóp procentowych. Nie udało się jednak skutecznie zapobiec spadkowi zapotrzebowania na kapitałochłonne produkty. Załamanie tego segmentu gospodarki realnej, negatywnie oddziaływało na inne sektory, zarówno bezpośrednio (spadek zamówień na rynkach krajowych), jak i poprzez zerwanie niektórych ogniw w międzynarodowych łańcuchach dostaw. Konsekwencją silniejszych (niż na poziomie globalnym) powiązań integracyjnych w Europie Zachodniej było wystąpienie we wszystkich krajach członkowskich Unii Europejskiej skutków kryzysu w sferze realnej, nawet jeśli kraje te ominął kryzys finansowy lud dotknął tylko w niewielkim stopniu[77].

Programy rządowe oraz interwencje władz monetarnych pozwoliły na przywrócenie względnej równowagi na globalnych, regionalnych i lokalnych rynkach finansowych do końca 2009 r., lecz nie powstrzymały spadku popytu przedsiębiorstw i gospodarstw domowych na dobra i usługi w krajach Centrum. Następstwem redukcji zatrudnienia, obniżenia wolumenu obrotów na rynku wewnętrznym i w handlu międzynarodowym w najwyżej rozwiniętych krajach świata było spowolnienie wzrostu, a w wielu przypadkach – recesja – w gospodarce krajów zaliczanych do rynków wschodzących.

II.4.1. Koniunktura a dynamika nakładów inwestycyjnych na środki trwałe

Jednym z przejawów globalnego kryzysu w realnej sferze gospodarki światowej było załamanie cen i równoczesny spadek wolumenu produkcji sprzedanej na rynku wewnętrznym najwyżej uprzemysłowionych krajów świata, a w następstwie – dekoniunktura w handlu zagranicznym. W okresie pomiędzy wrześniem 2008 r. a lutym 2009 r. globalna wymiana handlowa zmniejszyła się o 17%[78], w ujęciu całorocznym spadek obrotów w światowym handlu wyniósł 11,3%. Globalne saldo obrotów bieżących zmniejszyło się z 5,9% światowego PKB w 2008 r. do około 4% w 2009 r.[79], lecz tendencja spadkowa powinna zostać zahamowana. Prognozy na 2010 r. opracowane przy założeniu, że niski dług publiczny i wyższe (niż w krajach rozwiniętych) tempo

[76] J. R. Hicks, *Kapitał i wzrost*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978, s. 407-409
[77] D. Gros, C. Alcidi, *The Crisis and the Real Economy*. Intereconomics Forum, 2010/1, s. 4
[78] *Roczny raport EBC 2009*, dz. cyt., s. 26-27
[79] E. M. Jagiełło, *Prognoza handlu światowego. Koniunktura Gospodarcza Świata i Polski w latach 2008-2011*, Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur, Warszawa 2010, s. 14

wzrostu PKB w niektórych krajach zaliczanych do *emerging markets*, mówią o zwiększeniu do 9% (w stosunku do poprzedniego roku) globalnych obrotów handlu zagranicznego.

Tabela 2. Nakłady na środki trwałe w wybranych krajach w latach 2006—2009 w cenach bieżących; w mld USD

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
OECD	5 982,9	6 160,1	6 658,6	7 232,9	7 912,2	8 337,9	8 417,8	7 414,9
Strefa euro	1 711,1	1 740,7	1 831,4	1 964,0	2 200,5	2 386,3	2 464,1	2 192,5
Australia	155,7	168,8	181,3	201,2	216,0	240,9	246,1	243,9
Austria	53,1	56,6	58,5	59,6	63,6	67,4	73,3	67,8
Belgia	59,1	59,1	64,3	69,8	75,2	81,9	88,8	83,3
Chile	32,2	33,6	35,1	42,0	40,7	45,6	59,7	52,1
Czechy	47,3	49,0	50,9	51,8	56,7	63,8	64,5	59,4
Dania	32,4	31,6	33,7	35,1	42,4	44,3	44,2	36,8
Estonia	4,8	5,7	6,2	7,1	9,3	9,9	8,3	5,7
Finlandia	26,7	27,3	30,2	32,3	34,9	40,8	43,1	36,2
Francja	321,1	320,2	340,9	373,0	413,3	455,1	484,1	446,6
Grecja	53,4	58,3	58,7	54,4	63,2	66,9	64,4	56,5
Hiszpania	261,3	282,5	310,7	349,1	409,3	443,9	430,6	359,9
Irlandia	28,1	31,0	36,3	42,9	48,8	52,2	42,3	27,7
Islandia	1,6	1,8	2,3	2,9	3,7	3,3	3,0	1,7
Izrael	26,7	24,7	26,5	26,7	30,7	36,2	37,1	34,5
Japonia	795,2	800,2	842,1	902,2	950,4	982,7	1 006,2	854,8
Kanada	183,2	194,2	213,1	241,1	268,9	286,9	295,6	275,4
Korea Pld	267,7	283,4	303,4	316,5	336,6	362,0	382,8	388,2
Luksemburg	5,8	6,1	6,4	6,5	7,1	8,4	8,9	7,3
Meksyk	201,8	210,0	234,1	262,1	300,9	327,0	356,4	335,9
Niderlandy	103,0	100,1	101,7	108,3	122,5	133,5	145,7	128,6
Niemcy	417,2	421,3	431,7	450,0	505,4	546,7	575,9	523,6
Norwegia	30,1	30,3	35,0	41,1	48,8	57,4	62,8	58,2
Nowa Zelandia	19,1	21,1	23,4	25,1	26,2	27,7	26,9	24,4
Polska	82,8	83,5	89,8	95,9	112,9	137,2	154,1	154,5
Portugalia	50,8	47,9	48,5	51,7	54,2	56,7	59,4	50,9
Słowacja	19,1	18,1	18,9	23,1	26,3	29,3	30,9	24,9
Słowenia	9,1	9,8	11,1	12,0	13,6	15,2	17,1	13,4
Szwajcaria	52,3	50,5	53,6	56,3	62,9	70,2	73,5	70,5
Szwecja	45,3	45,9	49,8	52,9	60,7	68,8	72,6	62,4
Turcja	95,7	100,0	140,0	164,3	199,5	205,8	206,9	175,1
USA	1 931,6	2 017,4	2 218,2	2 452,4	2 622,8	2 647,0	2 544,5	2 125,3
W. Brytania	287,7	291,2	316,9	329,7	362,5	389,2	380,3	330,3
Węgry	34,6	34,7	37,0	39,4	40,3	41,1	44,8	41,3
Włochy	320,4	318,1	327,1	342,0	375,9	399,8	405,3	363,4

Źródło: *Economics: Key tables from OECD* - ISSN 2074-384x - © OECD 2010; aktualizacja z 13 grudnia 2010 r.

Wywołane spadkiem popytu, pesymistyczne nastroje producentów, w połączeniu z trudnościami dostępu do źródeł finansowania inwestycji wywołały głęboki spadek nakładów na środki trwałe, co stało się główną przyczyną spadku dynamiki PKB w ostatnich dwu latach. W cenach bieżących nakłady te wzrosły z niespełna 6 bln USD w 2002 r. do 8,4 bln USD w 2008 r. (o 40,7%), po czym w 2009 r. obniżyły się do 7,4 bln USD (o 11,9% w ciągu jednego kryzysowego roku). Nakłady inwestycyjne w strefie euro zwiększyły się w tym czasie odpowiednio

z 1,7 bln USD do 2,4 bln USD (o 44,0%), w 2009 r. spadły do 2,2 bln USD (o 11,0% w stosunku do 2008 r.).

Wykres 20. Wartość nakładów brutto na środki trwałe w relacji do PKB w USA i eurolandzie; w %

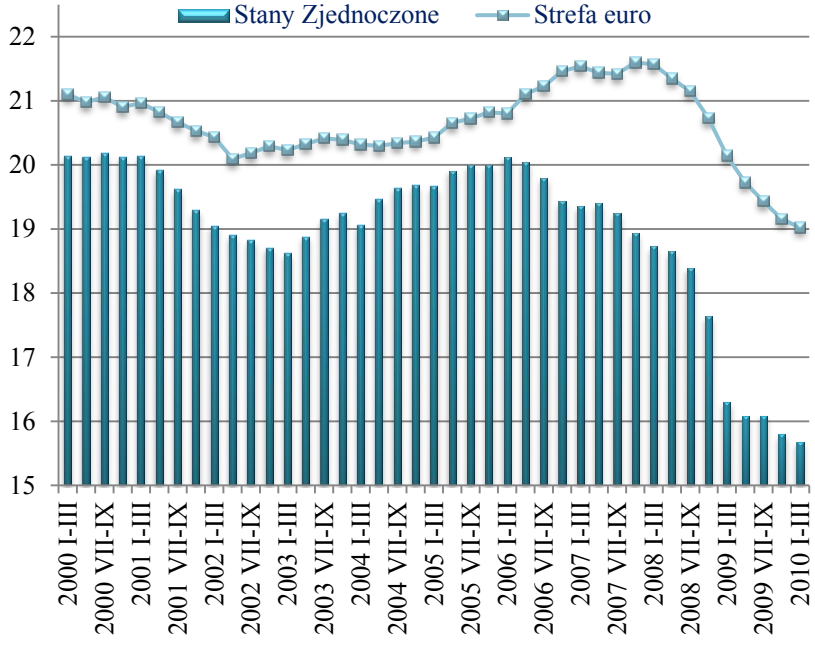

Uwaga: Dane dla strefy euro są średnią ważoną trzech największych krajów: Niemiec, Francji i Włoch

Źródło: *What is the economic outlook for OECD countries? An Interim Assessment, OECD,* 09.08.2010 r., s. 12

W ujęciu realnym, w latach 1986-1996 nakłady na środki trwałe rosły w krajach OECD przeciętnie w tempie po 3,61% rocznie. W następnym okresie – za wyjątkiem lat 2001-2002, gdy zaobserwowano ich spadek (w cenach stałych) odpowiednio o 0,96% i o 0,86%, dynamika nakładów na środki trwałe była dodatnia aż do 2008 r. Wystąpiło wtedy zmniejszenie (w stosunku do poprzedniego roku) realnej wartości nakładów inwestycyjnych w krajach OECD o 1,81%. Wpływ kryzysu na poziom inwestycji w środki trwałe ujawnił się w pełni dopiero w roku 2009, gdy realna wartość nakładów na środki trwałe w krajach OECD obniżyła się łącznie aż o 12,05%. W 2010 r. szacuje się, że (w stosunku do poprzedniego roku) nastąpi zmiana trendu. Przyrost realnych nakładów na środki trwałe w krajach OECD wzrosną o 2,39% (w relacji do 2009 r.), w 2011 r. nakłady te będą realnie wyższe niż w roku bieżącym o 4,98%, w 2012 r. zwiększą się w stosunku do 2011 r. o 5,23%.

Koniunktura w krajach OECD, a zwłaszcza w europejskich krajach wysoko rozwiniętych, w znacznej mierze kształtuje się pod wpływem sytuacji ekonomicznej w Stanach Zjednoczonych, lecz współzależność ta wydaje się obecnie słabsza niż w okresie poprzedzającym rozszerzenie granic Unii Europejskiej. W 2002 r. nakłady na środki trwałe w gospodarce amerykańskiej były

kwotowo wyższe niż nakłady wszystkich krajów eurolandu (o ponad 220 mld USD) i stanowiły 32,3% ogólnej kwoty nakładów w OECD. W 2008 r. amerykańska dominacja nadal była silna, lecz nieco mniejsza niż na początku analizowanego okresu. Nakłady na środki trwałe w USA były o 80,4 mld USD większe od nakładów w całym eurolandzie, lecz ich udział w ogólnej kwocie nakładów na środki trwałe w OECD obniżył się do 30,2%. W 2009 r. kwota nakładów na środki trwałe w gospodarce Stanów Zjednoczonych obniżyła się o 319 mld USD w stosunku do 2008 r. (o 16,5% czyli o 4,6 pkt proc. więcej niż ogółem w OECD). Tak silny spadek aktywności inwestycyjnej spowodował obniżenie udziału USA w wydatkach inwestycyjnych OECD do 28,7%. Wydatki te były w USA po raz pierwszy mniejsze (o 67,2 mld USD) od zagregowanych wydatków krajów strefy euro.

Tabela 3. Przyrost realnych nakładów na środki trwałe w wybranych krajach OECD w latach 2006—2009 i prognoza na lata 2010-2012; w %

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
OECD	4,37	2,60	-1,81	-12,05	2,39	4,98	5,23
Strefa euro	5,62	4,57	-1,02	-11,32	-1,05	1,60	2,76
Australia	4,09	9,80	9,01	-1,09	7,03	6,58	8,48
Austria	0,92	3,51	2,82	-8,87	-2,44	2,49	3,22
Belgia	2,00	6,35	2,42	-4,86	-1,67	2,77	3,66
Chile	2,35	11,23	18,59	-15,25	24,22	14,21	10,46
Czechy	6,00	10,80	-1,47	-9,24	-3,63	5,81	6,15
Dania	14,31	2,83	-4,78	-13,00	-3,87	4,36	6,24
Finlandia	2,17	10,12	0,04	-14,46	1,12	5,32	4,54
Francja	4,46	5,90	0,35	-7,02	-1,80	2,81	4,27
Grecja	9,84	4,63	-7,38	-13,92	-18,21	-10,58	-2,22
Hiszpania	7,20	4,52	-4,76	-15,96	-6,77	-1,78	1,99
Irlandia	4,44	2,56	-14,43	-30,90	-17,86	2,84	1,77
Islandia	22,41	-11,10	-20,92	-50,91	-14,74	8,38	17,05
Izrael	13,59	14,56	4,05	-6,55	6,14	6,17	6,53
Japonia	0,47	-1,15	-2,58	-14,01	-0,13	3,24	2,34
Kanada	7,06	3,54	1,44	-11,71	6,61	4,81	2,62
Korea	3,41	4,21	-1,94	-0,18	7,93	5,74	5,32
Luksemburg	3,77	17,87	1,36	-19,25	3,55	3,61	2,64
Meksyk	9,93	6,97	4,38	-10,08	1,34	5,16	7,88
Niderlandy	7,48	5,52	5,06	-12,68	-4,61	1,81	3,80
Niemcy	8,69	4,90	1,76	-9,98	4,91	2,73	1,20
Norwegia	11,70	12,51	2,04	-9,11	-5,35	4,65	3,81
Nowa Zelandia	-1,11	5,51	-3,46	-11,97	4,10	11,63	6,96
Polska	14,83	17,30	9,68	-0,70	-0,65	17,76	12,49
Portugalia	-1,32	2,62	-1,85	-11,87	-4,13	-3,48	2,30
Słowacja	9,26	9,05	1,81	-10,46	-0,68	6,12	6,90
Słowenia	10,08	12,81	8,48	-21,57	-5,26	4,19	6,60
Szwajcaria	4,73	5,13	0,50	-4,91	3,66	4,15	2,77
Szwecja	9,67	9,09	1,35	-15,86	4,46	6,85	6,46
Turcja	13,26	3,10	-6,16	-19,10	25,32	13,41	12,21
USA	2,46	-1,23	-4,55	-14,81	3,42	7,16	6,85
W. Brytania	6,39	7,84	-5,01	-15,13	1,99	2,26	4,26
Węgry	-3,47	3,74	3,17	-9,23	-4,27	3,23	4,28
Włochy	3,13	1,35	-3,95	-12,21	1,97	1,47	3,07

Źródło: *OECD Economic Outlook, Volume 2010 Issue 2 - No. 88* - © OECD 2010; 8 grudnia 2010 r.

Aktywność inwestycyjna w krajach Oceanii w znacznej mierze kształtowana jest koniunkturą w Japonii. Jednak, kraj ten również obniżył swój udział w wydatkach inwestycyjnych OECD na środki trwałe z 13,3% w 2002 r. do 12,0% w 2008 r. i 11,5% w 2009 r. Zmiany w strukturze wydatków inwestycyjnych na środki trwałe wynikały z wyższej (od przeciętnej dla OECD) dynamiki nakładów w krajach zaliczanych do grupy rynków wschodzących w okresie wysokiej koniunktury.

W czasie kryzysu *subprime*, przebieg cyklu inwestycyjnego w krajach europejskich, a w szczególności w eurolandzie przebiegał z pewnym opóźnieniem w stosunku do wskaźników dynamiki nakładów na środki trwałe w całej zbiorowości krajów OECD. W 2007 r. w krajach OECD przyrost tych nakładów wyniósł realnie 2,60% w stosunku do 2006 r.; w krajach strefy euro 4,57%. W 2008 r. w obu grupach krajów pojawiły się oznaki spowolnienia działalności inwestycyjnej, spadek nakładów na środki trwałe w strefie euro wyniósł 1,02% i był mniejszy o 0,79 pkt proc. niż w OECD ogółem. Podobna sytuacja wystąpiła w 2009 r., gdy nakłady inwestycyjne na środki trwałe w krajach eurolandu obniżyły się w stosunku do 2008 r. o 11,32%, tj. o 0,73 pkt proc. mniej niż w OECD. Prognoza na 2010 r. przewiduje, że nakłady na środki trwałe w krajach strefy euro będą mniejsze niż w 2009 r. o 1,05%, zaś od 2011 r. nakłady te będą rosły, ale wolniej niż przeciętnie w OECD. W 2011 r. przyrost ten ma wynieść 1,60% w stosunku do poziomu z 2010 r., w 2012 r. – relacji do 2011 r. – 2,76% (odpowiednio o 3,39 i 2,47 pkt proc. mniej niż ogółem w OECD).

Wykres 21. Nominalna wartość nakładów na środki trwałe w latach 2008-2009 w europejskich krajach OECD; w bln USD

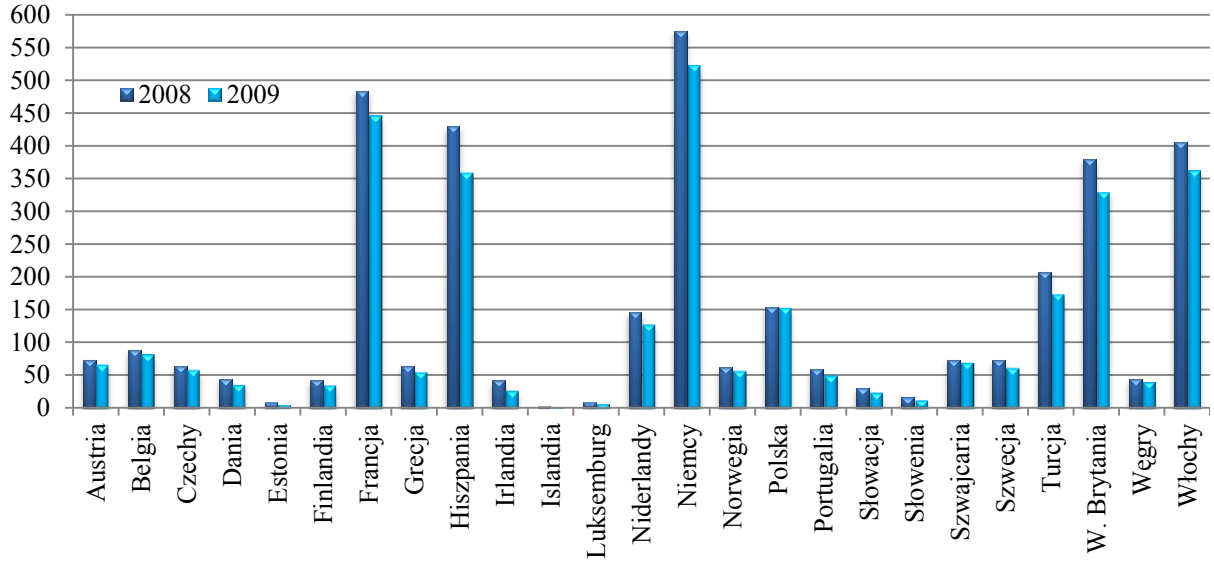

Źródło: jak w tabeli 2

Analiza nakładów inwestycyjnych na środki trwałe w cenach stałych prowadzi do takich samych wniosków jak analiza danych w cenach bieżących. Najgłębszy spadek nakładów inwestycyjnych na wzrost aparatu wytwórczego nastąpił w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo, których banki uwikłały się w transakcje „toksycznymi aktywami" i poniosły z tego tytułu największe straty. Dekoniunktura w krajach zaliczanych do liderów gospodarki światowej przeniosła się poprzez powiązania kooperacyjne na obszar Peryferii i Semiperyferii.

Wykres 22. Stopa wzrostu nominalnej wartości nakładów na środki trwałe w krajach OECD; w %

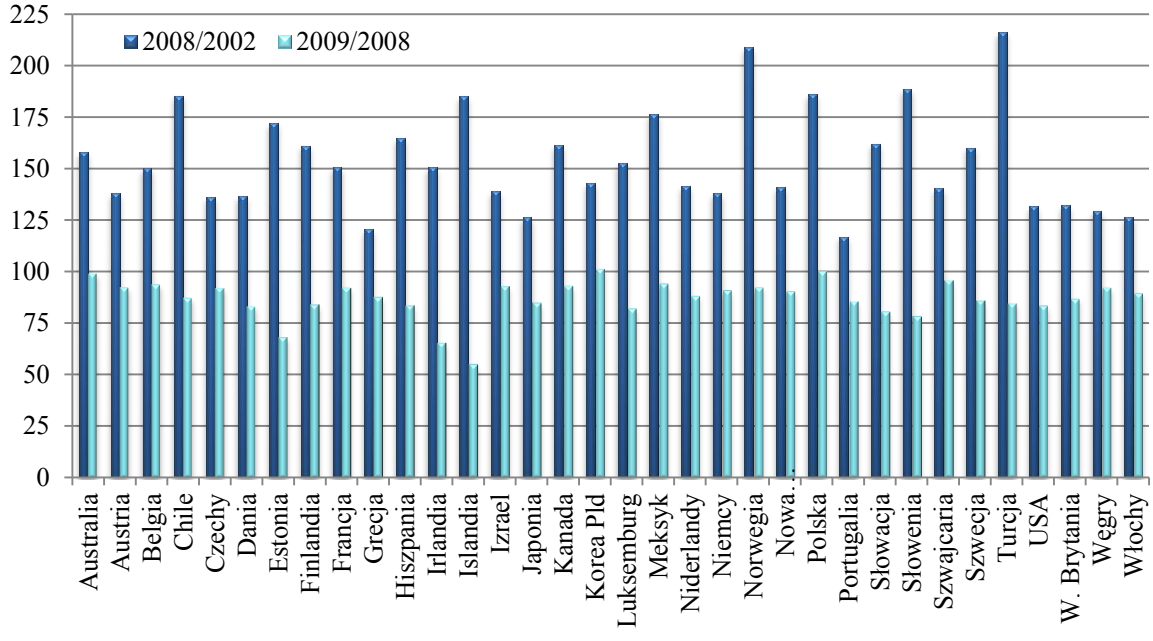

Źródło: jak wyżej

Wykres 23. Przyrost nakładów na środki trwałe w stosunku do poprzedniego roku; w %

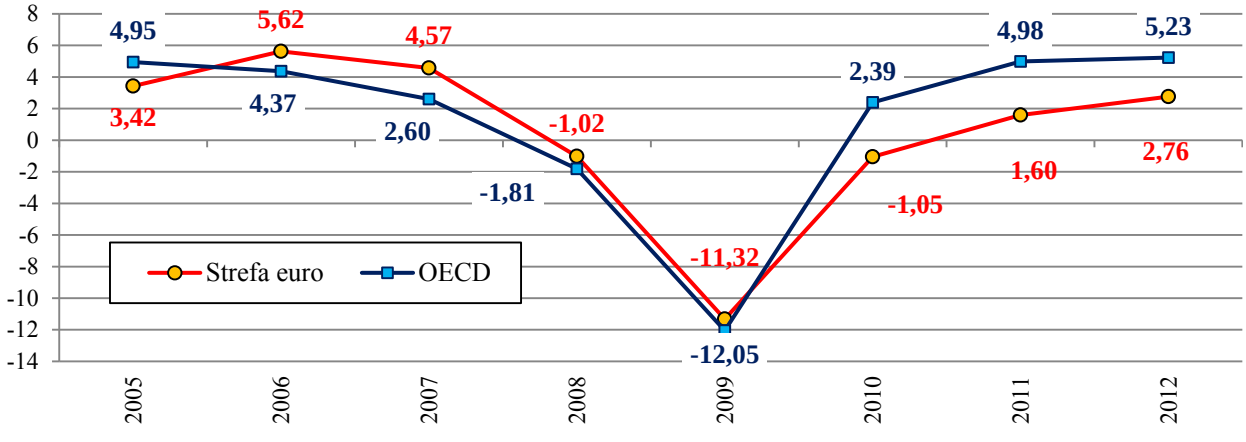

Źródło: jak w tabeli 3

Najbardziej spadły inwestycje w środki trwałe w krajach wykazujących w okresie ożywienia najwyższe dynamiki wzrostu, co tylko częściowo można wyjaśniać jako skutek „przegrzania" koniunktury w fazie zwyżkowej cyklu. W znacznej mierze do regresu działalności inwestycyjnej (i regresu PKB) przyczyniła się w tych krajach silna zależność od wielkich transnarodowych korporacji. W obliczu zagrożenia spółki te skoncentrowały zasoby w krajach macierzystych, kosztem filii i oddziałów zagranicznych. Wygląda jednak na to, że po uspokojeniu rynków finansowych sytuacja w sferze realnej gospodarki światowej i gospodarek poszczególnych krajów normalizuje się.

II.4.2. Wpływ dekoniunktury na rynek pracy

W ostatnim trzydziestoleciu produktywność pracy[80] podlegała znacznym wahaniom, zarówno w krajach OECD, jak i w krajach obecnie tworzących strefę euro. Ogólnie rzecz biorąc, ze względu na wyższą od przeciętnej dla krajów rozwiniętych, dynamikę PKB w krajach rozwijających się, produktywność pracy w latach 1983-2009 miała wyższą stopę wzrostu w OECD ogółem niż w eurolandzie. Na tempo zmian produktywności pracy oddziaływała także zmienna koniunktura gospodarcza, inercja zachowań na rynku pracy. Na ten ostatni czynnik warto zwrócić szczególną uwagę, zwłaszcza w krajach z grupy *emerging markets.* Występują tam dwie przeciwstawne tendencje: spadkowa w krajach gdzie prawo pracy ogranicza redukcję zatrudnienia w okresach dekoniunktury i zwyżkowa (lub charakteryzująca się mniejszym spadkiem produktywności) w krajach, gdzie prawo pracy jest zorientowane przede wszystkim na ochronę interesów pracodawców. Najwyższy wskaźnik przeciętnego wzrostu produktywności pracy w OECD wystąpił w Korei Płd. (o 6,1% w latach 1983-1993 i 3,7% w latach 1994-2010), słynącej z wręcz drakońskiego prawa pracy. Wysoką stopę wzrostu miała także produktywność pracy w krajach Europy Środkowej, co wynikało zarówno z modernizacji i restrukturyzacji gospodarki po okresie realnego socjalizmu, jak i bardzo poważnej redukcji zatrudnienia.

Spadek dynamiki inwestycji oraz wyprzedaż zapasów w oczekiwaniu na wzrost popytu doprowadziły do spadku udziału nadwyżki operacyjnej brutto w relacji do wartości dodanej brutto. Przejawiło się to m. in. obniżeniem produktywności pracy w latach 2008-2009[81]. W 2010 r. zaczęła się powolna odbudowa zapasów, lecz nie towarzyszył jej wzrost wydajności pracy w krajach Centrum. W rezultacie dynamika produktywności pracy w krajach OECD była o 0,08 pkt proc. niższa od dynamiki realnej wartości PKB. W krajach eurolandu produktywność pracy była

[80] Pod pojęciem tym (zgodnie z definicją OECD) rozumie się wartość produktu krajowego brutto na jednego zatrudnionego.
[81] *What is the economic outlook for OECD countries? An Interim Assessment*, OECD, 09.08.2010 r., s. 7

w 2010 r. wyższa o 0,47 pkt proc. niż w 2009 r., w związku z redukcją zatrudnienia. Osłabienie aktywności inwestycyjnej w Stanach Zjednoczonych, Japonii i eurolandzie, opóźnia wdrażanie najnowszych technologii. W związku z tym, przewiduje się, że w 2011 r. stopa wzrostu produktywności pracy w OECD będzie niższa od dynamiki realnego PKB o 0,74 pkt proc., w 2012 r. – o 1,6 pkt proc. (w krajach strefy euro niższa odpowiednio o 0,34 pkt proc. oraz o 0,57 pkt proc.).

Tabela 4. Przyrost produktywności pracy w krajach OECD w latach 2000-2012 w pkt proc. w stosunku do poprzedniego roku

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
OECD	2,87	0,62	1,68	1,77	2,21	1,65	1,71	1,50	-0,01	-1,60	2,77	1,56	1,73
Strefa euro	1,59	0,49	0,37	0,48	1,25	0,90	1,61	1,14	-0,36	-2,18	2,17	1,31	1,41
Australia	0,76	1,51	1,73	1,20	1,30	0,05	-0,16	1,82	-0,70	0,50	0,96	1,52	1,94
Austria	2,32	-0,19	1,74	0,73	1,17	1,31	2,02	1,83	0,19	-2,92	1,30	1,21	1,17
Belgia	1,74	-0,65	1,51	0,75	2,13	0,59	1,49	1,17	-0,92	-2,30	1,59	1,32	1,21
Chile	2,66	2,41	0,22	-0,08	3,10	1,78	3,09	1,81	0,45	-1,43	-1,48	1,94	2,14
Czechy	4,13	1,98	1,27	5,02	3,97	5,29	4,96	3,38	1,05	-2,85	3,71	1,96	2,48
Dania	2,98	-0,20	0,42	1,50	2,93	1,38	1,31	-1,24	-2,72	-1,43	3,98	0,96	0,89
Finlandia	3,18	0,86	0,79	2,00	3,72	1,63	2,45	3,02	-0,58	-5,42	2,99	2,50	2,40
Francja	1,36	0,00	0,44	0,95	2,14	1,40	1,42	0,86	-0,50	-1,31	1,59	0,87	1,30
Grecja	3,02	4,25	1,22	3,50	3,43	0,97	2,53	2,92	0,15	-1,19	-1,54	-0,32	0,79
Hiszpania	-0,04	0,47	0,29	-0,02	-0,26	-0,46	0,10	0,53	1,27	3,13	1,81	0,61	0,50
Irlandia	4,74	2,55	4,90	2,50	1,19	1,05	0,96	1,86	-2,46	0,61	3,57	2,20	0,66
Islandia	2,31	2,17	1,62	2,28	8,21	4,08	-0,48	1,37	0,24	-0,83	-2,87	2,99	1,87
Izrael	5,40	-1,48	-0,80	0,74	3,20	1,44	2,67	0,85	0,15	0,27	0,30	1,01	1,67
Japonia	3,12	0,71	1,55	1,64	2,54	1,50	1,63	1,88	-0,81	-3,67	4,06	1,68	1,65
Kanada	2,68	0,60	0,48	-0,46	1,29	1,61	0,87	-0,09	-0,99	-0,89	1,27	0,68	1,50
Korea Płd.	4,30	1,97	4,27	2,94	2,68	2,60	3,84	3,84	1,67	0,50	4,92	3,31	2,35
Luksemburg	2,74	-2,89	0,85	-0,25	2,13	2,47	1,34	2,07	-3,16	-4,59	1,97	1,58	2,13
Meksyk	3,68	-1,18	-2,21	0,54	0,58	2,55	2,01	1,64	0,36	-6,99	3,19	1,16	1,46
Niderlandy	1,65	-0,13	-0,42	0,84	3,14	1,54	1,67	1,35	0,41	-2,80	2,35	1,81	2,15
Niemcy	1,56	0,92	0,58	0,71	0,34	1,03	2,94	1,10	-0,68	-4,66	3,26	2,08	0,82
Norwegia	2,80	1,61	1,14	1,78	3,56	2,12	-0,92	-0,66	-2,45	-0,81	0,44	1,01	0,52
Nowa Zelandia	1,80	0,00	1,55	1,50	0,81	0,18	-1,38	0,90	-0,79	-0,62	1,20	0,98	2,92
Polska	6,08	3,56	4,57	5,22	3,86	1,21	2,70	2,29	1,30	1,22	2,54	2,53	3,90
Portugalia	1,80	0,15	0,12	-0,34	1,64	1,09	0,92	2,43	-0,43	0,04	2,67	0,85	1,44
Słowacja	3,39	2,89	4,49	3,66	5,27	5,22	6,07	8,28	3,32	-2,36	5,77	3,12	3,37
Słowenia	3,05	2,37	2,41	3,24	3,96	4,68	4,28	3,75	0,95	-6,37	3,41	2,89	2,40
Szwajcaria	2,53	-0,47	-0,14	0,17	2,20	1,86	1,16	1,07	-0,08	-2,53	2,07	0,75	0,99
Szwecja	2,08	-0,70	2,44	3,06	4,45	2,87	2,82	0,94	-1,50	-3,13	3,24	1,76	2,08
Turcja	9,02	-5,67	6,25	6,46	6,80	6,38	4,96	3,39	-1,58	-5,19	2,18	3,32	2,82
USA	2,39	1,23	3,03	2,46	2,49	1,43	0,89	1,06	0,74	1,60	3,26	1,32	1,36
W. Brytania	2,72	1,62	1,33	1,84	1,87	1,14	1,89	1,99	-0,80	-3,47	1,75	1,40	1,47
Węgry	3,87	4,23	4,34	3,90	6,05	3,42	2,99	1,08	2,13	-3,97	1,41	2,61	1,80
Włochy	1,90	-0,27	-1,23	-1,42	0,91	0,22	0,14	0,11	-1,60	-3,45	1,41	0,82	0,82

Źródło: *OECD Economic Outlook, Volume 2010 Issue 2*; aktualizacja 8 grudnia 2010 r.

Spadek wydajności pracy w globalnej skali można interpretować jako jeden z pośrednich skutek kryzysu *subprime*. Spadek produktywności pracy może być także następstwem spowolnienia tempa zmian sektorów wiodących w Centrum (po rewolucji informatycznej z lat osiemdziesiątych XX wieku) i przechodzenia bardziej zaawansowanych w rozwoju ekonomicznym krajów peryferyjnych ze stadium dojrzałości ekonomicznej do ery postindustrialnej. W takich przełomowych okresach zazwyczaj pojawiają się bariery i wąskie przekroje obniżające produktywność pracy, zarówno w krajach wysoko rozwiniętych, jak i rozwijających się[82].

Wykres 24. Przyrost produktywności pracy w krajach OECD w latach 1983-2012

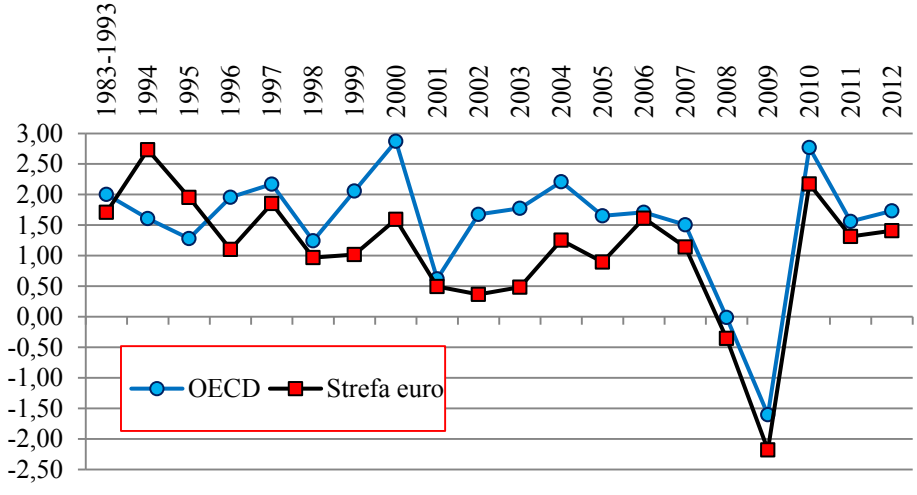

Źródło: jak w tabeli 4

Wykres 25. Indeks kosztów zatrudnienia
Przeciętna 2008=100

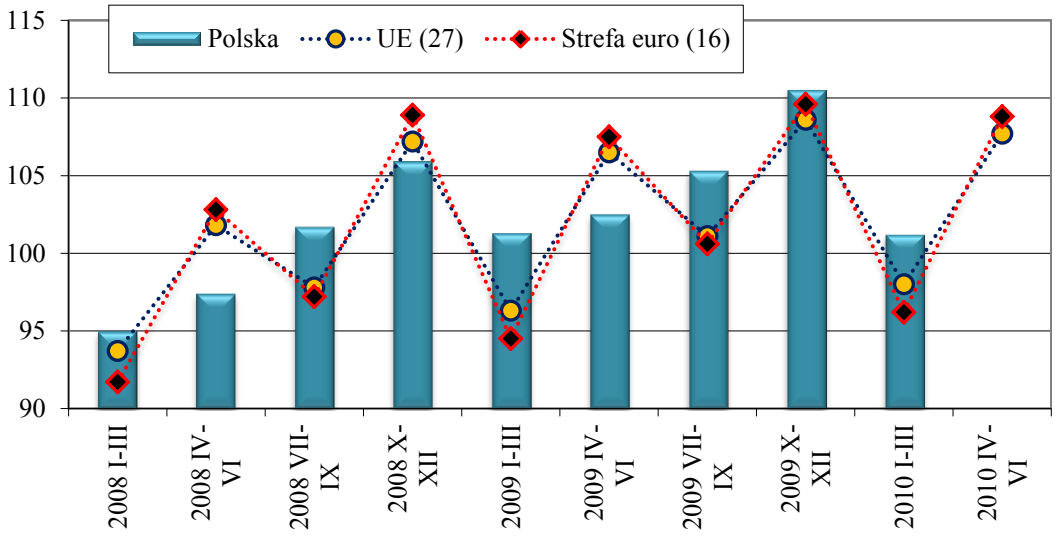

Źródło: GUS

[82] Więcej na ten temat por.: N. Rosenberg, C. R. Frischtak, *A Critical Appraisal of Long Cycles*, "Economic Impact" Nr 4/1983; W. W. Rostow, *The Fifth Upswing and the Fourth Industrial Revolution*, "Economic Impact" Nr 4/1983

Ograniczająco na aktywność inwestycyjną wpływał spadek efektywnego popytu gospodarstw domowych. W okresie poprzedzającym kryzys *subprime* popyt ten rósł (realnie) w krajach OECD w tempie po 3% rocznie, w krajach strefy euro – po ok. 2% rocznie, w 2008 r. spożycie prywatne obniżyło o 0,3 pkt proc, zaś w 2009 r. (w stosunku do 2008 r.) o 1,3 pkt proc. Wyższe (realnie) spożycie w sektorze publicznym, stanowiące efekt rządowych programów interwencyjnych i działań osłonowych wobec grup społecznych najdotkliwiej odczuwających skutki kryzysu, nie w pełni zrównoważyło wpływ niższej prywatnej konsumpcji na dynamikę PKB.

Tabela 5. Zatrudnieni jako % populacji w wieku produkcyjnym w krajach OECD

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
OECD	64,89	64,72	64,99	65,36	66,05	66,48	66,52	64,81
Australia	69,36	69,99	70,30	71,54	72,16	72,85	73,18	71,99
Austria	68,79	68,94	67,76	68,65	70,16	71,40	72,09	71,62
Belgia	59,89	59,59	60,33	61,07	60,99	62,05	62,40	61,60
Chile	52,62	53,46	53,62	54,44	55,51	56,33	57,26	bd
Czechy	65,69	64,86	64,23	64,78	65,27	66,10	66,58	65,36
Dania	75,88	75,14	75,67	75,90	77,37	77,15	78,09	75,74
Finlandia	68,26	67,93	67,78	68,52	69,58	70,46	71,25	68,39
Francja	62,17	63,31	63,12	63,25	63,25	63,98	64,57	63,86
Grecja	57,48	58,73	59,40	60,11	60,99	61,37	61,86	61,25
Hiszpania	59,46	60,70	62,05	64,26	65,75	66,57	65,28	60,62
Irlandia	65,19	65,21	65,93	67,48	68,48	69,22	68,11	62,54
Islandia	82,82	84,06	82,81	84,37	85,30	85,74	84,23	78,94
Japonia	68,23	68,36	68,70	69,28	69,96	70,66	70,73	70,03
Kanada	71,44	72,18	72,51	72,49	72,94	73,61	73,67	71,54
Korea Płd.	63,33	62,96	63,58	63,68	63,81	63,91	63,80	62,94
Luksemburg	63,63	62,19	62,46	63,60	63,56	64,17	63,42	65,19
Meksyk	59,33	58,83	59,86	59,65	60,95	61,06	61,31	59,45
Niderlandy	73,20	72,60	71,78	71,92	73,18	74,82	76,10	75,76
Niemcy	65,32	64,62	65,04	65,51	67,18	69,01	70,16	70,38
Norwegia	77,11	75,76	75,58	75,19	75,49	76,90	78,07	76,47
Nowa Zelandia	72,17	72,25	73,23	74,32	74,88	75,16	74,66	72,88
Polska	51,65	51,41	51,86	52,95	54,47	57,02	59,23	59,34
Portugalia	68,74	67,98	67,80	67,46	67,88	67,79	68,19	66,29
Słowacja	56,86	57,75	57,00	57,72	59,40	60,68	62,27	60,16
Szwajcaria	78,87	77,92	77,40	77,20	77,94	78,59	79,50	79,17
Szwecja	74,93	74,25	73,45	73,88	74,51	75,65	75,71	72,18
Turcja	46,71	45,53	44,12	44,40	44,57	44,60	44,90	44,26
USA	71,93	71,22	71,22	71,53	72,00	71,78	70,89	67,62
W. Brytania	72,32	72,57	72,67	72,65	72,52	72,28	72,67	70,64
Węgry	56,21	57,01	56,76	56,92	57,31	57,31	56,65	55,40
Włochy	55,63	56,20	57,44	57,48	58,41	58,66	58,73	57,48

Źródło: *Employment and labour markets: Key tables from OECD* - ISSN 2075-2342 - © OECD 2010

Wykres 26. Przyrost realnych wydatków konsumpcyjnych w stosunku do poprzedniego roku; w pkt. proc.

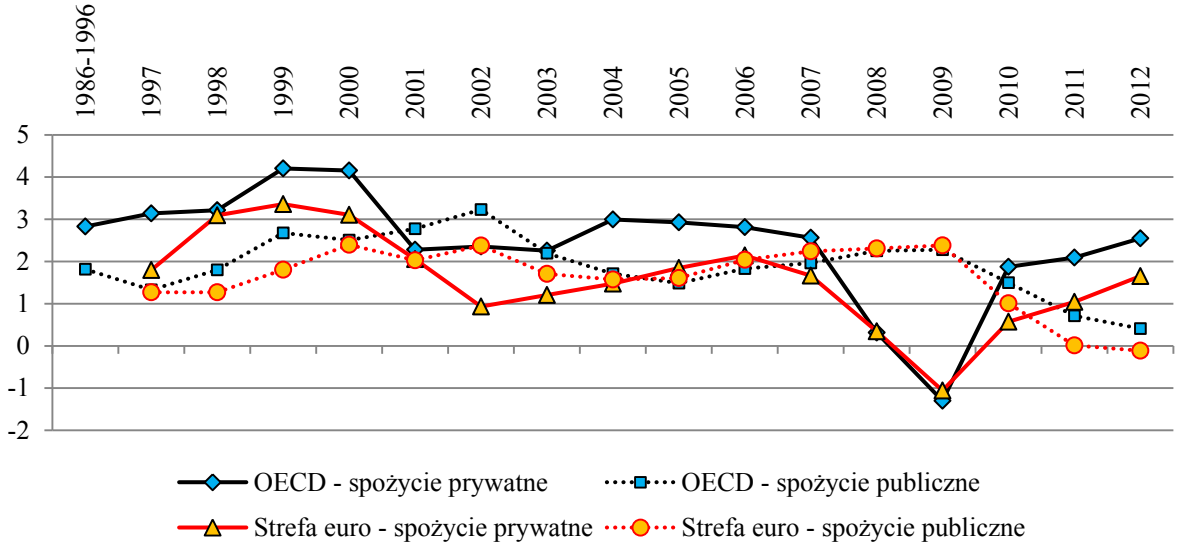

Źródło: jak w tabeli 5

Dekoniunktura na rynku pracy – w zależności od ekspozycji i wrażliwości poszczególnych gospodarek krajów OECD na bodźce popytowe – mniej lub bardziej silnie dotknęła państwa należące do tej organizacji. Stopa bezrobocia wzrosła z 5,76% w 2007 r. do 6,11% w 2008 r. i 8,31% w 2009 r.. W 2010 r., mimo oznak przełamywania recesji stopa bezrobocia nadal rosła; w październiku 2010 r. zharmonizowana stopa bezrobocia wyniosła 8,60%. W 2009 r., pomimo pierwszych oznak wychodzenia z recesji, Stany Zjednoczone zmagały się nadal z wysokim bezrobociem, którego poziom we wrześniu wyniósł 9,8% i był najwyższy od 1982 r. W lipcu 2008 r. stopa bezrobocia w Unii Europejskiej wyniosła 6,8%, do lipca 2010 r. zwiększyła się do 9,6% (o 1,8 pkt proc. w ciągu dwu lat)[83]. W strefie euro w 2008 r. stopa bezrobocia (7,57%) pozostała na poziomie zbliżonym do roku poprzedniego (7,52%), w 2009 r. wyniosła 9,43% i był to poziom najwyższy od 1999 r. W Polsce wpływ kryzysu na rynek pracy zaczął ujawniać się od początku 2009 r., zaś tendencja do wzrostu stopy bezrobocia i ograniczenia tempa wzrostu wynagrodzeń utrwaliła się w 2010 r.

Wzrost bezrobocia nastąpił równocześnie ze wzrostem indeksu kosztów zatrudnienia[84]; dynamika przeciętnych wynagrodzeń spadała wolniej od tempa produktu krajowego brutto, powodując wzrost jednostkowych kosztów pracy. Zjawisko to można uznać za efekt inercji rynku pracy w czasie recesji, ale może także stanowić zapowiedź strukturalnego niedostosowania podaży siły roboczej do zapotrzebowania na pracowników, wywołanego procesami *redeployment*.

[83] A. Arpaia, N. Curci, EU *Labor market behavior Turing the Great Recession*. European Commission, 2010, s. 5

[84] Większość krajów europejskich odnotowała redukcję czasu pracy oraz spadek produktywności. Szerzej na ten temat: *Raport OECD Economic Outlook*, vol.2010/1, no.87, May, s. 264

Wykres 27. Zharmonizowana stopa bezrobocia; w %

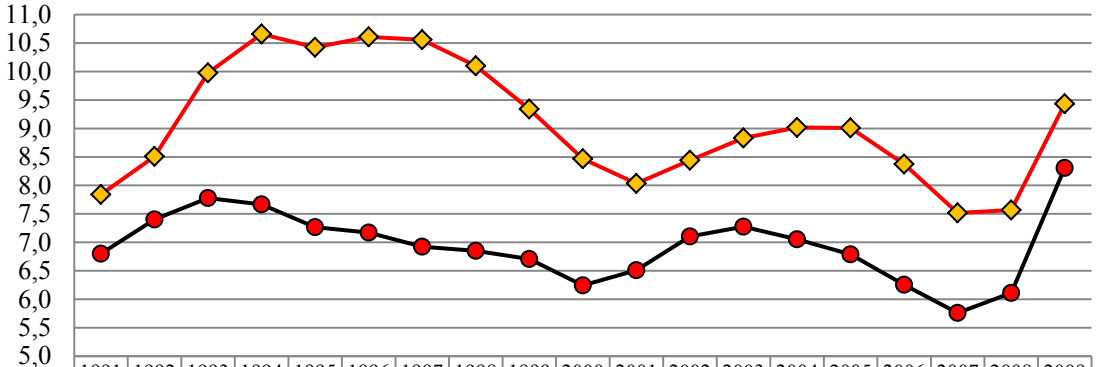

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
strefa euro	7,84	8,51	9,98	10,66	10,43	10,61	10,56	10,10	9,34	8,47	8,03	8,44	8,83	9,02	9,01	8,38	7,52	7,57	9,43
OECD	6,80	7,40	7,78	7,67	7,27	7,17	6,92	6,85	6,71	6,24	6,51	7,10	7,27	7,05	6,79	6,25	5,76	6,11	8,31

Źródło: *OECD Economic Outlook, Volume 2010* Issue 2 - No. 88 - © OECD 2010

Tabela 6. Udział oszczędności netto w rozporządzalnych dochodach gospodarstw domowych w %

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Australia	-0,18	1,21	1,43	1,92	5,06	2,22	2,53	2,93
Austria	9,67	10,42	11,58	11,78	11,06	10,03	9,69	9,46
Belgia	10,22	10,97	11,35	11,89	13,44	12,15	12,01	11,60
Czechy	3,17	4,84	6,30	5,72	4,47	1,32	0,64	1,03
Dania	-4,23	-2,32	-3,17	-2,77	0,14	-1,20	-2,27	-2,51
Finlandia	0,89	-1,09	-0,86	-0,22	3,98	3,98	2,96	1,69
Irlandia	5,23	3,67	1,25	3,97	10,70	11,12	9,75	9,30
Japonia	3,87	3,77	2,41	2,29	2,24	2,69	2,76	3,09
Kanada	2,12	3,51	2,82	3,63	4,56	4,59	4,04	3,86
Korea Płd.	7,17	5,19	2,91	2,91	3,57	2,82	2,94	2,81
Niderlandy	6,37	6,05	6,95	5,66	6,84	8,10	7,58	7,44
Niemcy	10,51	10,60	10,79	11,71	11,13	11,48	11,57	11,35
Norwegia	10,07	0,10	1,46	3,70	7,33	6,30	6,94	6,85
Polska	7,30	7,48	6,09	7,76	3,31	5,45	5,02	3,89
Słowacja	1,52	1,19	3,20	1,87	1,38	4,28	3,95	2,89
Szwajcaria	10,08	11,44	12,65	11,83	11,08	10,74	10,63	10,14
Szwecja	5,52	6,57	8,79	11,18	12,86	10,32	10,15	8,64
USA	1,38	2,37	2,06	4,09	5,94	5,66	6,04	6,06
Węgry	6,08	7,48	4,63	2,98	3,43	4,96	5,19	3,91
Włochy	9,85	9,13	8,45	8,24	7,13	5,10	5,81	5,92

Źródło: *Economics: Key tables from OECD* - ISSN 2074-384x - © OECD 2010

Zła sytuacja na rynku pracy w krajach OECD tylko częściowo znalazła odzwierciedlenie w spadku udziału oszczędności w rozporządzalnych dochodach netto gospodarstw domowymi w 2009 r. Spadek skłonności do oszczędzania, w wielu krajach wyraźnie zaznaczył się dopiero w 2010 r. i prognozie na najbliższe dwa lata. Co charakterystyczne – spadek ten był zazwyczaj silniejszy w krajach zamożnych (gdzie gospodarstwa domowy wycofywały oszczędności lub obniżały poziom bankowych depozytów), niż w krajach o niskim PKB *per capita*. Fenomen ten wynikał stąd, że w krajach ubogich (gdzie przeciętny dochód na mieszkańca wynosi mniej niż

5 USD dziennie[85]), znaczna część ludności jest wykluczona finansowo[86]. Spadek dochodów gospodarstw domowych, które nigdy nie miały oszczędności, nie znajduje pełnego odzwierciedlenia w obniżeniu skłonności do oszczędzania analizowanej przez pryzmat stanu konta bankowego.

III. PROFIL POLSKIEJ GOSPODARKI W CZASIE KRYZYSU *SUBPRIME*

W latach 2007-2008 polska gospodarka znajdowała się w fazie ożywienia (na przełomie tego okresu – nawet w fazie rozkwitu), co osłabiło negatywny wpływ otoczenia i ułatwiło utrzymanie wzrostu ekonomicznego w czasie światowego kryzysu. Paradoksalnie, jednym z istotnych czynników osłabiających wpływ dekoniunktury w gospodarce światowej na polski PKB, stało się załamanie (po długim okresie tendencji zwyżkowej) – kursu złotego[87].

III.1. Ruchy gorącego pieniądza a notowania złotego wobec głównych walut

Jak juz wspomniano, kryzys finansowy zwiększył awersję do ryzyka i ograniczył transfery kapitału finansowego, tak że *per saldo* w tym czasie (a później także w związku z rozszerzeniem się kryzysu na sferę realną) zobowiązania krajów z grupy *emerging markets* (w tym również Polski) wobec inwestorów zagranicznych zmniejszyły się. Skutkiem odpływu (netto) kapitału zagranicznego była deprecjacja walut narodowych względem głównych walut rezerwowych, a w jej następstwie – wzrost kosztów obsługi zadłużenia w walutach obcych, który dotknął zarówno sektor prywatny jak i finansów publicznych.

Opublikowanie informacji statystycznych, świadczących o głębokiej recesji większości krajów Europy Środkowej i Wschodniej, niepokojące wieści o sytuacji ekonomicznej państw

---

[85] Por.: Consultative Group to Assist the Poorest, *The Financial Access 2009 Report*, CGAP 2009

[86] Wykluczeniem finansowym jest objęte 2,2-2,6 bln osób (ok. 53% ludności świata w wieku 15 lat i więcej), a chociaż zjawisko to dotyczy przede wszystkim krajów rozwijających się, występuje także w Unii Europejskiej. Według danych Dyrekcji Generalnej ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Równości Szans Komisji Europejskiej, w 2008 r. w 15 krajach „starej Unii" 20% osób nie miało dostępu do transakcyjnych usług bankowych, 30% nie posiadało żadnych oszczędności, 40% nie korzystało z usług kredytowych. W nowych krajach członkowskich 1/3 mieszkańców pozbawiona była dostępu do usług finansowych, ponad 50% nie miało rachunku rozliczeniowego, ani żadnych oszczędności, a prawie 75% nie mogło skorzystać z kredytu. Szacuje się, że w Polsce wykluczeniem finansowym dotknięte było ok. 40% obywateli, 56-60% nie miało konta w żadnej instytucji finansowej, 73% – dostępu do kredytu odnawialnego, 60% nie uzyskało karty kredytowej. Na drugim biegunie znaleźli się Polacy, którzy posiadają po 20-30 kont bankowych jednocześnie i po kilkadziesiąt kart kredytowych. Financial Access Initiative, *Half the World is Unbanked*, s. 5 www.financialaccess.org; R. Olesiński, *Problem wykluczenia finansowego*, portal in.bank.pl

[87] Szerzej w: M. Dylewski, K. Sopoćko K., *Interwencja państwa na rynkach finansowych*, Rynek finansowy w erze zawirowań. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009, s. 38; L. Dziawgo, *Status instytucji zaufania publicznego we współczesnej bankowości: pomiędzy Partnership Banking a Killer Banking?* Finanse 2009 – teoria i praktyka – Bankowość, Zeszyty Naukowe Nr 548 – Ekonomiczne problemy usług Nr 38, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2009, s. 125; MF, *World Economic Outlook*, July 2010, s. 4

Ameryki Łacińskiej podgrzały w lipcu 2008 r. atmosferę na międzynarodowych rynkach finansowych. Trudności w rolowaniu skarbowych papierów wartościowych w połączeniu ze wzrostem awersji do ryzyka skłoniły część inwestorów do wyzbycia się tego typu aktywów, czemu nie zapobiegło podniesienie rentowności obligacji skarbowych powyżej stopy referencyjnej. Zawirowania na rynkach walutowych, wywoływały przemieszczanie się „gorącego pieniądza", co zachęcało inwestorów do dalszych spekulacji, w oczekiwaniu na kolejne zwyżki oprocentowania lub interwencje władz monetarnych na rynkach walut narodowych.

Wykres 28. Oficjalne aktywa rezerwowe Polski

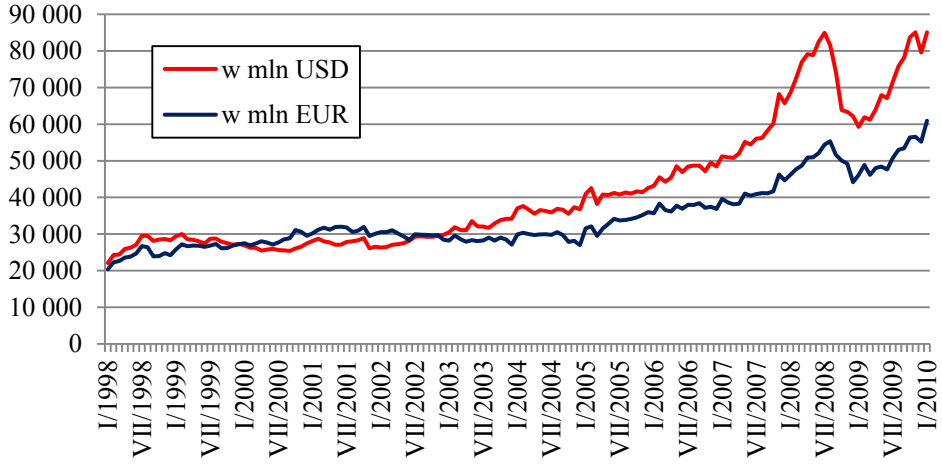

Źródło: NBP, Międzynarodowa pozycja inwestycyjna

Wykres 29. Główne składniki oficjalnych aktywów rezerwowych Polski; w mln USD

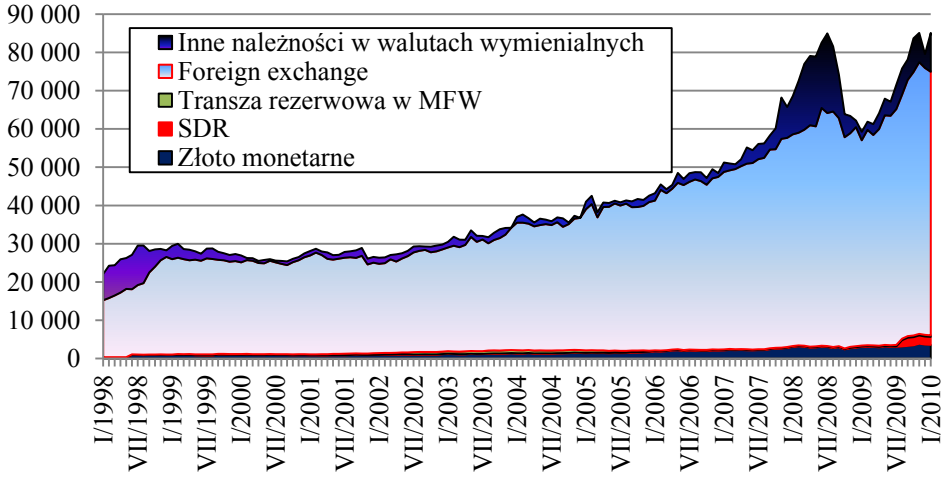

Źródło: jak wyżej

W fazie *credit crunch* globalnego kryzysu finansowego nasiliła się wyprzedaż papierów dłużnych pochodzących z krajów zaliczanych do rynków wschodzących[88], w tym również polskich obligacji skarbowych. W polskim bilansie płatniczym znalazło to odzwierciedlenie w obniżeniu stanu oficjalnych rezerw walutowych, spadku napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Konsekwencją odpływu kapitału zagranicznego było załamanie kursu złotego. W okresie od 15 lipca do 15 września 2008 r. cena USD wzrosła o prawie 0,40 zł, EUR o ponad 0,20 zł. Później nastąpiło krótkotrwałe wzmocnienie złotego, lecz od połowy października 2008 r. zaobserwowano ponowne osłabianie polskiej waluty, które (przy niewielkich fluktuacjach kursu) trwało do końca 2009 r. Sytuacja na rynku walutowym uległa pewnej normalizacji dopiero w 2010 r., choć w drugiej połowie roku, po ujawnieniu trudności płatniczych Grecji, zaobserwowano dość znaczne wahania kursów walut krajów o wysokim zadłużeniu, które dotknęły również notowania złotego.

Wykres 30. Średni kurs PLN wobec USD i EUR w Narodowym Banku Polskim

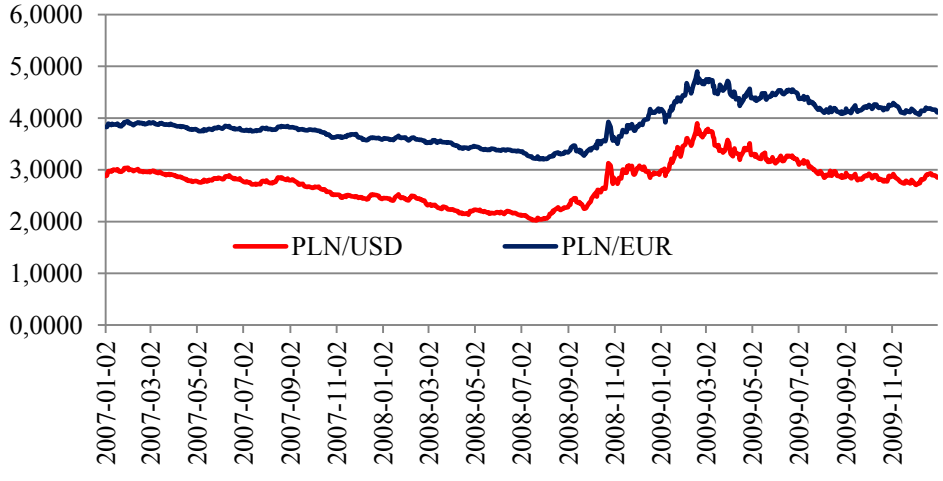

Źródło: Portal internetowy NBP

III.2. Dynamika produktu krajowego brutto i jej komponenty

Pierwsze oznaki spowolnienia tempa wzrostu polskiego PKB pojawiły się w czwartym kwartale 2008 r., lecz nie były tak silne, jak w przypadku innych krajów Europy Środkowej i Wschodniej[89]. Łagodziły je: utrzymujący się na wysokim poziomie popyt gospodarstw domowych oraz kontynuowanie rozpoczętych wcześniej inwestycji przedsiębiorstw. Podtrzymanie dodatniej

[88] Ograniczenie dostępu do światowego rynku kapitału wraz z początkiem kryzysu spowodowało, że Węgry, Ukraina, Białoruś, Łotwa, Rumunia oraz Serbia zwróciły się o pomoc do MFW.
[89] A. Oniszczuk-Jastrząbek, T. Gutowski, *Polskie przedsiębiorstwa w warunkach kryzysu. Przedsiębiorstwo a kryzys globalny*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010, s. 255

dynamiki PKB wiązało się także z podjęciem realizacji projektów współfinansowanych przez Unię Europejską (około 32 mld zł) w czasie, gdy na świecie zaczął rozprzestrzeniać się kryzys finansowy[90].

Tabela 7. Dynamika PKB w Polsce na tle wybranych krajów Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej

Wyszczególnienie	Lata						
	2008		2009				2010
	VII-IX	X-XII	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III
	analogiczny okres poprzedniego roku = 100						
UE (27)	100,5	98,1	94,9	94,9	95,7	97,7	100,5
Strefa euro	100,4	98,0	94,8	95,1	95,9	97,9	100,6
Estonia	96,1	90,8	85,1	83,8	84,4	90,6	98,0
Litwa	101,2	98,3	84,7	83,4	85,3	87,5	97,3
Łotwa	94,3	89,8	81,4	83,1	80,7	83,2	94,9
Polska	105,2	102,7	101,8	101,4	101,4	102,8	102,8
Czechy	102,2	100,5	96,4	95,3	95,6	96,8	101,1
Rumunia	103,8	102,6	94,8	92,0	92,4	93,1	96,8
Słowacja	106,8	101,2	95,6	94,9	94,8	96,1	104,5
Słowenia	103,2	99,2	91,8	91,2	91,2	93,7	99,2
Węgry	100,4	97,7	93,9	92,8	93,2	95,4	99,1

Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS*, 12/2009, 4/2010 (dane VII-IX 2008), 7/2010

Wykres 31. Dynamika niewyrównanego sezonowo polskiego PKB i jego komponentów analogiczny okres poprzedniego roku =100

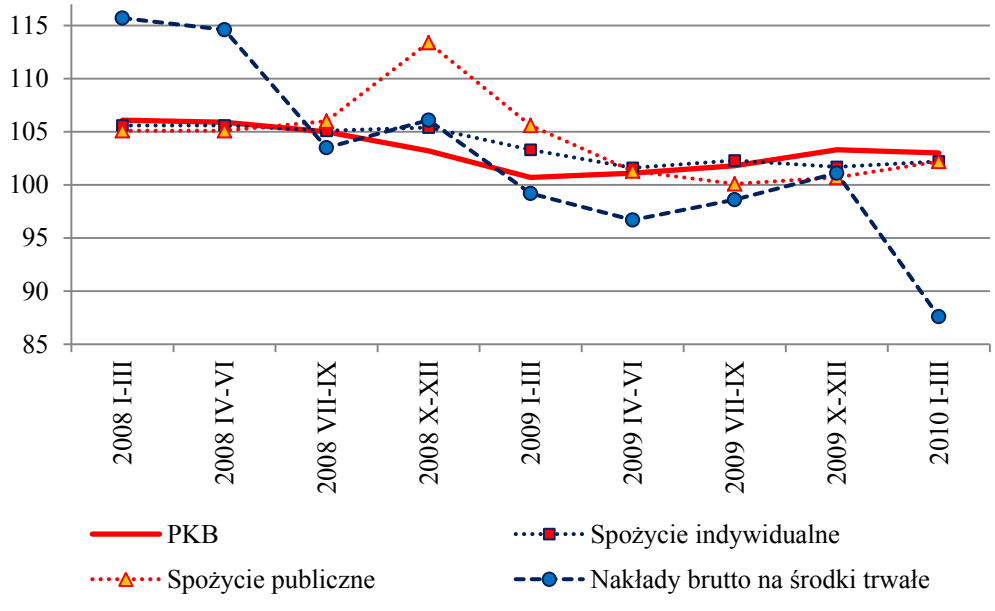

Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS*, 6/2009, 4/2010, 7/2010

[90] D. Domański, *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w Polsce w warunkach kryzysu. Wybrane aspekty funkcjonowania rynku finansowego w warunkach kryzysu*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009, s. 88

W 2009 r. nakłady inwestycyjne obniżyły się w stosunku do poprzedniego roku we wszystkich sekcjach polskiej gospodarki, najbardziej widoczny regres wystąpił w budownictwie (*minus* 39,8%) oraz przetwórstwie przemysłowym (*minus* 33,7%)[91]. Spadek ten (w statystyce rachunków narodowych) zrekompensował wzrost spożycia, zwłaszcza publicznego. Pozytywny wpływ na dynamikę polskiego PKB wywarła ponadto deprecjacja złotego. Spadek eksportu był znacznie mniejszy niż importu, co – zgodnie z metodologią Eurostatu – zdecydowało o dodatnim wpływie salda w wymianie z zagranicą na wartość i realną dynamikę PKB.

Tabela 8. Nakłady inwestycyjne oraz inwestycje rozpoczęte

Lata	Ogółem	Środki trwałe	Budynki i budowle	Maszyny i urządzenia	Środki transportu	Pozostałe nakłady
	w mln zł					
2005 I-XII	131 054,9	130 923,7	70 715,7	45 728,8	13 815,0	131,2
2006 I-XII	154 880,3	154 404,5	83 137,7	52 859,0	17 572,6	475,8
2007 I-XII	191 713,6	191 604,3	103 929,8	63 824,9	22 844,4	109,3
2008 I-XII	217 259,9	217 047,6	120 859,9	70 807,0	23 559,0	212,7
2009 I-XII	220 683,5	220 468,8	130 334,5	65 484,9	22 805,2	214,7

Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS*, 7/2010, 7/2009, 9/2008, 12/2007

Wykres 32. Dynamika produkcji dodanej brutto w wybranych segmentach polskiej gospodarki; analogiczny okres roku poprzedniego=100

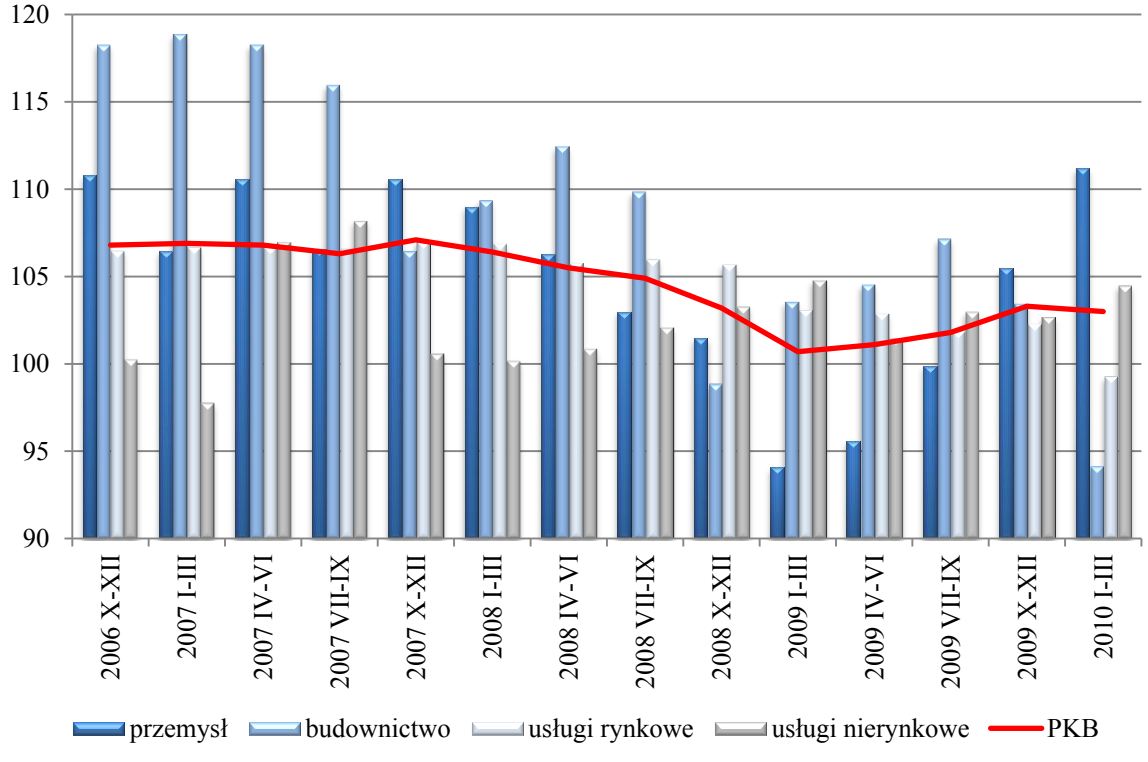

Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS*, 7/2010, 7/2009, 9/2008

[91] *Biuletyn Statystyczny GUS*, 7/2010

W Polsce nie ma obecnie czynników, które wyraźnie sprzyjałyby wzrostowi popytu krajowego w średniej perspektywie czasowej. Obserwuje się bowiem dalszy wzrost bezrobocia, spowolnienie tempa wzrostu wynagrodzeń oraz ograniczenie akcji kredytowej. Negatywnemu wpływowi tych czynników przeciwdziała korzystny wpływ otoczenia. Od połowy 2010 r. dynamika polskiego PKB zwiększa się na skutek pełniejszego wykorzystywania istniejących mocy wytwórczych i powiązań kooperacyjnych, dzięki poprawie koniunktury w krajach, które są naszymi głównymi partnerami gospodarczymi.

Zainicjowany wiosną 2010 r. proces odbudowy zapasów powstrzymał utrzymującą się w cazie kryzysu ujemną dynamikę nakładów brutto na środki trwałe. W stosunku do analogicznego okresu 2009 r. nakłady te obniżyły się w pierwszym kwartale o 12,8%, w drugim o 1,7%, w trzecim – wzrosły o 0,4%. Dobre rokowania na najbliższe miesiące potwierdzają optymistyczne opinie menedżerów, których ilustracją jest przewaga ocen pozytywnych nad negatywnymi w badaniu koniunktury gospodarczej.

Wykres 33. Niewyrównany sezonowo wskaźnik koniunktury gospodarczej

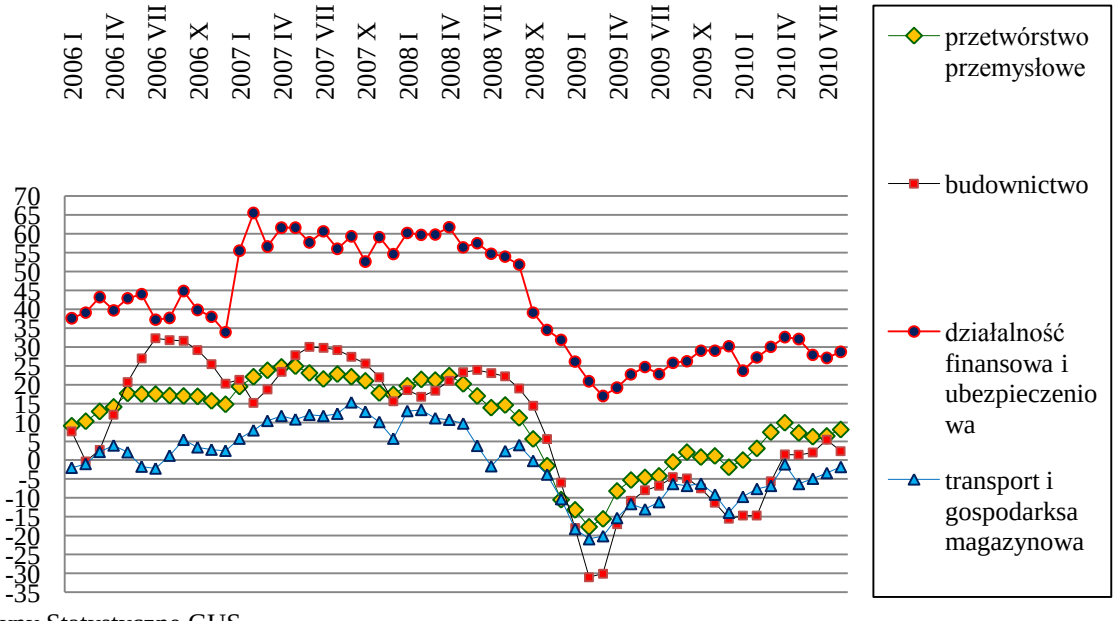

Źródło: Biuletyny Statystyczne GUS

III.2.1. Wpływ handlu zagranicznego na polski PKB

Polska jest krajem otwartym na współpracę międzynarodową, lecz po prawie półwieczu *quasi* autarkicznej gospodarki nadal ma niską relacji eksportu do PKB oraz niską (w porównaniu z innymi krajami OECD) wartość eksportu na jednego mieszkańca[92].

[92] K. Puchalska, *Aktywność eksportowa przedsiębiorstw*, „Bank i Kredyt", 41(3)/2010, s. 114

Wykres 34. Struktura eksportu i importu według grup towarów; w %

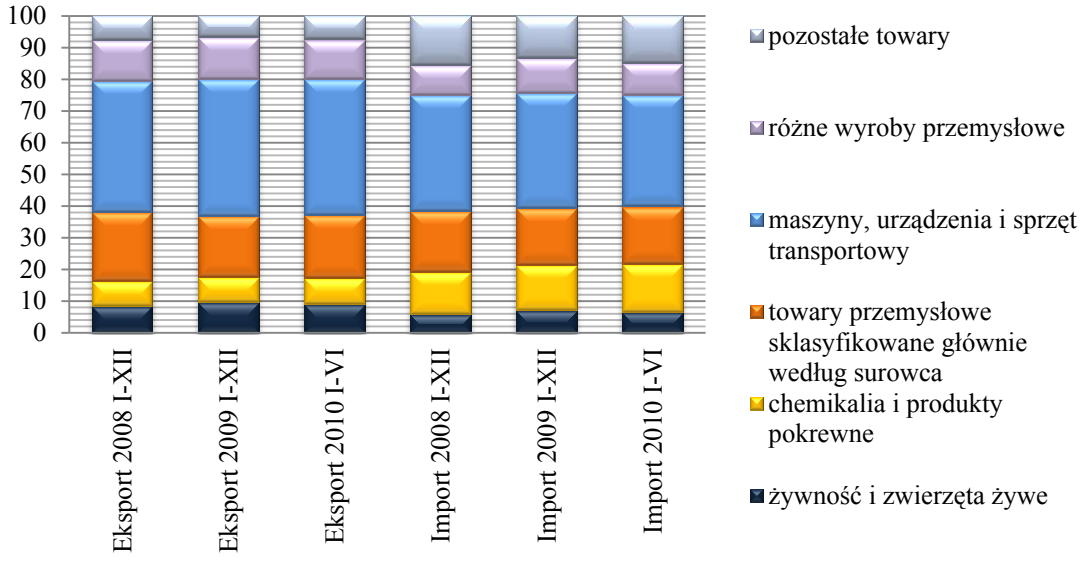

Uwaga: kategoria pozostałe towary obejmuje: napoje i tytoń, surowce niejadalne z wyjątkiem paliw, paliwa mineralne, smary i materiały pochodne, oleje, tłuszcze i woski zwierzęce i roślinne.

Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS,* 6/2009, 7/2010

Wykres 35. Eksport, import i saldo handlu zagranicznego; w mln zł

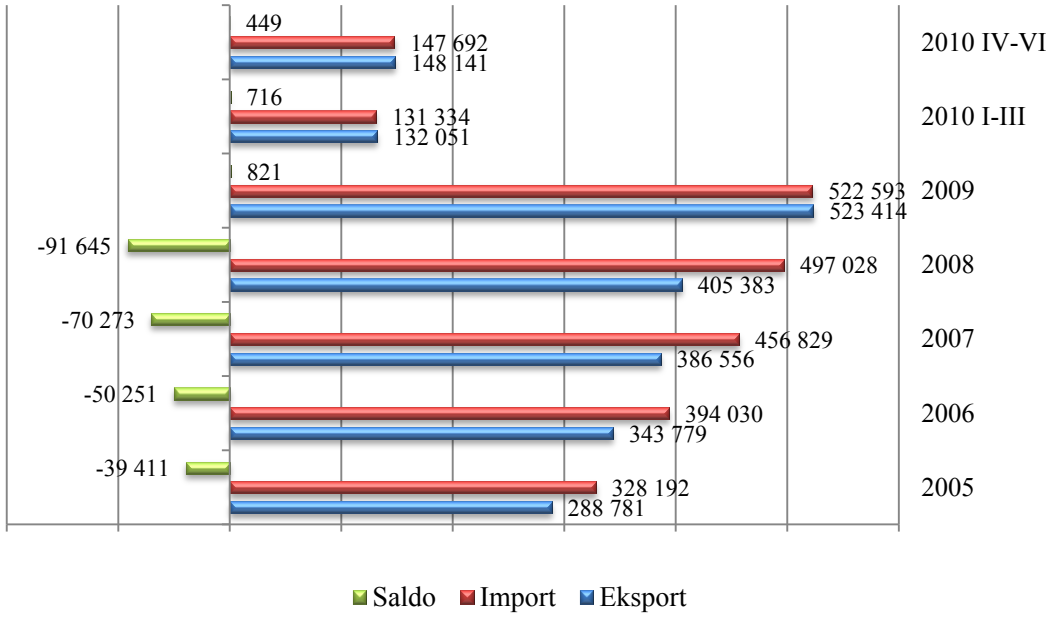

Źródło: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2009*, s. 558, *Biuletyn Statystyczny GUS,* 7/2010, 8/2010

Na wartość i dynamikę handlu zagranicznego w 2009 r. (podobnie jak w 2008 r.) istotny wpływ wywarła poprawa konkurencyjności eksportu, spadek dynamiki importu, normalizacja sytuacji na rynkach surowców strategicznych, dzięki czemu nastąpiła poprawa *terms of trade*. W 2010 r., po umocnieniu się polskiej waluty, pozytywny wpływ tych czynników osłabł. Wraz z poprawą koniunktury w gospodarce światowej, od początku 2010 r. wzrasta import. Jest to efekt

odbudowywania zapasów w polskich przedsiębiorstwach powiązanych technologicznie (a niekiedy również organizacyjnie) z partnerami zagranicznymi. Wprawdzie nieco szybciej niż import rośnie produkcja eksportowa, lecz pogarszają się relacje cen w handlu zagranicznym, co obrazuje spadkowa tendencja *terms of trad*e.

Wykres 36. *Terms of trade* w polskim handlu zagranicznym narastająco, okres poprzedni =100

Źródło: *Biuletyn Statyczny GUS,* 7/2009 oraz 7/2010

III.2.2. Koniunktura w budownictwie mieszkaniowym

Szacuje się, że 1 zł wydany na budowę mieszkań zwiększa finalny popyt na towary i usługi o 4-5 zł, spadek tego popytu powoduje uruchomienie mnożnika w odwrotnym kierunku[93]. W związku z tym można powiedzieć, że na spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego, zarówno w gospodarce światowej, europejskiej, jak i polskiej miała wpływ niekorzystna dla deweloperów sytuacja w budownictwie mieszkaniowym.

W Polsce rozwój sektora budowlanego napotyka na barierę niskich dochodów znacznej części gospodarstw domowych[94], czego konsekwencją jest brak zdolności kredytowej, a zatem – brak środków na własne mieszkanie. Przeciwwagą dla tej sytuacji jest wzrost liczby zamożnych osób oraz gospodarstw domowych o przeciętnych lecz stabilnych dochodach, które jako priorytet traktują posiadanie własnościowego mieszkania lub domu. Popyt tej grupy generował w przeszłości

[93] A. Szelągowska, *Uwarunkowania rozwoju budownictwa mieszkaniowego w Polsce w okresie dekoniunktury – lekcja z globalnego kryzysu. Gospodarka w warunkach kryzysu*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009, s. 237

[94] Według sformułowanej w 1984 r. i obowiązującej nadal w Unii Europejskiej definicji (EEC 1985) „ubóstwo odnosi się do osób, rodzin lub grup osób, których zasoby (materialne, kulturowe i społeczne) są ograniczone w takim stopniu, że wyklucza to je z minimalnego sposobu życia w kraju, w którym mieszkają". Za zagrożone ubóstwem uważa się osoby żyjące w gospodarstwach domowych, których dochód do dyspozycji jest niższy od granicy ubóstwa ustalonej na poziomie 60% mediany dochodu w danym kraju. Na podstawie EU Statistics on Income and Living Condition (EU-SILC) w 2008 r. wartość mediany dochodu do dyspozycji w Polsce oszacowano na 15 720 zł rocznie, co oznacza, że zagrożone ubóstwem były osoby o dochodach 9 432 zł rocznie (786 zł miesięcznie).

wysokie ceny nieruchomości mieszkaniowych, jak i rosnące zapotrzebowanie na kredyty zabezpieczone hipotecznie wraz z innymi produktami *bancassurance*.

Wykres 37. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w Polsce

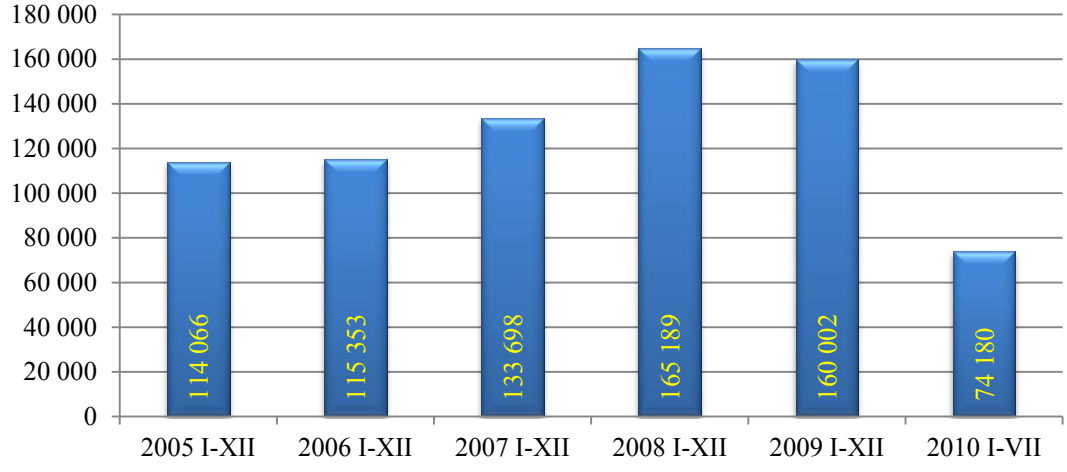

Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS*, 7/2010, 7/2009, 9/2008, 12/2006

Wykres 38. Ceny mieszkań na rynku wtórnym w największych polskich miastach okres poprzedni=100

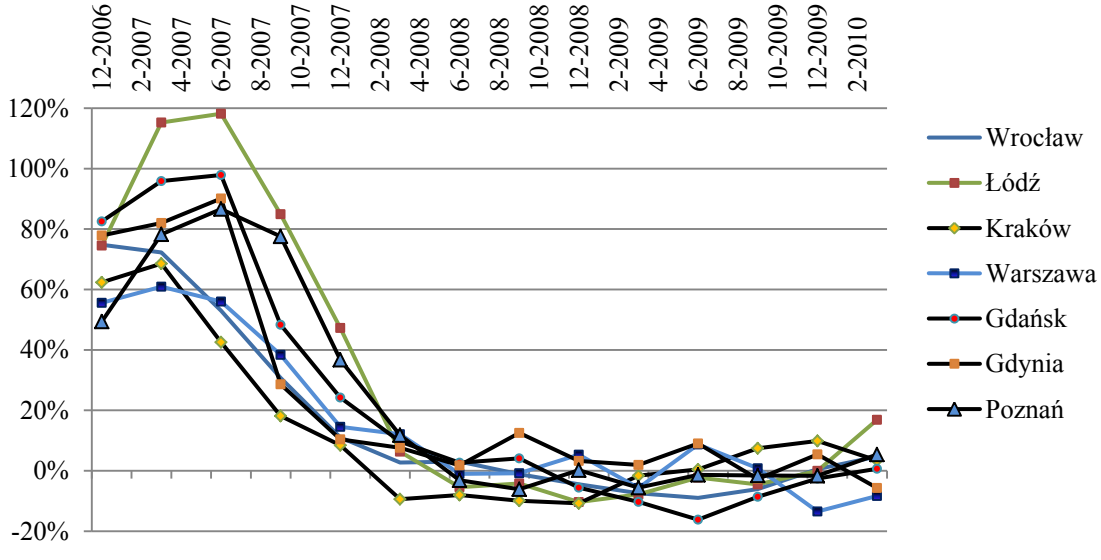

Źródło: *Raport o stabilności systemu finansowego lipiec 2010 r.*, NBP Warszawa 2010, s. 23-24

W pewnej mierze do wzrostu cen w mieszkalnictwie przyczyniło się – stanowiące konsekwencję wzrostu cen rynkowych w okresie ożywienia gospodarczego – podniesienie progów cen w programie *Rodzina na swoim*[95]. W 2009 r. wartość kredytów mieszkaniowych udzielonych

[95] J. Łaszek, *Kryzys w sektorze nieruchomości. Przedsiębiorstwo a kryzys globalny*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010, s. 59

w ramach tego programu stanowiła 18,5% nowo-udzielonych kredytów mieszkaniowych gospodarstwom domowym. W tymże roku oddano do użytku 160 tys. mieszkań (o 3,1% mniej niż w 2008 r.).

Wykres 39. Liczba mieszkań, na których realizację wydano pozwolenia; w tys.

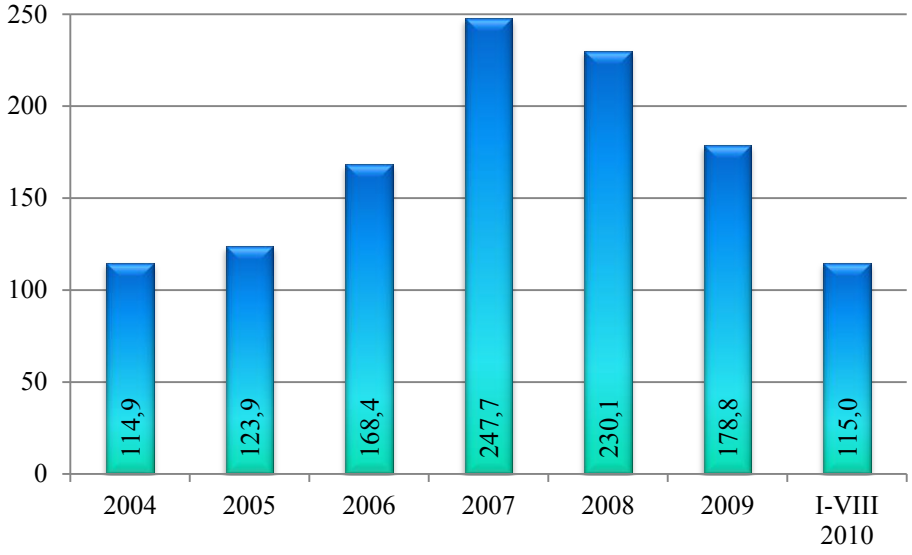

Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS*, 6/2006, 6/2007, 8/2008, 8/2009, 8/2010

Wraz z wprowadzeniem przez Komisję Nadzoru Finansowego nowych rekomendacji, utrzymanie zdolności kredytowej lub pozyskanie kredytu zabezpieczonego hipotecznie, zarówno w walucie krajowej, jak i w walucie obcej, stało się trudniejsze. Gospodarstwa domowe, które (mimo zaostrzonych kryteriów) utrzymały zdolność kredytową, wstrzymywały się z decyzją o zakupie mieszkania, licząc na dalszy spadek cen. W ujęciu statystycznym spadek efektywnego popytu znalazł wyraz w obniżeniu (w stosunku do 2008 r.) liczby zarejestrowanych w 2009 r. transakcji kupna/sprzedaży nieruchomości o ok. 25% (na obszarach miejskich o 27%); w ujęciu wartościowym spadek ten wyniósł 32% (na obszarach miejskich ok. 35%). Nadmierna – względem efektywnego popytu – podaż mieszkań, która prowadziła nie tylko do obniżenia ceny równowagi, ale także wzrostu liczby niesprzedanych mieszkań (zwłaszcza na rynku pierwotnym), spowodowała zamrożenie kapitału ulokowanego w budownictwie mieszkaniowym. Zastój ten był przyczyną spadku zysków deweloperów, co skłaniało ich do powstrzymywania się przed rozpoczynaniem nowych inwestycji.

W pierwszej połowie 2010 r. sytuacja na rynku nieruchomości mieszkaniowych nie uległa istotnej zmianie, dopiero pod koniec trzeciego kwartału i na początku czwartego kwartału pojawiły się oznaki poprawy koniunktury w budownictwie mieszkaniowym. W tym okresie banki zaczęły powoli łagodzić kryteria przyznawania kredytów mieszkaniowych, a po obniżeniu marż nastąpił

wzrost popytu na te kredyty[96]. Cechy socjoekonomiczne kredytobiorców wskazują na stosunkowo niewielkie ryzyko utraty pracy, ponadto (w razie wystąpienia kłopotów finansowych) kredytobiorcy nadają wysoki (w relacji do innych zobowiązań) – priorytet obsłudze kredytów mieszkaniowych. W tej sytuacji można domniemywać, że podniesienie norm ostrożnościowych przez Komisję Nadzoru Finansowego nie powinno negatywnie wpłynąć na rynek nieruchomości mieszkaniowych.

III.3. Rynek pracy w Polsce

III.3.1. Aktywność zawodowa Polaków

Polska należy do krajów o relatywnie wysokim udziale ludności biernej zawodowo. Jest to w znacznym stopniu rezultat polityki społecznej realizowanej od pierwszych lat transformacji ustrojowej do końca 2008 r., której celem było ograniczenie napływu redukowanych pracowników do bezrobocia..

Wykres 40. Struktura aktywności ekonomicznej ludności

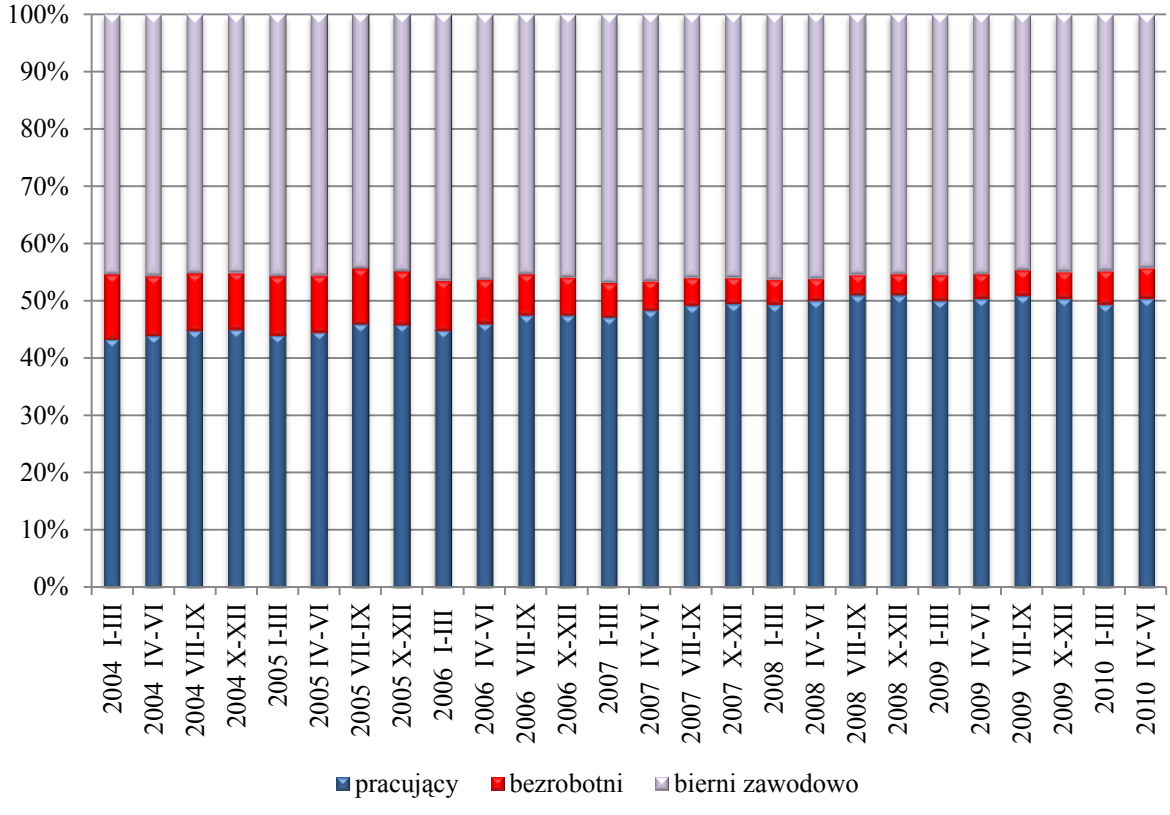

Źródło: GUS

W modernizującej się, restrukturyzowanej gospodarce, wystawionej – bez spójnej koncepcji działań osłonowych – na konkurencję renomowanych firm światowych, zabrakło miejsca dla

[96] *Sytuacja na rynku kredytowym III kwartał 2010 r.*, NBP, s. 12

milionów pracowników dawnego, socjalistycznego sektora gospodarki uspołecznionej. Propagowanie indywidualnej przedsiębiorczości, wobec skali zwolnień nie mogło przynieść zadawalających rezultatów w skali makrospołecznej. W tej sytuacji najbardziej humanitarnym rozwiązaniem stała się (zainicjowana już w latach osiemdziesiątych XX wieku) liberalizacja przepisów emerytalno-rentowych. Dzięki temu udało się znacząco ograniczyć – i tak bardzo wysokie – chroniczne bezrobocie strukturalne, jakie powstało po likwidacji bądź upadłości nierentownych przedsiębiorstw. Na wysoki udział osób biernych zawodowo wpłynęły także wprowadzone po 1999 r. niekorzystne dla ubezpieczonych zmiany systemu emerytalnego.

Wykres 41. Stopa rejestrowanego bezrobocia

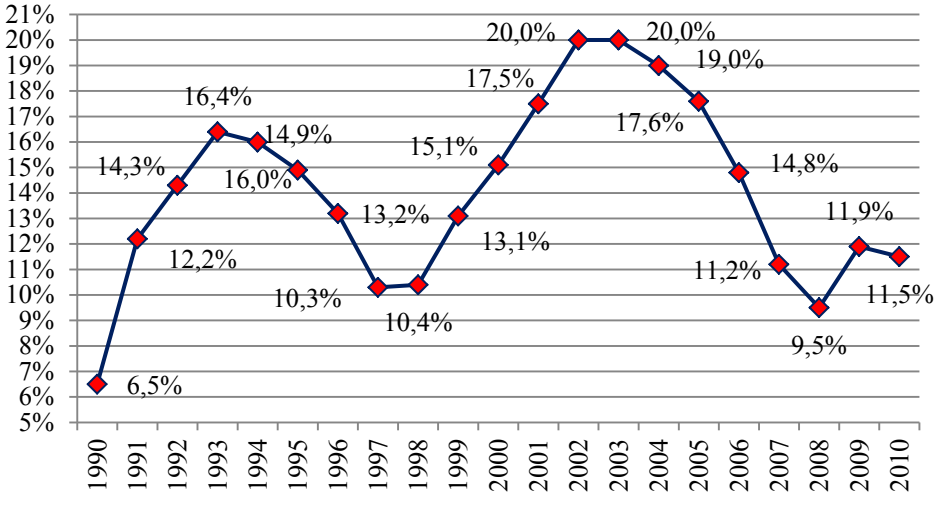

Źródło: jak wyżej

Wykres 42. Przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej; w tys. osób

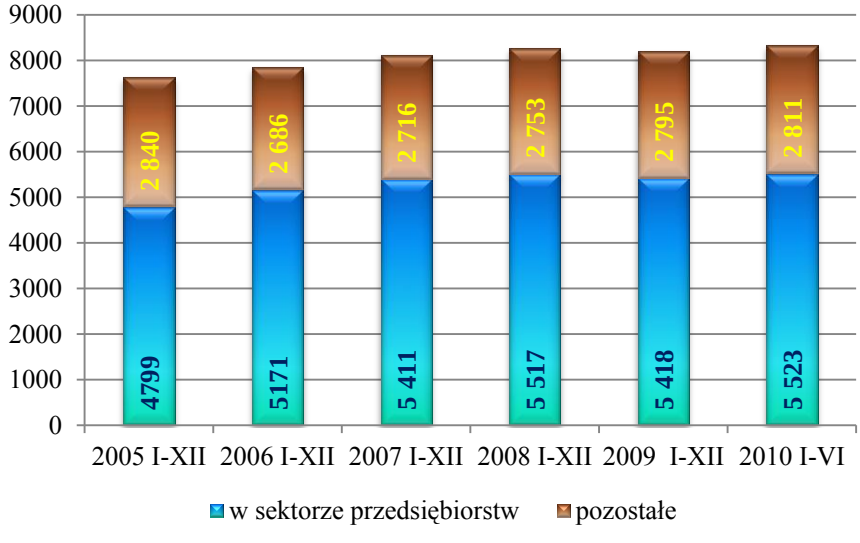

Źródło: GUS

W pierwszej, a nawet w drugiej fazie światowego kryzysu nie wystąpiły symptomy pogorszenia sytuacji na rynku pracy, mimo że ogłoszony jesienią 2008 r. rządowy pakiet antykryzysowy był nastawiony przede wszystkim na działania osłonowe dochodów pracodawców. Ochronę miejsc pracy zamierzano osiągnąć oferując pomoc finansową pracodawcom, którzy wykazali spadek obrotów w ciągu roku o 25%. Od początku realizacji tego programu, tj. od 2009 r., przedsiębiorcy wykorzystali 16 mln zł z 1,5 mld zł przeznaczonych na ten cel. W związku z niskim wykorzystaniem środków pomocowych, a także wyraźną poprawą koniunktury gospodarczej, od października 2010 r. o wsparcie mogą się ubiegać pracodawcy, którzy wykażą spadek obrotów większy niż 10%. Przyznanie tej pomocy nie zostało obwarowane utrzymaniem zatrudnienia na co najmniej dotychczasowym poziomie.

Interwencja na rynku pracy sprowadziła się także do nowelizacji ustawy o promocji zatrudnienia[97] i ustawy o pomocy społecznej. w której szczególną rolę w ograniczaniu bezrobocia przypisano kontraktom socjalnym[98]. Ponadto aktywizacji zawodowej (zwłaszcza bezrobotnych w najtrudniejszej sytuacji życiowej) służą programy realizowane przez Powiatowe Urzędy Pracy, z udziałem środków Unii Europejskiej. Instrumenty te okazały się nieadekwatne do sytuacji; na koniec grudnia 2009 r. liczba pracujących obniżyła się o 1,7% w stosunku do grudnia 2008 r. W okresie spowolnienia wzrostu polskiej gospodarki stopa bezrobocia wzrosła z 8,8% w październiku 2008 r. do 12,1% grudniu 2009 r. Relatywnie wysokie tempo wzrostu PKB obserwowane od początku 2010 r. nie miało istotnego wpływu poprawę sytuacji na rynku pracy. W końcu września liczba pracujących obniżyła się do 8 372 tys. osób (wobec 11 500 tys. osób w grudniu 2009 r.). W listopadzie 2010 r. liczba bezrobotnych – 1 858,3 tys. osób – była wyższa niż przed rokiem o 2,6%, a stopa bezrobocia wyniosła 11,7%.

III.3.2. Dochody gospodarstw domowych jako koszty pracy

Sytuacja dochodowa gospodarstw domowych kształtuje popyt konsumpcyjny, a tym samym wywiera istotny wpływ na ścieżkę tempa wzrostu ekonomicznego PKB[99]. W 2009 r. wynagrodzenia rosły w Polsce w tempie niższym od inflacji. W 2009 r. wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych kształtował się w pobliżu górnej granicy dopuszczalnego odchylenia od celu inflacyjnego Narodowego Banku Polskiego (2,5% +/- 1 pkt. proc.). W porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej, poziom inflacji w Polsce w 2009 r. pozostawał na relatywnie wysokim poziomie. Był to, jeden ze skutków wysokiego wzrostu cen żywności i paliw w pierwszej połowie

[97] Ustawa z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. Nr 99, poz. 1001)
[98] Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity: Dz. U. z 2008 r. Nr 115, poz. 828)
[99] J. K. Solarz, *Finanse codzienności a wzrost gospodarczy. Globalne rynki finansowe w dobie kryzysu*. Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009, s. 33

2009 r. oraz podwyżek cen energii elektrycznej, a w drugiej połowie roku – osłabienia złotego, które utrzymywało się od lipca 2008 r. Na wzrost cen wpłynęły także podwyżki stawek podatku akcyzowego na wyroby tytoniowe i alkoholowe. Średnioroczny wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych w 2009 r. w stosunku do 2008 r. wyniósł 3,5%, na co wpłynęły w znacznym stopniu podwyżki cen żywności i energii[100].

Wykres 43. Dynamika przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto analogiczny okres poprzedniego roku=100

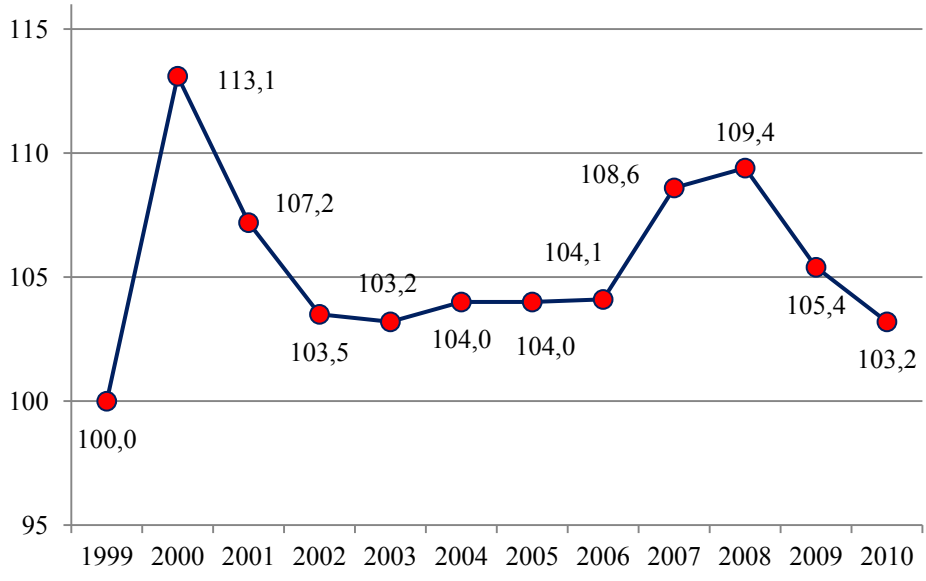

Źródło: *Zatrudnienie i wynagrodzenie w gospodarce narodowej w I półroczu 2010 r.*, GUS, s. 19

Wykres 44. Indeks kosztów zatrudnienia analogiczny okres poprzedniego roku = 100

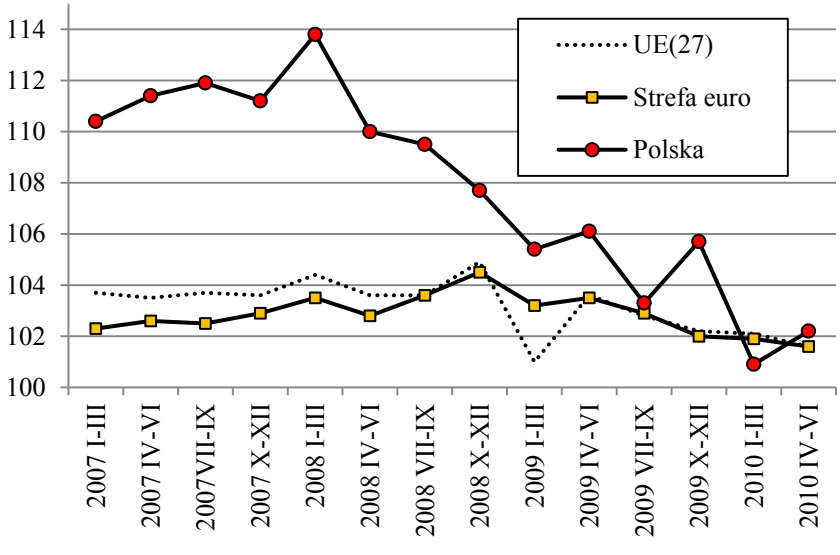

Źródło: GUS

[100] www.mf.gov.pl

Eurostat ocenił, że w 2009 r. PKB na jednego mieszkańca (po uwzględnieniu siły nabywczej) stanowił w Polsce 61% siły unijnej, podczas gdy w Irlandii było to 131%, w Szwecji 120%, w Czechach – 80%. Oznacza to, że mimo znacznego postępu i podniesienia przeciętnego standardu życia w minionym dwudziestoleciu, Polska nadal należy do grupy słabiej rozwiniętych krajów europejskich. Ma to bezpośrednie przełożenie na wynagrodzenia, które są wciąż niższe od wynagrodzeń w wysoko rozwiniętych krajach Unii Europejskiej. co jest jednym z istotnych czynników komparatywnej przewagi w handlu międzynarodowym. Podniesienie w 2011 r. płacy minimalnej z 1317 zł do 1386 zł przyczyni się do wzrostu kosztów pracy, ale nie musi pogorszyć konkurencyjności naszego eksportu, ponieważ nadal w większości wysoko rozwiniętych krajów płace są znacznie wyższe niż w Polsce.

Tabela 9. Rynek pracy w Polsce na tle Unii Europejskiej (27 krajów)

Okres	2008				2009				2010
	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III
Wskaźnik zatrudnienia w %									
UE(27)	65,5	66,0	66,4	65,8	64,6	64,8	64,8	64,4	63,7
Polska	58,0	58,9	60,0	60,0	58,9	59,3	59,9	59,4	58,2
Indeks kosztów zatrudnienia; analogiczny okres poprzedniego roku = 100									
UE(27)	104,3	103,1	103,4	104,5	101,1	103,6	102,8	102,2	102,1
Polska	113,2	110,2	109,6	107,7	105,4	106,1	103,3	105,7	100,9
Zharmonizowana stopa bezrobocia – stan w końcu okresu, w %									
UE(27)	6,7	6,9	7,1	7,6	8,5	9,0	9,3	9,4	9,6
Polska	7,3	7,1	6,8	7,1	8,0	9,5	9,7	9,8	9,9

Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS*, 8/2010, 6/2009

Wykres 45. Wybrane wskaźniki koniunktury konsumenckiej

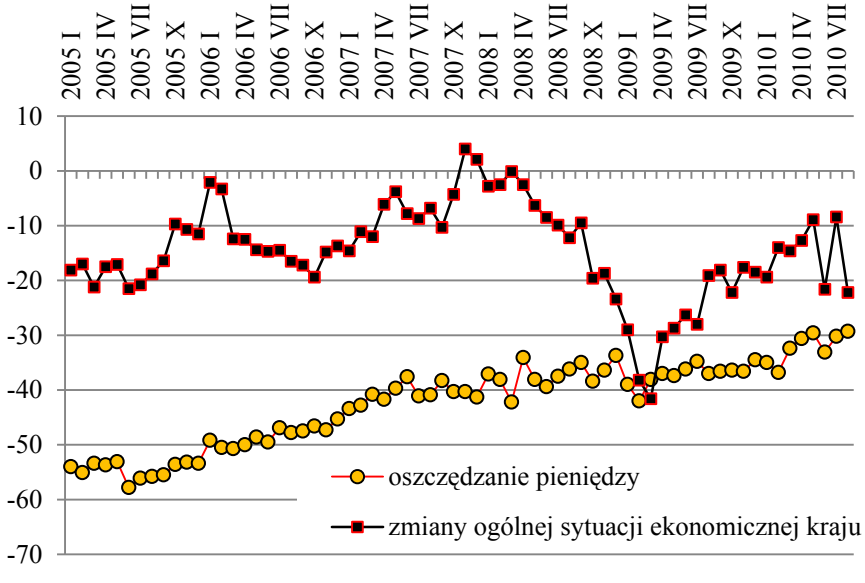

Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS*, 3/2006, 6/2007, 12/2008, 8/2010

W czasie spowolnienia polskiej gospodarki fundusz wynagrodzeń wzrósł z 362,7 mld zł w 2008 r. do 381,2 mld zł w 2009 r. (nominalnie o 5,1%, realnie o 1,6%). W 2009 r. przedsiębiorstwa ograniczały wypłaty premii oraz dywidend, tłumacząc się spowolnieniem gospodarczym, a przeciętne realne miesięczne wynagrodzenia brutto wzrosły zaledwie o 2.1% (wobec 5,9% w 2008 r.). Spowolnienie dynamiki realnych wynagrodzeń utrzymało się w 2010 r. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (bez wypłat nagród rocznych w gospodarce narodowej w trzecim kwartale 2010 r. wyniosło 3 203,08 zł (nominalnie było o 2,9% wyższe niż przed rokiem, realnie zaledwie o 0,8%). W tej sytuacji większość gospodarstw domowych negatywnie oceniła ogólną sytuację ekonomicznej kraju, jak i własne możliwości oszczędzania.

III.3.3. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw

Skutki kryzysu na rynkach kapitałowych zmniejszyły możliwości zewnętrznego finansowania działalności przedsiębiorstw. Brak dostępu do niskooprocentowanych zewnętrznych źródeł finansowania i spadek opłacalności emitowania dłużnych papierów wartościowych przyczynił się do wzrostu kosztów finansowych. Ograniczenia w pozyskiwaniu krótkoterminowych źródeł finansowania wymusiły upłynnienie zapasów[101].

Tabela 10. Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych; w mln zł

Wyszczególnienie	I-XII 2007	I-XII 2008	I-IX 2009	I-XII 2009	I-VI 2010	I-IX 2010
Przychody z całokształtu działalności	1 716 630	1 903 409	1 514 675	1 932 978	956 712	1 472 871
Koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności	1 611 822	1 823 496	1 342 743	1 837 000	906 115	1 391 378
Zysk netto	95 473	85 324	76 202	97535	52 921	11 113
Strata netto	9 224	22 289	16 159	18 670	13 658	11 892

Źródło: *Biuletyny Statystyczne* GUS Nr 12/2009, Nr 3 i Nr 11/2010

Jak już sygnalizowano, w Polsce w 2009 r. nie odnotowano załamania popytu krajowego (głównie ze względu na dodatnią dynamikę spożycia publicznego i prywatnego), w związku z tym wyniki przedsiębiorstw w okresie kryzysu światowego utrzymały się na poziomie 2008 r. Na przełomie lat 2008-2009 pogorszyła się jednak płynność finansowa przedsiębiorstw, której starano się przeciwdziałać upłynniając zapasy (czego wymiernym efektem jest spadek ich wolumenu). Wyprzedaż pozwoliła na redukcję kosztów własnych i zmniejszyła zapotrzebowanie na kredyty finansujące bieżącą działalność; zahamowanie aktywności inwestycyjnej ograniczało zapotrzebowanie na kredyty długoterminowe. Poprawa płynności finansowej przedsiębiorstw nastąpiła dopiero w trzecim kwartale 2009 r. i utrwaliła się w 2010 r.

[101] J. Iwin-Garzyńska, *Symptomy kryzysu a struktura finansowania przedsiębiorstw polskich*. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Nr 98, Wrocław 2010, s. 116

Wykres 46. Dynamika nominalnej wartości zapasów i produktów gotowych w sektorze przedsiębiorstw; rok poprzedni=100

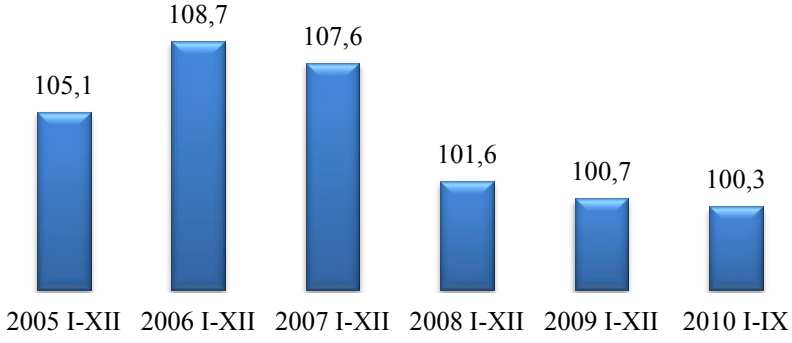

Źródło: jak w tabeli 11

Wykres 47. Wybrane relacje ekonomiczne w sektorze przedsiębiorstw; w%

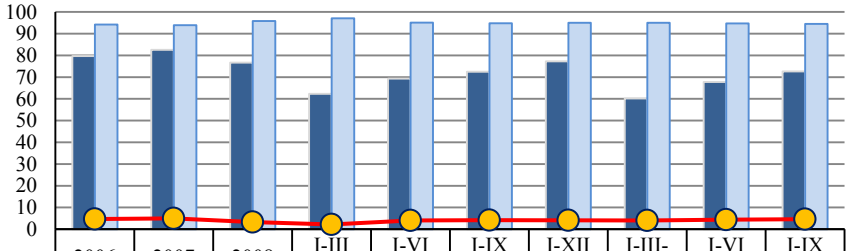

	2006	2007	2008	I-III 2009	I-VI 2009	I-IX 2009	I-XII 2009	I-III-2010	I-VI 2010	I-IX 2010
Udział liczby przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w liczbie badanych przedsiębiorstw	79,7	82,6	76,7	62,3	69,3	72,5	77,3	60,2	67,8	72,6
Wskaźnik poziomu kosztów ogółem	94,2	93,9	95,8	97,1	95,1	94,8	95	95	94,7	94,5
Wskaźnik rentowności obrotu netto	4,7	5	3,3	2,2	4	4,2	4,1	4	4,4	4,6

Źródło: jak w tabeli 11

Wykres 48. Wskaźnik płynności finansowej w sektorze przedsiębiorstw; w %

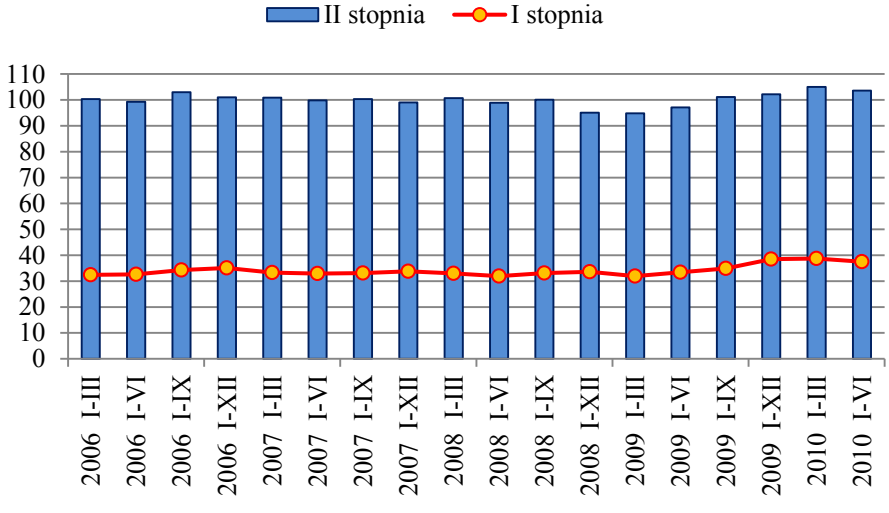

Uwaga: Wskaźnik płynności finansowej I stopnia – relacja inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych, wskaźnik płynności finansowej II stopnia – relacja sumy inwestycji krótkoterminowych i należności krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych

Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS*, 8/2007, 1/2008, 10/2008, 12/2009, 8/2010

Tabela 11. Relacje ekonomiczne w sektorze przedsiębiorstw w sekcji przemysł i budownictwo

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009				2010		
				I-III	I-VI	I-IX	I-XII	I-III	I-VI	I-IX
	Udział liczby przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w %									
Przemysł	79,5	81,7	73,1	64,6	69,0	70,9	75,6	64,5	71,0	74,0
górnictwo	89,8	93,3	89,1	46,2	79,1	88,1	88,9	40,9	65,9	78,8
przetwórstwo przemysłowe	79,1	81,6	72,2	64,7	68,5	70,4	74,3	64,2	70,1	73,1
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i wodę	83,7	81,4	79,0	88,0	83,6	68,9	90,8	95,8	96,1	86,8
Budownictwo	87,6	88,7	88,6	54,3	66,3	74,7	85,0	43,3	56,5	65,6
Wskaźnik poziomu kosztów (w%) = Koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności w relacji do przychodów z całokształtu działalności										
Przemysł	93,3	93,0	95,6	96,1	94,2	93,9	94,2	93,4	93,6	93,0
górnictwo	84,5	84,7	85,8	90,0	89,3	90,4	90,8	88,6	84,5	83,4
przetwórstwo przemysłowe	94,1	93,4	96,4	97,6	95,2	94,7	95,2	95,2	95,0	94,4
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i wodę	92,0	93,1	94,6	91,3	90,8	91,2	90,4	87,3	89,7	88,6
Budownictwo	95,6	94,1	93,1	99,3	94,6	93,8	93,4	98,7	96,0	95,2
Wskaźnik rentowności obrotu netto w % = relacja wyniku finansowego netto do przychodów z całokształtu działalności										
Przemysł	5,4	5,9	3,5	3,2	4,9	5,1	4,8	5,4	5,3	5,9
górnictwo	12,0	12,4	11,8	7,7	8,3	7,4	7,5	8,8	12,1	13,1
przetwórstwo przemysłowe	4,9	5,5	2,8	2,0	4,1	4,5	4,1	4,0	4,1	4,7
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i wodę	6,2	6,0	4,3	6,9	7,5	7,2	7,9	10,4	8,6	9,9
Budownictwo	3,5	4,9	5,7	-0,7	4,2	5,3	5,5	0,2	3,2	3,9

Źródło: *Biuletyn Statystyczny GUS,* 9/2008, 10/2009, 8/2010

III.3.4. Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie SA

Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie SA (GPW) jest powiązana nie tylko z innymi giełdami w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, ale też z głównymi kapitałowymi rynkami europejskimi i amerykańskimi[102]. Z analiz rynków kapitałowych wynika, że aby dany rynek mógł mieć znaczący wpływ na gospodarkę krajową, powinien osiągnąć kapitalizację rzędu 20% PKB; warszawska giełda osiągnęła ten poziom w 1999 r. [103].

Warszawska giełda szybko rozwijała się w minionych latach, podążając za kierunkiem wyznaczonym przez główne rynki światowe. Światowy kryzys finansowy wywarł bardzo negatywny wpływ na zachowania inwestorów. Kapitalizacja spółek notowanych na GPW obniżyła się 509,9 mld zł w 2007 r. do 267,4 mld zł w 2008 r. (o 47,5%). Wysoka zmienność cen akcji nie

[102] *Rok kryzysu? Co dalej? Wyzwania stojące przed spółkami.* Raport PricewaterhouseCoopers, 11. 2009 r.
[103] K. Twardowska, *Powiązania rynków kapitałowych ze sferą realną gospodarki – analiza rynków wschodzących na przykładzie Polski i innych państw regionu*. Wybrane aspekty funkcjonowania rynku finansowego w warunkach kryzysu. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009, s. 13

pokrywała się z wynikami finansowymi spółek, lecz była w dużej mierze wywołana czynnikami psychologicznymi. Podobnie jak giełdy na całym świecie, GPW wchodziła w 2009 r. po dotkliwych spadkach notowań, obrotów, indeksów, jednak już w lutym nastąpiło odwrócenie trendu, w następnych miesiącach wszystkie indeksy warszawskiej giełdy zanotowały kilkudziesięcioprocentowe wzrosty w stosunku do poziomu z początku roku. W 2009 r. WIG i WIG20 wzrosły w stosunku do poprzedniego roku o 46% i 33%, lecz najbardziej wzrósł indeks małych spółek sWIG80 – 61%. Wzrost indeksów w 2009 r. wygenerowały głównie spółki branży deweloperskiej i spożywczej, których indeksy sektorowe wzrosły o ponad 120%. Na drugim biegunie znalazły się spółki telekomunikacyjne, których indeks w ciągu 12 miesięcy zwiększył swoją wartość zaledwie o 2%[104].

GPW zajęła w 2009 r. pierwszą pozycję w Europie pod względem liczby debiutów i trzecie miejsce pod względem wartości ofert. Najważniejsze wydarzenia to: debiuty prywatyzowanej przez Skarb Państwa spółki PGE (była to największej oferta na rynkach europejskich) oraz przedsiębiorstwa Lubelski Węgiel „Bogdanka". Pod względem wartości obrotów, równie istotna była kolejna emisja akcji przez PKO BP SA. To m.in. te oferty oraz zdecydowanie lepsze sygnały płynące z rynku spowodowały przyciągnięcie na rynek giełdowy nowych inwestorów indywidualnych; w ciągu roku liczba rachunków inwestycyjnych wzrosła o 100 tys. (do poziomu 1,1 mln). W 2010 r. na warszawską giełdę powrócili liczniej niż kiedykolwiek przedtem, inwestorzy zagraniczni (ich udział w obrotach na rynku akcji wyniósł w połowie roku 47%).

Wykres 49. Kapitalizacja na rynku akcji i obligacji GPW; w mld zł

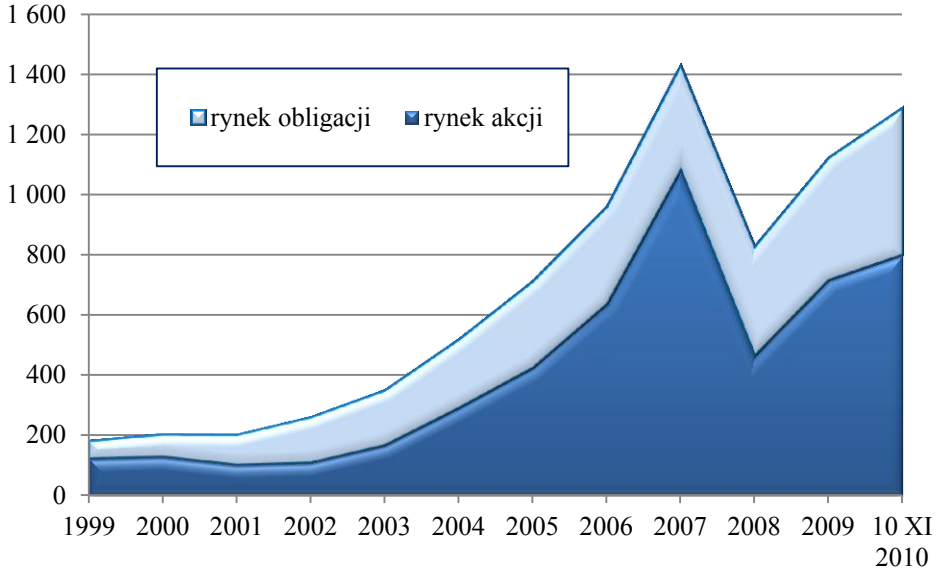

Źródło: GPW

[104] *Rocznik Giełdowy 2010*, Portal internetowy GPW

Wykres 50. Struktura obrotów akcjami według grup inwestorów; w %

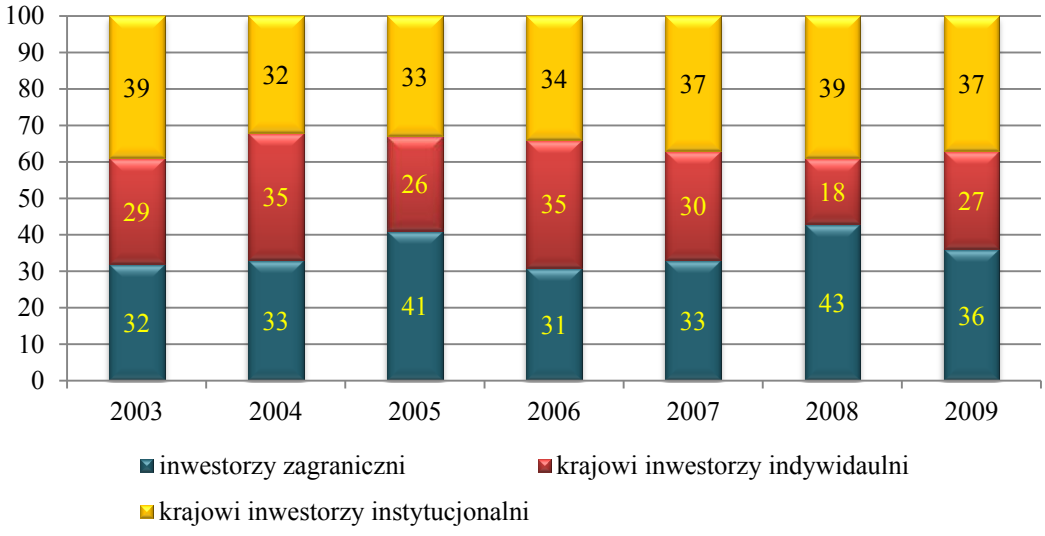

Źródło: *Raport Inwestorzy*, GPW, http://gpw.pl/zrodla/gpw/rocznik10/rocznik2010/inwestorzy_RG.pdf

Wykres 51. Podstawowe indeksy na Rynku Głównym GPW w latach 2007-2010; w pkt

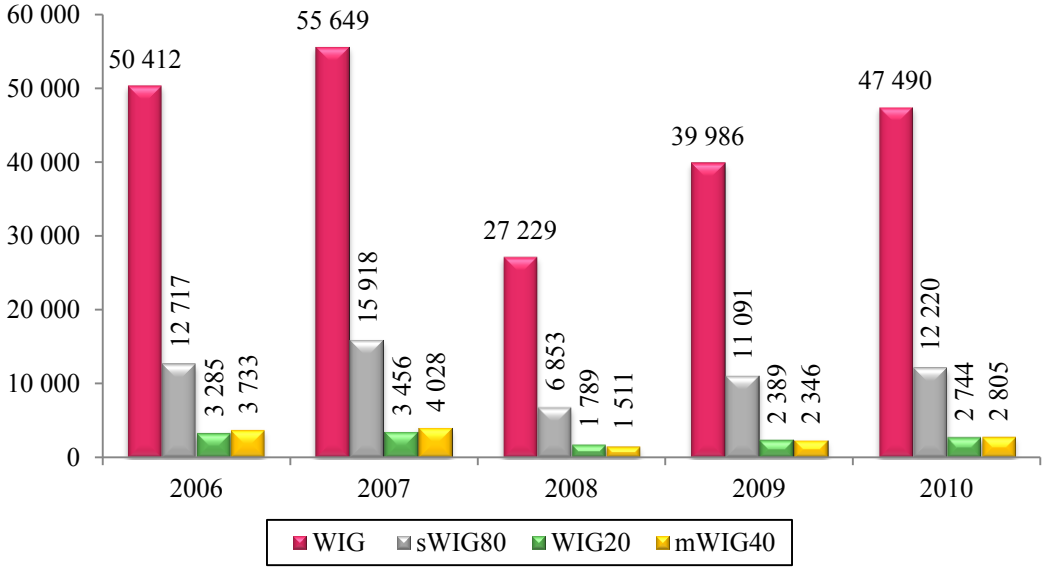

Źródło: Portal internetowy GPW

Dzięki dużym emisjom Skarbu Państwa oraz wzrostowi kursów akcji wartość rynkowa notowanych spółek krajowych i zagranicznych zwiększyła się z 465,2 mld zł na koniec 2008 r. do 715,8 mld zł (stanowiło to 53,4% polskiego PKB), na spółki krajowe przypadło 421,2 mld zł, na zagraniczne – 294,6 mld zł[105]. Relacja kapitalizacji spółek krajowych do PKB zwiększyła się z 21% w 2008 r. do 31% w 2009 r. Rosnący trend wzmocnił się w 2010 r., chociaż kapitalizacja na rynku

[105] Portal internetowy GPW

akcji (807 mld zł, z tego na spółki krajowe przypadało 535,9 mld zł, na zagraniczne – 271,1 mld zł[106]) pozostała niższa, w porównaniu z rekordowo wysokim poziomem w 2007 r.

Silny rynek instrumentów pochodnych i produktów strukturyzowanych jest jednym ze sposobów na zróżnicowanie oferty i czyni warszawską giełdę jedynym liczącym się tego rodzaju rynkiem wśród giełd Europy Środkowo-Wschodniej. GPW oferuje dobrze zdywersyfikowaną, ciągle wzbogacaną ofertę tych instrumentów. W 2009 r. wolumen obrotu wszystkimi instrumentami pochodnymi wyniósł 13,9 mln szt. i był o 10% wyższy niż rok wcześniej. Liczba otwartych pozycji dla tego rodzaju instrumentów wyniosła na koniec roku 144,2 tys. sztuk (o 62% więcej niż na koniec poprzedniego roku). Tak jak w poprzednich latach, najdynamiczniej rozwijał się rynek kontraktów indeksowych; pod względem wolumenu obrotu tymi kontraktami warszawska giełda zajęła czwarte miejsce w Europie. Wśród kontraktów indeksowych, tak jak od lat najpopularniejszym instrumentem były kontrakty na indeks WIG20 (wolumen obrotu wyniósł ponad 12,8 mln sztuk i był najwyższy w dotychczasowej historii GPW). Wzrost obrotu odnotowały też kontrakty terminowe na akcje i waluty (odpowiednio o 40% i 22%) oraz opcje na WIG20 (o prawie 30%). Handel kontraktami i opcjami pozostał w 2009 r. domeną inwestorów indywidualnych. Ich udział w obrocie wyniósł odpowiednio: 52% i 65%, na krajowych inwestorów instytucjonalnych przypadało – 37% i 31%, na zagranicznych – 11% i 4%.

Kryzys finansowy i recesja w sferze realnej nie przeszkodziły wzbogaceniu oferty rynku produktów strukturyzowanych, który funkcjonuje na GPW od 2006 r. W 2009 r. do sześciu aktywnych już emitentów tych produktów: Deutsche Banku Londyn, Erste Banku, Raiffeisen Centrobanku, Barclays Banku, BNP Paribas i UniCredit dołączył kolejny – SeccurAsset SA. Zadebiutowało 27 nowych produktów, w tym 19 certyfikatów i 8 obligacji. Łącznie na koniec roku w notowaniach było 70 produktów; zarówno wartość, jak i wolumen obrotu wzrosły o 100% (odpowiednio do 312 mln zł i 2,4 mln sztuk).

Rynek *NewConnect* jest jednym z najmłodszych i jednocześnie najszybciej rozwijającym się rynkiem alternatywnym w Europie, mimo że zaczął funkcjonowanie w okresie destabilizacji rynków finansowych, 30 sierpnia 2007 r. Świadczy o tym stale rosnąca liczba notowanych spółek (24 - w końcu 2007 r., 61 – w końcu 2008 r., 107 - w końcu 2009 r.). Debiut na *NewConnect* często stawał się wydarzeniem przełomowym dla firm, które wcześniej borykały się nie tylko z trudnościami w pozyskaniu kapitału, ale także z brakiem dobrej pozycji rynkowej i zaufania inwestorów. Według raportu *PriceWaterhouseCoopers* „IPO Watch 2009”[107] 26 debiutów, które miały miejsce w roku 2009, dało *NewConnect* pierwsze miejsce pod względem liczby debiutów

[106] Stan na 14 stycznia 2011 r.
[107] PriceWaterhouseCoopers LLP, *Transaction Services. 2009 US IPO watch. Analysis and trends*, s. 1-3 i 12

wśród alternatywnych rynków Europy; wstępne dane wskazują, że pozycja ta będzie utrzymana w 2010 r. W 2009 r. dynamiczny rozwój rynku (w stosunku do 2008 r.) był także widoczny we wzroście obrotów (o prawie 40%) i kapitalizacji (o 78%), NCIndex wzrósł o 30%.

Skala zainteresowania spółek rynkiem potwierdza jego duży potencjał dla wspierania rozwoju małych, innowacyjnych przedsiębiorstw mających dobry pomysł na biznes. W oparciu o pozyskane środki emitenci budują wartość firmy i wzmacniają swoją konkurencyjność. Zgodnie z intencją wielu z nich traktuje obecność na rynku *NewConnect* jako pierwsze doświadczenie na rynku publicznym i krok na drodze do prestiżowego rynku regulowanego. Udział inwestorów indywidualnych w obrotach na tym rynku wyniósł w 2009 r. 90%, krajowe instytucje wygenerowały 9% obrotów, inwestorzy zagraniczni – 2%.

Uruchomienie 30 września 2009 r. pierwszego w Polsce zorganizowanego rynku dłużnych instrumentów finansowych *Catalyst* było realizacją strategicznego projektu Giełdy i najbardziej znaczącym wydarzeniem dla polskiego rynku kapitałowego. Rozproszony dotychczas obrót obligacjami firm i samorządów zajął obszar dobrze uregulowany, zorganizowany i zarządzany przez profesjonalne, powołane do tej roli instytucje rynkowe – GPW i BondSpot. *Catalyst* to rynek instrumentów dłużnych – obligacji komunalnych, korporacyjnych i listów zastawnych. Tworzą go dwie platformy obrotu prowadzone przez GPW w formule rynku regulowanego i alternatywnego systemu obrotu (ASO), przeznaczone dla klientów detalicznych oraz dwa analogiczne rynki prowadzone przez BondSpot, przeznaczone dla klientów hurtowych. Uruchomienie *Catalyst* ułatwiło firmom i samorządom terytorialnym dostęp do wolnych środków i ich absorpcję w transakcjach na rynku publicznym, a inwestorom – swobodny dostęp do obligacji nieskarbowych. Uruchomienie tego parkietu stworzyło dodatkowe możliwości lokowania oszczędności gospodarstw domowych, a zwiększyło możliwości rozproszenia ryzyka inwestorom hurtowym. *Catalyst* łączy cechy rynku regulowanego i rynku alternatywnego oraz platformy obrotu dla klientów detalicznych i hurtowych. Jest otwarty dla emisji małych, dużych i bardzo dużych, oraz dla inwestorów dysponujących kapitałami dowolnej wielkości. Zapewnia to segmentacja rynku oraz zasada, że instrument, który trafia do notowań na *Catalyst* może być wprowadzony na rynki GPW i BondSpot, czyli zarówno do obszaru detalicznego, jak i hurtowego. Na wszystkich rynkach tworzących *Catalyst* realizacja transakcji gwarantowana jest przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych, a na emitentach spoczywają obowiązki informacyjne dotyczące raportów bieżących i okresowych.

Na koniec 2009 r. na *Catalyst* notowanych było 35 serii instrumentów dłużnych, w tym 19 serii obligacji (komunalnych i korporacyjnych) i 16 serii listów zastawnych. Autoryzację posiadło 12 obligacji komunalnych pięciu emitentów samorządowych. W 2010 r. nastąpił dalszy rozwój tego segmentu warszawskiej giełdy papierów wartościowych.

CZĘŚĆ DRUGA
SEKTOR BANKOWY W CZASIE KRYZYSU *SUBPRIME* I RECESJI W SFERZE REALNEJ

IV. W POSZUKIWANIU NOWEGO PARADYGMATU GLOBALNEJ POLITYKI MONETARNEJ

IV.1. Inicjatywy legislacyjne organów nadzoru nad rynkami finansowymi

Skoordynowane na poziomie międzynarodowym działania rządów i banków centralnych przywróciły w 2009 r. względną równowagę na głównych rynkach finansowych świata. Jednak wypracowanie nowego paradygmatu systemu finansowego, opartego na wirtualnym pieniądzu i produktach inżynierii kapitałowej jest długim i skomplikowanym procesem. Dotyczy to zarówno kompetencji organów nadzoru, norm ostrożnościowych, jak i kierunku przekształceń struktury podmiotowej rynku bankowego. W szczególności, w lipcu 2009 r. Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego przedstawił pakiet zmian do umowy kapitałowej (określanej jako Bazylea II), podnosząc wymogi kapitałowe na pokrycie ryzyka rynkowego, wartości rynkowej i ryzyk związanych z pewnymi typami sekurytyzacji. W grudniu 2009 r. BCBS opublikował dokumenty konsultacyjne dotyczące takich parametrów zarządzania ryzykiem finansowym jak: jakość kapitału, wskaźnik dźwigni finansowej, monitoring ryzyka płynności i anty-cyklicznych buforów kapitałowych. W lipcu 2010 r. szefowie organów nadzoru nad rynkiem finansowym osiągnęli wstępne porozumienie w sprawie całościowego projektu dotyczącego bezpieczeństwa i płynności sektora finansowego[108].

Kryzys *subprime*, z uwagi na swój globalny zasięg i reperkusje w sferze realnej, stał się wyzwaniem dla władz G-20[109], zmuszając je do poszukiwania spójnych rozwiązań, służących wzmocnieniu instytucjonalnych ram nadzoru finansowego. Realizacji tego celu ma służyć zwiększenie zakresu regulacji i objęcie nimi wszystkich systemowo ważnych instytucji finansowych, rynków oraz instrumentów finansowych. Projektowane reformy przewidują m. in. rozszerzenie członkostwa w Radzie Stabilności Finansowej (*Financial Stability Board* – FSB) oraz w Bazylejskim Komitecie Nadzoru Bankowego *(Basel Committee on Banking*

[108] http://www.bis.org/press/p100726.html

[109] W skład G-20 wchodzą następujące państwa: Arabia Saudyjska, Argentyna, Australia, Brazylia, Chiny, Francja, India, Indonezja, Japonia, Kanada, Korea Płd., Meksyk, Niemcy, Republika Południowej Afryki, Rosja, Stany Zjednoczone, Turcja, Wielka Brytania, Włochy. Do tej grupy, oprócz wymienionych 19 krajów należy także Unia Europejska. Na dorocznych spotkaniach G-20, ministrowie finansów ustalają założenia wspólnej polityki finansowej. Działalność grupy wzbudza wiele protestów, zwłaszcza ze strony antyglobalistów, krytyce podlega także fakt nierównoprawnego traktowania krajów Unii Europejskiej.

Supervision – BCBS)[110]. W strukturze nadzoru finansowego Unii Europejskiej powołana zostanie Europejska Komisja Ryzyka Systemowego (*European Systemic Risk Board* – ESRB), której misją będzie monitorowanie stabilności rynku finansowego. Zadaniem Europejskiego Systemu Nadzorców Finansowych (*European System of Financial Supervisors* – ESFS) będzie wypracowanie konwergencji rozwiązań systemowych i współpraca organów nadzoru nad rynkiem finansowym krajów członkowskich[111].

Liderzy G-20 uzgodnili, że w pierwszym etapie reform należy poprawić relację między aktywami i pasywami podmiotów finansowych, lepiej niż dotychczas dostosować wymogi kapitałowe do poziomu ryzyka w sektorze bankowym, ustalić jednolite standardy oceny ryzyka płynności. Wiele uwagi poświęcono ukróceniu hazardu moralnego w sektorze finansowym, stwierdzając, że wadliwy sposób wynagradzania, skłaniał menedżerów korporacji finansowych do nadmiernej ekspozycji na ryzyko i bezkrytycznego podejścia do technik sekurytyzacji instrumentów finansowych[112].

W czerwcu 2008 r., z inicjatywy ministrów finansów i banków centralnych krajów Unii Europejskiej, weszło w życie porozumienie (*Memorandum of Understanding*) dotyczące współpracy organów nadzoru nad rynkiem finansowym krajów członkowskich w utrzymaniu transgranicznej stabilności finansowej[113]. Jesienią 2009 r. Komisja Europejska przeprowadziła rozpoznanie opinii podmiotów rynku finansowego na temat nowych narzędzi zarządzania kryzysowego w sektorze bankowym oraz uruchamiania i przebiegu transgranicznej procedury w razie niewypłacalności banków działających na terytorium krajów członkowskich. Wyniki tych badań były wykorzystane w pracach ponadnarodowych instytucji ustanawiających standardy bezpieczeństwa dla rynku finansowego. Komisja

---

[110] Komitet Bazylejski powstał w 1974 r. w następstwie poważnych zaburzeń na rynkach finansowych po bankructwie banków Bankhaus Herstatt i Franklin National Bank. Z inicjatywą utworzenia tego typu instytucji wystąpili prezesi banków centralnych tzw. Grupy Dziesięciu – G10. W skład tej grupy weszły: Belgia, Francja, Kanada, RFN, Włochy, Japonia, Holandia, Szwecja, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone oraz Szwajcarii i Luksemburgu. Prace Komitetu organizuje stały sekretariat z siedzibą w Banku Rozrachunków Międzynarodowych w Bazylei. Komitet Bazylejski utrzymuje również kontakt ze Stowarzyszeniem Nadzoru Bankowego Rajów Podatkowych, Stowarzyszeniem Amerykańskich Nadzorów Bankowych, Stowarzyszeniem Nadzorczym z Wysp Karaibskich, instytucjami nadzoru monetarnego z krajów arabskich, państw należących do SEANZA, krajów w regionie Środkowej i Południowo-Wschodniej Azji, Europy Środkowej i Wschodniej, Australii. Por.: S. Heffernan, *Nowoczesna Bankowość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s.215-231, Basel Committee on Banking Supervision, *History of the Basel Committee and its Membership*, issued on July 2006, s. 1-3

[111] Propozycja Komisji Europejskiej dla Regulacji Wspólnoty przy podejściu makro do systemu finansowego i ustanowieniu Europejskiej Komisji Ryzyka Systemowego (COM(2009) 499 wersja ostateczna); propozycja ustanowienia Europejskiego Nadzoru Bankowego (COM(2009) 501 wersja ostateczna), projekty w zakresie: Europejskiego Nadzoru Ubezpieczeniowego i Emerytalnego COM(2009) 502 ostateczna) i Europejskiego Nadzoru Papierów Wartościowych i Rynków (COM(2009) 503 wersja ostateczna).

[112] Sprawozdanie przywódców państw G-20 ze szczytów w Pittsburgu 24-25września 2009 r. oraz w Toronto z 26-27 czerwca 2010 r.

[113] http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/mou-financialstability2008en.pdf

Europejska w poprawce z maja 2009 r. zwróciła uwagę m. in. na takie problemy zarządzania finansami jak: duża ekspozycja na ryzyko, kapitał hybrydowy, związki między płynnością a sekurytyzacją, współpraca organów nadzoru w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Prace realizowane w ramach BCBS stały się podstawą podniesienia wymogów kapitałowych w ramach modyfikacji Dyrektywy w sprawie Wymogów Kapitałowych (*Capital Requirements Directive* – CRD). W pierwszym kwartale 2010 r. Komisja Europejska przeprowadziła publiczną konsultację na temat wskaźników dotyczących norm płynności, poziomu dźwigni finansowej, ryzyka kontrahenta kredytu, jednolitych zasad księgowości bankowej; w następnych miesiącach kontynuowano prace legislacyjne z wykorzystaniem wyników tych konsultacji.

IV.1.1. Nowe regulacje odnośnie sektora bankowego

W okresie kryzysu finansowego, jednym z największych zagrożeń dla banków była panika wywołująca run na banki detaliczne. Niebezpieczeństwo masowego wycofywania depozytów zostało zażegnane po nowelizacji przepisów dotyczących systemów gwarancji środków powierzonych bankom. Zmiana wprowadzona w dyrektywie nr 2009/14/WE[114] zobowiązała państwa członkowskie Unii Europejskiej do podniesienia z dniem 30 czerwca 2009 r. minimalnego poziomu gwarancji dla wszystkich depozytów objętych systemem gwarancji z obowiązujących 20 tys. euro do 50 tys. euro. Docelowo z dniem 1 stycznia 2011 r. minimalny poziom gwarancji w odniesieniu do sumy depozytów każdego z deponentów powinien wynosić 100 tys. euro. Obowiązujące wcześniej przepisy dopuszczały fakultatywny udział własny deponentów do wysokości 10%, w obecnym stanie prawnym została zniesiona możliwość koasekuracji. Kolejną ważną zmianą było skrócenie trzymiesięcznego terminu wypłaty środków gwarantowanych do 20 dni roboczych. Obowiązujący uprzednio przepis, że w warunkach nadzwyczajnych trzymiesięczny termin może być wydłużony o kolejnych sześć miesięcy został zredukowany do 10 dni roboczych. Jednocześnie zmniejszono z 21 do 5 dni czas, w którym właściwe organa powinny podjąć decyzję w sprawie uznania instytucji kredytowej za niewypłacalną. Najpóźniej do 16 marca 2011 r. Komisja Europejska powinna przedłożyć Parlamentowi Europejskiemu i Radzie raport dotyczący procedur wypłaty środków gwarantowanych. Jednocześnie oceniona będzie możliwość dalszego skrócenia terminu wypłaty środków gwarantowanych do 10 dni roboczych.

[114] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2009/14/WE z dnia 11 marca 2009 r. zmieniająca dyrektywę Nr 94/19/WE w sprawie systemów gwarancji depozytów w odniesieniu do poziomu gwarancji oraz terminu wypłaty (Dz. Urz. UE L68 z 2009 r., s. 3)

Dyrektywa Nr 2009/111/WE[115] wprowadziła zmiany do regulacji w sprawie wymogów kapitałowych (CRD) – obejmującej dyrektywy w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe[116] oraz adekwatności kapitałowej firm inwestycyjnych i instytucji kredytowych[117]. Większość zmian dokonano w ramach okresowego przeglądu przepisów CRD, część wprowadzono w odpowiedzi na światowy kryzys finansowy. Na przykład zwiększeniu stabilności finansowej służyć mają przepisy rozszerzające zakres współpracy instytucji nadzoru z krajów macierzystych korporacji finansowych i krajów goszczących ich filie. Jednym z istotniejszych obszarów regulacyjnych w obrębie CRD, do których omawiany dokument wprowadza zmiany, jest nadzór nad transgranicznymi grupami bankowymi. Nowe przepisy wzmacniają nadzór ostrożnościowy nad transgranicznymi grupami bankowymi poprzez formalne ustanowienie kolegiów nadzorczych dla tych grup. Kolegia nadzorcze obejmują nadzorców z kraju macierzystego, w którym siedzibę posiada podmiot dominujący transgranicznej grupy finansowej i krajów goszczących podmioty zależne działające w ramach tej grupy. Warto zwrócić uwagę na fakt, że kolegia takie działały od kilku lat w sposób nieformalny w odniesieniu do niektórych grup finansowych. Kolegia, którym mają zostać przekazane kompetencje w zakresie podejmowania wspólnych decyzji dotyczących oceny ryzyka i określenia dodatkowych wymogów kapitałowych grupy bankowej, będą kierowane przez właściwy organ nadzoru państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma dominująca w ramach grupy instytucja kredytowa (tzw. nadzorcę konsolidującego).

Omawiana dyrektywa wprowadza przepisy, na mocy których ma nastąpić rozszerzenie współpracy nadzorcy macierzystego banku z nadzorcą kraju goszczącego jego oddział poprzez określenie kryteriów i procedury uznania takiego oddziału za systemowo ważny. Zgodnie z definicją wprowadzoną na mocy przepisów omawianej dyrektywy za systemowo ważny oddział instytucji kredytowej można uznać taki oddział, który spełnia jeden z następujących warunków:

- jego udział w rynku państwa goszczącego, mierzony wartością zgromadzonych depozytów, przekracza 2%,

[115] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2009/111/WE z dnia 16 września 2009 r. zmieniająca dyrektywy nr 2006/48/WE, 2006/49/WE i 2007/64/WE dotyczy banków powiązanych z centralnymi instytucjami, niektórych pozycji bankowych funduszy własnych, dużych ekspozycji na ryzyko, uzgodnień w zakresie sprawowania nadzoru oraz zarządzania ryzykiem w sytuacji kryzysowej (Dz. Urz. UE L302 z 2009 r., s. 97)

[116] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 2006/48/WE w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe.

[117] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 2006/49/WE w sprawie adekwatności kapitałowej firm inwestycyjnych i instytucji kredytowych.

- zawieszenie lub zamknięcie jego działalności może mieć wpływ na płynność rynkową oraz na systemy płatnicze, rozrachunkowe i rozliczeniowe państwa goszczącego,
- oddział wyróżnia się wielkością oraz znaczeniem pod względem liczby klientów w kontekście całego systemu bankowego lub finansowego w państwie goszczącym.

Do innych ważnych zmian należy wprowadzenie do unijnego ustawodawstwa kryteriów dopuszczalności oraz limitów włączania niektórych rodzajów hybrydowych instrumentów kapitałowych[118] do funduszy własnych, służących bankom do pokrycia strat wynikających z ich normalnej działalności. Zdefiniowano zasady zarządzania ryzykiem utraty płynności, w szczególności utworzenia rezerw aktywów płynnych, testów warunków skrajnych oraz planów awaryjnych. Wprowadzono także obowiązek podjęcia prac w zakresie zharmonizowania przepisów dotyczących monitorowania i kontroli dużych ekspozycji na ryzyko. Równocześnie uproszczono i ujednolicono zasady sprawozdawczości[119]. Zgodnie z nowymi przepisami ekspozycja wobec instytucji finansowej lub grupy kapitałowej, w skład której wchodzi instytucja finansowa, nie może przekroczyć 25% funduszy własnych banku lub 150 mln euro, w zależności od tego, która z tych wielkości będzie większa. Ponadto instytucje kredytowe zostały zobowiązane do ujawniania oraz monitorowania instrumentów bazowych stosowanych w transakcjach sekurytyzacji. Dyrektywa wprowadza również wymóg zachowania przez instytucje finansowe co najmniej 5% wartości nominalnej sekurytyzowanych ekspozycji. Przepisy te mają służyć eliminowaniu potencjalnych konfliktów interesów miedzy przedsiębiorstwami, które w procesie sekurytyzacji emitują zbywalne papiery wartościowe i inne instrumenty finansowe (tj. są jednostkami inicjującymi lub sponsorującymi), a przedsiębiorstwami inwestującymi w te instrumenty (inwestorami).

Niezależnie od powyższych inicjatyw legislacyjnych, w komunikacie przyjętym 22 lipca 2009 r.[120] Komisja Europejska szczegółowo określiła sposób, w jaki będzie oceniać pomoc państw członkowskich służącą restrukturyzacji banków podczas kryzysu finansowego. Z dokumentu tego wynika, że nie ulegają zmianie podstawowe wytyczne UE w sprawie pomocy państwa niezbędnej dla ratowania i restrukturyzacji zagrożonych przedsiębiorstw. Znowelizowane zasady nie zostały zmienione, a jedynie dostosowują procedury pomocowe

[118] Hybrydowe instrumenty kapitałowe to instrumenty finansowe o bardzo długim okresie zapadalności, które łączą w sobie cechy papierów udziałowych (akcji) i instrumentów dłużnych.

[119] Zharmonizowanie na szczeblu unijnym obowiązków w zakresie sprawozdawczości finansowej (co ma nastąpić w 2012 r.) – ustalenie jednolitych wymogów dotyczących formatu sprawozdawczości finansowej i ostrożnościowej oraz częstotliwości i terminów składania sprawozdań.

[120] *Komunikat Komisji w sprawie przywrócenia rentowności i oceny środków restrukturyzacyjnych stosowanych w sektorze finansowym w dobie kryzysu zgodnie z regułami pomocy państwa*. Bruksela 2009, Komisja Wspólnot Europejskich, (Dz. Urz. UE C195/04 z 2009 r., s. 9)

do nadzwyczajnych warunków kryzysu finansowego. Zasady te przewidują, że pomoc służąca restrukturyzacji każdorazowo powinna prowadzić do przywrócenia długoterminowej rentowności przedsiębiorstwa bez wsparcia państwa. Zdaniem Komisji, pomoc państwa w formie sztucznego utrzymywania pozycji rynkowej beneficjentów podtrzymuje istniejące zakłócenia konkurencji wywołane nieodpowiednimi, zbyt ryzykownymi zachowaniami banków w przeszłości. Może także negatywnie wpływać na wspólny rynek przez przerzucanie nadmiernych obciążeń na inne państwa członkowskie oraz tworzenie barier wejścia na rynek, zniechęcając do prowadzenia działalności transgranicznej. Komisja przedstawiła w komunikacie możliwe dostosowania, pozwalające ograniczyć negatywne skutki udzielania pomocy bankom np. w postaci wydzielenia części przedsiębiorstwa i jej zbycia, wprowadzenia ograniczeń w zakresie zakupu konkurencyjnych przedsiębiorstw lub agresywnej polityki cenowej.

Jeśli jednak ważny interes publiczny wymaga udzielenia pomocy publicznej bankowi, program sanacji powinien być zdywersyfikowany, zależnie od sytuacji banku. Jeśli jest to bank w dobrej ogólnie kondycji, którego problemy wynikają wyłącznie z warunków rynkowych (w tym ograniczonego dostępu do płynności) wystarczy plan naprawczy. W przypadku banku problemowego należy postępować zgodnie ze wskazaniami zawartymi w *Komunikacie o restrukturyzacji*. Zgodnie z przyjętym komunikatem plan restrukturyzacji powinien zawierać dokładną diagnozę problemów danego banku. W planie tym należy przede wszystkim podać przyczyny obecnych problemów banku, jego słabe strony oraz wyjaśnić, jak proponowane środki restrukturyzacji pomogą w rozwiązaniu tych problemów.

W celu opracowania strategii pozwalającej na odzyskanie rentowności banki będą musiały przeprowadzić tzw. testy warunków skrajnych. Podstawą takich testów powinny być parametry, które byłyby w możliwie największym stopniu oparte na odpowiednich metodykach uzgodnionych na poziomie Unii Europejskiej. Zgłoszenie każdego planu restrukturyzacji powinno zawierać jego porównanie z innymi opcjami działania (w szczególności podział lub przejęcie banku przez inną instytucje finansową). Jeżeli nie ma możliwości powrotu banku do długoterminowej rentowności, każdorazowo należy rozważyć jego kontrolowaną likwidację lub sprzedaż na drodze aukcji.

Komisja Europejska zapowiedziała, że będzie wymagała regularnych sprawozdań z działalności sanacyjnej podmiotów korzystających z pomocy publicznej. Pierwsze takie sprawozdanie powinno wpłynąć do Komisji nie później niż po upływie sześciu miesięcy od udzielenia bankowi pomocy. W swym komunikacie Komisja wyraźnie wskazuje, że banki będące beneficjentami pomocy publicznej oraz ich właściciele powinni ponosić

odpowiedzialność za konsekwencje swoich zachowań z przeszłości. Z tego powodu wkład własny banku i jego akcjonariuszy w restrukturyzację powinien być możliwie największy. Według Komisji pozwoli to zmniejszyć pokusę nadużycia oraz stworzyć właściwe zachęty dla banku na przyszłość, a tym samym zmniejszyć ryzyko zaburzeń konkurencji. Istotna z punktu widzenia ograniczania zakłóceń konkurencji na wspólnym rynku jest również wysokość wynagrodzenia, które powinno otrzymać państwo za udzieloną pomoc. Jeżeli z powodu warunków panujących na rynku wprowadzenie podziału obciążeń nie jest możliwe natychmiast, kwestię tę należy uwzględnić na późniejszym etapie restrukturyzacji.

W *Komunikacie w sprawie aktywów o obniżonej wartości*[121] Komisja Europejska szczegółowo określiła sposób oceny środków pomocy państwa przyznawanej bankom związanej z tymi aktywami. Pomoc taka musi być przede wszystkim zgodna z regułami dotyczącymi udzielania pomocy przez państwo zawartymi w Traktacie o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej[122]. Podstawą tych wskazówek są zasady przejrzystości, pełnego ujawniania informacji, zrównoważonego podziału obciążeń pomiędzy państwem członkowskim a beneficjentem oraz rozważnej wyceny aktywów w oparciu o ich realną wartość ekonomiczną[123].

Komisja wyjaśniła w jaki sposób – w sytuacji trwającego kryzysu finansowego – należy stosować zasady pomocy publicznej, mając na celu zagwarantowanie równego traktowania działających na wspólnym rynku instytucji finansowych oraz zapobieganie nadmiernym obciążeniom finansów publicznych kosztami sanacji sektora bankowego. Wyróżnionym przez Komisję sposobem udzielania bankom pomocy jest system ubezpieczeń aktywów. Polega on na tym, że aktywa o obniżonej wartości są utrzymane w bilansie banków, ale państwo gwarantuje bankom wyrównanie niektórych lub wszystkich strat z tego tytułu. Komisja Europejska sugeruje państwom członkowskim możliwość zastosowania rozwiązania mieszanego, polegającego na wydzieleniu z bilansów banków „złych" aktywów i przeniesieniu ich do odrębnych jednostek organizacyjnych (w ramach struktur bankowych lub poza nimi), które będą korzystały z wspomnianych wyżej, gwarancji państwa.

---

[121] *Komunikat Komisji w sprawie postępowania z aktywami o obniżonej wartości w sektorze bankowym UE,* Bruksela 2009, Komisja Wspólnot Europejskich (Dz. Urz. UE C72/01 z 2009 r., s. 1).

[122] Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 83 z 2010, s. 47).

[123] Zasady dotyczące stosowania przepisów o pomocy państwa dla banków w związku ze światowym kryzysem finansowym zostały określone w komunikacie Komisji – *Zastosowanie zasad pomocy państwa do środków podjętych w odniesieniu do instytucji finansowych w kontekście obecnego, globalnego kryzysu finansowego* (Dz. Urz. UE C 270 z 2008 r., s. 9). W celu dostarczenia bardziej szczegółowych wskazówek dotyczących oceny środków służących dokapitalizowaniu banków Komisja przyjęła Komunikat: Dokapitalizowanie instytucji finansowych w związku z obecnym kryzysem finansowym: ograniczenie pomocy do niezbędnego minimum oraz mechanizmy zabezpieczające przed nadmiernym zakłóceniem konkurencji (Dz. Urz. UE C 10 z 2009 r., s. 2).

Bezpośrednim celem udzielenia przez państwo pomocy bankom jest podtrzymanie akcji kredytowej, przywrócenie stabilności systemu finansowego. Procedury sanacyjne, które obok celów krótkookresowych, służą przywróceniu w długim okresie rentowności, nie mogą prowadzić do naruszenia bezpieczeństwa finansów publicznych. Obciążenia systemu finansów publicznych należy – zdaniem Komisji Europejskiej – traktować jako fundamentalne kryteria, które poszczególne państwa członkowskie będą brały pod uwagę przy wyborze mechanizmu zarządzania aktywami o obniżonej wartości.

Komisja wyróżniła dwa podstawowe podejścia do zarządzania tymi aktywami. Pierwsze polega na wyksięgowaniu składników aktywów o obniżonej wartości i usunięciu ich z bilansu banku. Wyróżnia się kilka wariantów takiego podejścia. Dla każdego banku można np. utworzyć spółkę zarządzającą aktywami, a aktywa o obniżonej wartości przenieść do tego podmiotu. Aktywami zarządzałby nadal bank lub oddzielny podmiot, a państwo mogłoby pokryć część poniesionych przez bank strat. Rozwiązaniem alternatywnym jest powołanie przez państwo niezależnej instytucji, której zadaniem byłoby skupowanie aktywów o obniżonej wartości od poszczególnych banków lub w ramach całego sektora bankowego. Takie podejście mogłoby uwzględniać wcześniejszą nacjonalizację, w ramach której państwo najpierw przejmuje kontrolę nad niektórymi lub wszystkimi bankami w sektorze, a następnie dokonuje oddzielenia „złych" aktywów od „dobrych".

Zgodnie z przedstawioną w omawianym komunikacie procedurą pomocy publicznej, państwa członkowskie zgłaszając środki pomocy udzielanej bankom będą musiały dostarczyć Komisji szczegółowych informacji, które mogą mieć znaczenie dla oceny tych środków. Informacje te powinny zostać przekazane przed interwencją państwa i uwzględniać niezależne ekspertyzy wykonane przez osoby trzecie. Komisja będzie wydawać zezwolenie na zastosowanie środka pomocowego na okres sześciu miesięcy. Udzielenie pomocy publicznej będzie uzależnione jednak od zobowiązania beneficjenta do przedłożenia planu restrukturyzacji lub oceny rentowności w przeciągu trzech miesięcy od przystąpienia do programu pomocy.

Państwa członkowskie muszą co sześć miesięcy składać Komisji sprawozdanie w sprawie funkcjonowania programów pomocy oraz postępów w zakresie planów restrukturyzacji banków. Jeżeli państwo członkowskie, w związku ze stosowaniem innych (niż objęte procedurą świadczenia pomocy publicznej) form wsparcia banków, jest już objęte obowiązkiem składania sprawozdań KE, powinno zamieścić w dotychczasowym sprawozdaniu dodatkowe informacje na temat aktywów o obniżonej wartości wraz z planem restrukturyzacji sanowanych banków.

IV.1.2. Ważniejsze normy dotyczące polskiego rynku finansowego w czasie kryzysu

Ustawa z 12 lutego 2009 r. o udzielaniu przez Skarb Państwa wsparcia instytucjom finansowym[124] stworzyła podstawy prawne świadczenia pomocy ze środków publicznych instytucjom finansowym mającym problemy z płynnością. Zgodnie z przyjętymi rozwiązaniami pomoc może być udzielana w formie gwarancji Skarbu Państwa, pożyczek skarbowych papierów wartościowych, sprzedaży skarbowych papierów wartościowych (z odroczonym terminem płatności, z rozłożeniem płatności na raty lub w drodze oferty kierowanej do określonej instytucji finansowej). W ustawie określono podmioty uprawnione do otrzymania tej pomocy. Zgodnie z przyjętymi rozwiązaniami są to: banki krajowe, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, fundusze inwestycyjne, domy maklerskie, krajowe zakłady ubezpieczeń oraz fundusze emerytalne. Pomoc ta może być udzielona przez Ministra Finansów w imieniu Skarbu Państwa w drodze umowy na wniosek instytucji finansowej. Warunkiem udzielenia pomocy jest zasięgnięcie przez Ministra Finansów opinii Komisji Nadzoru Finansowego oraz Prezesa NBP, a w przypadku pomocy udzielanej bankowi – również Bankowego Funduszu Gwarancyjnego (BFG). Zgodnie z przepisami ustawy pomoc Skarbu Państwa mogła być udzielona instytucjom finansowym do 31 grudnia 2009 r., jednak żaden z uprawnionych podmiotów nie wystąpił z wnioskiem o udzielenie tej pomocy. W 2009 r. opracowano także projekt ustawy o rekapitalizacji niektórych instytucji finansowych, który wszedł w życie w 2010 r.[125]. Przepisy te określają zasady, warunki i tryb dokapitalizowania przez Skarb Państwa instytucji finansowych w przypadku wystąpienia okoliczności grożących utratą ich wypłacalności oraz procedury i tryb przejmowania tych instytucji przez Skarb Państwa.

Pierwszą instancją zobligowaną do świadczenia pomocy bankom i gwarantowania depozytów ich klientów jest Bankowy Fundusz Gwarancyjny, który powstał na mocy ustawy z 14 grudnia 1994 r.[126], wielokrotnie nowelizowanej[127]. Warunkiem udzielenia przez Fundusz pomocy jest w szczególności:

- uznanie przez Zarząd Funduszu przedstawionych przez podmiot objęty systemem gwarantowania, wnioskujący o udzielenie pomocy, wyników badania sprawozdania finansowego dotyczącego jego działalności, a w przypadku wniosku o udzielenie

[124] Tekst ustawy został opublikowany w Dz. U. z 2009 r. Nr 30, poz. 308.
[125] Ustawa z 12 lutego 2010 r. o rekapitalizacji niektórych instytucji finansowych (Dz. U. z 2010 r. Nr 40, poz. 226).
[126] Tekst jednolity: Dz. U. z 2009 Nr 84, poz. 711.
[127] Ostatnia nowelizacja, dostosowująca stan prawny w tym obszarze do wymogów Unii Europejskiej została wprowadzona 30 grudnia 2010 r. na mocy ustawy z 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2010 r. Nr 257, poz. 1724).

pomocy na przejęcie banku, połączenie się banków lub zakup akcji (udziałów) innego banku – wyników badania sprawozdań finansowych obu banków,

- przedstawienie Zarządowi Funduszu przez podmiot objęty systemem gwarantowania pozytywnej opinii Komisji Nadzoru Finansowego o programie postępowania uzdrawiającego lub o celowości przejęcia, połączenia się banków lub zakupu akcji (udziałów) innego banku, lub przedstawienie Zarządowi Funduszu przez bank ubiegający się o pomoc pozytywnej opinii Komisji Nadzoru Finansowego o programie postępowania naprawczego,
- wykazanie, że wysokość wnioskowanych przez podmiot objęty systemem gwarantowania pożyczek, gwarancji, poręczeń oraz środków wydatkowanych przez Fundusz na wykup wierzytelności byłaby nie wyższa niż łączna maksymalna kwota z tytułu gwarancji w tym podmiocie, liczona jako suma środków gwarantowanych na rachunkach deponentów banku, a w przypadkach wniosku o udzielenie pomocy finansowej w celu przejęcia lub połączenia z innym bankiem – nie wyższa niż suma środków gwarantowanych na rachunkach deponentów w banku przejmowanym;
- wykorzystanie dotychczasowych funduszy własnych banku na pokrycie strat banku ubiegającego się o pomoc lub przejmowanego.

Fundusz na swój wniosek skierowany do Komisji Nadzoru Finansowego jest ustanawiany kuratorem w stosunku do banku objętego systemem gwarantowania, jeśli udzielił temu bankowi pomocy (art. 144 ustawy Prawo bankowe[128]). Funduszowi nie przysługuje wynagrodzenie z tego tytułu. Do wierzytelności BFG związanych z udzieleniem pomocy stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego[129] oraz innych ustaw regulujących rodzaje i sposoby zabezpieczeń wierzytelności banków.

Nowelizacje ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym przeprowadzone w latach 2009-2010 związane były z dostosowaniem polskiego prawa do przepisów prawa europejskiego. Wprowadzenie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nowelizującej dyrektywę w sprawie systemów gwarancji depozytów w odniesieniu do poziomu gwarancji oraz terminu jej wypłaty[130] do polskiego porządku prawnego zostało podzielone na dwa etapy. Najistotniejsze zmiany wprowadzone w 2009 r. dotyczyły:

[128] Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. *Prawo Bankowe* (Dz. U. Nr 140, poz. 939).
[129] Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. *Kodeks cywilny* (Dz. U. z 1994 r. Nr 16 poz. 93).
[130] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 11 marca 2009 r. zmieniająca dyrektywę 94/19/WE w sprawie systemów gwarancji depozytów w odniesieniu do poziomu gwarancji oraz terminu jej wypłaty (Dz. Urz. UE L68 z 2009 r., s. 3).

- skrócenia z 3 miesięcy do 10 dni roboczych terminu, na jaki może być wydłużony okres wypłat środków gwarantowanych przez BFG,
- nałożenia na oddziały banków zagranicznych nieobjęte systemem BFG oraz instytucje kredytowe prowadzące działalność na terytorium Polski obowiązku informowania osób korzystających z ich usług m.in. o swojej sytuacji ekonomiczno-finansowej oraz o uczestnictwie w systemie gwarantowania i zasadach jego funkcjonowania,
- umożliwienie BFG zawierania porozumień i wymiany informacji z innymi podmiotami odpowiedzialnymi za systemy gwarantowania depozytów w państwach członkowskich UE.

Kolejne zmiany w ustawie o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym wynikające z dostosowania przepisów prawa polskiego do przepisów prawa unijnego wprowadzone w 2010 r. obejmowały m.in.:

- zwiększenie gwarancji depozytów dla osób fizycznych z równowartości w złotych 50 tys. euro do równowartości w złotych 100 tys. euro,
- skrócenie terminu wypłaty środków gwarantowanych oraz terminu, który KNF ma na podjęcie decyzji o zawieszeniu działalności banku.

IV. 2. Instrumenty polityki pieniężnej w czasie kryzysu finansowego

IV.2.1. Pakiety antykryzysowe Narodowego Banku Polskiego

Narodowy Bank Polski (NBP), jako członek Europejskiego Systemu Banków Centralnych (ESBC), uczestniczył w pracach komitetów na rzecz rozwoju i stabilności systemu finansowego. Przedstawiciel NBP jest również członkiem Komitetu Europejskich Nadzorców Bankowych (*Committee of European Banking Supervisors* – CEBS). Komitet ten ma status niezależnego organu Komisji Europejskiej. CEBS zajmuje się kwestiami regulacji i nadzoru bankowego w Unii Europejskiej. W szczególności działa na rzecz ujednolicenia interpretacji dyrektyw wspólnotowych oraz zbliżenia praktyki nadzorczej w państwach członkowskich[131].

Światowy kryzys finansowy dotarł do Polski w połowie 2008 r., w czwartym kwartale dosięgnął sektora bankowego (w szczególności podmiotów kontrolowanych przez zagraniczne korporacje finansowe dotknięte kryzysem *subprime*). Wprawdzie nie wystąpiły zagrożenia bankructwem, ale istniały uzasadnione obawy utraty wzajemnego zaufania banków do siebie, klientów do banków, banków do klientów. Biorąc pod uwagę fakt, że

[131] Narodowy Bank Polski, *Raport Roczny 2009*, Warszawa 2010, s. 53

korporacje stanowiące akcjonariuszy polskich banków poniosły dotkliwe straty, pojawiło się także niebezpieczeństwo drenażu kapitałów (w formie wywozu dywidendy).

Reakcja działających w Polsce banków na zaburzenia światowych rynków finansowych nie różniła się od zachowania banków w innych krajach. „Od momentu eskalacji kryzysu na światowych rynkach finansowych, za jaki można uznać upadek banku inwestycyjnego *Lehman Brothers* we wrześniu 2008 r., banki drastycznie ograniczyły wzajemne limity transakcji międzybankowych. Zarządzając własną pozycją płynnościową, musiały zatem uwzględniać większe ryzyko pojawienia się utrudnień w bieżącym zaspokajaniu potrzeb płynnościowych na rynku międzybankowym. Ta sytuacja spowodowała silne przesunięcie preferencji banków w kierunku zarządzania własną pozycją płynnościową w oparciu o transakcje typu *overnight*. W rezultacie lokowanie nadwyżek środków na dłuższe terminy (zarówno na rynku, jak i w banku centralnym zostało ograniczone). Przejawem tego stanu był obserwowany przez NBP istotny spadek obrotów oraz skrócenie terminu zapadalności niezabezpieczonych lokat zawieranych na rynku międzybankowym”[132].

Pakiet zaufania[133] przywrócił utraconą korelację pomiędzy stopami procentowymi banku centralnego a sytuacją na międzybankowym rynku pieniężnym. Działania Narodowego Banku Polskiego w czasie zacieśniania akcji kredytowej na światowych rynkach finansowych koncentrowały się na: animacji rynku międzybankowego w Polsce, utrzymaniu płynności złotego i płynności w walutach obcych[134]. Instrumenty wprowadzone przez Narodowy Bank Polski w ramach *Pakietu Zaufania* były w następnych miesiącach modyfikowane, stosownie do zmian sytuacji na rynku bankowym. W trakcie serii spotkań przedstawicieli NBP, KNF i MF z bankami zidentyfikowano główne bariery dla emisji kredytu, a także (w większości przypadków – skutecznie) apelowano do zarządów banków o przeznaczenie wygospodarowanego w 2008 r. zysku na zasilenie kapitałów własnych.

W celu przeciwdziałania nadal malejącej podaży kredytów dla przedsiębiorstw, NBP opracował i wdrożył do praktyki w kwietniu 2009 r. *Pakiet na Rzecz Rozwoju Akcji Kredytowej*. Pakiet ten zawierał instrumenty zwiększające średnioterminowe możliwości finansowania przez banki komercyjne akcji kredytowej dla sektora niefinansowego:

- umożliwił odnawianie kredytu przy zachowaniu tego samego zabezpieczenia,
- rozszerzył listę akceptowanych zabezpieczeń w operacjach *repo*,

[132] Narodowy Bank Polski, *Raport Roczny 2009*, dz. cyt., s. 42
[133] O pakiecie tym była już wzmianka w pkt. II.3.3. *Monitoringu Banków*.
[134] Warto przypomnieć, że dla zwiększenia średniookresowej płynności banków komercyjnych – w ramach *Pakietu Zaufania* – Narodowy Bank Polski wykupił (22 stycznia 2009 r., a więc przed terminem) własne obligacje. Por.: *Polska wobec światowego kryzysu gospodarczego*, NBP, Warszawa 2009, s. 6

- prowadził operacje zasilające w płynność walutową w formie transakcji typu *swap* walutowy.

Interwencje podjęte przez NBP uspokoiły polski rynek międzybankowy, lecz (przy ograniczeniu efektywnego popytu na kredyty, zwłaszcza w sektorze przedsiębiorstw) nie zwiększyły akcji kredytowej, natomiast przyczyniły się nadpłynności[135] sektora bankowego. Płynność tego sektora wzrosła (średnio) z 12 976 mln zł w 2008 r. do 23 940 mln zł w 2009 r. (o 118%). Spośród czynników autonomicznych największy wpływ na zwiększenie poziomu krótkoterminowej płynności miał skup netto przez NBP walut obcych pochodzących głównie z funduszy unijnych, a także z operacji (Ministerstwa Finansów) zamiany środków w walucie obcej na złote w NBP. Skup netto walut obcych przyczynił się do wzrostu nadpłynności średnio o 21 416 mln zł (w skali roku). Czynnikiem zwiększającym płynność był spadek ilości pieniądza gotówkowego w obiegu o 1 036 mln zł (z 90 812 mln zł w grudniu 2009 r. do 89 777 mln zł w grudniu 2009 r.)[136]. Wzrost płynności banków miał także związek z decyzją Rady Polityki Pieniężnej, która obniżyła z dniem 30 czerwca 2009 r. stopę rezerwy obowiązkowej z 3,5% do 3,0%.

IV.2.2. Podstawowe stopy procentowe

Zgodnie z art. 227 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej[137], „Narodowy Bank Polski odpowiada za wartość polskiego pieniądza", co nakłada na NBP obowiązek realizacji polityki pieniężnej eliminującej zarówno zagrożenia inflacyjne, jak i deflacyjne. Polityka ta służy strategii utrzymania celu inflacyjnego (mierzonego stopą zmian cen towarów i usług konsumpcyjnych w każdym miesiącu w stosunku do analogicznego miesiąca poprzedniego roku) na poziomie 2,5% z dopuszczalnym odchyleniem w przedziale +/-1%. Zgodnie z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. politykę pieniężną prowadzi Rada Polityki Pieniężnej (RPP), która jest organem NBP[138]. Instrumentami realizacji polityki pieniężnej są podstawowe stopy procentowe, od których zależy rentowność instrumentów polityki pieniężnej, operacje otwartego rynku, operacje depozytowo-kredytowe oraz stopa odpisów na rezerwę obowiązkową.

---

[135] Nadpłynność sektora bankowego jest to nadwyżka środków pozostająca w sektorze bankowym ponad wymagany średni poziom rachunków bieżących banków, określony wysokością rezerwy obowiązkowej w okresach jej utrzymywania. Miarą nadpłynności jest saldo operacji podstawowych (emisja bonów pieniężnych), operacji dostrajających (*repo*), operacji typu *swap* walutowy oraz operacji depozytowo-kredytowych (wartość depozytów na koniec dnia i kredytu lombardowego).
[136] Biuletym Informacyjny NBP 7/2010, s. 50
[137] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483).
[138] Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2005 r. Nr 1, poz. 2 z późn. zm.)

Polityka pieniężna w 2009 r. była prowadzona w warunkach recesji w gospodarce światowej, spowolnienia wzrostu polskiej gospodarki, wysokiej zmienności sytuacji na globalnych rynkach finansowych, nadpłynności sektora bankowego. Na kształt tej polityki istotny wpływ wywarła ustawa o Komitecie Stabilności Finansowej (KSF), która weszła w życie 13 grudnia 2008 r.[139], nakładając na Zarząd NBP prawny obowiązek monitorowania oraz interwencji w obszarze polskiego systemu finansowego[140]. Wynikające stąd zadania bank centralny wykonywał we współpracy z Ministerstwem Finansów (odpowiedzialnym za nadzór w sferze regulacyjnej) oraz Komisją Nadzoru Finansowego (sprawującą nadzór ostrożnościowy).

Na decyzje Rady Polityki Pieniężnej w pierwszej połowie 2009 r. wpływały budzące uzasadniony niepokój informacje uzyskane w czasie konsultacji z bankami, ale także informacje makroekonomiczne (w szczególności dotyczące spadku popytu na pracę), informacje z rynków walutowych, dane o niebezpiecznie wysokim tempie wzrostu długu publicznego. Decyzje RPP w tym okresie były bardziej ukierunkowane na powstrzymanie recesji niż na rygorystyczne dążenie do utrzymania celu inflacyjnego. W drugiej połowie 2009 r. można było zaobserwować zahamowanie niekorzystnych trendów, w 2010 r. coraz wyraźniej można było dostrzec oznaki poprawy koniunktury. W tych okolicznościach, Rada Polityki Pieniężnej powstrzymała się od decyzji, które mogłyby okazać się niekorzystne dla utrzymania wzrostu ekonomicznego.

W 2009 r. zestaw instrumentów polityki pieniężnej stosowanych przez Narodowy Bank Polski bazował na decyzjach RPP oraz na działaniach interwencyjnych na rynku międzybankowym. Nie powstała potrzeba wprowadzania znacznych zmian do systemu operacyjnego polityki pieniężnej, nie wystąpiły bowiem zagrożenia upadłością żadnego z działających w Polsce banków. Reakcją NBP na rozprzestrzenianie się kryzysu finansowego, było dążenie do rozładowania potencjalnego napięcia na polskim rynku międzybankowym, poprzez wzrost płynności banków.

W 2009 r. Rada Polityki Pieniężnej NBP czterokrotnie zmieniła poziom stóp podstawowych, przy czym wszystkie te zmiany zostały przeprowadzone w pierwszej połowie roku i utrzymywały się przez 2010 r. W efekcie podjętych przez RPP decyzji, stopa referencyjna, oprocentowania kredytu lombardowego, depozytowa oraz redyskonta weksli na

[139] Dz. U. z 2008 r. Nr 209 poz. 1317

[140] KSF ma ustawowy obowiązek oceny sytuacji krajowego systemu finansowego i sytuacji na rynkach międzynarodowych. Do zadań Komitetu należy także zapewnienie właściwego obiegu informacji między członkami tej instytucji oraz koordynowanie ich działań w obliczu bezpośredniego zagrożenia stabilności polskiego systemu finansowego.

koniec 2009 r. kształtowały się na poziomie o 150 punktów bazowych niższym, w porównaniu z grudniem 2008 r. Szerokość korytarza wahań krótkoterminowych stawek rynkowych pozostała niezmieniona i wynosiła +/–1,5 punktu procentowego wokół stopy referencyjnej[141]. Prognozy wskazywały, że tempo wzrostu PKB będzie w Polsce dodatnie i rosnące, w związku z tym nie wystąpiła potrzeba pobudzania wzrostu instrumentami polityki pieniężnej. Wzrost stóp procentowych w relacji do niskich stóp procentowych utrzymywanych przez inne banki centralne, mógłby prowadzić do zwiększenia ryzyka szybkiego napływu kapitału i nadmiernej aprecjacji złotego[142].

Tabela 12. Decyzje Rady Polityki Pieniężnej dotyczące zmiany stóp procentowych w 2009 r.

Data podjęcia decyzji	Decyzja
27 stycznia 2009 r.	Obniżenie stopy referencyjnej z 5,00% do 4,25%
	Obniżenie stopy oprocentowania kredytu lombardowego z 6,50% do 5,75%
	Obniżenie stopy redyskonta weksli z 5,25% do 4,50%
	Obniżenie stopy depozytowej z 3,50% do 2,75%
25 lutego 2009 r.	Obniżenie stopy referencyjnej z 4,25% do 4,00%
	Obniżenie stopy oprocentowania kredytu lombardowego z 5,75% do 5,50%
	Obniżenie stopy redyskonta weksli z 4,50% do 4,25%
	Obniżenie stopy depozytowej z 2,75% do 2,50%
25 marca 2009 r.	Obniżenie stopy referencyjnej z 4,00% do 3,75%
	Obniżenie stopy oprocentowania kredytu lombardowego z 5,50% do 5,25%
	Obniżenie stopy redyskonta weksli z 4,25% do 4,00%
	Obniżenie stopy depozytowej z 2,50% do 2,25%
24 czerwca 2009 r.	Obniżenie stopy referencyjnej z 3,75% do 3,50%
	Obniżenie stopy oprocentowania kredytu lombardowego z 5,25% do 5,00%
	Obniżenie stopy redyskonta weksli z 4,00% do 3,75%
	Obniżenie stopy depozytowej z 2,25% do 2,00%

Uwaga: Decyzje RPP wchodziły w życie od następnego dnia roboczego

Źródło: Raport Roczny NBP 2009, dz. cyt., s. 41

Kierunek polityki pieniężnej wskazywała stopa referencyjna, która określała rentowność podstawowych operacji otwartego rynku, wpływając zarazem na oprocentowanie krótkoterminowych lokat na rynku niezabezpieczonych depozytów międzybankowych. Stopy depozytowa[143] i kredytu lombardowego[144] wyznaczały pasmo wahań stóp procentowych na rynku międzybankowym, stopa redyskonta weksli wyznaczała pośrednio oprocentowanie środków rezerwy obowiązkowej.

[141] *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2009*, NBP, Warszawa 2010, s. 16
[142] *Opis dyskusji na posiedzeniu decyzyjnym Rady Polityki Pieniężnej w dniu 27.10.2010 r.*, NBP, s. 3
[143] Stopa procentowa kredytu lombardowego wyznacza maksymalną cenę pozyskania pieniądza w NBP. Stopa ta określa jednocześnie górną granicę wahań stóp (oprocentowania kredytów) na rynku międzybankowym.
[144] Stopa depozytowa stanowi dolne ograniczenie korytarza odchyleń (najniższe oprocentowanie depozytów).

W 2010 r. podstawowe stopy procentowe NBP pozostały na niezmienionym (od 24 czerwca 2009 r.) poziomie. Polityka pieniężna, realizowana w warunkach powolnej lecz systematycznej poprawy sytuacji w sferze realnej gospodarki polskiej i gospodarki europejskiej, została ukierunkowana na utrzymanie inflacji jak najbliżej 2,5%. Zadaniem pierwszoplanowym było eliminowanie wpływu oczekiwań inflacyjnych na rzeczywisty poziom cen.

IV.2.3. Rezerwa obowiązkowa

W 2009 r. banki komercyjne, spółdzielcze, oddziały banków zagranicznych prowadzące działalność w Polsce, były prawnie zobligowane do utrzymania rezerwy obowiązkowej na rachunkach w Narodowym Banku Polskim. Środki gromadzone na rezerwie obowiązkowej były oprocentowane w 2009 r. średnio na poziomie 3,6% (tj. w wysokości 0,9 stopy redyskonta weksli).

Rezerwę obowiązkową utrzymywano w systemie uśrednionym, co oznacza że wyżej wymienione instytucje kredytowe musiały utrzymywać przeciętny poziom środków w okresie rezerwowym na poziomie nie niższym od wartości wymaganej. Podstawę naliczania rezerwy obowiązkowej stanowiły zwrotne środki pieniężne gromadzone na rachunkach bankowych oraz uzyskane ze sprzedaży papierów wartościowych. Wartość naliczonej rezerwy banki i inne instytucje monetarne pomniejszały o 500 tys. euro. Z podstawy naliczania rezerwy wyłączone były środki przejęte od innego banku krajowego, pozyskane z zagranicy na co najmniej dwa lata, środki gromadzone na rachunkach oszczędnościowo-kredytowych w kasach mieszkaniowych i na indywidualnych kontach emerytalnych (IKE). Rezerwa obowiązkowa była naliczana i utrzymywana w złotych na rachunkach bieżących.

Rezerwa obowiązkowa od środków uzyskanych z tytułu sprzedaży papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu nadal wynosiła 0%. We wszystkich okresach rezerwowych utrzymywała się na rachunkach banków niewielka nadwyżka średniego stanu środków w stosunku do wymaganego poziomu rezerwy obowiązkowej (przeciętnie nadwyżka ta wynosiła 27 mln zł, tj. o 0,13% więcej niż minimum). W poszczególnych okresach nadwyżka ta wynosiła od 18 mln zł (w lipcu 2009 r.) do 39 mln zł (w styczniu 2009 r.); odpowiednio w ujęciu względnym 0,09% i 0,18%. Ograniczeniu różnicy między rezerwą utrzymywaną a wymaganą sprzyjała zasada oprocentowania rezerwy wyłącznie do wysokości wymaganej (zniechęcające banki do odprowadzania nadmiernie wysokich środków). Istotne znaczenie miały także instrumenty

wspomagające banki w zarządzaniu środkami na rachunkach w banku centralnym (kredyt techniczny, depozyt na koniec dnia oraz kredyt lombardowy).

Wykres 52. Rezerwa obowiązkowa na rachunku bieżącym w NBP; w mln zł

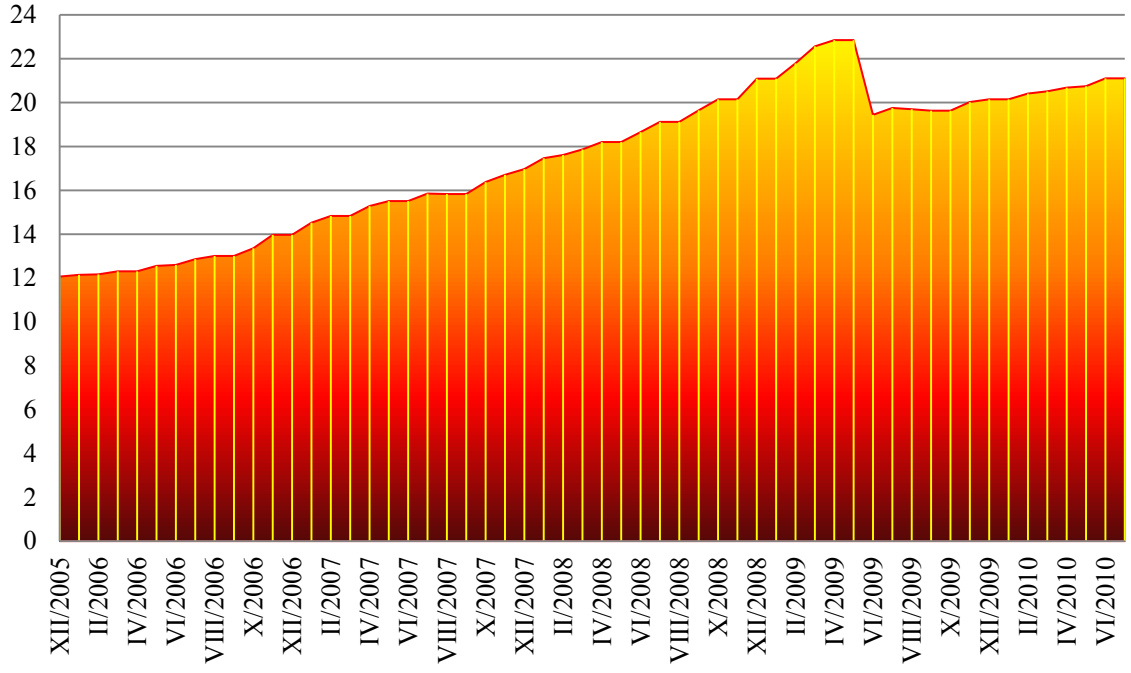

Źródło: *Biuletyn Informacyjny NBP* Nr 7/2010, s. 22

Na 31 grudnia 2009 r. rezerwa obowiązkowa ukształtowała się na poziomie 20 148 mln zł, a więc o 941 mln zł, tj. o 4,5% mniej niż przed rokiem). Poziom depozytów stanowiących podstawę jej naliczania zwiększył się w ciągu roku o 11,9%. Decyzja o obniżeniu stopy rezerwy obowiązkowej zmniejszyła jej wymagany poziom o 2 584 mln zł (o 12,3%). Zasilenie banków w dodatkową płynność finansową (poprzez wspomniany wcześniej wykup obligacji i obniżenie stopy rezerwy obowiązkowej) ułatwiło bankom utrzymanie (po raz pierwszy od 1989 r.) stanu rezerwy obowiązkowej na poziomie wymaganym w każdym okresie rezerwowym.

IV.2.4. Pozostałe instrumenty sterowania płynnością na rynku międzybankowym

W porównaniu do lat poprzednich, skuteczność oddziaływania NBP na warunki płynnościowe w 2009 r. była ograniczona. Wynikało to przede wszystkim z wyżej sygnalizowanej nadpłynności banków, generowanej skupem walut obcych. Podstawowe operacje otwartego rynku przeprowadzane były raz w tygodniu w formie emisji bonów pieniężnych NBP z siedmiodniowym terminem zapadalności. W 2009 r. średni poziom emisji bonów pieniężnych NBP wyniósł 31 873 mln zł i był wyższy od średniego poziomu w poprzednim roku o 20 343 mln zł.

W celu zwiększenia potencjalnej podaży płynności, NBP rozszerzył w 2009 r. listę aktywów kwalifikowanych dopuszczonych jako zabezpieczenia operacji *repo* o[145]:

- dłużne papiery wartościowe emitowane przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej nominowane w euro,
- dłużne papiery wartościowe zdeponowane w Krajowym Depozycie Papierów Wartościowych – obligacje komunalne, obligacje Europejskiego Banku Inwestycyjnego, obligacje Banku Gospodarstwa Krajowego wyemitowane na rzecz Krajowego Funduszu Drogowego, listy zastawne.

Narodowy Bank Polski nie ogłaszał podaży, akceptując całość popytu zgłoszonego przez banki w trakcie przeprowadzania operacji dostrajających, jeśli rentowność ofert nie była niższa od rentowności minimalnej (ogłaszanej przez bank centralny). Przyjmowanie przez NBP całości ofert złożonych przez banki stwarzało bankom możliwość zasilania się w NBP w płynność złotową na terminy dłuższe niż jeden dzień. Łagodziło to napięcia występujące na regionalnych i światowych rynkach międzybankowych. Średni poziom operacji *repo* w 2009 r. wyniósł 11 456 mln zł i był o 437% wyższy w porównaniu z przeciętną wartością (2 135 mln zł) tego rodzaju operacji, które zostały wprowadzone w czwartym kwartale 2008 r.

Wykres 53. Kredyt refinansowy i lombardowy; w mln zł

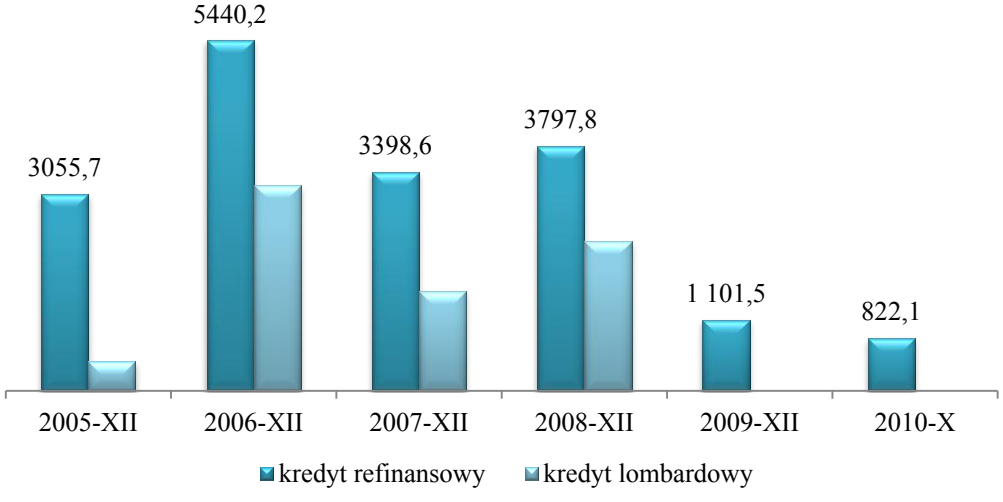

Źródło: NBP

Operacje depozytowo-kredytowe pełniły rolę instrumentów stabilizujących poziom płynności na rynku międzybankowym i skalę wahań stopy *overnight*. Operacje te przeprowadzane były z inicjatywy banków komercyjnych w celu krótkoterminowego uzupełnienia płynności systemu bankowego bądź lokowania na okresy jednodniowe

[145] Narodowy Bank Polski, *Raport Roczny 2009*, dz. cyt., s. 44

nadwyżek wolnych środków w banku centralnym. W 2009 r. banki korzystały z kredytu lombardowego pod zastaw papierów wartościowych uzupełniając w ten sposób poziom środków na rachunkach bieżących w NBP[146]. Łączna kwota wykorzystanego w skali roku kredytu wyniosła 5,0 mld zł (wobec 5,2 mld zł w 2008 r.). Średnie dzienne wykorzystanie kredytu lombardowego ukształtowało się w 2009 r. na poziomie 13,8 mln zł (przed rokiem – 14,3 mln zł).

Wykres 54. Przetargi na bony pieniężne NBP; ceny nominalne, w mld zł

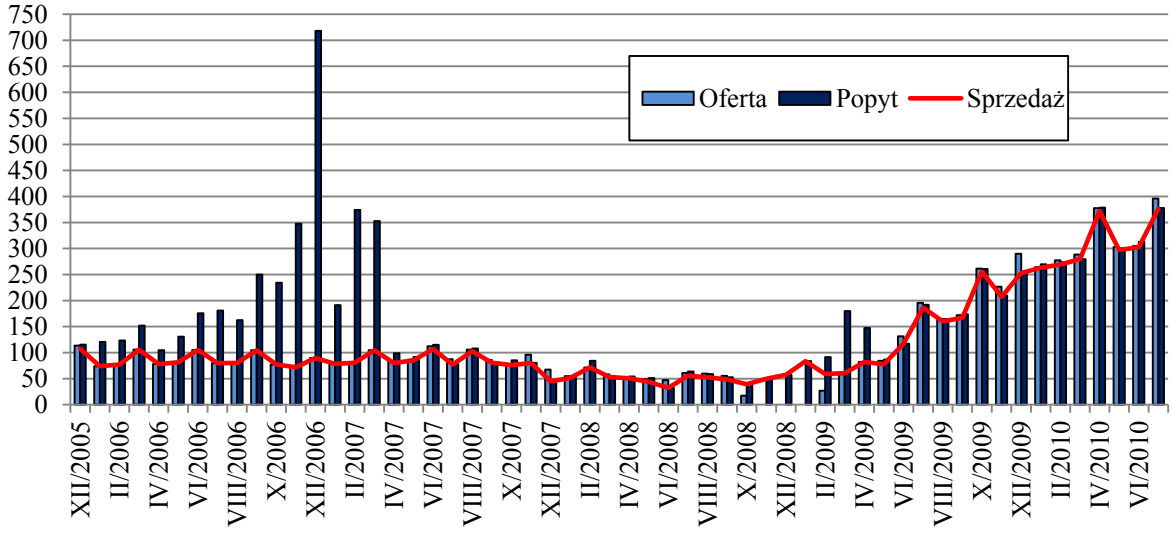

Źródło: *Biuletyn Informacyjny NBP* Nr 7/2010, s. 31-33

W 2009 r. banki korzystały z depozytu na koniec dnia w NBP w kwocie ogółem 898,1 mld zł (o 72% wyższej niż w 2008 r.). Łączna wysokość depozytu składanego przez banki na koniec dnia wahała się od 10 mln zł do ok. 23 500 mln zł. Średni dzienny poziom depozytu na koniec dnia w 2009 r. wyniósł 2 460,6 mln zł (wobec 1 421,7 mln zł w 2008 r.). Najwyższe kwoty środków lokowały banki w ostatnich dniach utrzymywania rezerwy obowiązkowej[147].

W październiku 2008 r. Rada Polityki Pieniężnej dokonała modyfikacji instrumentów polityki pieniężnej, uzupełniając je o transakcje typu *swap* walutowy, co umożliwiło bankowi centralnemu przeprowadzanie transakcji kupna/sprzedaży złotego za walutę obcą na rynku kasowym, przy jednoczesnej odsprzedaży (lub odkupie) PLN w ramach transakcji terminowej w określonej dacie. W 2009 r. Narodowy Bank Polski oferował *swapy* walutowe na trzech

[146] Od 2 lipca 2009 r. bank centralny dopuścił jako zabezpieczenie kredytu lombardowego także dłużne papiery wartościowe nominowane w walutach obcych, wyszczególnione na specjalnej liście publikowanej na portalu internetowym NBP.
[147] *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2009*, NBP, Warszawa 2010, s. 22

parach walut: USD/PLN, EUR/PLN oraz CHF/PLN. Banki były najbardziej zainteresowane *swapami* przeprowadzanymi na frankach szwajcarskich. Najwyższy poziom wykorzystania transakcji typu *swap* walutowy zanotowano w I kwartale 2009 r. (tj. wówczas, gdy występowała wysoka zmienność kursu złotego względem walut obcych). W ujęciu średniorocznym operacje typu *swap* walutowy ograniczyły płynność sektora bankowego o 1 074 mln zł (w 2008 r. o 162 mln zł).

Poprawa sytuacji finansowej na rynkach finansowych była przyczyną rezygnacji NBP z dalszego przeprowadzania operacji zasilających typu *repo* oraz *swap* walutowy w 2010 r. Zachowane zostały operacje podstawowe w formie emisji 7- dniowych bonów pieniężnych[148].

Instrumentem stosowanym w zarządzaniu płynnością w ciągu dnia operacyjnego banków jest także kredyt techniczny, zaciągany i spłacany w tym samym dniu operacyjnym. Instrument ten zapewnia jednocześnie płynność rozrachunku międzybankowego w banku centralnym[149]. Kredyt techniczny jest nieoprocentowany, jego zabezpieczenie stanowią skarbowe papiery wartościowe i papiery emitowane przez NBP. W 2009 r. dzienne zasilanie banków płynnością za pomocą tego instrumentu kształtowało się w przedziale 12,4-29,5 mld zł. Wykorzystanie kredytu technicznego wzrosło w 2009 r. o 272,6 mld zł (o 7,5%) w stosunku do 2008 r. Szczególną odmianą kredytu technicznego jest tzw. kredyt w ciągu dnia (zaciągany i spłacany w ciągu dnia operacyjnego). Jest to instrument zapewniający płynność rozrachunku w systemie SORBNET-EURO. Zabezpieczeniem tego kredytu są obligacje uprzednio zaakceptowane przez Europejski Bank Centralny. W 2009 r. dzienne zasilanie banków płynnością operacyjną w euro wahało się od 0,9 mln euro do 3,4 mln euro; wykorzystanie tego kredytu wzrosło o 62,4% w porównaniu z poprzednim rokiem[150].

V. POLSKI SEKTOR BANKOWY NA TLE SEKTORA BANKOWEGO UNII EUROPEJSKIEJ

Produkty finansowe[151] są ze swej natury dobrami wyższego rzędu, co m. innymi przejawia się tym, że szczególne prerogatywy w kontaktach z pośrednikami finansowymi mają klienci dysponujący wielkim majątkiem. Banki starają się zapewnić takim klientom maksymalną satysfakcję i jak największy komfort obsługi, poczynając od wyręczania ich

[148] www.nbp.pl
[149] Banki stosują kredyt techniczny jako bufor ograniczający ryzyko braku środków na pokrycie zobowiązań w rozrachunkach międzybankowych.
[150] Narodowy Bank Polski, *Raport Roczny 2009*, dz. cyt., s. 47-48
[151] Produkt jest pewnym zespołem korzyści, które mogą zaspokajać potrzeby potencjalnych klientów. A. Payne, *Marketing usług*, PWE, Warszawa 1997, s. 20;

w zarządzaniu portfelem inwestycyjnym, a kończąc na usługach doradztwa, wchodzących w zakres *private banking*[152]. Jednak podstawowe znaczenie dla rozwoju sektora bankowego ma masowy popyt klientów detalicznych o przynajmniej średnim – w warunkach danego kraju – statusie majątkowym[153] oraz współpraca z klientami korporacyjnymi.

Wykres 55. Udział krajów strefy euro, Polski i pozostałych krajów członkowskich w PKB i liczbie ludności Unii Europejskiej

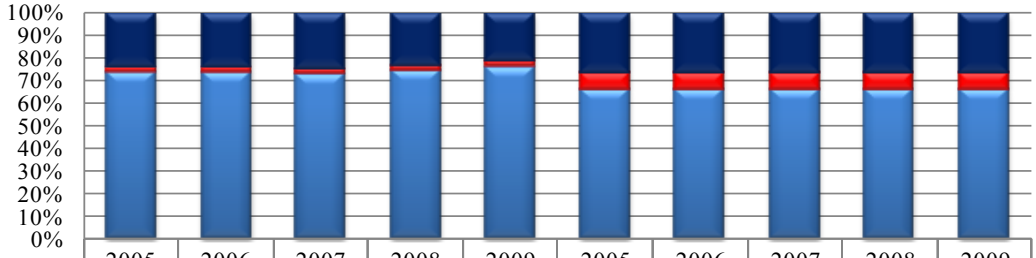

	PKB					Ludność				
	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
Pozostałe kraje UE	24,2	24,5	24,7	23,0	21,3	26,7	26,7	26,6	26,6	26,6
Polska	2,2	2,3	2,5	2,9	2,6	7,8	7,7	7,7	7,6	7,6
Strefa euro (16)	73,6	73,2	72,7	74,1	76,0	65,5	65,6	65,7	65,8	65,8

Źródło: European Central Bank, *EU Banking Structures*, September 2010

Niekorzystne dla rynków finansowych krajów Europy Środkowej i Wschodniej uwarunkowania historyczne sprawiły, że sektor bankowy powstał tam później niż w Europie Zachodniej, a jego rozwój był poważnie zakłócony w okresie realnego socjalizmu. Bariery dla rozwoju bankowości, a zwłaszcza bankowości detalicznej tworzy w nowych krajach Unii Europejskiej niższa – w porównaniu z krajami „starymi" stopa życiowa mieszkańców; syntetycznym obrazem tych różnic jest poziom PKB. W Europie środkowej, Polska ma największy potencjał ekonomiczny i ludnościowy, lecz nasz kraj należy do grupy państw, których znaczna część mieszkańców, z przyczyn obiektywnych i subiektywnych, została dotknięta problemem wykluczenia finansowego. Według danych *Dyrekcji Generalnej ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Równości Szans* Komisji Europejskiej, w 2008 r. w 15 krajach „starej Unii" 20% osób nie miało dostępu do transakcyjnych usług bankowych,

[152] Ostatnio pojawiły się usługi „z najwyższej półki" – *wealth management*, które obejmują zarządzanie nieruchomościami klienta (*estate banking*), nabywanie w jego imieniu dzieł sztuki (*art banking*), a nawet zakup winnic (*wine banking*). Businessmani w każdej chwili mogą nawiązać kontakt z oddelegowanym pracownikiem banku, mają zapewniony dostęp do konta przez całą dobę, we wszystkie dni tygodnia, w dowolnym zakątku świata. Osobisty doradca klienta jest nie tylko jego ekspertem w dziedzinie różnych form inwestowania, ale również zaufanym pomocnikiem (konsjerżem), który potrafi dyskretnie spełnić nieomal każde życzenie uprzywilejowanego klienta, odnoszące się zarówno do zawodowej, jak i prywatnej sfery jego życia. Por.: M. Krzaczek, *Sztuka gry na ludzkiej próżności*, „Gazeta Bankowa" 04/1108/2010. s. 58-59

[153] Umowną granicą jest dochód w wysokości 5 USD dziennie, jednak popyt na produkty finansowe zgłaszają także gospodarstwa domowe o niższych dochodach. Por.: Consultative Group to Assist the Poorest, *The Financial Access 2009 Report*, CGAP 2009.

30% nie posiadało żadnych oszczędności, 40% nie korzystało z usług kredytowych. W nowych krajach członkowskich 1/3 mieszkańców pozbawiona była dostępu do usług finansowych, ponad 50% ludności nie miało rachunku rozliczeniowego, ani żadnych oszczędności, a prawie 75% nie mogło skorzystać z kredytu. Szacuje się, że w Polsce wykluczeniem finansowym dotknięte było ok. 40% obywateli, 56-60% nie miało konta w żadnej instytucji finansowej, 73% – dostępu do kredytu odnawialnego, 60% nie uzyskało karty kredytowej. Na drugim biegunie znaleźli się Polacy, którzy posiadają po 20-30 kont bankowych jednocześnie i po kilkadziesiąt kart kredytowych[154].

Tabela 13. PKB *per capita* w krajach Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009		
	w euro					2005=100	2008=100
Unia Europejska (27)	22 497	23 673	24 955	25 085	23 578	104,8	94,0
Strefa euro (16)	25 273	26 399	27 630	28 258	27 252	107,8	96,4
Austria	29 615	31 078	32 768	33 955	32 802	110,8	96,6
Belgia	28 914	30 180	31 533	32 189	31 259	108,1	97,1
Bułgaria	2 835	3 287	3 783	4 485	4 479	158,0	99,9
Cypr	18 020	18 982	20 346	21 750	21 236	117,8	97,6
Czechy	9 790	11 074	12 335	14 178	13 082	133,6	92,3
Dania	38 267	40 233	41 580	42 430	40 365	105,5	95,1
Estonia	8 295	9 836	11 645	11 986	10 246	123,5	85,5
Finlandia	29 992	31 455	33 977	34 754	32 087	107,0	92,3
Francja	27 416	28 495	29 715	30 379	29 571	107,9	97,3
Grecja	17 594	18 877	20 230	21 282	21 092	119,9	99,1
Hiszpania	20 941	22 336	23 460	23 874	22 886	109,3	95,9
Irlandia	39 067	41 561	43 551	40 922	36 644	93,8	89,5
Litwa	6 113	7 065	8 465	9 590	7 981	130,6	83,2
Luksemburg	65 123	72 199	78 054	80 466	75 592	116,1	93,9
Łotwa	5 655	7 014	9 275	10 166	8 221	145,4	80,9
Malta	11 871	12 596	13 357	13 782	13 850	116,7	100,5
Niderlandy	31 465	33 059	34 721	36 246	34 502	109,7	95,2
Niemcy	27 190	28 229	29 518	30 392	29 424	108,2	96,8
Polska	6 405	7 135	8 159	9 508	8 136	127,0	85,6
Portugalia	14 573	15 143	15 907	16 185	15 767	108,2	97,4
Rumunia	3 690	4 529	5 791	6 499	5 399	146,3	83,1
Słowacja	7 140	8 261	10 172	11 983	11 689	163,7	97,6
Słowenia	14 372	15 466	17 121	18 365	17 088	118,9	93,0
Szwecja	33 040	35 037	36 942	36 109	31 333	94,8	86,8
W. Brytania	30 445	32 161	33 667	29 575	25 308	83,1	85,6
Węgry	8 788	8 926	10 052	10 514	9 288	105,7	88,3
Włochy	24 391	25 201	26 041	26 204	25 237	103,5	96,3

Źródło: European Central Bank, *EU Banking Structures*, wrzesień 2010

[154] Financial Access Initiative, *Half of the World is Unbanked*, s. 5 www.financialaccess.org; R. Olesiński, *Problem wykluczenia finansowego*, portal in.bank.pl

Wykres 56. PKB na mieszkańca w nowych krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w tys. euro

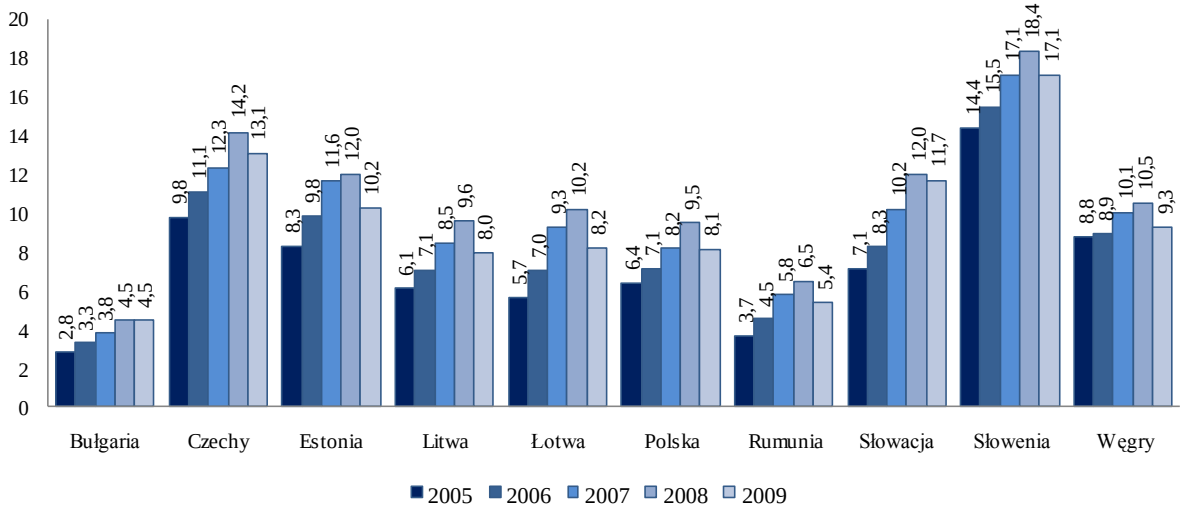

Źródło: jak w wykresie 55

Ograniczenie dostępu gospodarstw domowych do produktów finansowych wynika nie tylko z polaryzacji majątkowej społeczeństwa. Bariery dostępu do tych rynków powstają na skutek zaniedbań w sferze edukacji ekonomicznej społeczeństwa, niedrożnych kanałów informacji, zbyt słabo rozwiniętej sieci dystrybucji produktów finansowych. Z brakiem dostępu do usług finansowych borykają się osoby zamieszkujące okolice, gdzie nie ma placówek bankowych, albo zostały zlikwidowane ze względu na niską rentowność. Teoretycznie problem ten rozwiązuje bankowość elektroniczna, zwłaszcza że banki coraz chętniej zastępują tradycyjną obsługę w okienku samoobsługą albo produktami oferowanymi w sieci, ale za tymi innowacjami nie zawsze nadążają ludzie starsi, słabiej wykształceni, a ponadto nie wszędzie jest dostęp do Internetu. W ten sposób postęp technologiczny paradoksalnie przyczynia się do narastania zjawiska wykluczenia finansowego. Wykluczenie z rynku finansowego dotyczy osób, których nazwiska figurują w rejestrach niewypłacalnych dłużników[155], osób zatrudnionych w szarej strefie, które nie mogą przedstawić wiarygodnej informacji o źródłach dochodów, a także osób otrzymujących wynagrodzenia w gotówce na własne życzenie lub dlatego, że otwarcie konta pracownikowi mogłoby naprowadzić organa ścigania tego typu przestępstw na nieuczciwego pracodawcę[156]. Niechęć do zdematerializowanych form pieniądza może wynikać z działania nie tylko w szarej, ale także

[155] Nadmierne zadłużanie się osób fizycznych, a w konsekwencji ich popadanie w stan niewypłacalności jest konsekwencją tzw. demokratyzacji kredytu, obserwowanej od ponad dwudziestu lat w Stanach Zjednoczonych i Europie Zachodniej. W Polsce zjawisko to ma także związek z niskim poziomem wiedzy na temat rynku finansowego oraz niefrasobliwym podejściem niektórych gospodarstw domowych do zakupów ratalnych, kredytu konsumpcyjnego (zwłaszcza z wykorzystaniem kart kredytowych), wysokooprocentowanych pożyczek oferowanych przez inne, niż banki, firmy pośrednictwa kredytowego.

[156] Więcej na ten temat por.: A. Dunajski, *Z wykluczeniem można walczyć*, portal internetowy SKOK

czarnej strefie. „Ucieczka przed fiskusem i ubezpieczeniami społecznymi gwarantuje przetrwanie niejawnych transakcji. (...) Wszędzie są spryciarze, którzy wolą gotówkę od czeku, karty kredytowej czy karty z pamięcią, ponieważ gotówka jest anonimowa, a pieniądz-czek i pieniądz-elektroniczny zdradzają swoich użytkowników”[157].

V.1. Konsolidacja, fuzje i przejęcia banków i innych instytucji kredytowych w Unii Europejskiej

Charakterystyczną cechą rozwoju rynku finansowego jest dążenie do wzmacniania pozycji funkcjonujących na nim instytucji poprzez łączenie (dobrowolne lub wrogie) kapitałów i sieci dystrybucji.

Tabela 14. Liczba instytucji kredytowych i ich oddziałów

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
	Liczba instytucji kredytowych					Liczba oddziałów				
Unia Europejska (27)	8 683	8 507	8 354	8 090	8 358	214 925	228 648	233 800	238 021	229 532
Strefa euro (16)	6 704	6 535	6 391	6 175	6 458	171 846	183 772	186 252	187 679	179 916
Austria	818	809	803	803	790	4 300	4 258	4 266	4 243	4 167
Belgia	100	105	110	105	104	4 564	4 574	4 425	4 316	bd.
Bułgaria	34	32	29	30	30	5 629	5 569	5 827	6 080	6 038
Cypr	391	336	215	163	155	951	941	921	923	930
Czechy	56	57	56	54	56	1 825	1 877	1 862	1 993	1 998
Dania	197	191	189	171	164	2 122	2 152	2 194	2 192	1 996
Estonia	11	14	15	17	18	230	245	266	257	213
Finlandia	363	361	360	357	349	1 616	1 756	1 693	1 672	1 538
Francja	854	829	808	728	712	27 075	40 013	39 560	39 634	38 479
Grecja	62	62	63	66	66	3 543	3 699	3 850	4 098	4 078
Hiszpania	348	352	357	362	352	41 979	43 691	45 500	46 065	44 431
Irlandia	78	78	81	82	498	910	935	1 158	895	1 228
Litwa	78	78	80	84	84	822	892	970	973	972
Luksemburg	155	156	156	152	147	246	234	229	229	bd.
Łotwa	25	28	31	34	37	586	610	682	658	624
Malta	19	18	22	23	24	109	110	104	111	116
Niderlandy	401	345	341	302	295	3 748	3 456	3 604	3 421	3 137
Niemcy	2 089	2 050	2 026	1 989	1 948	44 044	40 282	39 777	39 531	39 411
Polska	730	723	718	712	710	10 074	10 934	11 607	12 914	13 292
Portugalia	186	178	175	175	166	5 422	5 618	6 055	6 417	6 430
Rumunia	40	39	42	43	42	3 533	4 470	6 340	7 375	6 425
Słowacja	23	24	26	26	26	1 142	1 175	1 169	1 258	1 230
Słowenia	25	25	27	24	25	693	696	711	698	706
Szwecja	200	204	201	182	180	2 003	2 004	1 988	2 025	2 147
W. Brytania	394	394	396	391	389	13 130	12 880	12 425	12 360	12 360
Węgry	214	212	206	197	190	3 125	3 243	3 387	3 515	3 551
Włochy	792	807	821	818	801	31 504	32 334	33 230	34 168	34 035

Źródło: jak w tabeli 13

Konsolidacja sektora bankowego przejawia się zarówno w statystyce ilościowej, jak i danych pochodzących ze sprawozdań finansowych instytucji kredytowych. W 2009 r. zaszły jednak zmiany strukturalne w irlandzkim sektorze instytucji kredytowych, które deformują ogólną tendencję. Można stwierdzić, że w latach 2005-2009 liczba instytucji kredytowych w Unii Europejskiej spadała w stałym tempie. Spadek był szczególnie widoczny na Cyprze,

[157] R. Sédillot, *Moralna i niemoralna historia pieniądza*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2010, s. 396-397

w związku z umocnieniem sektora spółdzielni kredytowych (*credit unions*), ale wyraźnie wystąpił również w Danii, Niemczech, Francji, Holandii i Szwecji. Godnym uwagi wyjątkiem od tej reguły były kraje bałtyckie, w których odnotowano wzrost liczby banków, co dowodzi, że w tych krajach wystarczyło miejsca dla nowych pośredników finansowych. W tych krajach, podobnie jak w innych nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, przyrost liczby instytucji kredytowych jest generowany głównie przez wchodzące na ich rynek transnarodowe korporacje finansowe. Jest to zjawisko typowe dla przekształceń struktury podmiotowej europejskiego rynku, na którym – spadek ogólnej liczby instytucji kredytowych łączy się ze wzrostem filii zagranicznych, pochodzących najczęściej z innego niż kraj osiedlenia – kraju Unii Europejskiej.

Tabela 15. Liczba filii zagranicznych instytucji kredytowych w krajach Unii Europejskiej

Nazwa	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
	Filie banków z krajów UE					Filie banków z pozostałych krajów					Filie banków zagranicznych ogółem				
Unia Europejska (27)	624	654	709	767	766	211	204	216	215	206	835	858	925	982	972
Strefa euro (16)	468	484	530	567	568	115	107	113	114	109	583	591	643	681	677
Austria	25	25	26	30	29	1	1	1	0	0	26	26	27	30	29
Belgia	41	46	49	47	46	9	8	9	9	9	50	54	58	56	55
Bułgaria	4	2	3	4	4	2	2	2	2	2	6	4	5	6	6
Cypr	4	4	9	8	9	18	17	16	15	16	22	21	25	23	25
Czechy	12	13	14	15	18	0	0	0	1	0	12	13	14	16	18
Dania	17	17	18	16	17	2	3	4	3	2	19	20	22	19	19
Estonia	6	7	8	11	10	0	0	0	0	0	6	7	8	11	10
Finlandia	19	22	21	20	21	1	1	4	2	1	20	23	25	22	22
Francja	55	59	64	70	70	26	25	24	23	23	81	84	88	93	93
Grecja	19	20	22	24	24	4	4	5	6	5	23	24	27	30	29
Hiszpania	57	62	71	78	81	8	7	9	9	8	65	69	80	87	89
Irlandia	31	31	31	31	32	1	1	1	1	1	32	32	32	32	33
Litwa	2	2	3	7	7	0	0	0	0	0	2	2	3	7	7
Luksemburg	36	34	35	33	32	8	8	8	8	8	44	42	43	41	40
Łotwa	1	3	2	6	6	0	0	0	0	0	1	3	2	6	6
Malta	0	0	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3
Niderlandy	22	16	28	30	27	6	5	5	5	5	28	21	33	35	32
Niemcy	69	68	66	83	85	20	18	18	20	19	89	86	84	103	104
Polska	7	12	14	18	18	0	0	0	0	0	7	12	14	18	18
Portugalia	24	23	23	25	25	1	1	1	3	2	25	24	24	28	27
Rumunia	5	6	10	10	10	1	1	0	0	0	6	7	10	10	10
Słowacja	5	7	10	9	11	0	0	0	0	0	5	7	10	9	11
Słowenia	3	2	3	3	3	0	0	0	0	0	3	2	3	3	3
Szwecja	18	21	20	22	20	2	2	4	4	2	20	23	24	26	22
W. Brytania	81	83	81	81	77	89	89	93	91	91	170	172	174	172	168
Węgry	3	4	6	10	11	0	0	0	0	0	3	4	6	10	11
Włochy	58	65	71	75	72	10	9	10	11	10	68	74	81	86	82

Źródło: jak wyżej

Wykres 57. Udział filii zagranicznych w ogólnej liczbie instytucji kredytowych na obszarze krajów Unii Europejskiej; w %

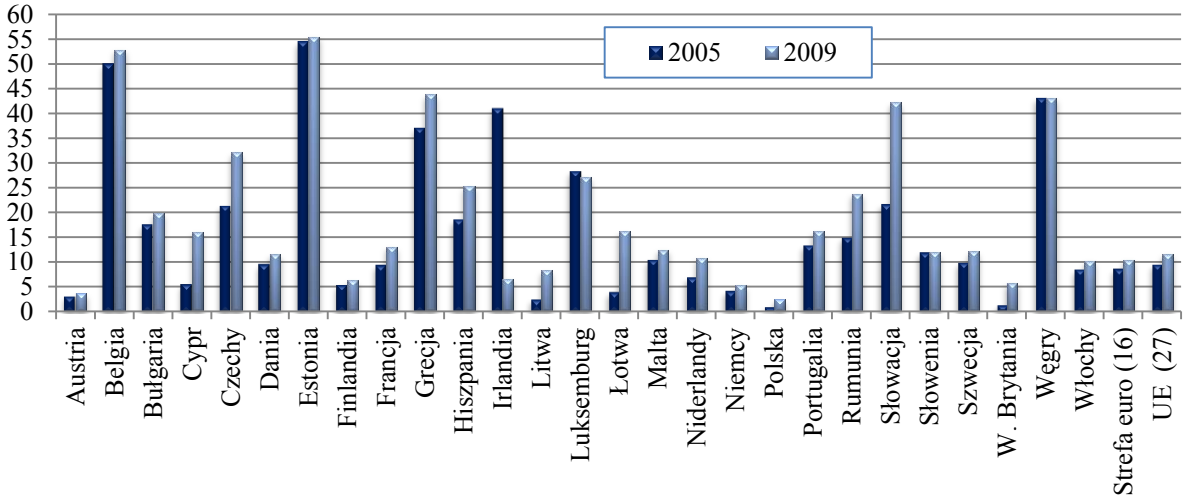

Źródło: jak wyżej

Podczas kryzysu finansowego banki wyraźnie polegały tylko na swoich krajowych kontrahentach, a nie na ich międzynarodowych odpowiednikach. Jak już wcześniej sygnalizowano, zmniejszyła się aktywność inwestycyjna, co dotyczyło również procesów konsolidacji kapitałów, fuzji i przejęć w sektorze bankowym. Do największych, wewnątrz krajowych transakcji tego rodzaju, należały przejęcia *Dresdner Banku* przez *Commerzbank* i *HBOS* przez *Lloyds TSB* (przeprowadzone w 2009 r. i na początku 2010 r.).

Osłabienie motywacji do rozszerzania skali działania, w tym transgranicznej aktywności było elementem procesu stabilizacji rynku finansowego. Zadaniem pierwszoplanowym stało się odrabianie poniesionych strat, porządkowanie portfeli aktywów i pasywów. W takich okolicznościach, ekspansja geograficzna, stwarzająca dodatkowe ryzyko, została potraktowana drugoplanowo. Realizacja programów naprawczych i restrukturyzacja działalności, w wielu przypadkach wymagała skoncentrowania się na podstawowej działalności. Zmiany architektury rynku wynikały głównie z przenoszenia do spółek zależnych i stowarzyszonych wszelkich innych – niż podstawowa – form biznesu.

Liczba fuzji i przejęć w sektorze bankowym Unii Europejskiej spadła o jedną czwartą w 2008 r., głównie na skutek odroczenia planów dotyczących transakcji ponadnarodowych. Jednak, po uspokojeniu rynków finansowych, w 2009 r. liczba transakcji transgranicznych ponownie wzrosła. Miało to związek z przejmowaniem podmiotów poszkodowanych w wyniku kryzysu. Nabycie przez *BNP Paribas Fortis* i *Santander* to typowe przykłady transgranicznych strategicznych przejęć przez instytucje finansowe, które potrafiły skorzystać z osłabienia brytyjskich banków. Przykładem transakcji wykraczającej poza obszar Unii

Europejskiej było przejęcie *Mellon United National Bank* przez *Banco Sabadell*. Zdarzenia te nie miały wpływu na strukturę własnościową i udział w aktywach polskiego sektora bankowego, choć należy odnotować fakt, że w 2009 r. doszło do przejęcia Cetelem Bank SA przez Sygma Banque SA Oddział w Polsce[158].

Czynnikiem zniechęcającym korporacje finansowe do rozszerzania transgranicznej skali działalności była wysoka zmienność notowań na rynkach walutowych. Spadek transnarodowej aktywności wywoływały warunki makroekonomiczne, a zwłaszcza trudności w ocenie głębi i okresu trwania recesji w sferze realnej. Kolejnym czynnikiem skłaniającym korporacje finansowe do defensywnych postaw stały się zapowiedziane przez władze Unii Europejskiej i władze krajowe zmiany warunków prawnych.

W pierwszej połowie 2009 r., Europejski Bank Centralny przeprowadził badanie dotyczące planów internacjonalizacji dużych transgranicznych grup bankowych w Unii Europejskiej. Ankieta została wysłana do 43 głównych grup bankowych o znaczącej działalności transgranicznej i mających siedzibę w państwach członkowskich UE. Uzyskane wyniki porównano z wynikami podobnego badania zrealizowanego w 2006 r. Badanie zostało przeprowadzone na reprezentatywnej próbie, jego wyniki pozwalały określić kierunki trendów w internacjonalizacji działalności banków. Dawały także jakościowe informacje na temat przyczyn podejmowanych decyzji w sprawie fuzji i przejęć w czasie kryzysu finansowego. Na podstawie odpowiedzi respondentów starano się rozpoznać trwałe i zmienne (w oczekiwaniu na ujawnienie się wszystkich skutków kryzysu) elementy strategii banków w dziedzinie planowanych fuzji i przejęć.

Ponad 90% respondentów stwierdziło, że wysoki potencjał wzrostu był głównym (kluczowym) motorem zagranicznej ekspansji banków. Podążanie za klientem i ograniczony potencjał wzrostu we własnym kraju miały wpływ na decyzje o transgranicznej działalności ok. dwu trzecich respondentów. Na pytanie o wpływ kryzysu finansowego na transgraniczną działalność banków, ponad połowa ankietowanych stwierdziła, że z obiektywnych przyczyn należało zmienić wcześniej opracowane strategie internacjonalizacji działalności banków. Kryzys zmusił bowiem banki do skoncentrowania się na podstawowej działalności, czego skutkiem było spowolnienie, czasowe zatrzymanie lub opóźnienie działalności transgranicznej.

W ocenie Europejskiego Banku centralnego, wyniki badania planów ekspansji podmiotów sektora kredytowego wskazują, że wśród menedżerów zarządzających bankami,

[158] Narodowy Bank Polski, *Rozwój systemu finansowego w Polsce*, Warszawa, listopad 2010, s. 120

po doświadczeniach wyniesionych z kryzysu *subprime*, dominują postawy preferujące bezpieczeństwo, a nie wzrost udziału w rynku i wzrost wartości rynkowej korporacji. Kryzys finansowy zwiększył wrażliwość i skłaniał do wyboru strategii obronnych, a jednym z największych zagrożeń stało się (w opinii ankietowanych członków zarządu banków) ryzyko utraty reputacji. Przeciw podejmowaniu decyzji o tworzeniu filii zagranicznych bądź przejmowaniu istniejących tam banków przemawiało ryzyko zmienności kursu walutowego, wysokie zwłaszcza w gospodarkach wschodzących.

Podsumowując wyniki badania ankietowego, Europejski Bank Centralny stwierdził, że wpływ kryzysu na strategię i postawy menedżerów zarządzających korporacjami finansowymi w skali ponadnarodowej, wydaje się mieć charakter tymczasowy. Wszystko wskazuje na to, że w średniej i dalszej perspektywie, banki nie zamierzają wycofywać się z internacjonalizacji działalności. Należy się spodziewać zwiększenia częstotliwości i wzrostu liczby transgranicznych fuzji i przejęć (zarówno w ramach eurolandu jak i na rynkach wschodzących). Proces ten przypuszczalnie nasili się po zakończeniu okresu ochronnego dla firm poszkodowanych wskutek kryzysu *subprime* korzystających dotychczas ze wsparcia państwa. Czas świadczenia dozwolonej prawem pomocy publicznej dla nierentownych (bądź zagrożonych upadłością) instytucji kredytowych dobiega końca. W niektórych krajach Unii Europejskiej już zarzucono procedury sanowania banków z użyciem metod służących ich dokapitalizowaniu ze środków publicznych[159]. Konsolidacja sektora bankowego, fuzje i przejęcia i rozwój sieci transgranicznych usług pośrednictwa finansowego będą powiązane z dążeniem do integracji rozproszonych rynków detalicznych, której źródłem jest program poszerzenia Jednolitego Obszaru Płatniczego w Euro (SEPA) w najbliższych latach.

V.2. Aktywa podmiotów finansowych w głównych segmentach rynku finansowego Unii Europejskiej

Wydarzenia na światowych rynkach finansowych, które miały miejsce jesienią 2008 r. spowodowały załamanie wzrostowego trendu aktywów ubezpieczycieli, funduszy inwestycyjnych i funduszy emerytalnych w krajach Unii Europejskiej. Wartość aktywów instytucji kredytowych obniżyła się dopiero w 2009 r., lecz regres ten – w ujęciu względnym – był znacznie słabszy w porównaniu z pozostałymi segmentami unijnego rynku finansowego[160]. Tendencja spadkowa została zahamowana w drugim kwartale 2009 r. W 2010 r. poprawa notowań na światowych rynkach akcji i obligacji przeniosła się na rynki

[159] European Central Bank, *EU Banking Structures*, September 2010, s. 15-17

[160] Na wartość aktywów w krajach spoza strefy euro wpływają silnie zmiany kursów walut, dlatego dynamiki wyrażone w walucie krajowej mogą mieć inny kierunek niż obliczane dla danych wyrażonych w euro.

innych instrumentów finansowych, co w rezultacie uruchomiło proces odbudowy aktywów instytucji rynku finansowego prawie we wszystkich krajach Unii Europejskiej.

Tabela 16. Aktywa podmiotów finansowych w Unii Europejskiej (w tym w strefie euro)

Nazwa	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
	Unia Europejska (27)					Strefa euro (16)				
	w mld euro									
Ogółem	44 788	50 181	57 485	55 482	57 181	32 343	35 636	39 630	40 293	40 146
Instytucje kredytowe	30 544	34 291	41 123	42 218	42 144	22 804	25 100	28 534	30 633	29 921
Zakłady ubezpieczeń	6 235	6 658	6 889	6 066	6 382	3 905	4 044	4 293	4 213	3 959
Fundusze inwestycyjne	5 583	6 481	6 819	5 125	6 292	4 795	5 554	5 785	4 469	5 371
Fundusze emerytalne	2 426	2 751	2 655	2 073	2 363	839	938	1 018	978	895

Źródło: opracowanie własne na podstawie *EU banking structures*, dz. cyt., s. 34, 41 i 42

Wykres 58. Struktura aktywów podmiotów finansowych w Unii Europejskiej według rodzaju działalności; w %

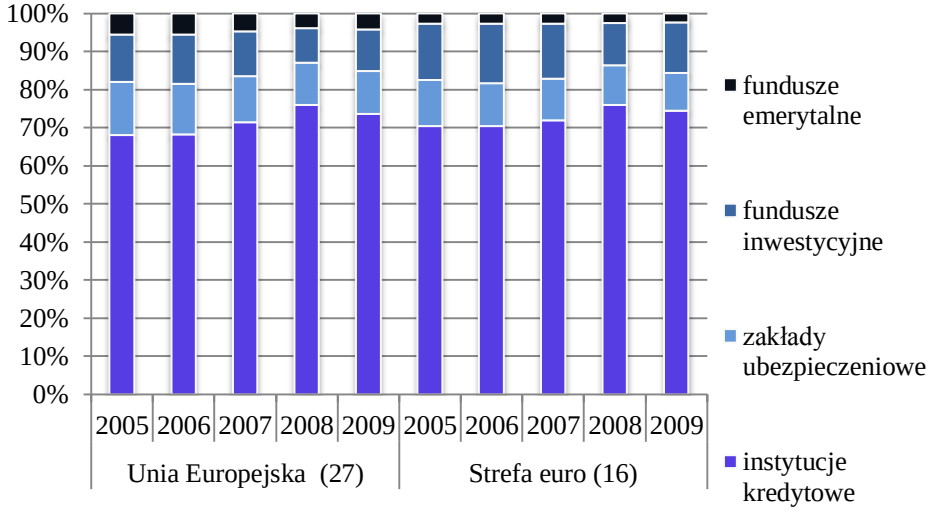

Źródło: jak w tabeli 16

Wykres 59. Struktura aktywów podmiotów rynku finansowego na terytorium krajów Europy Środkowej i Wschodniej; w %

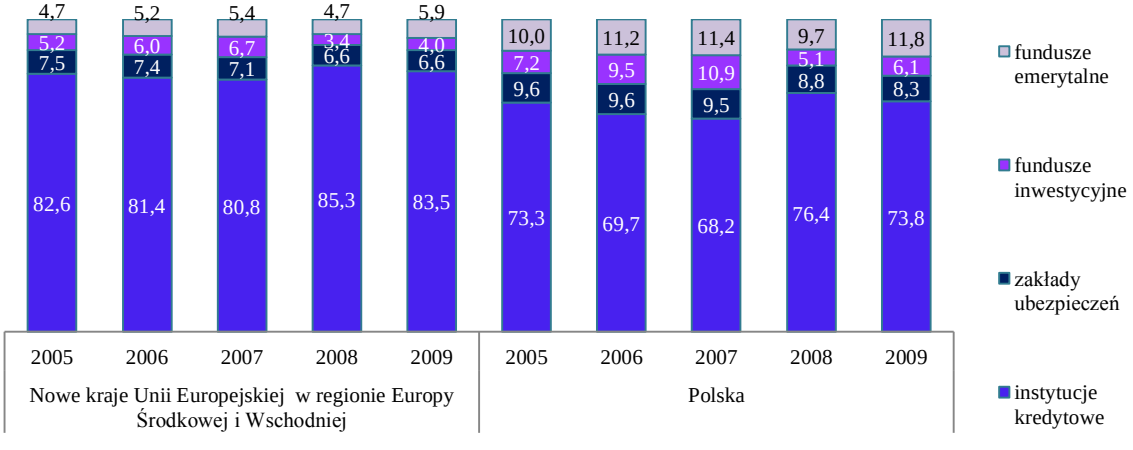

Źródło: jak wyżej

Wykres 60. Udział aktywów polskich podmiotów finansowych w aktywach rynku finansowego Europy Środkowej i Wschodniej; w %

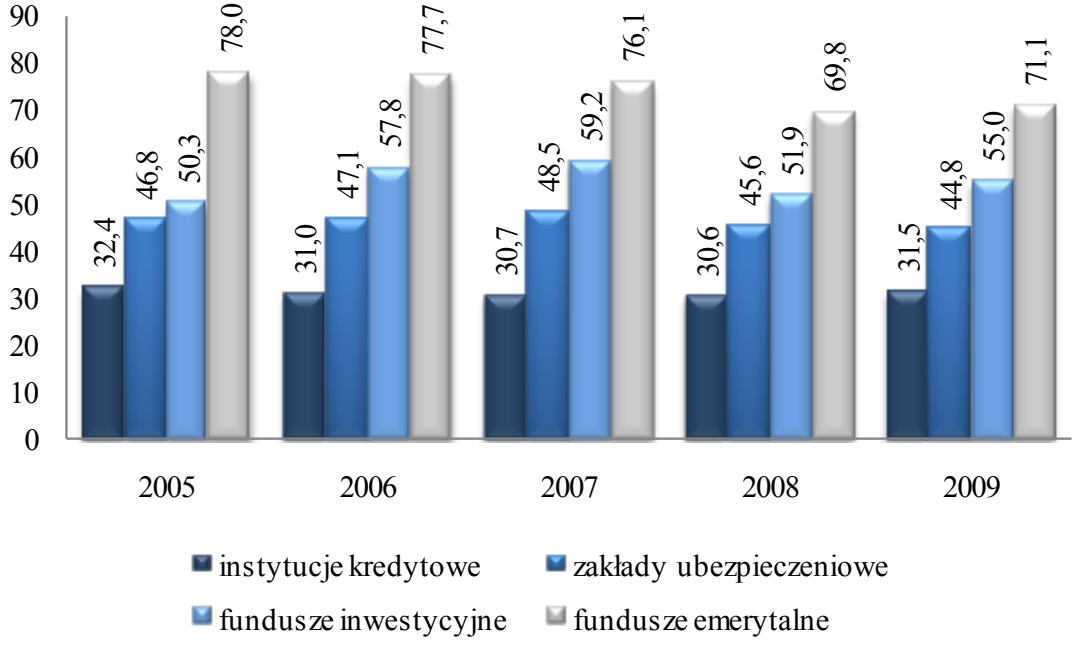

Źródło: jak wyżej

Wykres 61. Udział aktywów polskich podmiotów finansowych w aktywach rynku finansowego Unii Europejskiej; w %

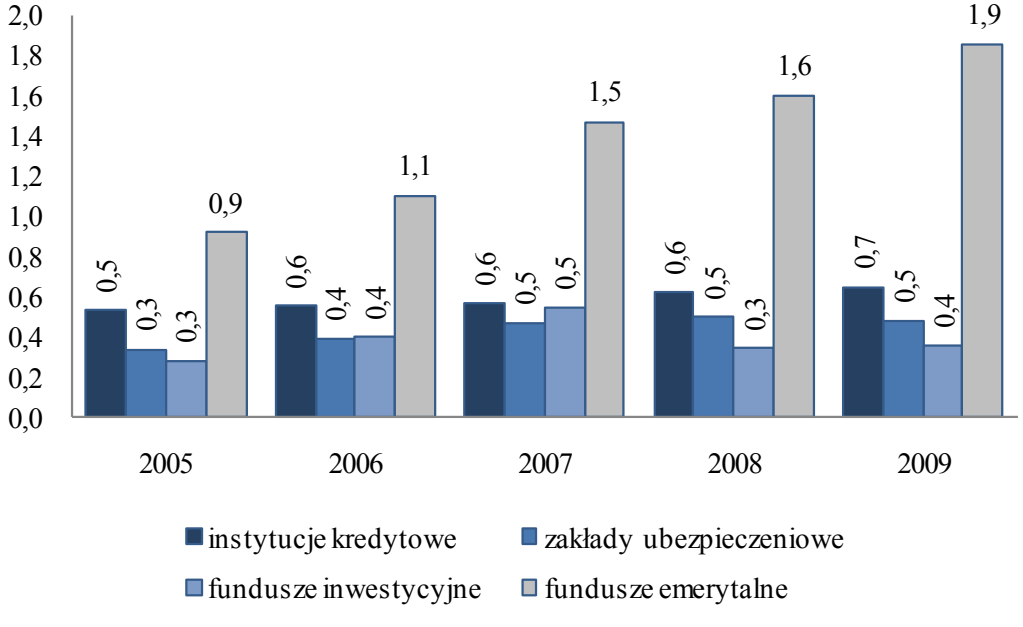

Źródło: jak wyżej

Na rynku finansowym krajów Unii Europejskiej dominowały instytucje kredytowe. Ich udział w aktywach podmiotów finansowych ogółem wyniósł w 2005 r. 68,2%, w roku następnym pozostał na zbliżonym poziomie – 68,3%, w 2007 r. zwiększył się do 71,5%, w 2008 r. – do 76,1%, po czym obniżył się do 73,7%. W strefie euro udział aktywów sektora

kredytowego w rynku finansowym był wyższy niż przeciętnie w całej Wspólnocie i wyniósł: w 2005 r. 70,5%, w 2006 r. 70,4%, w 2007 r. 72,0%, w 2008 r. 76,0%, w 2009 r. 74,5%. W Polsce udział aktywów instytucji kredytowych oraz zakładów ubezpieczeniowych w aktywach podmiotów finansowych był podobny jak w krajach strefy euro, a tym samym – znacznie mniejszy niż przeciętnie w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Zwraca uwagę prawie trzykrotnie wyższy w Polsce niż w Europie Zachodniej, udział aktywów funduszy emerytalnych w aktywach rynku finansowego ogółem. Ta anomalia została spowodowana przekazywaniem – od 1999 r. – 37,5% składki na ubezpieczenia społeczne do prywatnych otwartych funduszy emerytalnych.

Wykres 62. Przyrost aktywów podmiotów rynku finansowego w Unii Europejskiej; 2005=100

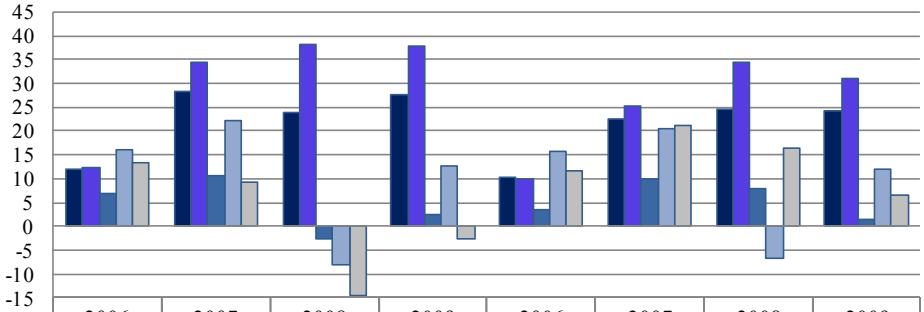

	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
	Unia Europejska (27)				Strefa euro (16)			
Ogółem	12,0	28,3	23,9	27,7	10,2	22,5	24,6	24,1
instytucje kredytowe	12,3	34,6	38,2	38,0	10,1	25,1	34,3	31,2
zakłady ubezpieczeniowe	6,8	10,5	-2,7	2,3	3,6	10,0	7,9	1,4
fundusze inwestycyjne	16,1	22,1	-8,2	12,7	15,8	20,6	-6,8	12,0
fundusze emerytalne	13,4	9,4	-14,5	-2,6	11,8	21,3	16,5	6,6

Źródło: jak wyżej

W Unii Europejskiej (27) w ciągu minionych pięciu lat (tj. w stosunku do 2005 r.) najbardziej wzrosły aktywa instytucji kredytowych (o 38,0%) i funduszy inwestycyjnych (o 12,7%). Aktywa ubezpieczycieli pozostały na zbliżonym poziomie (wzrost zaledwie o 2,3%), obniżyły się aktywa funduszy emerytalnych. W strefie euro stopa wzrostu aktywów podmiotów finansowych była o 3,6 pkt proc. niższa w porównaniu z dynamiką rynku Wspólnoty, we wszystkich segmentach tego rynku za wyjątkiem funduszy emerytalnych. Aktywa podmiotów finansowych prowadzących działalność w Europie Środkowej i Wschodniej wzrosły z 504,2 mld euro w 2005 r. do 870,2 mld euro w 2009 r. Co ciekawe – kryzys finansowy nie miał większego negatywnego wpływu na zagregowaną wartość aktywów tych podmiotów, za wyjątkiem funduszy inwestycyjnych. W 2009 r. aktywa środkowoeuropejskich instytucji kredytowych były o 72,7% wyższe niż przed pięcioma laty,

zakładów ubezpieczeń o 51,2%, funduszy inwestycyjnych o 30,1% (po wysokim wzroście w 2007 r., a następnie głębokim załamaniu w 2008 r.), funduszy emerytalnych o 115,9% wyższe. Na dynamikę aktywów podmiotów finansowych działających na rynku w tej części Europy istotny wpływ wywierała sytuacja w Polsce. Jest to konsekwencją wysokiego udziału naszego kraju w aktywach podmiotów finansowych prowadzących działalność w tym regionie Europy. Przewaga Polski występuje we wszystkich segmentach rynku finansowego nowych krajów członkowskich, szczególnie – w segmencie funduszy emerytalnych.

Wykres 63. Przyrost aktywów podmiotów rynku finansowego w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; rok 2005=100

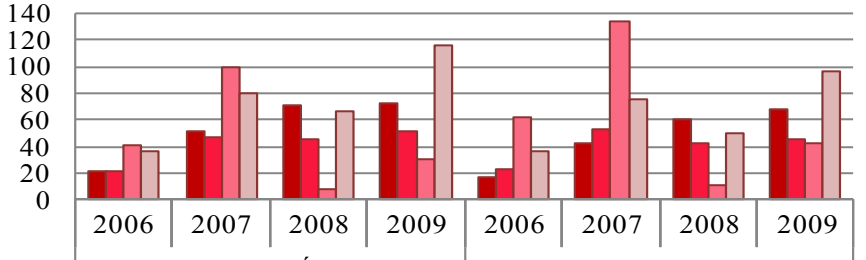

	Region Europy Środkowej i Wschodniej				Polska			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
instytucje kredytowe	21,4	51,3	70,4	72,6	16,1	43,2	60,7	67,8
zakłady ubezpieczeniowe	21,8	47,4	45,8	51,2	22,7	53,0	42,2	44,9
fundusze inwestycyjne	41,3	99,0	7,3	30,1	62,3	134,2	10,7	42,2
fundusze emerytalne	36,9	79,5	66,8	115,9	36,4	75,3	49,3	96,8

Źródło: jak wyżej

V.2.1. Aktywa instytucji kredytowych na obszarze Unii Europejskiej

W pierwszym roku po włączeniu do Unii Europejskiej Malty, Cypru i ośmiu krajów z regionu Europy Środkowo-Wschodniej, aktywa instytucji kredytowych działających na rynkach krajów członkowskich wyniosły łącznie 30,5 bln euro (w tym aktywa instytucji kredytowych na terytorium 16 krajów tworzących unię monetarną w 2010 r. stanowiły 65,5%, tj. 22,8 bln euro). W 2009 r. zagregowana wartość aktywów instytucji monetarnych (którą można w przybliżeniu traktować jako wartość aktywów sektora bankowego) wzrosła do 42,1 bln euro (o 38,0%), w tym udział krajów eurolandu zwiększył się do 29,9 bln euro (65,8% aktywów ogółem). Największą dynamikę wzrostu aktywów instytucji kredytowych odnotowano w latach 2006-2007, choć dodatnie tempo wzrostu aktywów utrzymało się także w 2008 r. W stosunku do roku poprzedniego, w całej Unii Europejskiej aktywa te wzrosły: o 12,3% w 2006 r., o 19,9% w 2007 r., o 2,7% w 2008 r. W strefie euro przyrosty te wynosiły odpowiednio: 10,1%, 13,7% i 7,4%. Wyższy, niż w krajach tworzących unię monetarną, wzrost wartości aktywów wynikał z szybkiego rozwoju sektora bankowego w nowych krajach

członkowskich, choć bez wątpienia ujawnił się tu również wpływ różnic kursowych walut narodowych w stosunku do euro.

Aktywa instytucji kredytowych prowadzących działalność w krajach Europy Środkowej i Wschodniej zwiększyły się z 504,2 mld euro w 2005 r. (co odpowiadało 1,65% wartości aktywów tego sektora w całej Unii Europejskiej) do 859,0 mld euro w 2008 r. (2,03% aktywów ogółem). W 2009 r. aktywa ogółem sektora kredytowego Unii Europejskiej obniżyły się nominalnie w stosunku do poprzedniego roku o 73,8 mld euro (o 0,2%), w strefie euro (gdzie wiele banków i innych instytucji kredytowych zostało poszkodowanych w wyniku kryzysu finansowego) spadek ten był znacznie głębszy; aktywa instytucji kredytowych obniżyły się tam łącznie o 712,2 mld euro (o 2,3%). W tym samym roku, aktywa instytucji kredytowych w nowych krajach członkowskich w regionie Europy Środkowej wzrosły do 870,2 mld euro (o 11,2 mld euro), a udział tej grupy krajów w aktywach ogółem instytucji kredytowych zlokalizowanych na terytorium Unii Europejskiej zwiększył się do 2,06%.

Tabela 17. Aktywa instytucji kredytowych na terytorium krajów Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009		
	w mln euro					2005=100	2008=100
Unia Europejska (27)	30 544 055	34 291 278	41 123 104	42 217 558	42 143 710	138,0	99,8
Strefa euro (16)	22 804 244	25 099 611	28 534 207	30 633 483	29 921 272	131,2	97,7
Austria	721 159	789 770	890 747	1 068 196	1 036 597	143,7	97,0
Belgia	1 055 270	1 121 904	1 297 788	1 270 766	1 155 506	109,5	90,9
Bułgaria	17 447	22 302	31 238	36 825	37 950	217,5	103,1
Cypr	62 553	76 623	92 897	118 142	139 372	222,8	118,0
Czechy	100 902	114 878	140 168	155 005	160 219	158,8	103,4
Dania	746 589	820 893	978 264	1 091 809	1 104 536	147,9	101,2
Estonia	11 876	15 379	20 603	22 066	21 340	179,7	96,7
Finlandia	234 519	255 055	287 716	383 908	387 630	165,3	101,0
Francja	5 073 388	5 728 126	6 682 335	7 225 140	7 155 460	141,0	99,0
Grecja	281 067	315 081	383 295	461 981	490 134	174,4	106,1
Hiszpania	2 152 833	2 526 764	3 005 274	3 381 187	3 433 283	159,5	101,5
Irlandia	941 908	1 178 127	1 337 356	1 412 198	1 323 584	140,5	93,7
Litwa	13 162	17 347	23 817	26 542	26 180	198,9	98,6
Luksemburg	792 417	839 563	915 446	931 563	797 460	100,6	85,6
Łotwa	15 727	22 694	30 816	32 249	29 924	190,3	92,8
Malta	27 195	30 034	37 807	42 283	41 242	151,7	97,5
Niderlandy	1 697 781	1 843 176	2 168 280	2 231 514	2 217 008	130,6	99,3
Niemcy	6 826 564	7 121 041	7 562 432	7 875 401	7 423 967	108,8	94,3
Polska	163 421	189 739	233 938	262 591	274 212	167,8	104,4
Portugalia	360 185	397 111	439 459	482 126	520 188	144,4	107,9
Rumunia	35 400	51 911	72 095	84 541	86 386	244,0	102,2
Słowacja	37 834	49 151	58 053	65 509	54 473	144,0	83,2
Słowenia	30 135	34 841	43 493	49 010	53 404	177,2	109,0
Szwecja	659 286	781 961	854 947	907 536	934 534	141,7	103,0
W. Brytania	5 897 712	7 060 884	10 094 508	8 840 240	9 420 998	159,7	106,6
Węgry	78 289	93 679	108 504	124 672	126 160	161,1	101,2
Włochy	2 509 436	2 793 244	3 331 829	3 634 559	3 691 965	147,1	101,6

Źródło: European Central Bank, *EU Banking Structures*, September 2010, s. 35

Wykres 64. Aktywa instytucji kredytowych w strefie euro i w pozostałych krajach Unii Europejskiej; w bln euro

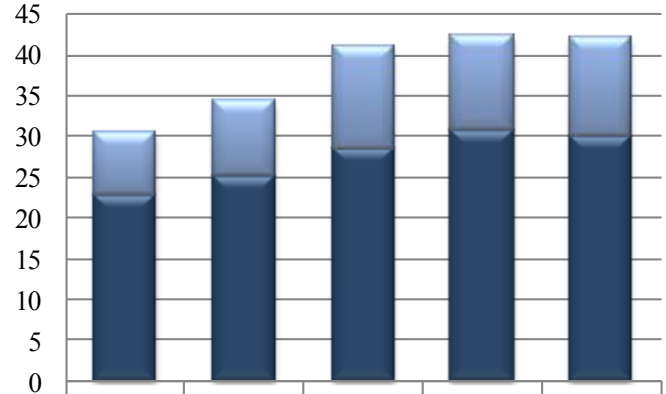

	2005	2006	2007	2008	2009
Pozostałe kraje UE (21)	7,74	9,19	12,59	11,58	12,22
Strefa euro 16)	22,80	25,10	28,53	30,63	29,92

Źródło: jak w tabeli 17

Wykres 65. Aktywa instytucji kredytowych nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w mld euro

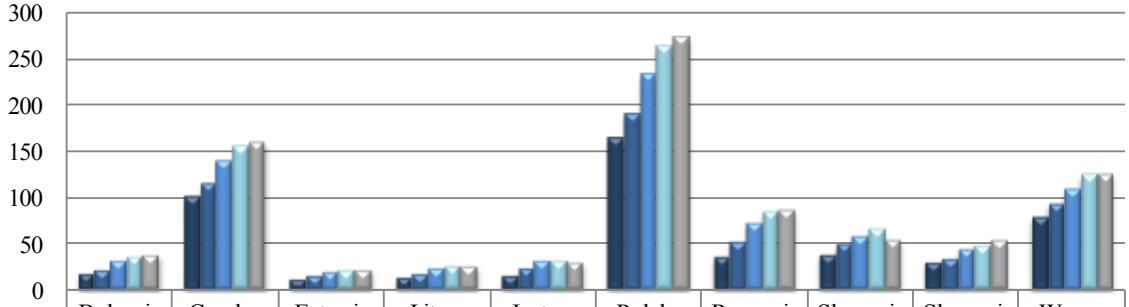

	Bułgaria	Czechy	Estonia	Litwa	Łotwa	Polska	Rumunia	Słowacja	Słowenia	Węgry
2005	17,45	100,90	11,88	13,16	15,73	163,42	35,40	37,83	30,14	78,29
2006	22,30	114,88	15,38	17,35	22,69	189,74	51,91	49,15	34,84	93,68
2007	31,24	140,17	20,60	23,82	30,82	233,94	72,10	58,05	43,49	108,50
2008	36,83	155,01	22,07	26,54	32,25	262,59	84,54	65,51	49,01	124,67
2009	37,95	160,22	21,34	26,18	29,92	274,21	86,39	54,47	53,40	126,16

Źródło: jak w tabeli 17

Różnice stopnia dojrzałości rynku obrazują wskaźniki udziału aktywów instytucji kredytowych w PKB, wartości aktywów na jednego mieszkańca oraz wartości aktywów na jednego zatrudnionego w sektorze kredytowym rynku finansowego Unii Europejskiej. Należy odnotować fakt, że w ujęciu zagregowanym wartość aktywów instytucji kredytowych wzrosła w stosunku do PKB we wszystkich grupach krajów (co wynikało głównie z recesji obniżającej wartość PKB). W krajach o dojrzałych rynkach finansowych aktywa sektora bankowego były prawie trzy i półkrotnie wyższe niż w nowych krajach członkowskich

z regionu Europy Środkowej i Wschodniej. Miernik ten nie w pełni oddaje dysproporcje dzielące byłe kraje bloku socjalistycznego od Europy Zachodniej. Ogrom luki rozwojowej między tymi krajami a resztą państw członkowskich Unii Europejskiej lepiej obrazuje wskaźnik aktywów na jednego mieszkańca. Luka ta jednak relatywnie maleje; w 2005 aktywa finansowe *per capita* były (średnio) w krajach środkowoeuropejskich ponad dwadzieścia jeden razy mniejsze niż przeciętnie w strefie euro, w 2009 r. – już tylko szesnaście razy mniejsze. Utrzymują się nadal ogromne dysproporcje wydajności pracy osób zatrudnionych w instytucjach kredytowych w krajach zachodnio- i wschodnioeuropejskich. Przyjmując jako miernik wartość aktywów na jednego pracownika można stwierdzić, że wydajność pracy w sektorze bankowym nowych krajów członkowskich była w 2005 r. siedmiokrotnie niższa w porównaniu ze strefą euro, w 2009 r. – prawie piętnastokrotnie niższa, co można tłumaczyć budową sieci dystrybucji w tym regionie Europy.

Tabela 18. Wskaźniki udziału aktywów instytucji kredytowych w relacji do PKB, liczby mieszkańców i liczby zatrudnionych w sektorze instytucji kredytowych

Nazwa	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
	w %					w tys. euro na mieszkańca					w mln euro na zatrudnionego				
Unia Europejska (27)	276	293	332	337	357	62	69	83	85	84	9,5	10,5	12,4	12,7	x
Strefa euro (16)	280	293	317	331	334	71	77	87	93	91	10,2	10,9	12,2	13,2	x
Austria	296	307	327	377	378	88	96	107	128	124	9,6	10,3	11,5	13,6	13,4
Belgia	348	353	387	369	343	101	106	122	119	107	15,2	16,5	19,3	19,3	bd
Bułgaria	80	88	108	108	112	2	3	4	5	5	0,7	0,9	1,0	1,1	1,1
Cypr	458	522	582	685	822	83	99	118	149	175	5,8	7,1	8,2	9,4	11,1
Czechy	101	101	110	105	117	10	11	14	15	15	2,7	3,0	3,5	3,9	4,2
Dania	360	375	431	469	496	138	151	179	199	200	15,7	17,7	19,7	20,7	22,0
Estonia	106	116	132	137	155	9	11	15	16	16	2,4	2,7	3,3	3,6	3,7
Finlandia	149	154	160	208	226	45	48	54	72	73	9,9	10,3	11,5	14,9	15,6
Francja	294	317	353	371	375	81	90	105	113	111	11,5	11,8	13,4	14,7	bd
Grecja	144	150	169	193	206	25	28	34	41	44	4,6	5,1	5,9	7,0	7,5
Hiszpania	237	257	285	311	327	50	57	67	74	75	8,5	9,6	10,9	12,2	12,8
Irlandia	581	667	705	777	809	227	277	307	318	297	25,0	30,1	31,9	34,9	34,7
Litwa	63	72	83	82	98	4	5	7	8	8	1,7	2,0	2,3	2,4	2,4
Luksemburg	2617	2458	2443	2367	2118	1704	1775	1907	1905	1601	34,1	33,9	35,0	34,2	30,2
Łotwa	121	141	146	140	161	7	10	14	14	13	1,5	1,9	2,4	2,3	2,4
Malta	568	587	692	745	721	67	74	92	103	100	8,0	8,5	10,1	10,8	10,8
Niderlandy	331	341	381	374	389	104	113	132	136	134	14,1	15,8	18,9	19,2	20,2
Niemcy	304	306	311	316	308	83	86	92	96	91	9,7	10,3	10,9	11,5	bd
Polska	67	70	75	72	88	4	5	6	7	7	1,0	1,2	1,3	1,4	1,5
Portugalia	234	248	260	280	310	34	38	41	45	49	6,7	6,8	7,2	7,7	8,4
Rumunia	44	53	58	60	75	2	2	3	4	4	0,7	0,9	1,1	1,2	1,3
Słowacja	98	110	106	101	86	7	9	11	12	10	1,9	2,5	2,9	3,2	2,9
Słowenia	105	112	126	132	153	15	17	22	24	26	2,6	2,9	3,6	4,0	4,4
Szwecja	221	246	253	272	319	73	86	93	98	100	14,7	16,6	17,6	18,1	19,0
W. Brytania	322	362	492	487	603	98	117	166	144	153	11,0	13,5	20,0	17,8	20,0
Węgry	88	104	107	118	136	8	9	11	12	13	2,1	2,4	2,6	2,9	3,0
Włochy	176	188	215	232	243	43	47	56	61	61	7,5	8,2	9,8	10,8	11,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie European Central Bank, *EU Banking Structures*, September 2010

Wykres 66. Relacja aktywów instytucji kredytowych do PKB; w %

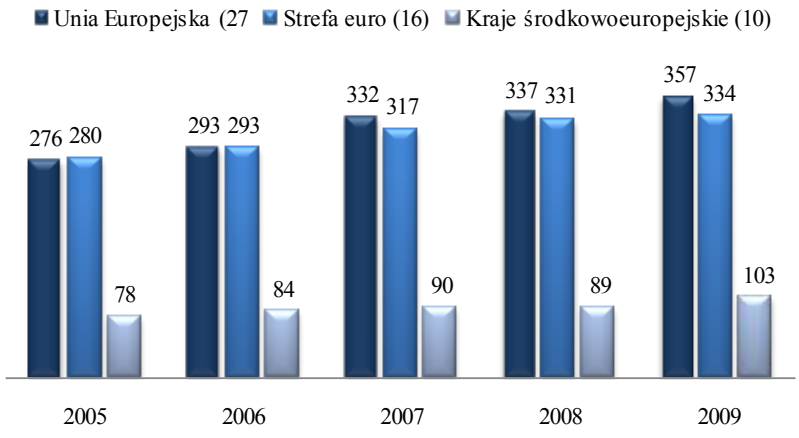

Źródło: jak wyżej

Wykres 67. Aktywa instytucji kredytowych w przeliczeniu na jednego mieszkańca w tys. euro

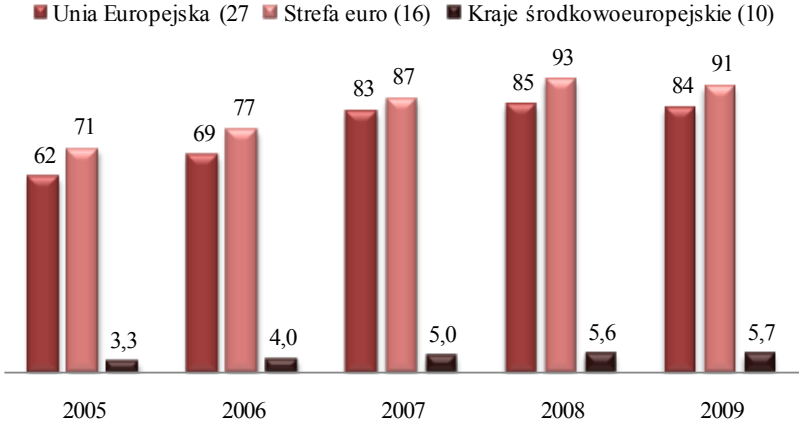

Źródło: jak wyżej

Wykres 68. Aktywa instytucji kredytowych w przeliczeniu na jednego zatrudnionego w mln euro

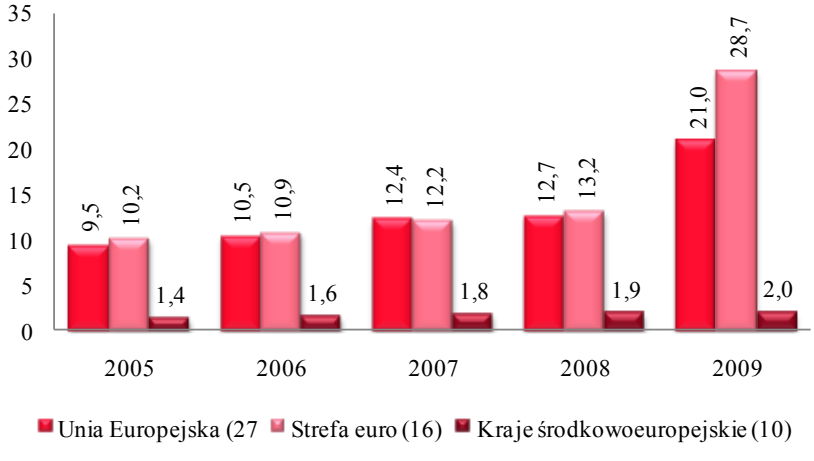

Źródło: jak wyżej

V.2.2. Koncentracja aktywów instytucji kredytowych w Unii Europejskiej

Sektor bankowy w Unii Europejskiej, pod względem wartości aktywów jest większy niż w Stanach Zjednoczonych, większa jest również przeciętna wielkość banku, co wskazuje na bardziej zaawansowaną koncentrację sektora bankowego w Europie.

Tabela 19. Koncentracja aktywów instytucji kredytowych w krajach Unii Europejskiej

Nazwa	Wskaźnik Herfindahla					CR5				
	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
	w pkt					w %				
Unia Europejska (27)	614	592	596	665	632	42,6	41,5	41,5	45,2	44,3
Średnia nieważona dla Unii Europejskiej (27)	1 135	1 106	1 106	1 120	1 102	59,3	59,0	59,5	59,6	59,5
Strefa euro (16)	640	634	659	687	663	42,8	43,1	44,4	44,7	44,6
Średnia nieważona dla strefy euro (16)	1 052	1 022	1 032	1 091	1 076	56,7	56,4	56,7	57,0	57,0
Austria	560	534	527	454	414	45,0	43,8	42,8	39,0	37,2
Belgia	2 112	2 041	2 079	1 881	1 622	85,3	84,4	83,4	80,8	77,1
Bułgaria	698	707	833	834	846	50,8	50,3	56,7	57,3	58,3
Cypr	1 029	1 056	1 089	1 019	1 086	59,8	63,9	64,9	63,8	65,0
Czechy	1 155	1 104	1 100	1 014	1 032	65,5	64,1	65,7	62,1	62,4
Dania	1 115	1 071	1 120	1 229	1 042	66,3	64,7	64,2	66,0	64,0
Estonia	4 039	3 593	3 410	3 120	3 090	98,1	97,1	95,7	94,8	93,4
Finlandia	2 730	2 560	2 540	3 160	3 120	82,9	82,3	81,2	82,8	82,6
Francja	727	726	679	681	605	51,9	52,3	51,8	51,2	47,2
Grecja	1 096	1 101	1 096	1 172	1 184	65,6	66,3	67,7	69,5	69,2
Hiszpania	487	442	459	497	507	42,0	40,4	41,0	42,4	43,3
Irlandia	644	649	690	794	881	47,8	49,0	50,4	55,3	58,8
Litwa	1 838	1 913	1 827	1 714	1 693	80,6	82,5	80,9	81,3	80,5
Luksemburg	312	294	276	278	288	30,7	29,1	27,9	27,3	27,8
Łotwa	1 176	1 271	1 158	1 205	1 181	67,3	69,2	67,2	70,2	69,3
Malta	1 330	1 171	1 177	1 236	1 246	75,3	70,9	70,2	72,8	72,7
Niderlandy	1 796	1 822	1 928	2 168	2 032	84,5	85,1	86,3	86,8	85,0
Niemcy	174	178	183	191	206	21,6	22,0	22,0	22,7	25,0
Polska	650	599	640	562	574	48,5	46,1	46,6	44,2	43,9
Portugalia	1 154	1 134	1 098	1 114	1 150	68,8	67,9	67,8	69,1	70,1
Rumunia	1 115	1 165	1 041	922	857	59,4	60,1	56,3	54,0	52,4
Słowacja	1 076	1 131	1 082	1 197	1 273	67,7	66,9	68,2	71,6	72,1
Słowenia	1 369	1 300	1 282	1 268	1 256	63,0	62,0	59,5	59,1	59,7
Szwecja	845	856	934	953	899	57,3	57,8	61,0	61,9	60,7
W. Brytania	399	394	449	412	467	36,3	35,9	40,7	36,5	40,8
Węgry	795	823	840	819	861	53,2	53,5	54,1	54,4	55,2
Włochy	230	220	328	344	353	26,8	26,2	33,1	33,0	34,0

Źródło: European Central Bank, *EU Banking Structure*, dz. cyt. s. 36

Koncentracja rynku mierzona wskaźnikiem Herfindahla (wskaźnik HHI)[161] i udział aktywów posiadanych przez pięć największych instytucji kredytowych w całości ich aktywów wzrosły w latach 2008-2009 na skutek konsolidacji w sektorze bankowym Unii Europejskiej.

[161] Stopień koncentracji rynku określa się wskaźnikiem HHI (*Herfindahl-Hirschman Index*). Wskaźnik HHI niższy od 1000 pkt oznacza niski stopień koncentracji, przy wartościach 1000-1800 – umiarkowany, 1800 – wysoki. Wskaźnik koncentracji rynku określa się także udziałem kolejnych firm w rynku (CR). Jeśli cztery kolejne największe firmy posiadają mniej niż 40% udziału w sprzedaży (CR4), uznaje się, że rynek jest wysoce konkurencyjny, przy udziale 40-50% jednej firmy mówi się o rynku zdominowanym, a gdy CR1 wynosi więcej niż 90%, jest to rynek faktycznie zmonopolizowany. W Unii Europejskiej za pozycję dominującą (prawie pozycję monopolistyczną) uznaje się posiadanie ponad 20% udziału (CR1>20).

Oba wskaźniki osiągnęły najwyższy poziom w 2008 r., nieznacznie zmniejszyły się w 2009 r., pozostając jednak znacznie powyżej poziomu z 2007 r. W poszczególnych państwach członkowskich Wspólnoty, stopień koncentracji rynku pozostaje w dużej mierze niezmieniony w stosunku do sytuacji sprzed kryzysu. Ocena ta odnosi się zarówno do sektora kredytowego dużych krajów, mających większą fragmentację rynków (Niemcy, Włochy, Wielka Brytania, Austria) jak do sytuacji na rynku kredytowym mniejszych krajów, w tym także większości nowych państw członkowskich (Bułgaria, Czechy, Litwa, Łotwa, Polska, Słowenia).

Wykres 69. Wskaźnik HHI w nowych krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w pkt

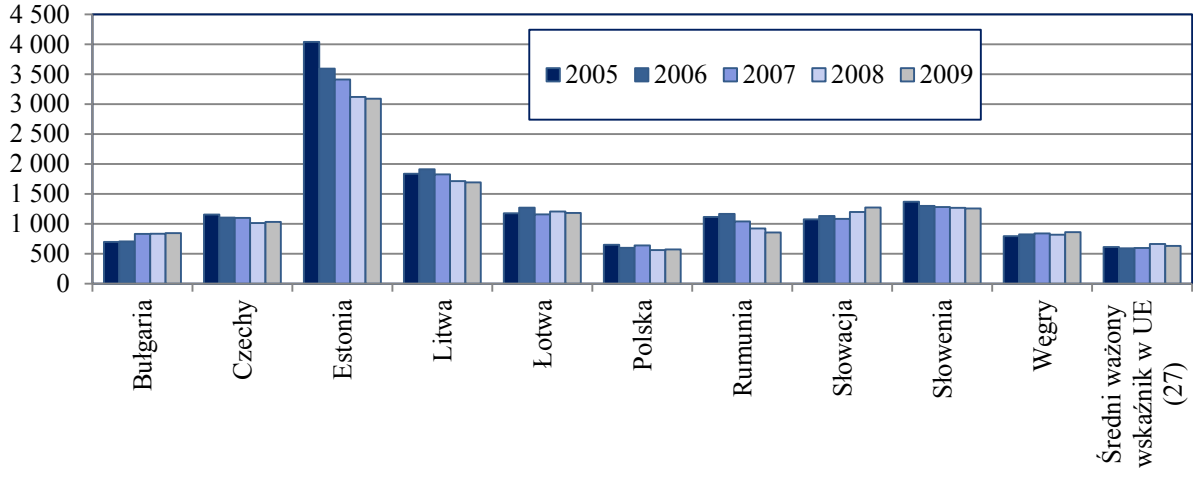

Źródło: jak w tabeli 19

Wykres 70. Wskaźnik CR5 w nowych krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w %

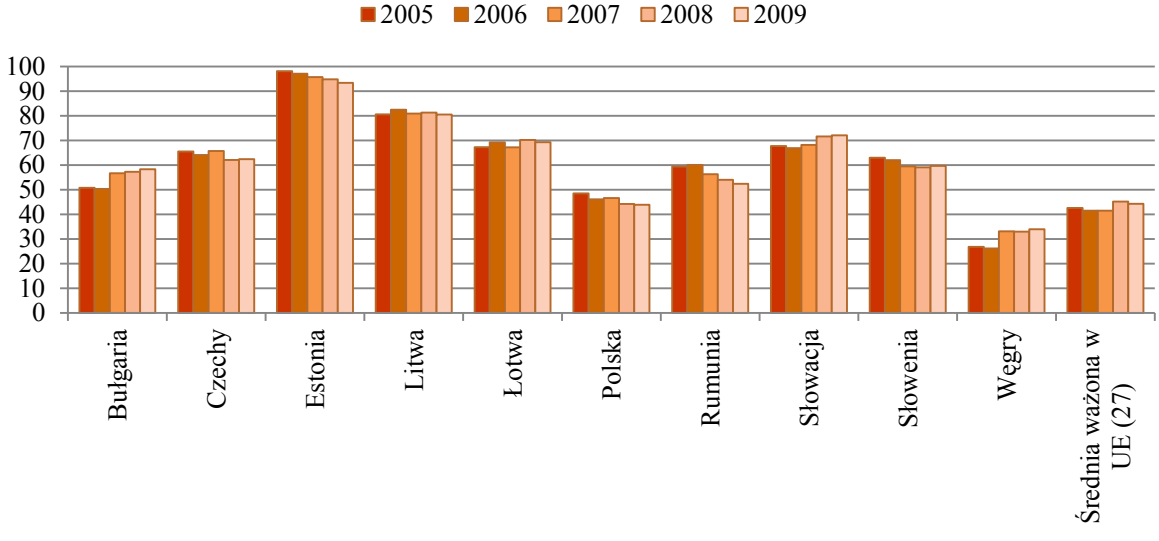

Źródło: jak wyżej

Koncentracja rynku mierzona udziałem aktywów pięciu największych instytucji kredytowych (CR5) w aktywach ogółem (po przeliczeniu na euro), we wszystkich latach okresu 2005-2009 była w Polsce nieco wyższa od przeciętnego (ważonego) poziomu tego wskaźnika w Unii Europejskiej. Wskaźnik udziału aktywów (nominowanych w złotych) pięciu największych polskich banków kształtował się na nieco wyższym poziomie niż wynikałoby to z obliczeń stopnia koncentracji przeprowadzonych przez Europejski Bank Centralny. Według statystyki Narodowego Banku Polskiego, udział aktywów pięciu największych banków w aktywach polskiego sektora bankowego wyniósł 44,5% na koniec 2009 r. (wobec 44,6% na koniec 2008 r.). Wartość CR5 dla działalności kredytowej obniżyła się w ciągu roku z 45,5% do 44,8%, dla wartości depozytowej z 55,1% do 53,8%. Jednocześnie powiększył się udział dziesięciu największych banków w aktywach systemu bankowego (CR10) z 62,4% w 2008 r. do 63,8% w 2010 r. Wzrost koncentracji był w tym przypadku następstwem wzrostu siły konkurencyjnej średnich banków (coraz skuteczniej rywalizujących z liderami rynku w segmencie bankowości detalicznej i korporacyjnej). Jednak główną przyczyną zwiększenia wartości wskaźnika CR10 było przeprowadzenie trzech fuzji pomiędzy średniej wielkości bankami, działającymi na polskim rynku. Charakterystyczne dla zmian architektury polskiego rynku bankowego jest zwiększanie od kilku lat udziału banków średniej wielkości, zajmujących na liście rankingowej (układanej według kryterium wielkości aktywów) miejsca od 11 do 30. Wyraża to wskaźnik CR10-30, który zwiększył się z 14,5% w 2002 r. do 25,1% na koniec 2009 r.[162]

Wskaźnik HHI dla całego sektora instytucji kredytowych (obliczany dla wartości aktywów przeliczonych na euro) był w Polsce nieco wyższy niż przeciętnie w Unii Europejskiej, należał jednak do najniższych w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Ten sam wskaźnik, obliczony tylko dla aktywów banków komercyjnych i spółdzielczych, wzrósł z 55,3 pkt na koniec 2008 r. do 58,3 pkt na koniec 2009 r. Zmiana ta była spowodowana zwiększeniem akcji kredytowej największego polskiego banku detalicznego, co z kolei rzutowało na przyrost wartości jego aktywów.

Relatywnie niski poziom wskaźnika HHI i umiarkowanie wysoki wskaźnika CR5 oznacza, że (w porównaniu z innymi krajami środkowoeuropejskimi) na politykę banków prowadzących działalność w naszym kraju, w istotnym stopniu wpływa konkurencja o pozyskanie lojalnych klientów. Banki rywalizują między sobą szczególnie silnie o pozyskanie depozytów gospodarstw domowych, a także w segmencie kredytów

[162] Por. Narodowy Bank Polski, *Rozwój systemu finansowego w Polsce 2009 r.*, Warszawa, listopad 2010, s. 128

mieszkaniowych i kredytów dla przedsiębiorstw. Z monitoringu prowadzonego przez Narodowy Bank Polski wynika, że w 2009 r., gdy pojawiły się problemy z pozyskiwaniem środków na rynku międzybankowym, stawki oprocentowania nowych depozytów terminowych gospodarstw domowych przewyższały oprocentowanie lokat na rynku międzybankowym. Jednak – jak ocenia NBP – w dłuższym okresie ta strategia nie może być utrzymana, ze względu na negatywny wpływ na wyniki finansowe banków[163].

V.2.3. Aktywa instytucji kredytowych prowadzących działalność transgraniczną

Aktywa zagranicznych filii, oddziałów i przedstawicielstw instytucji kredytowych w krajach Unii Europejskiej wzrosły z 4 316 mld euro w 2005 r. do 5 824 mld euro w 2007 r., lecz w czasie kryzysu finansowego ich wartość obniżyła się do 5 169 mld euro w 2008 r. i do 5 063 mld euro w 2009 r. Placówki założone za granicą przez instytucje kredytowe, dla których siedzibą spółki-matki był jeden z krajów Unii Europejskiej zwiększyły swoje aktywa z 2 780 mld euro w 2005 r. do 3 128 mld euro w 2006 r., 3 812 mld euro w 2007 r., po czym wartość aktywów obniżyła się do 3 319 mld euro w 2008 r. i do 3 237 mld euro w 2009 r. W krajach strefy euro aktywa zagranicznych instytucji kredytowych, zwłaszcza pochodzących z krajów trzecich miały znacznie mniejszą wartość i udział w aktywach całego sektora niż przeciętnie w Unii Europejskiej.

Wykres 71. Aktywa instytucji kredytowych oraz filii, oddziałów i przedstawicielstw zagranicznych w Unii Europejskiej; w mld euro

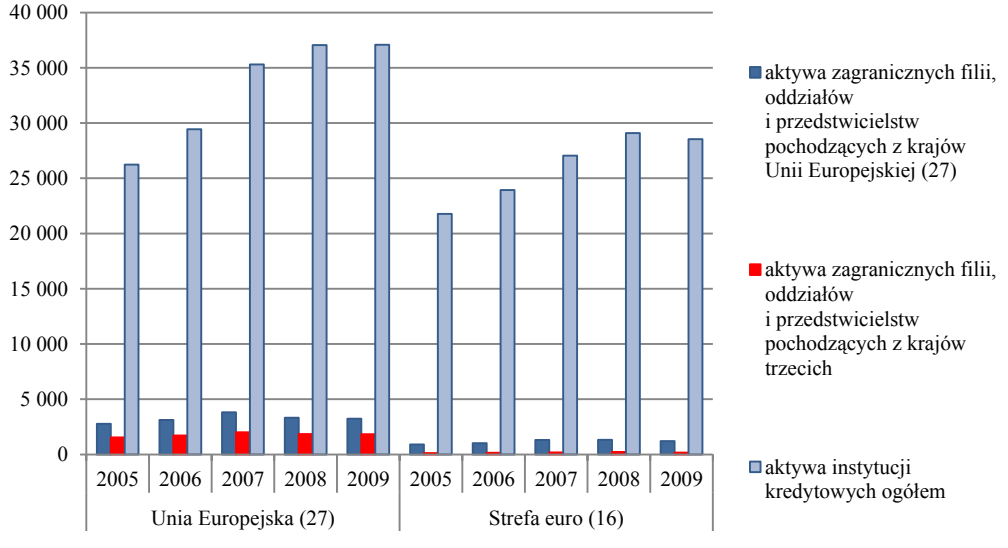

Źródło: opracowanie własne na podstawie *EU banking structures*, dz. cyt., s. 35 i 44

[163] *Rozwój systemu finansowego w Polsce*, Narodowy Bank Polski, Warszawa listopad 2010, s. 129

Tabela 20. Aktywa zagranicznych filii, oddziałów i przedstawicielstw instytucji kredytowych w krajach Unii Europejskiej

Nazwa	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
	Aktywa placówek założonych przez spółki-matki z krajów Unii Europejskiej					Aktywa placówek założonych przez spółki-matki z krajów trzecich					Udział aktywów placówek zagranicznych w aktywach ogółem instytucji kredytowych				
	w mld euro										w %				
Unia Europejska (27)	2780	3128	3812	3319	3237	1536	1722	2012	1850	1826	14,1	14,1	14,2	12,2	12,0
Strefa euro (16)	905	1017	1311	1321	1211	121	148	181	219	174	4,5	4,6	5,2	5,0	4,6
Austria	6	8	10	11	11	#	#	#	–	–	0,9	1,0	1,2	1,1	1,0
Belgia	29	32	40	45	41	20	30	49	62	47	4,7	5,5	6,9	8,5	7,6
Bułgaria	1	0	1	2	2	#	#	#	#	#	4,2	–	4,0	4,7	4,4
Cypr	1	1	5	4	1	3	3	6	6	5	6,9	5,2	11,5	8,2	4,6
Czechy	10	11	12	21	19	–	–	–	#	–	9,6	9,3	8,9	13,6	11,7
Dania	35	41	45	35	39	#	0	1	1	#	4,7	5,0	4,7	3,3	3,6
Estonia	1	2	2	6	6	–	–	–	–	–	9,8	9,9	11,2	26,0	26,0
Finlandia	13	14	15	19	17	#	#	0	#	#	5,4	5,3	5,3	4,9	4,4
Francja	134	119	133	139	130	12	13	15	21	16	2,9	2,3	2,2	2,2	2,0
Grecja	28	31	36	39	37	0	0	1	1	1	10,1	10,1	9,6	8,5	7,8
Hiszpania	155	184	224	230	221	4	5	6	7	6	7,4	7,5	7,6	7,0	6,6
Irlandia	95	123	137	135	125	#	#	#	#	#	10,1	10,5	10,2	9,5	9,5
Litwa	#	#	2	5	5	–	–	–	–	–	0,0	0,0	8,0	17,6	17,6
Luksemburg	129	111	125	133	97	17	20	20	42	19	18,4	15,6	15,9	18,8	14,6
Łotwa	#	1	#	4	4	–	–	–	–	–	0,0	6,2	0,0	11,7	12,2
Malta	–	–	#	#	#	#	#	#	#	#	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Niderlandy	33	44	58	68	62	1	1	1	1	1	2,0	2,4	2,7	3,1	2,8
Niemcy	80	106	137	157	153	24	23	24	40	29	1,5	1,8	2,1	2,5	2,5
Polska	1	6	10	14	14	–	–	–	–	–	0,9	2,9	4,1	5,2	5,0
Portugalia	20	24	30	28	33	#	#	#	0	#	5,4	6,1	6,8	5,9	6,4
Rumunia	3	3	3	4	6	#	#	.	–	–	7,2	5,6	4,8	5,2	6,6
Słowacja	8	6	10	4	4	–	–	–	–	–	21,3	12,8	17,0	6,5	6,9
Słowenia	1	0	0	0	1	–	–	–	–	–	1,7	0,0	0,6	1,0	0,9
Szwecja	55	68	76	74	60	#	#	4	7	#	8,3	8,7	9,3	8,9	6,4
W. Brytania	1811	2027	2392	1872	1913	1447	1620	1875	1652	1695	55,2	51,6	42,3	39,9	38,3
Węgry	0	1	2	5	8	–	–	–	–	–	0,1	1,3	1,6	3,9	6,2
Włochy	133	167	307	265	230	6	7	9	10	7	5,5	6,2	9,5	7,6	6,4

Źródło: jak wyżej

Wykres 72. Udział aktywów filii, oddziałów i przedstawicielstw zagranicznych instytucji kredytowych z Unii Europejskiej i z krajów trzecich; w %

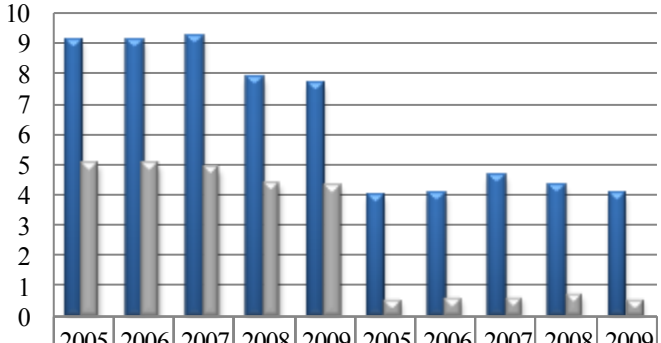

	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
	Unia Europejska (27)					Strefa euro (16)				
z Unii Europejskiej	9,1	9,1	9,3	7,9	7,7	4,0	4,1	4,6	4,3	4,0
z pozostałych krajów	5,0	5,0	4,9	4,4	4,3	0,5	0,6	0,6	0,7	0,6

Źródło: jak wyżej

Wykres 73. Udział aktywów zagranicznych filii, oddziałów i przedstawicielstw w aktywach ogółem instytucji kredytowych w poszczególnych krajach Unii Europejskiej w 2009 r.; w %

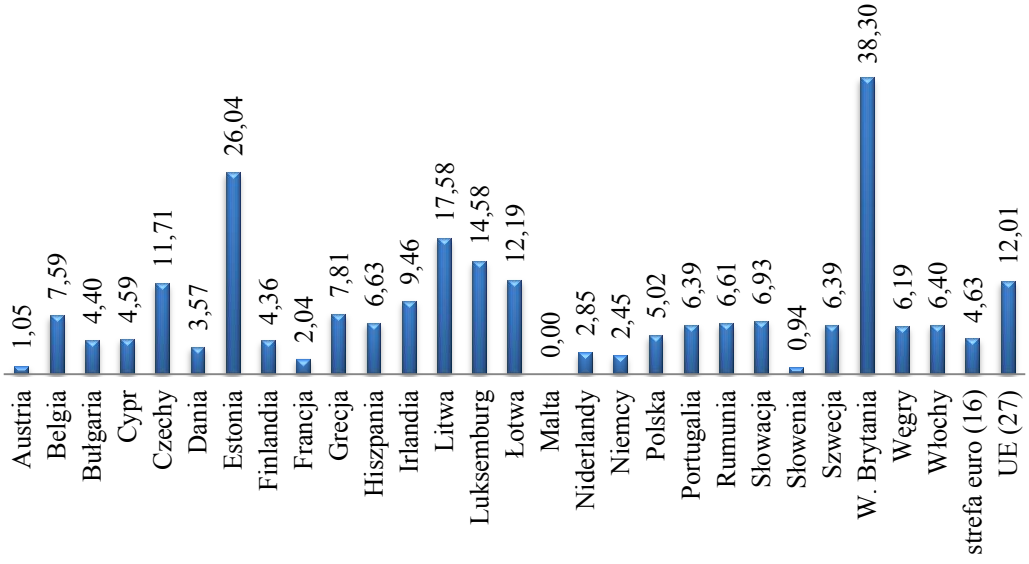

Źródło: jak wyżej

W nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej, aktywa banków całkowicie należących do zagranicznych korporacji finansowych i banków kontrolowanych przez zagranicznych akcjonariuszy stanowiły w 2009 r. 69% aktywów ogółem banków działających w tym regionie. W tym samym roku oddziały zagranicznych banków mających siedziby w Europie Środkowej, stanowiły zaledwie 0,27% ogólnej liczby oddziałów instytucji kredytowych we Wspólnocie, lecz zarządzały one aktywami o wartości ok. 68 mld euro, co stanowiło 7,8% aktywów sektora bankowego nowych członków Unii Europejskiej.

Rola kapitału zagranicznego w sektorze kredytowym krajów Unii Europejskiej była bardzo zróżnicowana, tam gdzie istniał wysoki udział filii tworzonych jako samodzielne podmioty podlegające nadzorowi krajowemu, udział filii, oddziałów i przedstawicielstw był stosunkowo niewielki. W szczególności dotyczy to nowych krajów członkowskich w Europie Środkowej i Wschodniej. Ograniczenia dostępu do rynku finansowego w pierwszej dekadzie transformacji ustrojowej państw tego regionu spowodowały, że wejścia na rynek bankowy wymagało albo powołania banku o statusie spółki akcyjnej, albo przejęcia akcji już istniejących banków krajowych, albo aktywnego udziału w procesach prywatyzacji banków państwowych i banków o statusie spółki kontrolowanej przez Skarb Państwa. Polityka organów nadzoru w okresie przedakcesyjnym wobec sektora bankowego przyczyniła się do wysokiego udziału kapitału zagranicznego w bankach posiadających status rezydenta. Po uzyskaniu członkostwa w Unii Europejskiej, gdy zaczęła obowiązywać zasada „jednego paszportu" dało się zaobserwować zmniejszone zainteresowanie inwestycjami bezpośrednimi

w sektorze bankowym na rzecz wyższej aktywności w powoływaniu filii, oddziałów i przedstawicielstw banków zagranicznych. Placówki te podlegają organom nadzoru w krajach macierzystych korporacji finansowych, ale rozwijają się bardzo dynamicznie.

Dominującą tendencją w czasie kryzysu finansowego w sektorze kredytowym Unii Europejskiej był większy spadek aktywów placówek zagranicznych instytucji kredytowych niż aktywów bankowych ogółem. W rezultacie, w większości krajów można było zaobserwować zmniejszenie w latach 2008-2009 udziału aktywów placówek zagranicznych banków w aktywach instytucji kredytowych ogółem.

Tabela 21. Ratingi spółek-matek polskich banków według Moody's w czerwcu 2010 r.

Spółka-matka	Rating siły finansowej	Rating depozytowy	Perspektywa	Polska spółka-córka	Skala obniżki ratingu siły finansowej w porównaniu z czerwcem 2007 r.
Unicredit	Rating depozytowy długoterminowy	Aa3 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (bez zmian od listopada 2010 r.)	Pekao	2
ING Bank	C+ (bez zmian od listopada 2010 r.)	Aa3 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (wobec DNG w listopadzie 2010 r.)	ING Bank Śląski	2
Commerzbank	C- (bez zmian od listopada 2010 r.)	Aa3 (bez zmian od listopada 2010 r.)	NEG (bez zmian od listopada 2010 r.)	BRE Bank	2
AIB	D (bez zmian od listopada 2010 r.)	A1 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (bez zmian od listopada 2010 r.)	BZ WBK	5
BCP	D+ (wobec C+ w listopadzie 2010 r.)	A1(bez zmian od listopada 2010 r.)	DNG (wobec NEG w listopadzie 2010 r.)	Bank Millenium	3
Citigroup	C- (bez zmian od listopada 2010 r.)	A3 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (bez zmian od listopada 2010 r.)	Bank Handlowy	4
KBC	C+ (bez zmian od listopada 2010 r.)	Aa3 (bez zmian od listopada 2010 r.)	NEG (bez zmian od listopada 2010 r.)	Kredyt Bank	1
Raiffeisen Bank	D+ (bez zmian od listopada 2010 r.)	A1(bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (bez zmian od listopada 2010 r.)	Raiffeisen Bank Polska	2
Rabobank	B+ (bez zmian od listopada 2010 r.)	Aaa (bez zmian od listopada 2010 r.)	NEG (bez zmian od listopada 2010 r.)	BGŻ	0
GE Corporation	brak oceny	Aa2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (bez zmian od listopada 2010 r.	BPH	x
EFG Eurobank Ergasis	D (wobec C w listopadzie 2010 r.)	D (wobec C w listopadzie 2010r.)	DNG (wobec NEG w listopadzie 2010 r.)	EFG Eurobank Ergasis Oddział w Polsce (Polbank0	3
BNP Paribas	B- (wobec B w listopadzie 2010 r.)	Baa3 (wobec A1 w listopadzie 2010 r.)	STA (wobec NEG w listopadzie 2010 r.)	Fortis Bank Polska (BNP Paribas Fortis)	1
Nordea	C+ (bez zmian od listopada 2010 r.)	C+ (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (bez zmian od listopada 2010 r.)	Nordea Bank	2
Deutsche Bank	C+ (wobec B w listopadzie 2010 r.)	Aa3 (wobec Aa1 w listopadzie 2010r.)	STA (wobec NEG w listopadzie 2010 r.)	Deutsche Bank	2
Credit Agricole	B- (bez zmian od listopada 2010 r.)	Aa1 (bez zmian od listopada 2010 r.)	NEG (bez zmian od listopada 2010 r.)	Lukas Bank	1

Uwaga: rating siły finansowej to miara długookresowej zdolności do samodzielnego działania, obliczana na podstawie danych fundamentalnych, wartości banku, skali dywersyfikacji działalności, stopnia rozwoju finansowego otoczenia, jakości nadzoru i siły gospodarki; rating depozytowy to miara zdolności do spłaty zobowiązań o terminie zapadalności 1 rok lub więcej (odzwierciedla skalę potencjalnych strat w przypadku niewypłacalności banku); obniżka ratingu wyrażona jako liczba stopni jakości kredytowej.

Źródło: www.moodys.com, za: *Raport o stabilności systemu finansowego*, Narodowy Bank Polski, Warszawa, lipiec 2010, s. 78

Agencje ratingowe nie obniżyły swych ocen w stosunku do polskich banków, nawet jeśli niżej oceniły ich podmioty dominujące dotknięte bezpośrednio kryzysem *subprime,* bądź podejrzewane o nadmierne zaangażowanie w transakcje w Europie Południowej. W stosunku do ratingu przeprowadzonego w listopadzie 2009 r., ratingi polskich banków dokonane w końcu pierwszego półrocza 2010 r. są wyższe. Agencje ratingowe wskazują na relatywnie lepsze perspektywy polskiego sektora bankowego w odniesieniu do perspektyw innych środkowoeuropejskich banków[164].

Tabela 22. Ratingi polskich banków według Moody's oraz Fitch w czerwcu 2010 r.

Nazwa	Rating siły finansowej	Rating depozytowy długoterminowy	Rating depozytowy krótkoterminowy	Perspektywa
Moody's				
PKO BP	C- (bez zmian od listopada 2010 r.)	A2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	P-1 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (bez zmian od listopada 2010 r.)
Pekao	C- (bez zmian od listopada 2010 r.)	A2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	P-1 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (bez zmian od listopada 2010 r.)
ING Bank Śląski	D+ (bez zmian od listopada 2010 r.)	A2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	P-1 (bez zmian od listopada 2010 r.)	NEG (wobec STA w listopadzie 2010 r.)
BRE Bank	D (bez zmian od listopada 2010 r.)	Baa1 (wobec A3 w listopadzie 2010 r.)	P-2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (wobec DNG w listopadzie 2010 r.)
BZ WBK	D+ (bez zmian od listopada 2010 r.)	Baa2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	P-2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	NEG (bez zmian od listopada 2010 r.)
Bank Millennium	D (bez zmian od listopada 2010 r.)	Baa2 (wobec A3 w listopadzie 2010 r.)	P-3 (wobec P-2 w listopadzie 2010 r.	DNG (bez zmian od listopada 2010 r.)
Bank Handlowy	D+ (bez zmian od listopada 2010 r.)	Baa1 (bez zmian od listopada 2010 r.)	P-2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	NEG (bez zmian od listopada 2010 r.)
BGŻ	D (bez zmian od listopada 2010 r.)	A3 (bez zmian od listopada 2010 r.)	P-2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (bez zmian od listopada 2010 r.)
Getin Noble Bank	D- (bez zmian od listopada 2010 r.)	Ba2 (wobec Ba3 w listopadzie 2010 r.)	NP (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (wobec NEG w listopadzie 2010 r.)
BPH	D (wobec D- w listopadzie 2010 r.)	Baa2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	P-2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (wobec UPG w listopadzie 2010 r.)
Lucas Bank	D (wobec C- w listopadzie 2010 r.)	A3 (wobec A2 w listopadzie 2010 r.)	P-2 (wobec P-1 w listopadzie 2010 r.)	NEG (wobec STA w listopadzie 2010 r.)
BRE Bank Hipoteczny	E+ (bez zmian od listopada 2010 r.)	Baa3 (bez zmian od listopada 2010 r.)	P-3 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (wobec DNG w listopadzie 2010 r.)
Fitch				
Pekao	C (bez zmian od listopada 2010 r.)	A- (bez zmian od listopada 2010 r.)	F2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	NEG (bez zmian od listopada 2010 r.)
ING Bank Śląski	C (bez zmian od listopada 2010 r.)	A (bez zmian od listopada 2010 r.)	F1 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (bez zmian od listopada 2010 r.)
BRE Bank	C/D (bez zmian od listopada 2010 r.)	A (bez zmian od listopada 2010 r.)	F1 (wobec F2 w listopadzie 2010 r.)	STA (bez zmian od listopada 2010 r.)
BZ WBK	C (bez zmian od listopada 2010 r.)	BBB+ (bez zmian od listopada 2010 r.)	F2 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (wobec NEG w listopadzie 2010 r.)
Bank Millennium	C/D (bez zmian od listopada 2010 r.)	A (bez zmian od listopada 2010 r.)	F1 (bez zmian od listopada 2010 r.)	NEG (wobec STA w listopadzie 2010 r.)
Getin Noble Bank	D (bez zmian od listopada 2010 r.)	BB (bez zmian od listopada 2010 r.)	B (bez zmian od listopada 2010 r.)	bez wskazania
BOŚ	D(bez zmian od listopada 2010 r.)	BBB (bez zmian od listopada 2010 r.)	F3 (bez zmian od listopada 2010 r.)	STA (bez zmian od listopada 2010 r.)

Źródło: tamże, s. 76

Sytuacja na światowych rynkach finansowych nadal nie jest stabilna. W ocenie Narodowego Banku Polskiego „ewentualny ponowny wzrost awersji do ryzyka wywołany ryzykiem kredytowym obligacji skarbowych krajów strefy euro może spowodować obniżenie

[164] *European Emerging Market Banks. Credit Trends and Industry Outlook in 2010*, Moody's

ocen rynkowych spółek sektora finansowego, co pogorszyłoby warunki funkcjonowania zarówno spółek-matek oraz ich polskich spółek-córek”[165]. W tych okolicznościach nie należy spodziewać się wyraźnej poprawy ocen ratingowych w najbliższych kliku-, a może nawet kilkunastu miesiącach.

V.3. Depozyty i kredyty gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w Unii Europejskiej

Charakterystyczną cechą większości dojrzałych rynków finansowych jest przewaga kredytów nad depozytami. Taka sytuacja występowała w większości krajów Unii Europejskiej w okresie poprzedzającym kryzys *subprime*.

Tabela 23. Depozyty i kredyty sektora niefinansowego w instytucjach kredytowych; w mld euro

Nazwa	2005		2006		2007		2008		2009	
	depozyty	kredyty	depozyty	kredyty	depozyty	kredyty	depozyty	kredyty	depozyty	kredyty
Unia Europejska (27)	10 774	15 404	12 008	17 116	16 673	19 284	16 743	19 280	16 888	19 136
Strefa euro (16)	8 265	9 921	8 998	10 892	10 052	12 140	10 802	12 734	11 000	12 686
Austria	249	328	264	349	295	377	315	420	318	415
Belgia	458	363	461	389	506	417	540	402	538	372
Bułgaria	11	9	15	12	21	19	22	26	23	26
Cypr	38	28	43	31	53	41	56	54	58	58
Czechy	68	41	78	52	93	67	100	77	106	80
Dania	143	390	154	447	181	504	191	554	191	550
Estonia	5	8	8	11	9	15	10	17	10	16
Finlandia	85	117	88	131	100	148	113	165	115	166
Francja	1 363	1 701	1 414	1 887	1 570	2 157	1 670	2 290	1 767	2 319
Grecja	188	148	211	167	250	199	281	221	279	215
Hiszpania	1 071	1 278	1 315	1 602	1 551	1 860	1 749	1 986	1 783	1 969
Irlandia	229	333	282	404	316	481	307	481	291	441
Litwa	8	9	10	12	12	18	11	21	12	19
Luksemburg	240	145	285	159	292	192	263	203	252	186
Łotwa	9	10	11	15	14	21	13	23	13	21
Malta	11	11	11	14	14	20	15	25	17	21
Niderlandy	694	926	799	1 006	892	1 067	981	1 102	965	1 156
Niemcy	2 593	3 023	2 705	3 053	2 882	3 142	3 067	3 229	3 079	3 163
Polska	106	78	122	96	147	134	154	158	171	175
Portugalia	162	209	174	231	189	258	211	282	224	291
Rumunia	22	17	30	28	38	42	40	51	41	50
Słowacja	22	15	20	22	22	27	23	31	22	31
Słowenia	16	17	18	21	20	29	21	35	24	35
Szwecja	143	325	183	404	190	444	183	425	195	459
W. Brytania	1 956	4 550	2 353	5 090	5 865	5 815	5 160	5 118	5 069	4 980
Węgry	38	46	47	56	51	66	55	76	56	73
Włochy	845	1 280	907	1 424	1 099	1 724	1 189	1 809	1 267	1 848

Źródło: *EU banking structures*, dz. cyt., s. 39

W 2006 r., w porównaniu z 2005 r., stopa wzrostu depozytów (111,4%) była o 0,3 pkt proc. wyższa niż stopa wzrostu kredytów, w 2007 r. sytuacja uległa zmianie ze

[165] *Raport o stabilności systemu finansowego*, Narodowy Bank Polski, dz. cyt., s. 77

względu na znaczne przyspieszenie dynamiki depozytów w stosunku do dynamiki kredytów. W 2007 r. depozyty wzrosły bowiem o 38,8%, kredyty – o 12,7%. W 2008 r. wzrost depozytów w stosunku do roku poprzedniego był bardzo mały (zaledwie o 0,4%), nastąpiła również stagnacja na rynku kredytów. W 2009 r. depozyty wzrosły o 0,9% w porównaniu z rokiem poprzednim, kredyty natomiast zmniejszyły się o 0,7%. Nadal utrzymywała się jednak dodatnia luka kredytowania sektora niefinansowego, chociaż jej rozpiętość obniżyła się z 2,6 bln euro w 2007 r. do 2,2 bln euro w 2009 r. Na zmniejszenie rozpiętości między kwotą depozytów a kwotą kredytów ogółem, wpłynęło głównie drastyczne ograniczenie akcji kredytowej na rzecz sektora niefinansowego w Wielkiej Brytanii.

Wykres 74. Luka finansowania sektora niefinansowego przez instytucje kredytowe w Unii Europejskiej; w mld euro

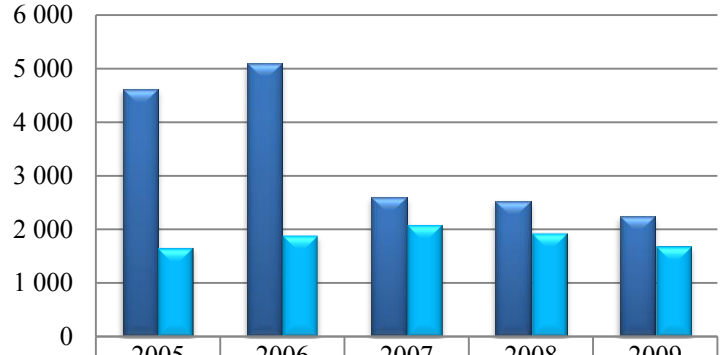

	2005	2006	2007	2008	2009
Unia Europejska (27)	4 630	5 108	2 611	2 537	2 248
Strefa euro (16)	1 656	1 894	2 088	1 932	1 686

Źródło: jak w tabeli 23

Wykres 75. Luka finansowania sektora niefinansowego w poszczególnych krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w mld euro

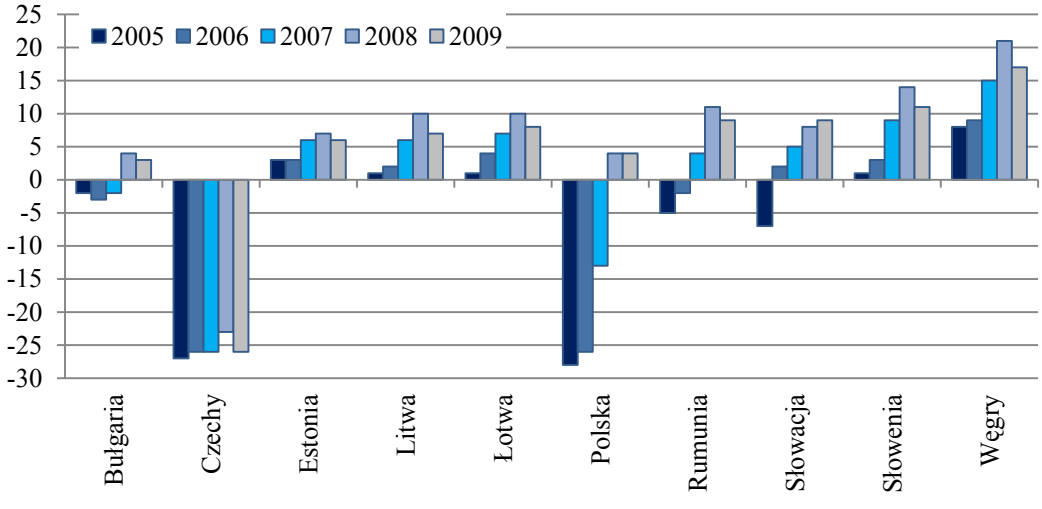

Źródło: jak wyżej

Wykres 76. Relacja kredytów do depozytów sektora niefinansowego w Unii Europejskiej; w %

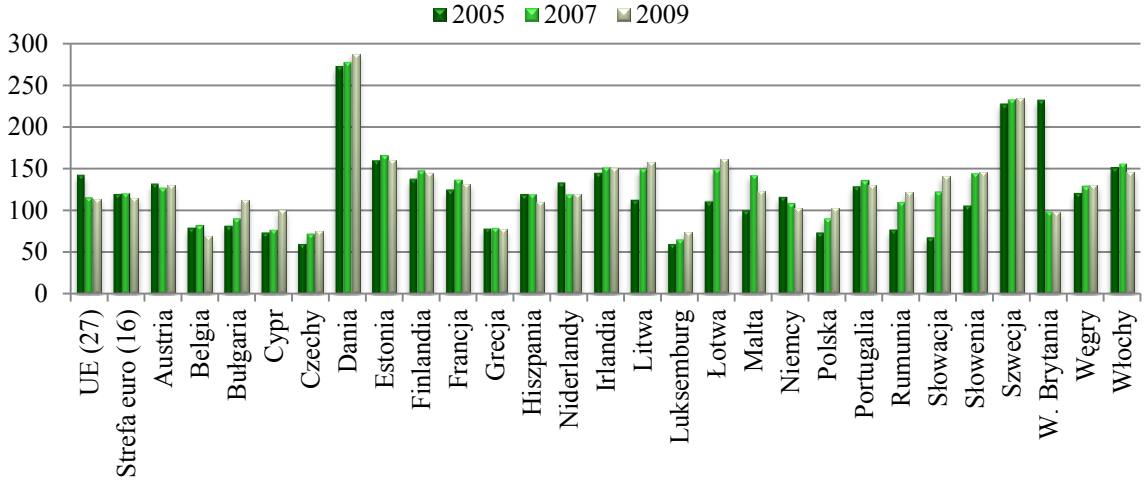

Źródło: jak wyżej

W latach 2008-2009 wystąpił wzrost zapotrzebowania banków na stabilne finansowanie, który zwiększył wewnętrzną konkurencję o depozyty ludności i przedsiębiorstw w Unii Europejskiej. Wymiernym rezultatem tej konkurencji były coraz wyższe stopy procentowe oferowane klientom banków od nowych umów na lokaty. Na wzrost oprocentowania depozytów oddziaływała także konkurencja filii z krajów trzecich, zwłaszcza filii banków islandzkich, oferujących oprocentowanie depozytów o kilka pkt proc. wyższe od średniego dla rynku danego kraju. Ta polityka była kontynuowana w 2009 r. Jej efektem było zwiększenie przewagi konkurencyjnej renomowanych korporacji finansowych, którym łatwiej było podnosić stawki oprocentowania depozytów.

Konkurencja o depozyty była w 2009 r. i pierwszej połowie 2010 r. wysoka, zarówno w krajach o dojrzałych rynkach finansowych, jak i w nowych państwach członkowskich, takich jak Bułgaria, Węgry, Litwa i Słowenia. W pewnej mierze nasilenie konkurencji na rynkach wschodzących można traktować jako odwzorowanie procesów adaptacyjnych sektora bankowego do działania w warunkach *credit crunch* na rynku Europy Zachodniej. Rywalizację o depozyty można także uznać za przejaw determinacji mniejszych banków do zwiększania własnej bazy kapitałowej w czasie ograniczeń w zasilaniu się na rynku międzybankowym i z macierzystych korporacji[166].

Z badań przeprowadzonych przez Europejski Bank Centralny wynika, że oprocentowanie depozytów w wielu państwach zaczęło się obniżać w 2010 r., do czego mogła przyczynić się polityka niskich stóp procentowych realizowana w czasie kryzysu przez banki centralne w większości krajów Unii Europejskiej. Spadek oprocentowania depozytów może

[166] *EU banking structures*, dz. cyt., s. 18

także oznaczać, że banki nie będą w przyszłości rywalizowały o pozyskanie depozytów, licytując się wysokością oprocentowania lokat.

Wykres 77. Oprocentowanie depozytów z nowych umów w polskich bankach

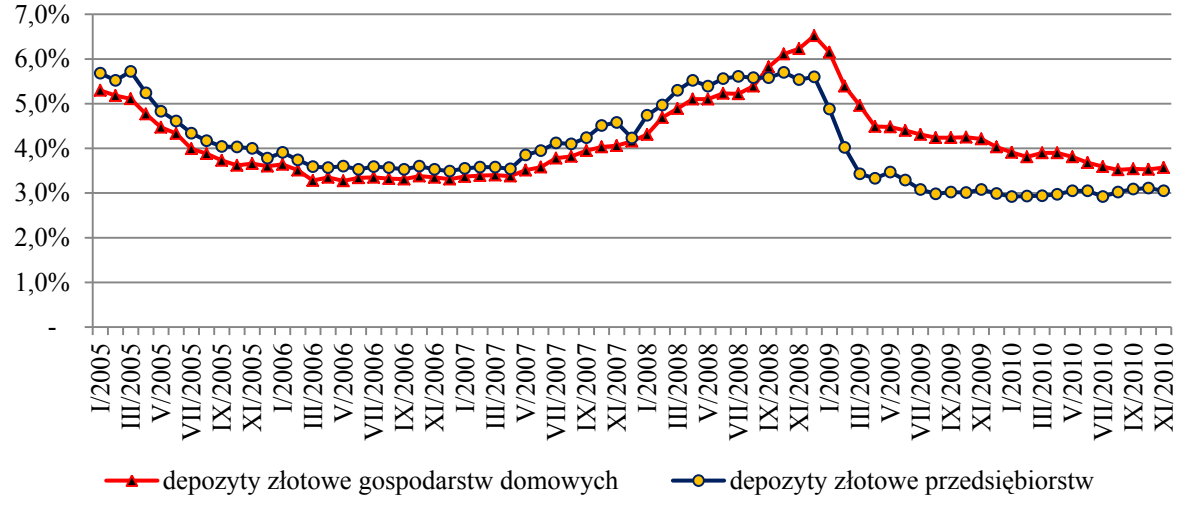

Źródło: NBP

Wykres 78. Oprocentowanie kredytów z nowych umów w polskich bankach

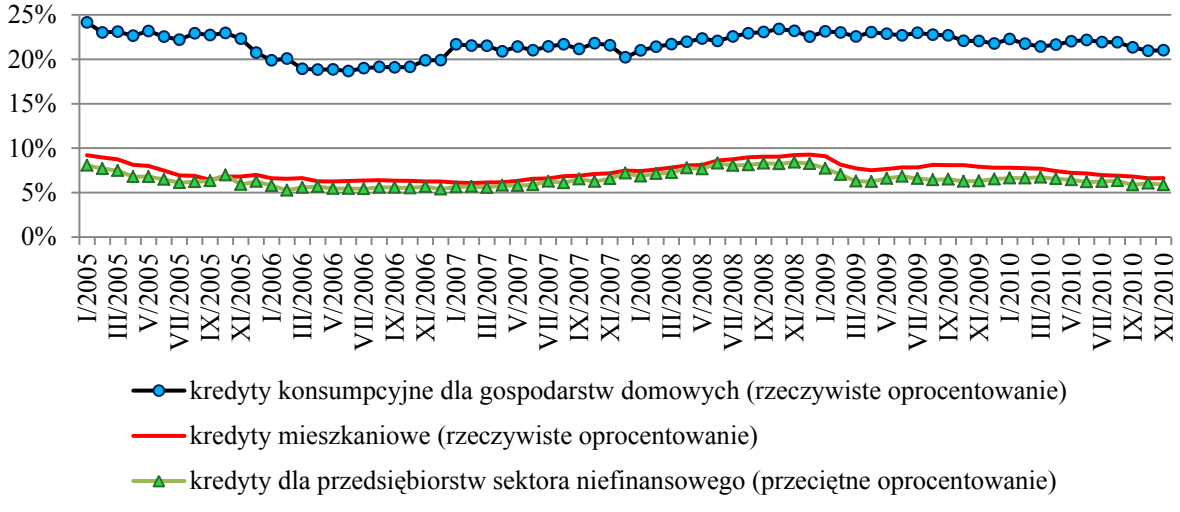

Źródło: jak wyżej

W przeciwieństwie do ostrej rywalizacji banków o pozyskanie depozytów, konkurencja po stronie kredytowej w czasie kryzysu finansowego była niska. Częściowo wynikało to z utrudnień dostępu do finansowania na pieniężnym rynku hurtowym, częściowo pozostawało w związku ze wzrostem kosztów finansowania na tym rynku, a częściowo – ze spadkiem efektywnego popytu na kredyt i utratą zdolności kredytowej potencjalnych klientów. W ujęciu zagregowanym, w Unii Europejskiej w 2008 r. kredytów dla gospodarstw domowych zmniejszyły się o 31 mld euro (w stosunku do 2007 r.), lecz kredyty dla

przedsiębiorstw nadal rosły i były wyższe niż w poprzednim roku o 379 mld euro`. W 2009 r. rozszerzyła się akcja kredytowa na rzecz ludności, zaś kredyty dla przedsiębiorstw ustabilizowały się na poziomie ubiegłorocznym. Na spadek zapotrzebowania na kredyty korporacyjne wpłynęło wstrzymanie aktywności inwestycyjnej (zwłaszcza – o czym już wspomniano – ograniczenie zakupów środków trwałych) oraz pozyskiwanie przez przedsiębiorstwa środków finansowych ze źródeł pozabankowych (głównie papierów dłużnych). Ponadto dostępność kredytu – zarówno w segmencie kredytów dla gospodarstw domowych, jak i dla podmiotów gospodarczych – zmniejszyła się po zaostrzeniu kryteriów oceny zdolności kredytowej przez władze monetarne krajów członkowskich Unii Europejskiej[167].

Tabela 24. Kredyty dla przedsiębiorstw i gospodarstw domowych; w mld euro

Nazwa	Razem					Przedsiębiorstwa					Gospodarstwa domowe				
	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
Unia Europejska (27)	5 989	6 672	7 428	7 776	7 620	4 307	4 893	5 582	5 961	5 786	1 682	1 779	1 846	1 815	1 834
Strefa euro (16)	4 720	5 212	5 804	6 245	6 096	3 436	3 876	4 424	4 844	4 692	1 284	1 335	1 380	1 402	1 404
Austria	178	183	195	213	211	122	129	139	157	155	56	54	56	57	56
Belgia	117	125	138	151	137	91	97	110	122	112	27	28	28	29	25
Bułgaria	6	10	16	21	21	6	7	12	16	16	bd	3	4	5	6
Cypr	19	21	25	33	34	11	12	16	22	23	8	9	9	11	10
Czechy	24	30	37	43	43	19	24	29	34	32	5	6	8	10	11
Dania	136	158	186	205	197	102	119	140	157	152	34	39	47	48	45
Estonia	4	6	8	9	8	3	5	7	7	7	1	1	1	1	1
Finlandia	62	67	75	86	83	41	45	51	60	56	21	23	24	26	27
Francja	827	892	998	1 081	1 065	611	670	765	846	828	216	222	233	235	237
Grecja	92	102	117	133	123	69	74	87	101	93	22	28	30	31	30
Hiszpania	750	959	1 125	1 195	1 153	580	760	908	969	933	170	199	217	226	220
Irlandia	132	172	207	218	197	107	144	175	185	165	25	28	32	33	32
Litwa	5	8	11	13	12	5	7	9	10	9	0	1	2	3	3
Luksemburg	52	56	64	78	72	37	42	51	66	59	15	14	13	12	13
Łotwa	5	8	11	13	12	4	7	9	11	10	1	1	2	2	2
Malta	4	5	5	6	6	3	4	4	5	5	1	1	1	1	1
Niderlandy	284	307	347	374	389	238	256	299	326	342	46	51	48	48	47
Niemcy	1 253	1 264	1 313	1 399	1 355	774	800	859	947	902	479	464	454	452	453
Polska	56	66	89	100	105	32	37	49	55	54	24	29	40	45	51
Portugalia	109	118	132	148	151	88	95	105	120	122	21	23	27	28	28
Rumunia	14	24	36	43	41	9	15	20	24	23	5	9	16	19	18
Słowacja	8	10	17	20	19	6	7	13	15	15	2	3	3	4	4
Słowenia	13	16	22	25	26	11	13	18	21	21	3	3	4	4	4
Szwecja	200	225	250	243	250	138	155	176	174	173	61	70	74	68	76
W. Brytania	789	891	939	797	792	528	616	679	599	588	261	275	260	197	203
Węgry	29	34	40	46	44	23	26	29	31	30	6	8	11	14	14
Włochy	823	915	1 023	1 085	1 077	647	728	824	880	861	175	187	199	205	216

Źródło: opracowanie własne na podstawie *EU banking structures*, dz. cyt., s. 37-38

[167] *Euro area bank lending survey*, ECB, July 2010

Wykres 79. Udział kredytów dla sektora niefinansowego w kredytach ogółem i ich dynamika w Unii Europejskiej; w %

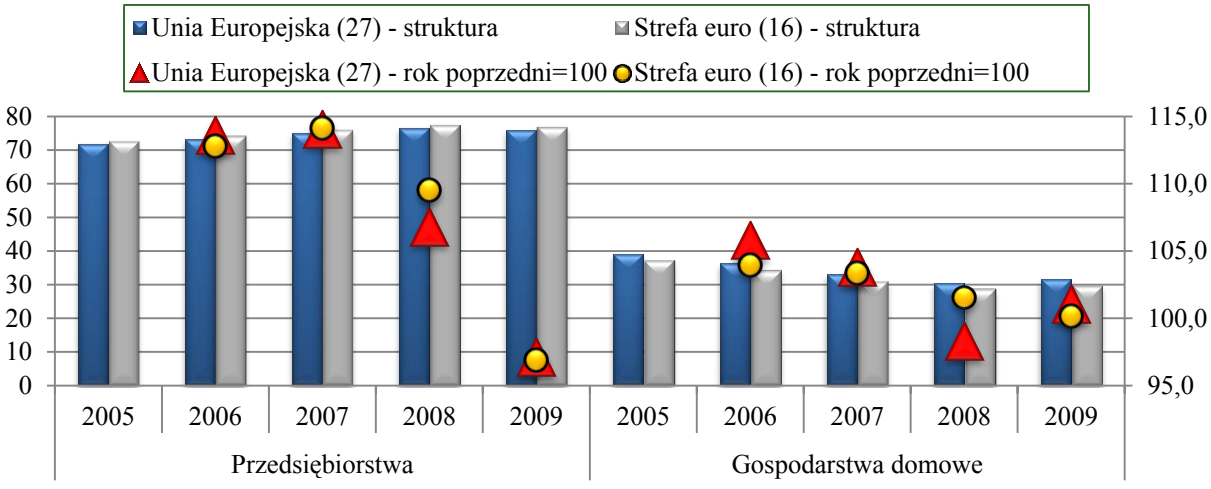

Uwaga: lewa oś – struktura, prawa - dynamika

Źródło: jak wyżej

Wykres 80. Udział kredytów dla przedsiębiorstw w kredytach dla sektora niefinansowego w krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej w %

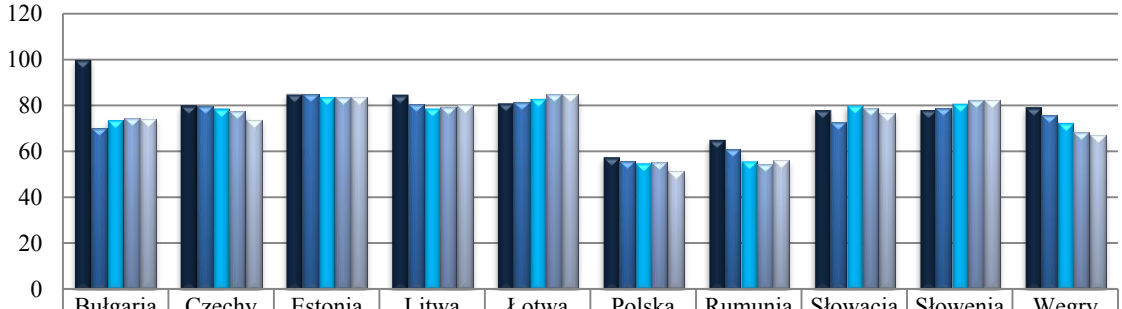

	Bułgaria	Czechy	Estonia	Litwa	Łotwa	Polska	Rumunia	Słowacja	Słowenia	Węgry
2005	100,0	80,1	85,0	84,7	81,2	57,7	65,2	78,2	78,3	79,3
2006	70,3	79,8	85,0	80,4	81,5	56,0	60,9	72,7	79,1	76,0
2007	73,8	78,6	83,9	78,8	83,0	55,0	56,0	80,2	80,8	72,5
2008	74,6	77,5	83,6	79,5	84,8	55,3	54,7	79,2	82,4	68,4
2009	74,3	73,9	83,9	80,2	84,9	51,4	56,1	76,9	82,4	67,2

Źródło: jak wyżej

W krajach Unii Europejskiej kredyty dla przedsiębiorstw niefinansowych stanowiły w 2005 r. 71,9% kredytów ogółem dla sektora niefinansowego, w 2006 r. udział ten zwiększył się do 73,3%, w 2007 r. do 75,1%, w 2008 r. do 76,7%, w 2009 r. obniżył się do 75,9%. O strukturze kredytów dla sektora niefinansowego decydowały przede wszystkim kredyty udzielone przedsiębiorstwom w krajach o dojrzałych rynkach finansowych.

W szczególności, w krajach strefy euro kredyty te stanowiły w analizowanym okresie odpowiednio: 72,8%, 74,4%, 76,2%, 77,6% oraz 77,0%. W Wielkiej Brytanii udział przedsiębiorstw w kredytach dla sektora niefinansowego był nieco niższy niż przeciętnie w eurolandzie i wynosił: 67,0% w 2005 r., 69,2% w 2006 r., 72,3% w 2007 r., 75,2% w 2008 r. i 74,3% w 2009 r.

W większości nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej udział kredytów dla przedsiębiorstw w kredytach ogółem dla sektora niefinansowego był wyższy lub zbliżony do przeciętnego poziomu tego rodzaju kredytów w całej Wspólnocie. Wyjątkiem była Polska i Rumunia, w których udział ten był niższy. Podobnie jak w większości krajów Europy Zachodniej, w 2009 r., w krajach położonych w regionie Europy Centralnej (z wyjątkiem Rumunii) kredyty dla przedsiębiorstw obniżyły się w większym stopniu niż kredyty dla gospodarstw domowych. Odmienna sytuacja wystąpiła w krajach nadbałtyckich, gdzie recesja zbiegła się z załamaniem systemu finansów publicznych. W szczególności na Litwie kredyty dla ludności obniżyły się w 2009 r. w stosunku do 2008 r. o 2 196 mln euro, a więc bardziej niż kredyty dla przedsiębiorstw (ich wartość spadła o 238 mln euro); w ujęciu względnym – odpowiednio o 9,2 pkt. proc. i 13,0 pkt proc.

Wykres 81. Dynamika kredytów dla sektora niefinansowego w krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej rok poprzedni=100

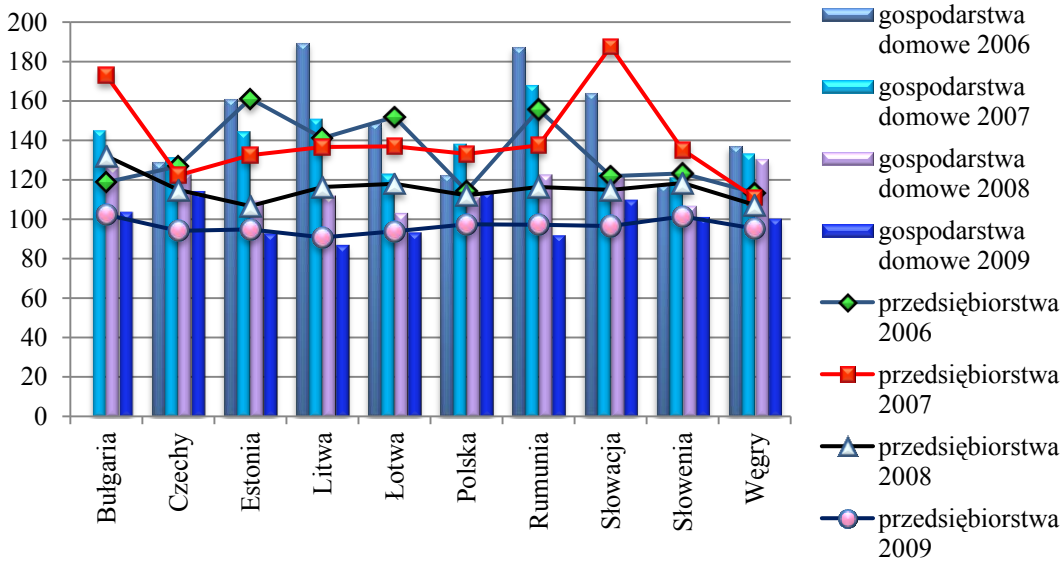

Źródło: jak wyżej

Kryzys finansowy zbiegł się w czasie z wejściem w fazę zniżkową cyklu budowlanego w większości krajów Unii Europejskiej, czego następstwem był m. in. spadek cen nieruchomości. Dekoniunktura w budownictwie ograniczyła zapotrzebowanie na kredyty

finansujące zakup domów i mieszkań[168]. W ujęciu zagregowanym, wartość kredytów na ten cel obniżyła się we Wspólnocie z 5 006 mld euro w 2007 r. do 4 781 mld euro w 2008 r. Obniżenie nominalnej wartości kredytów mieszkaniowych wyprzedziło zatem w czasie zawirowania na światowych rynkach międzybankowym, których rezultatem stało się zacieśnianie polityki kredytowej.

Tabela 25. Kredyty na zakup nieruchomości mieszkaniowych

Nazwa	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
	w mld euro					udział w aktywach instytucji kredytowych					rok poprzedni=100			
Unia	4326,2	4774,1	5006,3	4780,8	5083,8	14,2	13,9	12,2	11,3	12,1	110,4	104,9	95,5	106,3
Strefa euro	2920,8	3217,1	3444,4	3498,9	3550,8	12,8	12,8	12,1	11,4	11,9	110,1	107,1	101,6	101,5
Austria	53,8	60,7	65,1	71,3	72,6	7,5	7,7	7,3	6,7	7,0	112,8	107,2	109,6	101,8
Belgia	94,7	107,4	113,7	86,3	79,3	9,0	9,6	8,8	6,8	6,9	113,3	105,9	75,9	91,9
Bułgaria	bd	1,8	2,9	4,0	4,3	x	7,9	9,2	10,8	11,4	x	164,2	138,2	108,4
Cypr	4,1	5,5	7,0	8,6	10,5	6,6	7,1	7,5	7,3	7,5	131,6	128,2	122,8	122,2
Czechy	9,7	13,6	19,4	23,1	26,3	9,6	11,9	13,8	14,9	16,4	140,1	142,1	119,1	113,8
Dania	193,7	217,6	239,3	253,2	266,9	25,9	26,5	24,5	23,2	24,2	112,3	109,9	105,8	105,4
Estonia	2,6	4,2	5,6	6,2	6,1	21,9	27,6	27,1	28,2	28,7	163,3	131,6	111,4	98,2
Finlandia	48,5	55,3	62,2	67,6	71,9	20,7	21,7	21,6	17,6	18,5	114,1	112,4	108,8	106,3
Francja	495,1	570,0	643,1	691,2	716,4	9,8	10,0	9,6	9,6	10,0	115,1	112,8	107,5	103,7
Grecja	43,0	52,3	63,4	65,3	67,7	15,3	16,6	16,5	14,1	13,8	121,7	121,2	103,0	103,7
Hiszpania	451,0	551,5	626,6	658,1	657,2	20,9	21,8	20,8	19,5	19,1	122,3	113,6	105,0	99,9
Irlandia	94,8	111,4	124,0	115,2	110,3	10,1	9,5	9,3	8,2	8,3	117,5	111,3	92,9	95,7
Litwa	1,9	3,0	4,9	6,1	6,0	14,2	17,3	20,4	22,9	23,1	160,2	161,9	124,9	99,5
Luksemburg	10,6	12,0	14,7	15,9	17,1	1,3	1,4	1,6	1,7	2,1	113,5	122,1	108,6	107,1
Łotwa	2,5	4,7	6,8	7,2	6,8	16,0	20,7	22,0	22,2	22,8	186,2	144,4	105,5	95,4
Malta	1,5	1,8	2,0	2,2	2,5	5,6	5,9	5,3	5,3	6,0	116,6	113,9	110,2	111,0
Niderlandy	361,2	369,6	379,0	375,7	378,4	21,3	20,1	17,5	16,8	17,1	102,3	102,5	99,1	100,7
Niemcy	961,2	976,1	967,5	959,8	962,3	14,1	13,7	12,8	12,2	13,0	101,6	99,1	99,2	100,3
Polska	13,2	20,5	32,8	46,6	52,6	8,1	10,8	14,0	17,8	19,2	155,6	159,9	142,2	112,8
Portugalia	79,5	91,9	101,1	105,2	110,7	22,1	23,1	23,0	21,8	21,3	115,6	110,0	104,1	105,2
Rumunia	0,8	2,2	3,9	5,2	5,7	2,2	4,2	5,5	6,1	6,6	284,1	180,7	132,2	110,0
Słowacja	3,1	5,2	6,8	8,5	9,5	8,3	10,6	11,7	13,0	17,4	166,1	130,0	126,0	110,9
Słowenia	1,4	2,0	2,7	3,4	3,9	4,5	5,6	6,1	6,9	7,4	143,0	136,5	127,3	115,7
Szwecja	106,8	125,7	133,8	128,5	151,8	16,2	16,1	15,7	14,2	16,2	117,8	106,4	96,0	118,2
W. Brytania	1065,2	1152,8	1100,2	787,2	991,7	18,1	16,3	10,9	8,9	10,5	108,2	95,4	71,6	126,0
Węgry	9,0	10,7	12,4	14,7	14,7	11,5	11,5	11,4	11,8	11,7	118,8	115,7	118,6	100,1
Włochy	217,2	244,4	265,6	264,4	280,5	8,7	8,8	8,0	7,3	7,6	112,5	108,7	99,6	106,1

Źródło: obliczenia własne na podstawie *EU banking structures*, dz. cyt., s. 35 i 37

W ocenie Europejskiego Banku Centralnego spadek akcji kredytowej w segmencie kredytów mieszkaniowych wywołany został przede wszystkim spadkiem popytu, a nie – ograniczeniami podaży. W drugiej połowie 2009 r. spadkowa tendencja cen nieruchomości została zahamowana a rynek zaczął się powoli ożywiać, czego wymiernym efektem był

[168] Analizując dane z krajów nie wchodzących do eurolandu należy pamiętać, że są zniekształcone zmianami kursów walut narodowych. Na przykład, w ujęciu nominalnym kredyty na cele mieszkaniowe najbardziej spadły w Wielkiej Brytanii. Przez ten rok spadek w Wielkiej Brytanii wyniósł 28,4% nominalnie, a ok. 7% realnie.

wzrost popytu na kredyty finansujące zakup domów i mieszkań. Uspokojenie rynków finansowych poprawiło dostęp banków komercyjnych do źródeł finansowania i zahamowało tendencję wzrostową kosztu pozyskania kapitału. W związku z tym rynek kredytów na zakup nieruchomości mieszkaniowych odbudował się; wielkość tych kredytów w 2009 r., w Unii Europejskiej była wyższa niż w 2007 r. o 77,5 mld euro (w tym w strefie euro o 106,4 mld euro). Jednak, w krajach najbardziej dotkniętych recesją, a także w krajach gdzie nadal cykl budowlany pozostawał w fazie zniżkowej, kredyty na cele mieszkaniowe utrzymywały się na poziomie niższym w porównaniu z 2007 r.

Wykres 82. Udział w aktywach ogółem i dynamika kredytów na nieruchomości mieszkaniowe w Unii Europejskiej

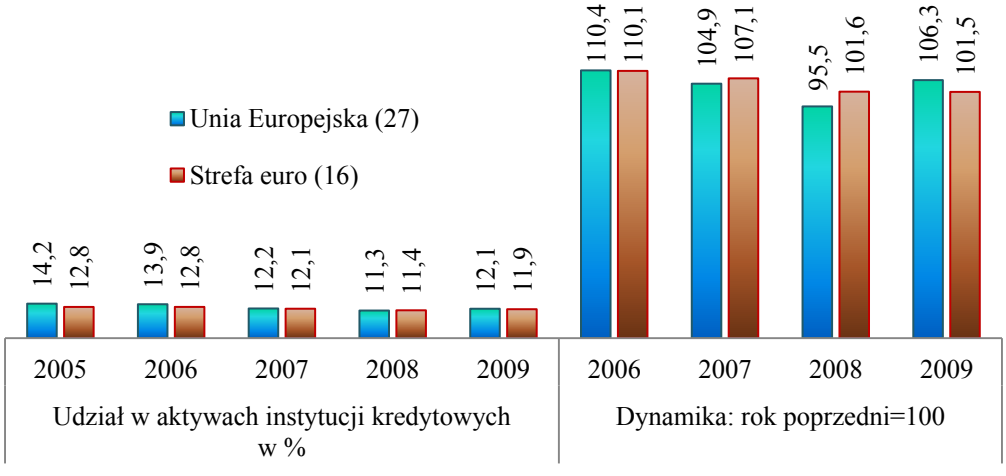

Źródło: jak wyżej

Wykres 83. Kredyty na nieruchomości mieszkaniowe w krajach członkowskich Unii Europejskiej położonych w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w mld euro

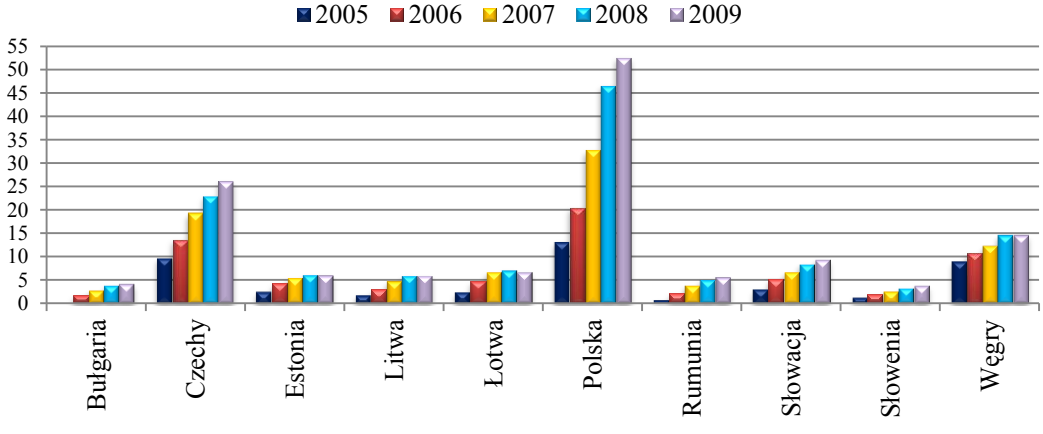

Źródło: jak wyżej

Wykres 84. Udział w aktywach ogółem kredytów na nieruchomości mieszkaniowe w krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w%

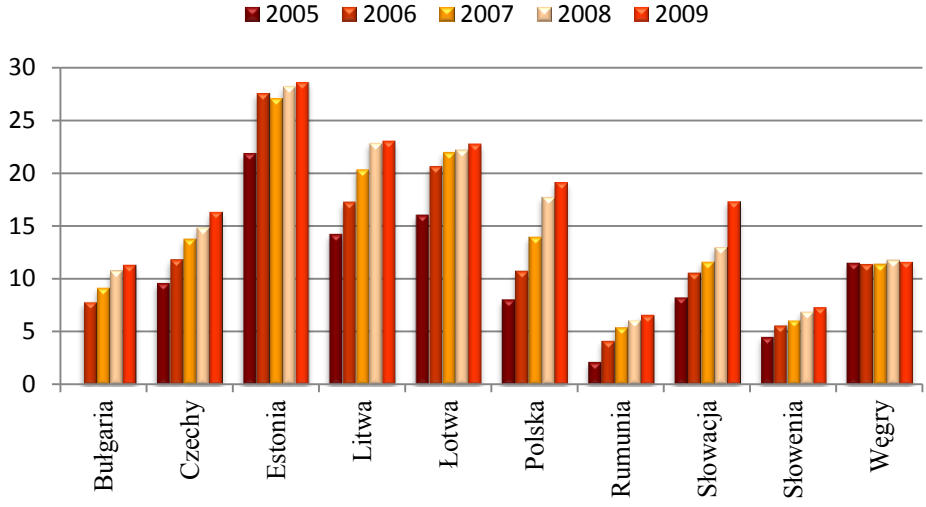

Źródło: jak wyżej

VI. STANDING FINANSOWY POLSKICH BANKÓW W 2009 r.

Sytuacja na światowym rynku międzybankowym nie sprzyjała rozwojowi kapitałowemu polskich banków. Podobnie jak w większości krajów Unii Europejskiej, banki prowadzące działalność w naszym kraju ostro rywalizowały o stabilne źródła finansowania, oferując nowe produkty depozytowe (głównie gospodarstwom domowym). Wiele banków umożliwiło klientom detalicznym dołączanie do rachunków bieżących rachunków oszczędnościowych (lokat), dzięki czemu zwiększył się udział depozytów ludności w pasywach banków. Równocześnie jednak konkurencja o depozyty prowadziła do wzrostu ich oprocentowania, co – przy ograniczaniu akcji kredytowej i utrzymywaniu oprocentowania kredytów na względnie stabilnym poziomie[169] – negatywnie wpłynęło na wyniki finansowe banków w 2009 r. Na działalność, a także na wyniki banków w 2009 r. miały wpływ decyzje ich zarządów z poprzedniego roku dotyczące zatrzymania większości zysków

[169] „Niepewność co do przyszłego tempa rozwoju gospodarki i jakości portfela kredytowego przyczyniła się do ograniczenia podaży kredytów dla sektora niefinansowego. W pierwszej połowie 2009 r. wiele banków uzasadniało ograniczanie udzielania kredytów również swoja sytuacją kapitałową. Największy spadek dynamiki kredytów miał miejsce w przypadku kredytów da przedsiębiorstw. W analizowanym okresie banki zaostrzały warunki i kryteria udzielania wszystkich rodzajów kredytów, a także wstrzymywały się z udzielaniem kredytów nominowanych w walutach obcych. Stopień zaostrzania polityki kredytowej przez banki stopniowo zmniejszał się w kolejnych kwartałach 2009 r., szczególnie w odniesieniu do kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych. W czwartym kwartale pojedyncze banki złagodziły kryteria udzielania kredytów mieszkaniowych, obniżyły marżę kredytową, zmniejszyły wymagany wkład własny, a także powróciły do udzielania kredytów nominowanych w walutach obcych. Rok 2009 był kolejnym, w którym wzrósł udział kredytów dla gospodarstw domowych w aktywach sektora bankowego. Tendencja wzrostu znaczenia kredytowania gospodarstw domowych w działalności banków jest obserwowana od dłuższego czasu zarówno w polskim sektorze bankowym, jak i w innych krajach europejskich". *Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2009 r.*, dz. cyt. s. 117-118

wygospodarowanych w 2007 r. Pozwoliło to na poprawę adekwatności kapitałowej, zarówno poszczególnych banków, jak i całego sektora, w latach następnych. Na politykę kredytową, a tym samym na wyniki finansowe banków istotny wpływ wywarły decyzje organów nadzoru podjęte w czasie kryzysu finansowego, zwiększające bezpieczeństwo funkcjonowania sektora bankowego.

VI.1. Struktura podmiotowa sektora bankowego w Polsce

VI.1.1. Inwestorzy zagraniczni w polskim sektorze bankowym

Od początku transformacji ustrojowej, aż po ostatnie lata, w rozwoju polskiej gospodarki, jej ekonomicznej i technologicznej integracji z gospodarką światową, istotną rolę odgrywały ponadnarodowe korporacje. Przyniosły one ze sobą nowoczesną technologię oraz *know-how*, dzięki czemu procesy restrukturyzacji i modernizacji gospodarki narodowej zataczały coraz szersze kręgi[170]. Również reaktywowanie rynku finansowego odbyło się z udziałem transnarodowych spółek, z których większość należała do światowej czołówki.

Tabela 26. Liczba banków ogółem i według grupowań stosowanych w „Monitoringu Banków"

Wyszczególnienie	Liczba banków					w tym oddziały instytucji kredytowych				
	Stan na 31.12									
	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
Banki ogółem	649	647	645	649	643	7	12	14	18	18
Banki komercyjne	61	63	64	70	67	7	12	14	18	18
Banki spółdzielcze	588	584	581	579	576	–	–	–	–	–
Banki prowadzące usługi powiernicze	14	14	14	14	14	1	1	1	1	2
Banki giełdowe	13	13	14	14	14	–	–	–	–	–
Banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego	30	31	33	39	37	7	12	14	18	18
Banki zrzeszające	3	3	3	3	3	–	–	–	–	–
Banki samochodowe	8	8	8	8	8	1	1	1	1	1
Banki hipoteczne	5	4	4	4	4	1	1	1	1	1

Źródło: UKNF

W wyniku prywatyzacji przejęte zostały przez zagraniczne grupy kapitałowe wszystkie – z wyjątkiem PKO BP – banki państwowe, w tym PeKaO SA, Bank Handlowy SA, Bank Gospodarki Żywnościowej SA, Bank Rozwoju Eksportu SA oraz banki wyłonione w procesie dekomercjalizacji Narodowego Banku Polskiego. Transnarodowe korporacje

[170] Ancyparowicz G., *Koniunktura w okresie poakcesyjnym a wyniki finansowe sektora bankowego w Polsce. Rynek usług finansowych a koniunktura gospodarcza*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009, s. 88

finansowe są nadal zainteresowanie obecnością na polskim rynku, przychodzą tu nie tylko za swoimi klientami, ale także z uwagi na słabo zagospodarowany potencjał. Nawet w okresie paniki na światowych rynkach finansowych po upadku Lehaman Brothers, w grudniu 2008 r. powstał kolejny bank założony przez zagranicznego inwestora. Zaangażowanie kapitału zagranicznego w kapitale podstawowym, działających w naszym kraju banków zmienia się w czasie. Na koniec 2009 r. dominowali inwestorzy niemieccy i belgijscy.

Tabela 27. Wartość zagranicznego kapitału (funduszu) podstawowego według kraju pochodzenia

Kraje	Wartość					Udział w kapitale podstawowym									
						zagranicznym					ogółem w sektorze				
	w mln zł					w %									
	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
Ogółem	7 663,1	8 102,0	8 363,0	10905,4	13095,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	61,1	60,3	58,2	67,9	61,4
Belgia	x	1 610,0	1 699,2	1 763,8	2 668,5	x	19,9	20,3	16,2	20,4	x	12,0	11,8	11,0	12,5
Niemcy	1 091,5	1 089,6	1 274,8	1 540,0	1 913,2	14,2	13,4	15,2	14,1	14,6	8,7	8,1	8,9	9,6	9,0
Włochy	315,1	315,1	382,4	898,3	1 110,3	4,1	3,9	4,6	8,2	8,5	2,5	2,3	2,7	5,6	5,2
USA	1 015,8	1 063,2	582,3	1 198,2	1 075,7	13,3	13,1	7,0	11,0	8,2	8,1	7,9	4,1	7,5	5,0
Francja	734,3	610,9	670,4	953,0	1 004,3	9,6	7,5	8,0	8,7	7,7	5,9	4,5	4,7	5,9	4,7
Niderlandy	557,5	482,6	506,7	879,0	697,1	7,3	6,0	6,1	8,1	5,3	4,4	3,6	3,5	5,5	3,3
Szwecja	x	165,9	225,1	x	x	x	2,0	2,7	x	x	x	1,2	1,6	x	x
Pozostałe	3 948,9	2 764,7	3 022,1	3 673,1	4 626,7	51,5	34,1	36,1	33,7	35,3	31,5	20,6	21,0	22,9	21,7

Uwaga: Tabela nie obejmuje kapitału rozproszonego (poniżej 5%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UKNF

Wykres 85. Kapitał podstawowy sektora bankowego według krajów pochodzenia zagranicznego inwestora; w mld zł

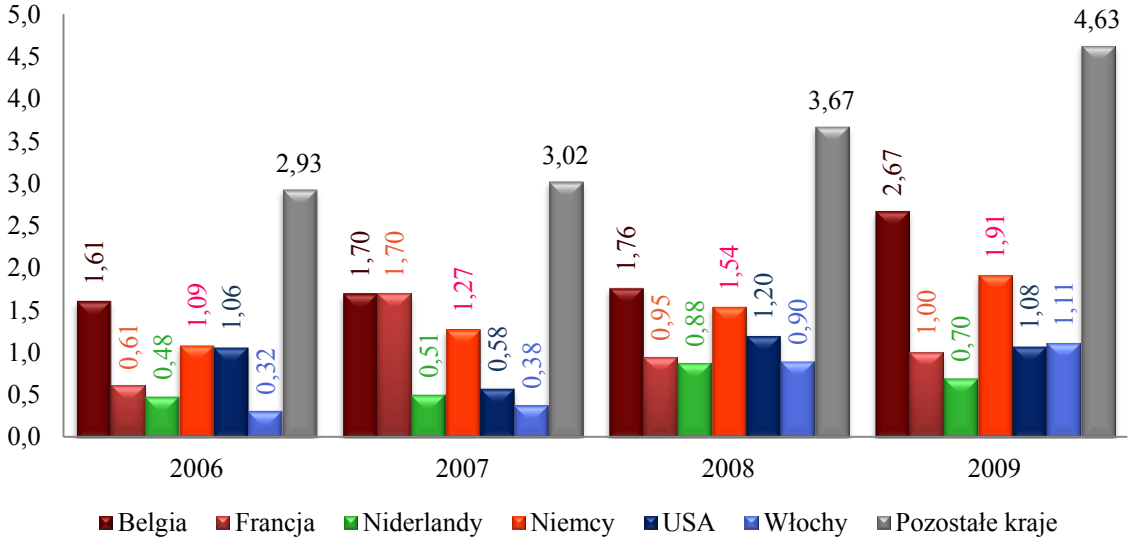

Źródło: UKNF

W okresie poprzedzającym akcesję do Unii Europejskiej ponadnarodowe instytucje kredytowe utworzyły kilkadziesiąt filii zorganizowanych w formie spółek akcyjnych, lecz

tylko dwa oddziały. Po akcesji do Unii Europejskiej (1 maja 2004 r.) pojawiły się liczne nowe oddziały i przedstawicielstwa bankowe „na zagranicznym paszporcie”.

Wykres 86. Międzynarodowa pozycja inwestycyjna sektora monetarnych instytucji finansowych; w mln zł

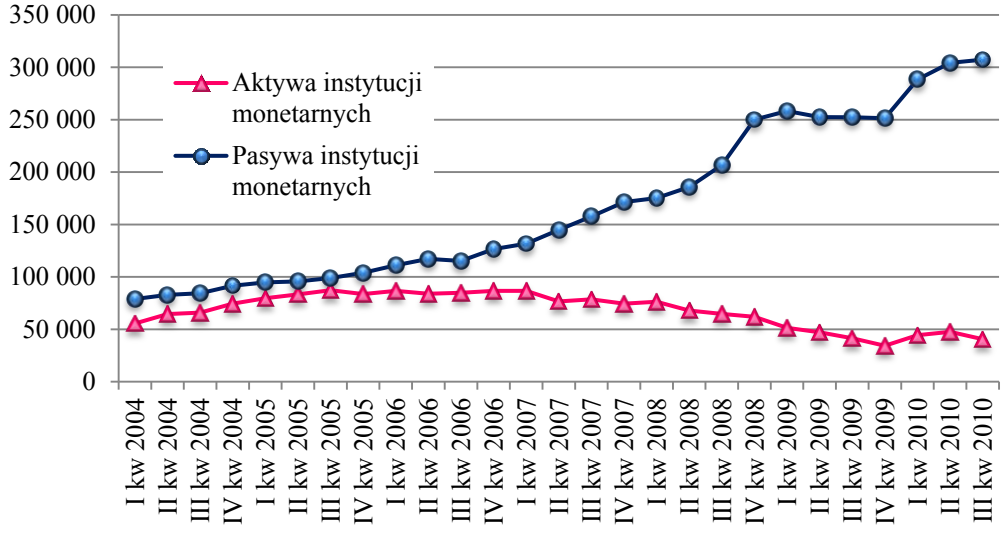

Uwaga: monetarne instytucje finansowe obejmują: banki, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe i fundusze pieniężne; udział funduszy pieniężnych i SKOK jest niewielki, toteż aktywa i pasywa sektora instytucji monetarnych można uznać pojęcie za bliskoznaczne z aktywami i pasywami sektora bankowego

Źródło: NBP

Wykres 87. Udział zagranicznych aktywów i pasywów sektora instytucji monetarnych w zagranicznych aktywach i pasywach Polski; w %

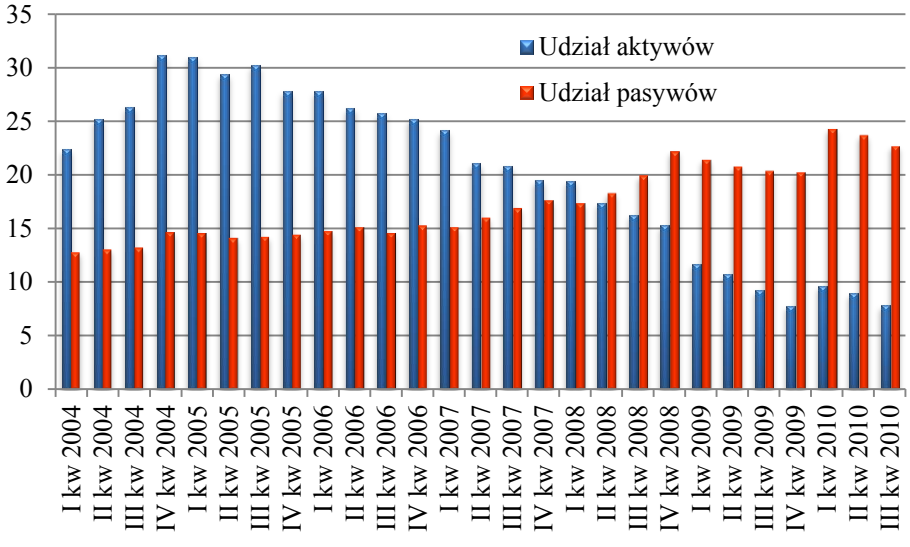

Źródło: jak wyżej

W 2009 r. na rynek polski nie weszły nowe banki, natomiast wzrosła liczba notyfikacji. W okresie od 1 maja 2004 r. do 20 lipca 2010 r. do Komisji Nadzoru Finansowego wpłynęło (od właściwych władz nadzorczych Państw należących do

Europejskiego Obszaru Gospodarczego) 310 notyfikacji, informujących o zamiarze podjęcia przez instytucje kredytowe, podlegające ich nadzorowi działalności transgranicznej na terytorium RP, w tym z: Wielkiej Brytanii (68), Niemiec (50), Austrii (37), Francji (30), Luksemburga (26), Irlandii (19), Holandii (15).

W końcu 2009 r. większościowy kapitał krajowy występował w 10 bankach, w tym 4 były bezpośrednio lub pośrednio kontrolowane przez Skarb Państwa. Obcokrajowcy kontrolowali 39 banków komercyjnych, czyli o 3 mniej niż rok wcześniej. Spadek liczby tej grupy banków nastąpił po tym, jak dwa banki ze 100% udziałem nierezydenta oraz jeden bank z większościowym udziałem kapitału zagranicznego połączyły się z innymi bankami. Ponadto zagraniczne banki posiadały w Polsce 18 oddziałów; liczba ta nie zmieniła się, lecz należy odnotować fakt wycofania dwu oddziałów i utworzenia dwu innych przez ponadnarodowe instytucje finansowe. Najwyższy udział w kapitale podstawowym banków z udziałem zagranicznym wykazali akcjonariusze belgijscy – 20,4% i niemieccy – 14,6%.

Tabela 28. Struktura sektora bankowego w Polsce według form organizacyjnych i pochodzenia kapitału

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009			
							I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII
Udział w sumie bilansowej w %										
Banki komercyjne, w tym:	94,8	94,1	93,3	90,7	89,6	89,2	89,1	88,9	89,1	89,0
z przewagą kapitału zagranicznego	67,8	66,9	69,1	66,6	66,6	67,0	66,4	65,8	64,1	62,9
oddziały instytucji kredytowych	–	0,6	0,9	3,1	4,3	5,4	5,5	5,6	5,3	5,1
Banki spółdzielcze	5,2	5,3	5,8	6,2	6,2	5,4	5,4	5,5	5,6	5,8
Udział w depozytach sektora niefinansowego w %										
Banki komercyjne, w tym:	93,4	92,7	91,7	89,6	89,4	88,9	89,2	89,3	89,1	88,9
z przewagą kapitału zagranicznego	62,6	62,4	66,1	64,7	65,6	64,9	63,6	63,5	63,1	63,0
oddziały instytucji kredytowych	–	0,3	0,6	1,8	1,9	2,7	2,8	2,9	3,0	2,9
Banki spółdzielcze	6,6	7,0	7,7	8,6	8,8	8,4	8,0	7,8	7,9	8,2
Udział w kredytach sektora niefinansowego w %										
Banki komercyjne, w tym:	92,9	91,9	91,6	90,1	89,9	89,6	89,8	89,5	89,4	88,8
z przewagą kapitału zagranicznego	69,7	66,5	68,4	66,9	66,5	66,4	66,6	65,6	64,6	63,3
oddziały instytucji kredytowych	–	0,3	0,8	2,6	3,6	5,0	5,0	5,0	4,9	5,4
Banki spółdzielcze	7,1	7,8	7,6	7,3	6,5	5,4	5,2	5,5	5,7	5,7

Źródło: *Sektor bankowy – Podstawowe dane*, 12/2007, 12/2008, 12/2009; UKNF

VI.1.2. Sieć dystrybucji produktów bankowych

Od 2005 r. do 2009 r. liczba oddziałów banków wzrosła ogółem z 5 095 do 6 351 (o 1 256). W tym okresie liczba filii, przedstawicielstw, ekspozytur bankowych zwiększyła się z 6 264 placówek do 7 955 (o 1691). Do 2008 r., stacjonarna sieć dystrybucji (w szczególności banków o statusie spółki akcyjnej) rozwijała się coraz szybciej: w 2006 r. przybyło 69 oddziałów banków komercyjnych i 34 spółdzielczych, w 2007 r. (odpowiednio) 340 i 57, w 2008 r. – 438 i 44. Równie dynamicznie zwiększała się w latach 2005-2008 liczba mniejszych placówek: w 2006 r. przybyło ich 458, w 2007 r. – 520, w 2008 – 713. W czasie

spowolnienia gospodarczego i ograniczania aktywności banków nadal tworzono nowe oddziały, ale już nie tak szybko jak w poprzednich latach. W 2009 r. liczba oddziałów banków komercyjnych wzrosła w stosunku do 2008 r. o 225, banków spółdzielczych – o 49, ale równocześnie banki komercyjne (głównie ze 100% udziałem zagranicznego kapitału) zlikwidowały 231 mniejszych placówek. Nadal jednak rosła liczba filii, przedstawicielstw, ekspozytur i innych ogniw w sieci dystrybucji banków spółdzielczych. Działania banków komercyjnych, zwłaszcza zależnych od ponadnarodowych grup finansowych, motywowane były presją na obniżenie kosztów działalności.

Tabela 29. Sieć placówek terenowych banków ogółem i według grupowań stosowanych w „Monitoringu Banków"

Wyszczególnienie	Liczba oddziałów					Liczba filii, ekspozytur, przedstawicielstw i innych placówek				
	Stan na 31.12									
	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
Banki ogółem	5 095	5 198	5 595	6 077	6 351	6 264	6 722	7 242	7 955	7 891
Banki komercyjne	3 727	3 796	4 136	4 574	4 799	4 618	4 906	5 266	5 832	5 601
Banki spółdzielcze	1 368	1 402	1 459	1 503	1 552	1 646	1 816	1 976	2 123	2 290
Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów	.	.	2 650	2 777	2 785	.	.	2 919	2 983	2 960
Banki prowadzące usługi powiernicze	.	.	3 563	3 822	3 977	.	.	3 631	3 697	3 843
Banki giełdowe	2 951	2 980	3 351	3 533	3 653	3 886	3 800	3 713	3 895	4 057
Banki ze100% udziałem kapitału zagranicznego	61	69	95	234	247	134	290	402	511	405
Banki zrzeszające	68	62	63	63	66	54	48	45	42	34
Banki samochodowe	2	2	2	2	2	–	–	–	–	–
Banki hipoteczne	3	2	2	2	1	–	–	5	5	6

Źródło: NBP

Przyjmując jednolite bądź zbliżone standardy marketingowe, banki pozyskują klientów przy wykorzystaniu szerokiej propozycji ofert. Większe banki skupią się na działaniach *cross-sellowych* i aktywacji posiadanej bazy klientów, a także zwiększaniu udziału klientów korzystających ze zdalnych kanałów dostępu[171]. Średnie i mniejsze instytucje finansowe pozyskują klientów poprzez wdrażanie atrakcyjnych usług podstawowych. W 2009 r. odnotowano również wzrost konkurencyjności banków w zakresie rynku hipotek oraz kredytów dla mikrofirm. Bezgotówkową obsługę klientów wiele banków przekazywało do placówek partnerskich działających w sferze realnej gospodarki (nie uwzględnionych w statystykach sektora bankowego)[172]. Wzrost znaczenia

[171] *Trendy w bankowości detalicznej w roku 2010*, Gazeta Finansowa, 04.03.2010 r.
[172] Według danych firmy PROFIT System, na koniec stycznia 2010 r. szesnaście banków komercyjnych (w tym największe banki detaliczne) utrzymywało 4 010 placówek partnerskich (przed rokiem 3 664). Tamże, s. 122

niekonwencjonalnych technik marketingowych i roli nowych kanałów dystrybucji umożliwiły likwidację części punktów obsługi klienta i poszukiwanie oszczędności w drodze redukcji zatrudnienia. Na stanowiskach obsługi klienta w bankach komercyjnych zmniejszono w ciągu 2009 r. liczbę etatów o 6,7 tys. (w tym samym roku na zwiększono o 427 osób personel na stanowiskach operacyjnych w bankach spółdzielczych).

Na koniec 2009 r., w przeliczeniu na pełne etaty, w sektorze bankowym było zatrudnionych 175,0 tys. osób (o 6,3 tys. mniej, tj. o 3,5% niż rok wcześniej), w tym w centralach banków – 68,4 tys. osób (wzrost o 3,2%). Nastąpił jednak spadek zatrudnienia w placówkach terenowych – o 143,3 tys. osób (o 6,7 tys., tj. o 4,5%). Zatrudnienie w największych bankach komercyjnych spadło o 5,6% (w bankach ze 100% udziałem kapitału zagranicznego o 22,7%), natomiast wzrosło zatrudnienie w bankach spółdzielczych ogółem o 1,4% (w tym w centralach tych banków o 0,3%). Wzrost zatrudnienia w bankach spółdzielczych uzasadniony był zwiększeniem liczby klientów i operacji.

Tabela 30. Stan zatrudnienia w sektorze bankowym w Polsce

Wyszczególnienie	Liczba zatrudnionych[a)]									
						w tym w centralach				
	Stan na 31.12									
	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
Banki ogółem	152 954	157 931	167 127	181 280	175 011	49 394	52 049	56 226	66 273	68 366
Banki komercyjne	124 689	129 027	137 024	150 016	143 320	35 471	38 060	41 979	51 599	53 654
Banki spółdzielcze	28 265	28 904	30 103	31 264	31 691	13 923	13 989	14 247	14 674	14 712
Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów	.	.	71 811	72 074	68 048	.	.	13 511	15 798	16 387
Banki prowadzące usługi powiernicze	.	.	101 932	104 957	103 347	.	.	26 364	29 521	33 930
Banki giełdowe	95 251	95 033	97 351	100 425	99 580	22 854	23 258	24 743	28 754	32 978
Banki ze100% udziałem kapitału zagranicznego	8 269	10 053	13 899	19 106	14 778	5 325	6 174	8 047	10 863	8 930
Banki zrzeszające	2 495	2 385	2 342	2 209	2 231	785	891	931	956	982
Banki samochodowe	504	546	646	695	681	504	546	646	695	681
Banki hipoteczne	276	265	299	317	276	276	265	285	310	264

[a)] w pełnych etatach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBP

VI.2. Wyniki finansowe polskiego sektora bankowego

Według stanu na 31 grudnia 2009 r. depozyty sektora niefinansowego oraz instytucji rządowych i samorządowych wyniosły ok. 611,9 mld zł (prawie o 12% więcej niż w 2008 r.). Ponad 91% tych depozytów zostało ulokowane w bankach komercyjnych, przy czym w pięciu największych bankach wartość depozytów osiągnęła ok. 321,7 mld zł. Stanowiło to prawie 52,6% ogólnej kwoty depozytów sektora niefinansowego oraz instytucji rządowych i samorządowych. Ze względu na niską podstawę odniesienia w 2008 r., najwyższą dynamikę

pozyskiwania depozytów miały banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego, lecz ich udział w rynku pozostał niski (zaledwie 9,1%). Niewielki (3,0%) był udział depozytów powierzony bankom specjalistycznym, nie przyciągnęły one klientów, choć oferowały atrakcyjne kredyty hipoteczne i samochodowe. Instytucje te zrzeszały banki spółdzielcze, w których depozyty wzrosły do prawie 53 mld zł (o 9,4%).

Depozyty przedsiębiorstw osiągnęły wartość 165,9 mld zł (o 11,3% więcej niż 2008 r.) i prawie w całości (97,4%) były powierzone bankom komercyjnym. Ponad połowa tych lokat skoncentrowana była w pięciu największych bankach, a ok. 17,0% w bankach średniej wielkości ze 100% udziałem kapitału zagranicznego. Oszczędności i lokaty gospodarstw domowych na koniec 2009 r. wyniosły prawie 380 mld zł (o 14,8% więcej niż przed rokiem), co stanowiło ok. 68% wszystkich depozytów sektora niefinansowego. W bankach komercyjnych gospodarstwa domowe ulokowały 89,5% swoich depozytów, resztę – czyli 10,5% w bankach spółdzielczych. Ponad 54% swoich oszczędności ludność powierzyła największym bankom, a tylko ok. 6% bankom ze 100% udziałem kapitału zagranicznego. Depozyty instytucji rządowych i samorządowych wyniosły blisko 52 mld zł (o ok. 1,5% mniej niż przed rokiem), z tego ok. 88% przypadało na banki komercyjne (w tym ok. 39% to najsilniejsza piątka), reszta (12%) – na banki spółdzielcze.

Tabela 31. Liczba prowadzonych rachunków

Wyszczególnienie	Liczba prowadzonych rachunków				
	Stan na 31.12				
	2005	2006	2007	2008	2009
Banki ogółem	48 115 828	47 021 857	48 914 233	57 324 342	60 472 373
Banki komercyjne	41 362 505	39 987 500	42 310 418	50 552 745	53 666 681
Banki spółdzielcze	6 753 323	7 034 357	6 603 815	6 771 597	6 805 692
Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów	.	.	30 600 940	35 333 878	36 801 454
Banki prowadzące usługi powiernicze	.	.	36 753 363	42 529 297	44 293 697
Banki giełdowe	35 942 872	34 243 330	35 547 587	41 317 082	43 496 376
Banki ze100% udziałem kapitału	635 062	875 843	1 443 840	2 730 390	1 933 141
Banki zrzeszające	139 154	129 814	131 924	141 661	140 343
Banki samochodowe	47 246	46 292	45 066	73 812	104 481
Banki hipoteczne	321	488	628	786	735

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBP

Według stanu na koniec 2009 r. banki ogółem prowadziły 60,5 mln rachunków, z tego w bankach komercyjnych czynnych było 53,7 mln (50,6 mln w 2008 r.) rachunków, w bankach spółdzielczych 6,8 mln (podobnie jak rok wcześniej). W ciągu ostatniego roku Polacy założyli w instytucjach finansowych 1,6 miliona nowych rachunków osobistych[173].

[173] M. Krześniak, *Banki prowadzą ponad 22 miliony kont,* Rzeczpospolita, 18.11.2010 r.

Coraz więcej klientów banków zamiast tradycyjnej placówki wybiera e-konto. Liczba osób aktywnie korzystających z rachunków e-konto zwiększyła się w ciągu roku o 1,5 mln i sięgnęła na koniec czerwca 2010 r. 8,3 mln wynika z danych Związku Banków Polskich. Według jego prognoz do końca 2013 r. 13 milionów klientów banków będzie na co dzień wykorzystywało internetowe konta[174].

VI.2.1. Rozmiary akcji kredytowej w czasie spowolnienia wzrostu polskiego PKB

Suma bilansowa działających w Polsce banków zwiększyła się z 1 039,1 mld zł w 2008 r. do 1 059,6 mld zł w 2009 r. Recesja i kryzys zahamowały imponująco wysokie tempo wzrostu sektora bankowego w ostatnich latach. Rekordowo wysoki przyrost sumy bilansowej banków odnotowano w 2008 r. (wzrosła ona wówczas w stosunku do 2007 r. o 30,7%. W 2009 r (w porównaniu z poprzednim rokiem), wzrost ten wyniósł zaledwie 2,0%.

W poprzednich latach sektor bankowy rozwijał się szybciej od sfery realnej polskiej gospodarki; świadczy o tym systematyczny wzrost ilorazu łącznej sumy bilansowej banków do wartości PKB. Wskaźnik ten zwiększył się z 64,3% w końcu 2006 r. do 67,6% w 2007 r., najwyższą wartość osiągnął w 2008 r. – 81,5%. W 2009 r. relacja łącznej kwoty sum bilansowych banków do PKB obniżyła się do 78,8% (o 2,7 pkt proc.). Dane te świadczą o tym, że sektor bankowy został silniej dotknięty skutkami kryzysu finansowego i recesji, niż sfera realna polskiej gospodarki. W przeciwieństwie do krajów bezpośrednio dotkniętych kryzysem *subprime*, w Polsce nie było konieczności umarzania i drastycznej przeceny instrumentów finansowych. Na dynamikę sumy bilansowej banków negatywnie wpływały niekorzystne warunki makroekonomiczne, ograniczanie zasilania utworzonych w Polsce filii przez banki macierzyste oraz wzrost awersji do ryzyka.

O wysokości i dynamice sumy bilansowej funkcjonujących w naszym kraju banków decydowały przede wszystkim banki komercyjne zorganizowane w formie spółki akcyjnej. Na tę grupę banków przypadało 94,2% aktywów ogółem sektora bankowego, pozostałe 5,8% – na banki spółdzielcze (rok wcześniej odpowiednio 94,6% i 5,4%). Aktywa banków komercyjnych wzrosły o 1,6% w ciągu roku, banków spółdzielczych o 9,2%. Na spadku dynamiki aktywów ogółem sektora bankowego i aktywów banków komercyjnych w 2009 r. zaważył bezwzględny (o 231,7 mld zł) i względny (o 14,2%) spadek aktywów banków ze 100% udziałem kapitału zagranicznego. Udział aktywów tej grupy banków w aktywach ogółem sektora bankowego obniżył się do 13,2% (o 2,5 pkt proc.). W aktywach banków

[174] M. Krześniak, *Polacy nie boją się bankowości w Internecie*, „Rzeczpospolita" z 13 października 2010 r.

komercyjnych udział banków ze 100% kapitałem zagranicznym wyniósł 16,3% (o 3,5 pkt proc. mniej niż w 2008 r.).

Wykres 88. Aktywa przychodowe i nieprzychodowe banków komercyjnych; w mld zł

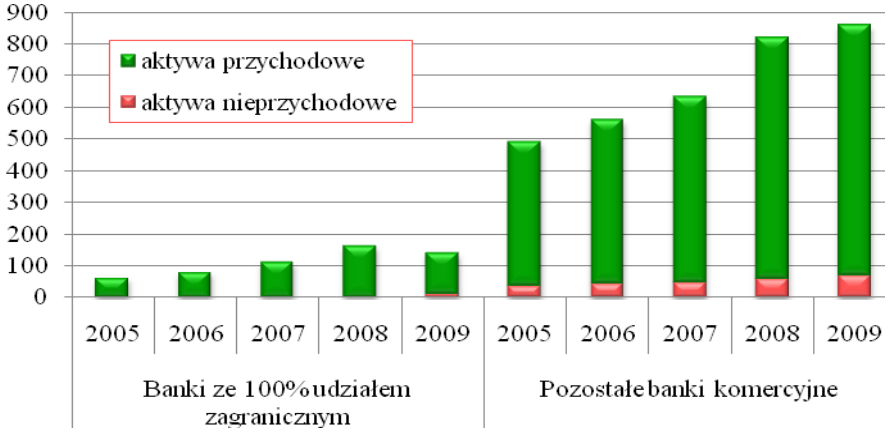

Źródło: NBP

Aktywa przychodowe banków stanowiły 92,2% (rok wcześniej 93,3%) aktywów banków ogółem; dominującą pozycję zajmowały należności od sektora niefinansowego, które wyniosły 611,3 mld zł (wzrost o 4,1%), a ich udział zwiększył się do 62,6% (w 2008 r. 60,6%) aktywów przychodowych ogółem. Udział aktywów przychodowych w aktywach ogółem w bankach komercyjnych zmniejszył się o 1,1 pkt proc. (z 93,2% do 92,1%), w bankach spółdzielczych wzrósł o 0,3 pkt proc. (z 93,9% do 94,2%). Aktywa przychodowe nadal miały relatywnie wyższy o 2,1 pkt proc. udział w bankach spółdzielczych niż komercyjnych.

Należności od sektora finansowego zmniejszyły się do 72,8 mld zł (o 32,0%), zaś od sektora budżetowego wzrosły do 44,0 mld zł (o 78,8%). Nastąpił spadek udziału pierwszej z tych pozycji w aktywach przychodowych ogółem odpowiednio o 3,6 pkt proc. (do 7,5%), w drugiej pozycji wzrost wynosił 2,0 pkt proc. (do 4,5%). Kredyty udzielone przedsiębiorstwom spadły do 212,7 mld zł (o 4,4%), a gospodarstwom domowym wzrosły do prawie 412,5 mld zł (o 11,9%). Kredyty w walutach obcych dla sektora niefinansowego zwiększyły się o 1,9%, w tym kredyty walutowe udzielane dla gospodarstw domowych wzrosły o 3,5%, a dla przedsiębiorstw spadły o 2,2%. Dynamiki te były zdecydowanie słabsze w porównaniu z dynamiką w 2008 roku, odpowiednio o 91,4 pkt proc., 104,3 pkt proc. i 64,7 pkt proc. Ponieważ stopa wzrostu kredytów walutowych była niższa od stopy wzrostu zadłużenia sektora niefinansowego ogółem, udział tych kredytów zmniejszył się z 34,9%

w 2008 r. do 33,6% w 2009 r. Na kształtowanie się wartości kredytów walutowych w 2009 r. miał wpływ wzrost ryzyka kursowego, spowodowany silnym osłabieniem złotego w drugiej połowie 2008 r. i w pierwszym kwartale 2009 r. oraz wejście w życie, z dniem 1 kwietnia 2009 r. Rekomendacja S II wprowadzona przez Komisję Nadzoru Finansowego zwiększyła wymagania stawiane przez banki kredytobiorcom ubiegającym się o kredyty nominowane w walutach obcych.

Kredyty dla instytucji sektora publicznego wzrosły w ciągu 2009 r. do 27,4 mld zł (o 57,3%). Na tę kwotę złożyło się zadłużenie sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz – po dwu latach przerwy – zadłużenie Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Udział sektora *general government* w ogólnej kwocie zadłużenia sektora publicznego w bankach wyniósł 82,7% (wobec 94,0% w 2008 r.), Funduszu Ubezpieczeń Społecznych – 13,7%.

Banki ulokowały aktywa w kwocie 204,0 mld zł (o 13,5% więcej niż na koniec 2008 r.) w dłużnych papierach wartościowych (bonach skarbowych i obligacjach Skarbu Państwa). Walory te stanowiły 20,9% wartości aktywów przychodowych banków ogółem (ich udział wzrósł w 2009 r. o 2,4 pkt proc.). Na weksle, udziały, akcje oraz inne papiery wartościowe, a także aktywa finansowe w 2009 r. przypadało pozostałe 4,6% aktywów przychodowych ogółem (7,3% - w 2008 r.).

Według stanu na koniec 2009 r. wartość udzielonych przez banki kredytów, wraz ze skupionymi wierzytelnościami na finansowanie nieruchomości wyniosła 278,5 mld zł (o 10,7% więcej niż w 2008 r.), w tym nieruchomości mieszkaniowe 241,9 mld zł (wzrost o 11,6%). Osoby prywatne uzyskały 217,4 mld zł kredytów (wzrost o 12,4%), prawie w całości (99,1%) z przeznaczeniem na nieruchomości mieszkaniowe. Korzystały z tych kredytów prawie wyłącznie osoby fizyczne, które zadłużyły się na 215,4 mld zł. Kwota ta była o prawie 12% wyższa w porównaniu z 2008 rokiem i stanowiła 90,5% (90,2%) wszystkich kredytów na cele mieszkaniowe. Z pięciu największych banków osoby prywatne pożyczyły 95,2 mld zł na poprawę warunków mieszkaniowych, co stanowiło 44,0% ogólnej kwoty kredytów na te cele.

Kredyty zabezpieczone hipoteką stanowiły 46,5% (36,3% w 2008 r.) ogólnej wartości kredytów zaciągniętych przez sektor niefinansowy. Ich wartość w stosunku do stanu na koniec 2008 r. wzrosła o 35,7%. Kredyty hipoteczne przeznaczone były w 59,5% (przed rokiem 59,8%) na nieruchomości mieszkaniowe, a w 8,0% (wobec 9,3% w 2008 r.) na nieruchomości niemieszkaniowe i w 32,5% (30,9%) na inne przedsięwzięcia.

Z dniem 31 maja 2009 r., na podstawie art. 15 ustawy z dnia 2 kwietnia 2009 r. o zmianie ustawy o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz

niektóre osoby prawne, ustawy o Banku Gospodarstwa Krajowego oraz niektórych innych ustaw[175], Krajowy Fundusz Mieszkaniowy został zlikwidowany. Aktywa netto zlikwidowanego Funduszu zwiększyły fundusz statutowy Banku Gospodarstwa Krajowego.

Wykres 89. Depozyty i kredyty sektora niefinansowego; w mln zł

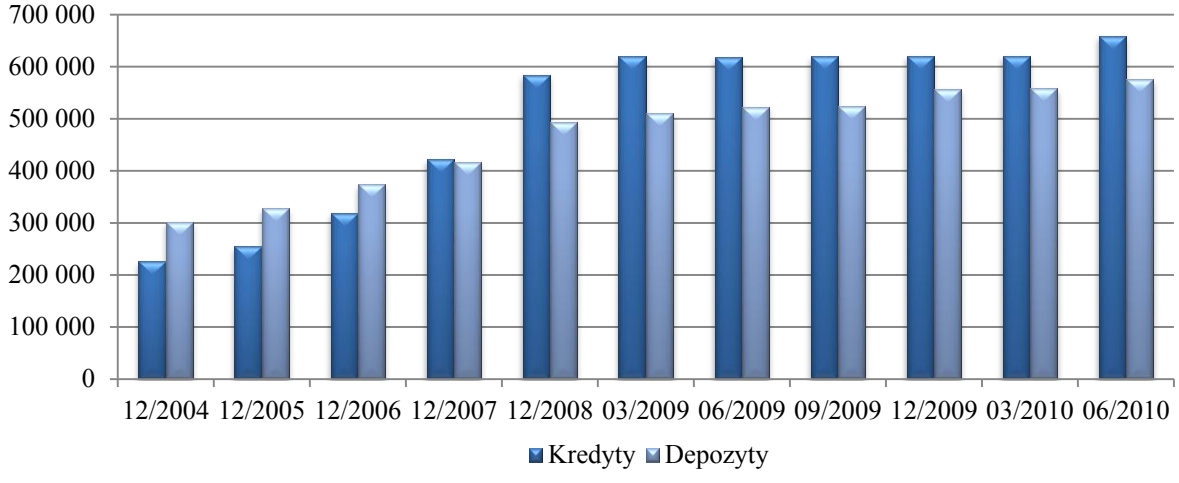

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z portalu internetowego NBP

Wykres 90. Należności zagrożone sektora niefinansowego; w %

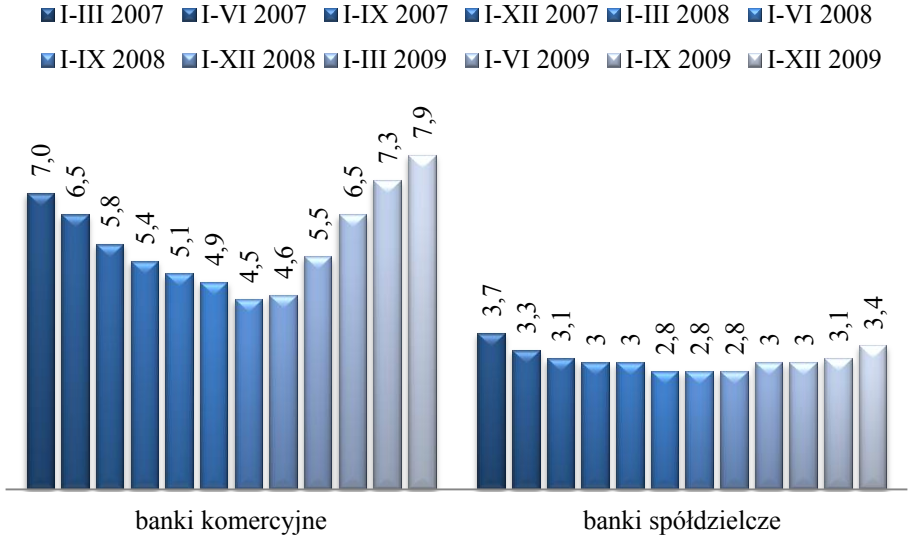

Źródło: Portal internetowy UKNF

Banki komercyjne udzieliły prawie 94,3% wszystkich kredytów. Ponad połowa kredytów dla przedsiębiorstw pochodziła od pięciu najsilniejszych majątkowo banków, kredyty dla przedsiębiorstw z banków ze 100% udziałem kapitału zagranicznego wyniosły 14% ogólnej kwoty kredytów korporacyjnych. Gospodarstwa domowe zaciągnęły w pięciu

[175] *Dziennik Ustaw z 2009 r. nr 65, poz. 545*

najsilniejszych bankach około 38% kredytów. Udział tych banków w kredytach dla ludności w 2009 r. był o prawie 16 pkt proc. mniejszy od ich udziału w depozytach gospodarstw domowych. Różnica pomiędzy tymi pozycjami w 2008 r. wynosiła 19 pkt proc. Gospodarstwa domowe, które dość niechętnie powierzały swoje pieniądze bankom należącym do nierezydentów, w tychże bankach uzyskały 13,1% (16,7%) kredytów. Instytucje rządowe i samorządowe ok. 43% kredytów zaciągnęły w pięciu największych bankach, 4,7% w bankach ze 100% udziałem kapitału zagranicznego, ok. 3,2% w bankach zrzeszających.

Na kredyty zaciągnięte przez sektor niefinansowy banki utworzyły rezerwy[176] o wartości 28,6 mld zł (wzrost o 44,9%), z czego na kredyty dla przedsiębiorstw przypadło 29,5% (36,1% w 2008 r.), a na kredyty dla gospodarstw domowych 70,4% (63,8% w 2008 r.). Wskaźnik wartości wszystkich rezerw celowych w relacji do udzielonych podmiotom tego sektora kredytów i pożyczek zwiększyła się do 4,6% (przed rokiem 3,3%).

Należności zagrożone od sektora niefinansowego stanowiły 98,8% ogółu należności zagrożonych, podczas gdy należności zagrożone od sektora finansowego stanowiły tylko 1,0%, a od sektora budżetowego zaledwie 0,2%. Na koniec 2009 r. należności zagrożone od sektora niefinansowego wynosiły 48,8 mld zł i były o 21,4 mld zł (o 77,9%) wyższe w porównaniu ze stanem na koniec 2008 r.

Na koniec 2009 r. kapitał własny banków ogółem wyniósł prawie 103,4 mld zł (wzrost o 17,1% w relacji do 2008 r.), lecz jego dynamika była silniejsza od dynamiki pasywów ogółem, toteż jego udział w pasywach zwiększył się do 9,8% (o 1,3 pkt proc.). Kapitał własny banków komercyjnych wzrósł do 96,9 mld zł (o 17,5%), banków spółdzielczych do 6,5 mld zł (o 11,7%). W strukturze kapitału własnego banków główną pozycją był kapitał zapasowy – 45,4% (przed rokiem 43,2%), udział kapitału rezerwowego stanowił 26,0% (rok wcześniej 22,9%), a kapitału podstawowego wynosił 20,4% (wzrost o 2,2 pkt proc. w relacji do 2008 roku). W strukturze kapitału własnego banków ogółem udział 12,7% tej pozycji majątkowej przypadał na nierezydentów (12,3% w 2008 r.). W bankach komercyjnych kapitał podstawowy stanowił 21,1% kapitału własnego, w bankach spółdzielczych 10,5% (przed rokiem odpowiednio 18,7% i 10,7%). W bankach należących do nierezydentów udział kapitału podstawowego w kapitale własnym był ponad trzykrotnie wyższy niż w całym sektorze bankowym i wyniósł 61,8% (w 2008 r. 41,3%).

Warto odnotować, że w wyniku zatrzymania zysków w 2009 r. kapitały własne banków zostały zasilone kwotą 11,2 mld zł, czyli równowartością 87,5% łącznego zysku

[176] W metodologii MSSF pojęciu temu odpowiada określenie: odpisy z tytułu utraty wartości.

netto za rok poprzedni. W 2008 r. banki pozostawiły w sektorze 60,6% zysku z poprzedniego roku, a w 2007 r. jedynie 44,2%. W następstwie pozostawienia zysku w bankach znacząco wzrósł ich współczynnik wypłacalności (średnia dla sektora wzrosła z 11,2% do 13,3% pomiędzy IV kwartałem 2008 r. a IV kwartałem 2009 r.)[177].

Na koniec 2009 r. wszystkie, oprócz jednego, banki spółdzielcze spełniały wymóg posiadania minimalnych funduszy własnych na poziomie 1 mln euro (przeciętnie fundusze własne wynosiły 10,5 mln zł, tj. równowartość ponad 2,5 mln euro). Banki zrzeszające dysponowały kapitałami znacznie przekraczającymi ustawowe minimum 20 mln euro. W 2009 r. niska dynamika akcji kredytowej spowodowała zmniejszenie całkowitego wymogu kapitałowego o 2,5% (o 1,4 mld zł), tj. do 54,2 mld zł, z tego w bankach komercyjnych do 50,5 mld zł (spadek o 3,5%), a w bankach spółdzielczych nastąpił wzrost do 3,6 mld zł (o 15,3%). Wpłynął na to, prawie w całości, spadek ryzyka związanego z prowadzeniem akcji kredytowej na rzecz sektora niefinansowego.

Tabela 32. Rozkład banków według współczynnika wypłacalności

Wyszczególnienie	Sektor bankowy ogółem			Banki komercyjne			Banki spółdzielcze		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
<8	1	5	0	0	2	0	1	3	0
8<10	67	50	33	4	13	4	63	37	29
10<12	112	147	135	19	16	16	93	131	119
12<15	129	157	158	10	5	10	119	152	148
>15	322	272	299	17	16	19	305	256	280

Źródło: *Raport o sytuacji banków w 2009 r.*, UKNF, s. 71

Współczynnik wypłacalności w bankach komercyjnych w 2009 r. wzrósł z 11,2% do 13,2%, w bankach spółdzielczych z 13,1% do 13,4%. Współczynnik ten był wyższy niż 15% w 19 bankach komercyjnych (w 16 bankach w 2008 r.) i w 280 bankach spółdzielczych (256). Większość (30) banków komercyjnych wykazała współczynnik wypłacalności w granicach 8-15%, w tym przedziale mieściły się także wszystkie pozostałe banki spółdzielcze[178].

VI.2.2. Rachunek wyników sektora bankowego

Przychody z działalności operacyjnej banków ogółem w 2009 r wyniosły 194,6 mld zł (o 3,8% mniej niż przed rokiem), z tego ok. 189,2 mld zł wypracowały banki komercyjne, zaś pozostałe 5,4 mld zł – banki spółdzielcze. Dynamika przychodów banków komercyjnych była ujemna i o 2,9 pkt proc. większa niż w bankach spółdzielczych. Zmniejszenie się udziału banków komercyjnych w przychodach całego sektora bankowego o 0,1 pkt proc. do 97,2%.

[177] *Polski rynek finansowy w obliczu kryzysu finansowego w latach 2008-2009*, UKNF, s. 30
[178] Dane w akapicie według UKNF *„Raport o sytuacji banków w 2009 r.”*, Warszawa, 2010

Również udział najsilniejszych banków komercyjnych w przychodach sektora bankowego był o wiele niższy w porównaniu z ich pozycją na rynku depozytów i kredytów. Pięć największych banków komercyjnych zrealizowało przychody na poziomie 75,0 mld zł, co stanowiło ok. 40% przychodów wszystkich banków komercyjnych. Banki giełdowe (w grupie tej mieszczą się również banki najsilniejsze), miały dość wysokie przychody (128,7 mld zł), jednak dynamika tych przychodów była niższa od dynamiki przychodów całego sektora. Na skutek tego udział tej grupy banków w przychodach ogółem spadał do 66,1% (o 3,4 pkt proc.). Przychody średnich i małych banków, należących do zagranicznych akcjonariuszy, wzrosły o 13,3%, dzięki czemu partycypowały one w 19,2% wartości przychodów ogółem, umacniając swoją pozycję z 2008 r. o 2,9 pkt proc.

Przychody z działalności operacyjnej kształtowane były przede wszystkim przez przychody z działalności bankowej, które osiągnęły 177,7 mld zł (o 5,7% mniej niż przed rokiem). Na tę kwotę złożyły się głównie przychody z operacji finansowych i wymiany walut (102,4 mld zł, o 9,0% mniej niż w 2008 r.), przychody odsetkowe (57,5 mld zł, o ok. 4% mniej) i prowizje (16,1 mld zł, wzrost o 9,9%). Odsetki z tytułu udzielonych kredytów stanowiły tylko ok. 42,5 mld zł. Zakładając, że nawet po przypisaniu całości wpływów z prowizji działalności kredytowej, to ponad dwie trzecie przychodów banków pochodziło z innych źródeł. Udział poszczególnych grup banków w przychodach z działalności bankowej kształtował się na podobnym poziomie jak w przychodach ogółem, choć wskaźniki dynamiki różniły się, ze względu na inną bazę odniesienia.

Koszty działalności operacyjnej wyniosły 184,3 mld zł, z tego 179,8 mld zł stanowiły koszty banków komercyjnych, 4,6 mld zł – banków spółdzielczych. Pięć największych banków komercyjnych wykazało koszty na poziomie 66,9 mld zł, co stanowiło ok. 37% kosztów operacyjnych wszystkich banków komercyjnych. Udział w kosztach banków należących do nierezydentów wzrósł o 3,1 pkt proc. do 20,3%. Wysokość i dynamikę kosztów działalności operacyjnej kształtowały koszty działalności bankowej, które zmniejszyły się do 128,2 mld zł (o 8,5% mniej niż w 2008 r.). Na tę kwotę złożyły się sięgające poziomu 95,5 mld zł koszty operacji finansowych i wymiany walut (spadek w skali roku o 10,8%) oraz koszty odsetkowe w kwocie prawie 29,1 mld zł (o ok. 3,6% mniej niż 2008 r.). Koszty działalności bankowej, ze względu na to, że prawie wszystkie obciążenia związane z operacjami finansowymi i wymianą walut dotyczyły banków komercyjnych, prawie w całości (ok. 99%) poniosły banki komercyjne. Udział poszczególnych grup banków komercyjnych w kosztach zmieniał się zależnie od potencjału kapitałowego i struktury portfela papierów wartościowych.

Tabela 33. Podstawowe dane ze sprawozdań banków ogółem

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009				2010		
				I-III	I-VI	I-IX	I-XII	I-III	I-VI	I-IX
	mld zł									
Suma bilansowa	681,8	792,8	1 039,1	1 075,6	1 052,2	1 045,7	1 060,8	1 082,3	1 127,2	1 142,4
Kredyty dla sektora niefinansowego, w tym dla:	322,8	427,5	593,4	629,9	626,6	627,5	627,9	621,5	659,1	.
Przedsiębiorstw	138,3	171,7	222,6	232,9	225,5	220,6	212,7	206,5	210,6	209,0
Gospodarstw domowych, w tym:	183,4	254,2	368,6	394,8	398,8	404,5	412,5	410,8	445,8	449,3
mieszkaniowe	78,2	117,7	194,0	213,4	210,7	211,0	216,4	218,9	249,3	251,1
Depozyty sektora niefinansowego, w tym:	375,6	419,3	494,1	511,5	524,5	524,8	560,0	566,9	584,0	.
Przedsiębiorstw	125,9	144,8	149,1	142,6	148,1	146,6	166,0	157,4	167,5	166,8
Gospodarstw domowych	238,8	262,4	330,8	354,8	361,9	363,1	379,7	390,2	401,3	404,6
Wynik działalności bankowej, w tym z tytułu:	35,1	41,4	48,3	11,9	24,6	36,6	49,5	12,6	26,1	39,4
odsetek	20,7	24,3	30,1	6,9	13,5	20,8	28,5	7,2	14,8	22,7
prowizji	9,1	11,0	11,5	2,8	6,0	9,1	12,4	3,4	6,8	10,3
Wynik finansowy netto	10,7	13,7	13,7	2,1	4,5	7,0	8,7	2,5	5,5	8,6
Współczynnik wypłacalności (%)	13,2	12,1	11,2	11,2	12,5	12,2	13,3	14,1	13,5	13,9
Wskaźnik kosztów operacyjnych (%)	58,6	56,3	53,9	57,6	55,5	54,6	54,0	.	.	.
Stopa zwrotu z kapitału ROE (%)	22,5	22,5	22,4	10,7	11,3	11,8	11,3	.	.	.
Udział należności zagrożonych od sektora niefinansowego (%)	7,4	5,2	4,5	5,3	6,3	7,0	7,6	8,1	8,5	8,8

Źródło: UKNF, NBP

Wynik działalności bankowej osiągnął wartość ok. 49,5 mld zł (wzrost o 2,5% w stosunku do 2008 r.), a jego poziom określiły głównie saldo dochodów z odsetek i prowizji (odpowiednio: 28,5 mld zł, o 5,0% mniej niż przed rokiem i 12,4 mld zł, o 9,4% więcej). Wpływ pozostałych składników był znacznie słabszy (saldo dochodów z wymiany walut wyniosło ok. 3,1 mld zł, z tytułu operacji finansowych 3,8 mld zł).

Banki komercyjne uzyskały wynik na działalności bankowej w kwocie przekraczającej 46,1 mld zł, a banki spółdzielcze – 3,4 mld zł. Saldo odsetkowe w działalności depozytowo-kredytowej banków komercyjnych w kwocie 20,5 mld zł było ponad 12 razy wyższe od salda banków spółdzielczych (1,7 mld zł). Pięć największych banków uzyskało dochód z działalności bankowej rzędu 22,8 mld zł, w tym ponad 13,5 mld zł przyniosła marża odsetkowo-kredytowa wraz z prowizjami. Banki te zrealizowały prawie 60% dochodów z operacji wymiany walut, ale w ujęciu kwotowym było to zaledwie 1,8 mld zł. Porównując źródła przychodów ze źródłami dochodów można stwierdzić, że głównym źródłem przychodów banków były inwestycje portfelowe, dochodów – wysokie marże odsetkowe oraz prowizje z działalności depozytowo-kredytowej.

W 2009 r. znacznie wzrosły odpisy i rezerwy na kredyty zagrożone (o 60,7% w porównaniu do 2008 r.). Natomiast (ze względu na likwidację części placówek) koszty działania banków związane z utrzymaniem sieci dystrybucji rosły wolniej niż wynik działalności bankowej, w związku z tym ich relacja do tego wyniku obniżyła się (50,4% wobec 51,4% w 2008 r.).

Wynik działalności operacyjnej wyniósł ok. 10,3 mld zł (spadek o 39% w porównaniu do poprzedniego roku), z tego na banki komercyjne przypadało ok. 9,4 mld zł, a na banki spółdzielcze niecałe 0,9 mld zł. Najsilniejsze banki były zarazem najbardziej rentowne. Pięć największych banków komercyjnych wypracowało większość (ok. 80%) dochodu z działalności operacyjnej, tj. 8,1 mld zł. W skład grupy banków giełdowych wchodziły dwa największe banki na polskim rynku, uniwersalne banki detaliczne oraz banki wchodzące do grupy pięciu największych w sektorze. Do grupy tej zaliczono 14 banków, których dochód operacyjny wynosił 8,9 mld zł, zaś banki w pełni należące do zagranicznych akcjonariuszy uzyskały wynik na poziomie 16,9 mln zł.

Wynik finansowy brutto sektora bankowego za 2009 r. był zbliżony do wyniku na działalności operacyjnej, zarówno w ujęciu kwotowym, jak i w grupach banków. Obciążenie wyniku finansowego brutto podatkiem dochodowym w bankach ogółem zmniejszyło się o 40% i stanowiło 18,3 % jego kwoty (przed rokiem 18,6%). Wynik finansowy netto sektora bankowego ukształtował się na poziomie 8,4 mld zł, tj. o 38,6% niższym niż przed rokiem. Zysk netto zmniejszył się o 28,1%, a strata netto zwiększyła się o 316,4%. Banki komercyjne osiągnęły wynik finansowy netto na poziomie 7,7 mld zł, w tym pięć największych banków – 6,6 mld zł, zyski banków giełdowych wyniosły ok. 7,4 mld zł. Większość banków ze 100% udziałem kapitału zagranicznego w kapitale akcyjnym wypracowała w 2009 r. zyski na poziomie 0,9 mld zł, ale kilkanaście z nich poniosło straty na łączą kwotę ok. 1 mld zł. W bankach komercyjnych odnotowano spadek wyniku netto o 39,7%, a w bankach spółdzielczych – o 23,4%. Stratę netto w 2009 r. poniosło 15 banków komercyjnych; wszystkie z większościowym udziałem kapitału zagranicznego, w tym 12 banków ze 100% udziałem łącznie z 7 oddziałami instytucji kredytowych (w 2008 r. 15 banków komercyjnych). W 2009 r. żaden bank spółdzielczy nie poniósł straty (w 2008 r. – 4 banki spółdzielcze odnotowały stratę netto).

Jeśli pominąć banki spółdzielcze i samochodowe, których udział w sektorze bankowym jest niewielki, w 2009 r. najwyższą rentowność obrotu netto – 8,8% (tylko o 0,1 pkt proc. mniej niż w 2008 r.) wykazali liderzy rynku (pięć banków uniwersalnych o najwyższych aktywach) co świadczy o ich stabilności i ugruntowanej pozycji. Najsłabiej

wypadły działające w Polsce filie banków zagranicznych; w tej grupie wskaźnik rentowności obrotu netto spadł z 2,6% do *minus* 0,3%, jednak straty spowodowały przede wszystkim banki o krótkim stażu na polskim rynku.

Spadek rentowności w działalności banków w 2009 r. wpłynął na obniżenie stopy zwrotu z kapitału własnego (*Return On Equity* – ROE) sektora bankowego do 11,3% (o 9,8 pkt proc. mniej w porównaniu z 2008 r.); w bankach komercyjnych (bez oddziałów instytucji kredytowych) wskaźnik ten wyniósł 11,2% (przed rokiem 21,2%), w bankach spółdzielczych wskaźnik ten był wyższy i wyniósł 12,7% (rok wcześniej 19,3%).

Stopa zwrotu z aktywów *Return On Assets* – ROA obniżyła się do 0,9% (o 0,7 pkt proc), w bankach komercyjnych wynosiła 0,9% (przed rokiem 1,6%), w bankach spółdzielczych – 1,2 % (rok wcześniej 1,7%)[179]. Przyczyną tej sytuacji była mniejsza dynamika zysku netto od tempa wzrostu aktywów generowanego przez akcję kredytową dla sektora niefinansowego.

Wykres 91. Stopa zwrotu z kapitału własnego w sektorze bankowym ogółem (ROE) w %

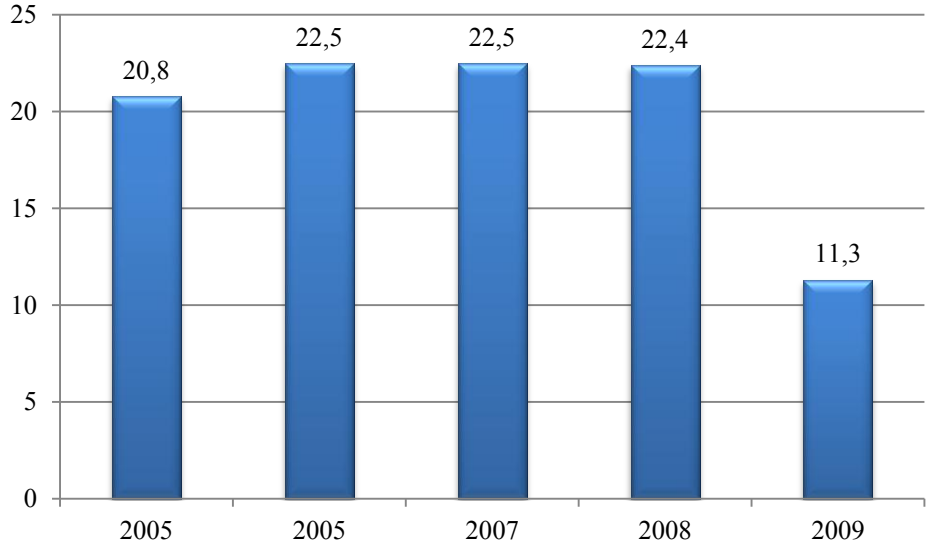

Źródło: UKNF, NBP

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Gospodarka światowa jest zdominowana przez wielkie, transnarodowe grupy kapitałowe. Wśród nich szczególną rolę odgrywają korporacje finansowe, z których kilka jest również obecnych w Polsce w roli podmiotów dominujących w sprywatyzowanych bankach, bądź spółek macierzystych utworzonych filii. W gospodarce otwartej zarówno korzystne, jak

[179] Według danych UKNF

i destrukcyjne wpływy otoczenia przenoszą się różnymi kanałami. Tak stało się w czasie ostatniego kryzysu, który dotknął – odległą terytorialnie i niepowiązaną z polską gospodarką silnymi więzami własnościowymi ani kooperacyjnymi – gospodarkę amerykańską, a po kilku miesiącach przeniósł się do Europy. Następstwa światowego kryzysu dla naszego kraju nie były tak dramatyczne, jak w państwach o dojrzałych rynkach finansowych. Jednak skutki kryzysu finansowego, spowolnienie wzrostu ekonomicznego w sferze realnej, pogorszenie sytuacji na rynku pracy, zahamowały na kilka miesięcy ekspansję kapitałową sektora bankowego. Podniesienie norm ostrożnościowych, konieczność podwyższenia rezerw, ostra konkurencja o depozyty – obniżyły rentowność banków, a w konsekwencji także stopę zwrotu z kapitału i stopę zwrotu z aktywów. Tym niemniej (w porównaniu z innymi obszarami gospodarki) inwestycje w sektorze bankowym są nadal bardzo atrakcyjne. Można spodziewać się znacznej poprawy wyników, zważywszy, że na koniec września 2010 r. zysk netto sektora bankowego wyniósł 8 601,9 mln zł, był o 3,9% wyższy od wygospodarowanego w całym 2009 r. (8 282,0 mln zł). Pojawiły się także oznaki aktywizacji działalności depozytowo-kredytowej. Wymiernym tego efektem był wzrost sumy bilansowej do 1 142,4 mld zł (o 8,0% w porównaniu z końcem grudnia 2009 r.), depozyty sektora niefinansowego wzrosły do 571,4 mld zł (o 3,4%), na co głównie wpłynął wzrost depozytów gospodarstw domowych (do 404,6 mld zł, tj. o 4,4%). Kredyty złotowe dla gospodarstw domowych zwiększyły się do 277,2 mld zł (o 9,5%), kredyty walutowe – do 172,1 mld zł (o 11,2%). Niepokoić jednak powinien niski udział i słaba dynamika kredytów dla przedsiębiorstw. Kredyty złotowe dla klientów korporacyjnych wyniosły na koniec września 2010 r. 156,5 mld zł (o 1,0% więcej niż w grudniu 2009 r., co oznacza realny spadek akcji kredytowej), kredyty w walutach obcych – 52,4 mld zł (o 6,4% nominalnie mniej niż w końcu grudnia 2009 r.). Szybciej niż akcja kredytowa rósł udział kredytów z utratą wartości. W końcu września 2010 r. udział tych kredytów w kredytach dla gospodarstw domowych zwiększył się do 7,13% (w końcu grudnia 2009 r. wynosił 5,93%), w segmencie kredytów dla przedsiębiorstw – do 11,89% (wobec 11,16% według stanu na 31 grudnia 2009 r.). Nieznaczne pogorszenie jakości portfela kredytowego nie zagrażało stabilności ani bezpieczeństwu banków. Zaostrzenie kryteriów polityki kredytowej podniosło adekwatność kapitałową sektora bankowego. Współczynnik wypłacalności wzrósł z 12,2% we wrześniu 2009 r. do 13,2% w grudniu 2009 r.; na koniec trzeciego kwartału 2010 r. wyniósł 13,9%. Nastąpiła poprawa standingu finansowego banków komercyjnych, przy stabilnym poziomie współczynnika wypłacalności w bankach spółdzielczych (13,5%).

BIBLIOGRAFIA
BIBLIOGRAPHY

5 lat Polski w Unii Europejskiej, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2009

Adamczyk C., *Mają gotówkę, ale nie inwestują*, „Rzeczpospolita", 17.09.2010 r.

Adamowicz E., Korporacje transnarodowe w finansowaniu rozwoju infrastruktury [w:] *Czas na pieniądz. Zarządzanie finansami. Inwestycje i wycena przedsiębiorstw* pod red. D. Zarzeckiego. Uniwersytet Szczeciński, Zeszyty Naukowe Nr 586: Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 25, Szczecin 2010

An Exorbitant Privilege? Implications of Reserve Currencies for Competitiveness', McKinsey Global Institute, December 2009

Ancyparowicz G., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej*. Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomika i Organizacji Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2009

Ancyparowicz G., *Koniunktura w okresie poakcesyjnym a wyniki finansowe sektora bankowego w Polsce. Rynek usług finansowych a koniunktura gospodarcza*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009

Ancyparowicz G., *Zmiany struktury popytu na światowe waluty rezerwowe* [w:] *Polskie finanse publiczne. Stan i perspektywa. Raport z drugiego posiedzenia Narodowej Rady Rozwoju* pod red.: E. Mączyńskiej, J. Osiatyńskiego, A. Koźmińskiego, Narodowa Rada Rozwoju, Warszawa 2010

Antkiewicz S., *Modele rozwoju Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie jako elementu europejskiego systemu finansowego. Globalne rynki finansowe w dobie kryzysu,* Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009

Białkowski R., *Firmy inwestują coraz śmielej*, „Puls Biznesu" z 7 września 2010 r.

Caruana J., Kodres L., *Liquidity in Global Markets, Banque de France,* FSR, 2/2008

Chołdaj H., *Kryzys a globalizacja (krótki przewodnik). Przedsiębiorstwo a kryzys globalny.* Seria Wydawnicza – przedsiębiorstwo współczesne, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010

Cifuentes A., Katsaros G., *CDOs and Their Ratings: chronicles of Foretold Disaster*, Total Securitisation, 04.06.2007

Claessens S., Kose M. A., Terrones M. E., *The global financial crisis: How similar? How different? How costly?* Journal of Asian Economics, 21/2010

Claessens S., Kose M. A., Terrones M. E., *What Happens During Recessions, Crunches and Busts?* IMF Working paper 08/274, Washington 2008

Co czyni Europa, by wyjść z kryzysu, „Rzeczpospolita", 03.06.2009 r.

Debt and deleveraging: The global credit bubble and its economic consequences, McKinsey Global Institute, January 2010

Deficyt i zadłużenie, Gazeta Bankowa, 01.06.2010 r.

Dług publiczny raport roczny 2009 r., Ministerstwo Finansów

Dokąd zmierzają banki, Gazeta Bankowa, 04.05.2010 r.

Drozdowicz-Bieć M., *Kryzysy finansowe i cykle koniunktury* [w:] *Rynek usług finansowych a koniunktura gospodarcza* pod red. J. Garczarczyka, CEDEWU.PL, Warszawa 2009

Dunajski A., *Z wykluczeniem można walczyć*, portal internetowy SKOK

Economic Outlook, *Raport OECD,* 1/2010, 87, May

Edelman Trust Barometr 2009

EU Banking Structures, European Central Bank, September 2010

Euro area bank lending survey, ECB

European Emerging Market Banks. Credit Trends and Industry Outlook in 2010, Moody's

Financial Access Initiative, *Half of the World is Unbanked*

Finansowanie nieruchomości przez banki w Polsce, stan na grudzień 2008 r., Komisja Nadzoru Finansowego

Galbarczyk T. A., *Rola operacji otwartego rynku w polityce monetarnej NBP. Bankowość a kryzys na rynkach finansowych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu,140, Poznań

Gasz M., *Realizacja konwergencyjnego kryterium deficytu budżetowego w warunkach kryzysu. Dylematy i wyzwania finansów publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2010

Global capital markets. Entering a new era, McKinsey Global Institute, September 2009

Global capital markets. Entering a new era. McKinsey Global Institute, September 2009

Gostomski E., *Dokąd zmierzają banki*, Gazeta Bankowa, 04.05.2010 r.

Granice konkurencji. Grupa Lizbońska, seria „Euromanagement" Poltext, Warszawa 1996

Grecji grozi bankructwo, „Parkiet", 07.09.2010 r.

Gros D., Alcidi C., *The Crisis and the Real Economy*. Intereconomics 2010/1, Forum

Grzyb R., *Mimo pakietu zaufania NBP banki wciąż nie pożyczają sobie pieniędzy*, „Dziennik Gazeta Prawna", 06.11.2008 r.

Harrington S. E., *The Financial Crisis, Systematic Risk, and the Future of Insurance Regulation*, „The Journal of Risk and Insurance", 2009, vol. 76, nr 4

Heffernan S., *Nowoczesna Bankowość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007

Hetmańczyk A., Kopuściański T., *Uwarunkowania prowadzenia polityki pieniężnej w realiach kryzysu finansowego na przykładzie państw Europy Środkowo-Wschodniej. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie,* Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010

Hicks J. R., *Kapitał i wzrost*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978

Hilferding R., *Kapitał finansowy*, PWN Warszawa 1958

History of the Basel Committee and its Membership, Basel Committee on Banking Supervision, July 2006

Hońdo T., *Hossa czy bessa, kontrakty terminowe i tak stają się coraz bardziej popularne*, Parkiet, 26.06.2010 r.

IMF Board Paper, IMF, 06.03.2009 r.

Informacja o działalności inwestycyjnej funduszy emerytalnych w okresie 30.03.2007-31.03.2010, UKNF

Informacja o sytuacji banków w I połowie 2010 r., UKNF

Jagiełło E. M., *Prognoza handlu światowego. Koniunktura Gospodarcza Świata i Polski w latach 208-2011*, Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur, Warszawa 2010

Pracodawcy zapowiadają nabory, „Puls Biznesu", 28.09.2010 r.

Jurkowska-Zeidler A., *Europejski nadzór finansowy – nowa architektura. Gospodarka. Nowe perspektywy po rozwoju*. Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010

Jurkowska-Zeidler A., *Rola Europejskiego Banku Centralnego w zapewnieniu bezpieczeństwa jednolitego rynku finansowego Unii Europejskiej. Rynek finansowy – inspiracje z integracji europejskiej*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2008

Karpuś P., *Oddziaływanie zawirowań sfery finansowej na sferę realną. Rynek finansowy w erze zawirowań*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009

Keynes J. M., *Collecting Writings*, t. 24, Basingstocke 1956

Kochel A., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w dobie światowego kryzysu gospodarczego. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie.* Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010

Kryzys finansowy – zmiany w regulacji i nadzorze nad bankami, seminarium BRE-CASE, 06.05.2010 r.

Krzaczek M., *Sztuka gry na ludzkiej próżności*, „Gazeta Bankowa" 04/1108/2010

Krzak M., *Stan finansów publicznych w krajach UE – Skala problemu i przyczyny pogorszenia. Finanse Publiczne w krajach UE. Jak posprzątać po kryzysie* (cz.1), nr 107/2010

Krześniak A., *Brak płynności i transparentności rynków finansowych jako wybrane przyczyny zaburzeń w latach 2007- 2008*, Finanse – Czasopismo Komitetu Nauk o Finansach PAN, Warszawa 2009

Krześniak M., *Banki prowadzą ponad 22 miliony kont,* Rzeczpospolita, 18.11.2010 r.

Krześniak M., *Polacy nie boją się bankowości w Internecie*, Rzeczpospolita, 13.10.2010 r.

Małkiewicz A., *Kryzys. Polityczne, ekologiczne i ekonomiczne uwarunkowania*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar", Warszawa 2010

Matysek-Jędrych A., *Bank centralny a stabilność finansowa – wybrane teoretyczne i praktyczne dylematy. Bankowość a kryzys na rynkach finansowych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, 140, Poznań

Minford P., *Monetary Policy and the Credit Crunch*, Economic Viewpoints, Journal Compilation, Institute of Economic Affairs, Oxford 2009, Blackwell Publishing

Miruszewski T., *Polityka monetarna w strefie euro w okresie stabilizacji pokryzysowej. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie,* Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010

Mity związane z Rekomendacją T, KNF

Młynarzewska I., *Wpływ liberalizacji przepływów kapitału w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) na przyspieszenie wzrostu gospodarczego. Globalne rynki finansowe w dobie kryzysu*, Wydawnictwo Fachowe CEDEWU.PL., Warszawa 2009

Monitoring banków 2005-2008, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009

Moździerz A., *Kontrowersje wokół zaciągania długu publicznego – z perspektywy kryzysu finansowego. Dylematy i wyzwania finansów publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2010

Müller A, *Przegrupowanie gałęzi przemysłu. Geneza i perspektywy redeployment.* PWN, Warszawa 1988

Nakonieczna-Kisiel H., *Zadłużenie zagraniczne Polski w warunkach transformacji. Determinanty i wyzwania gospodarki światowej.* Zeszyty Naukowe 126, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2009

Nawrot W., *Globalny kryzys finansowy XXI wieku – przyczyny, przebieg, skutki, prognozy*, Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009

Olesiński R., *Problem wykluczenia finansowego*, portal in.bank.pl

Opis dyskusji na posiedzeniu decyzyjnym Rady Polityki Pieniężnej w dniu 27.10.2010 r., NBP

Ostalecka A., *Geneza kryzysu na rynku kredytów subprime*, Finanse 2009 – Teoria i praktyka Bankowości nr 538, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Usług nr 38, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2009

Payne A., *Marketing usług*, PWE, Warszawa 1997, s. 20; J. Plichta, *Wielowymiarowa struktura produktu ubezpieczeniowego* „Wiadomości Ubezpieczeniowe" 1/-3/A/1995

Peter-Wirski M., *Firmy silniejsze niż państwa*, portal internetowy Europejskiego Centrum Analiz Geopolitycznych, 4 maja 2010 r.

Poliński R., *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w stabilizacji rozwoju gospodarki* [w:] *Polityka inwestycyjna a rozwój regionalny* pod red. R. Polińskiego, Wydawca: Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Stalowej Woli, Stalowa Wola 2009

Polska wobec światowego kryzysu gospodarczego, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2009

Polski rynek finansowy w obliczu kryzysu finansowego w latach 2008-2009, KNF

Polski rynek ubezpieczeniowy 2004-2008, GUS, Warszawa 2009

Pronobis M., *Kryzys w strefie euro – ryzyk niewypłacalności Grecji i pozostałych krajów preferencyjnych. Gospodarka. Nowe perspektywy po kryzysie,* Wydawnictwo Fachowe CeDeWu, Warszawa 2010

Pszczółka I., *Wpływ polityki stóp procentowych systemu Rezerwy Federalnej na wycenę akcji w Stanach Zjednoczonych oraz Unii Gospodarczej i Walutowej. Koniunktura gospodarcza, od bańki internetowej do kryzysu subprime,* Wydawnictwo Academia Oeconomica C.H.Beck, Warszawa 2008

Pyka I., *Nadzwyczajne instrumenty banków centralnych w regulowaniu stabilności sektora bankowego w Unii Europejskiej*. Bankowość a kryzys na rynkach finansowych. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, 140, Poznań

Pyta I., *Dylematy alokacji kapitału bankowego. Rynek finansowy w erze zawirowań*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009

Raport o stabilności systemu finansowego 2010 – I połowa, NBP

Raport o stabilności systemu finansowego lipiec 2010 r., NBP

Raport o sytuacji banków w 2009 r., KNF, Warszawa, 2010

Raport Roczny 2009, EBC

Raport Roczny 2009, Narodowy Bank Polski , Warszawa 2010

Rocznik Giełdowy 2010 r., GPW

Rok kryzysu? Co dalej? Wyzwania stojące przed spółkami, Raport PricewaterhouseCoopers, listopad 2009

Rostow W. W., *The Stages of Economic Growth. A Non-Communist Manifesto*, Cambridge 1971

Rostow W. W., *The World Economy. History and Prospect*, London 1978

Rozwój systemu finansowego w Polsce, Narodowy Bank Polski, Warszawa, listopad 2010

Scardovi C., Gatti S., Ventola D., *Market crises, the financial system and the real economy: Analysis and implications for the global financial services industry,* Journal of Risk Management in Financial Institution, 3/2010

Schor J. B., *The Overspent Americans: Upscaling. Downshifting and the New Consumer*, Basic Books, New York 1988,

Sédillot R., *Moralna i niemoralna historia pieniądza*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2010

Siemionczyk G., *Grecji grozi bankructwo*, Parkiet, 07.09.2010 r.

Solarz J. K., *Rynek finansowy, amortyzator czy generator zaburzeń? Rynek finansowy w erze zawirowań*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009

Soros G., *Nowy paradygmat rynków finansowych*, MT Biznes Spółka z o.o., Warszawa 2009

Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2009, NBP, Warszawa 2010

Strauss-Kahn D. *Ożywienie nie da sobie rady bez rządowej pomocy*, Wypowiedź szefa MFW, „Parkiet" 19.06.2010 r.

Streeten P. P., *Development Ideas in Historical Perspective*, „Economic Impact" 4/1982

Sytuacja na rynku kredytowym III kwartał 2010 r., NBP

The Financial Access 2009 Report, CGAP 2009

Titzer G., *Magiczny świat konsumpcji*, Warszawskie Wydawnictwo literackie, MUZA SA, Warszawa 2009

Trendy w bankowości detalicznej w roku 2010, Gazeta Finansowa, 04.03.2010 r.

Twardowska K., *Powiązania rynków kapitałowych ze sferą realną gospodarki – analiza rynków wschodzących na przykładzie Polski i innych państw regionu*. *Wybrane aspekty funkcjonowania rynku finansowego w warunkach kryzysu,* Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009

Tymoczko D., *Działania banków centralnych w czasie kryzysu*, Seminarium BRE-CASE, Warszawa, 25.11.2010 r.

Walewska D., *Kryzys się jeszcze nie skończył*, Gazeta Finansowa, 13.05.2010 r.

Wallerstein I., *World-Systems Analysis: An Introduction*. Duke University Press, Durham, North Carolina 2004

Watt A., *Distributional Issues in the Context of the Economic Crisis in Europe.* Intereconomics, March/April, 2009

What is the economic outlook for OECD countries? An Interim Assessment, OECD, 09.08.2010 r.

Wiatr M. S., *O niektórych współczesnych uwarunkowaniach polityki kredytowej banku* [w:] *Banki na rynku finansowym – dziś i w przyszłości. Uwarunkowania i perspektywy rozwoju banków* pod red. Marii Dębniewskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2010

World Economic Outlook, IMF, April 2010

World Investment Raport 2010, IMF

SPIS TABLIC W TEKŚCIE

Tabela 1. Ranking największych korporacji finansowych

Tabela 2. Nakłady na środki trwałe w wybranych krajach w latach 2006—2009 w cenach bieżących; w mld USD

Tabela 3. Przyrost realnych nakładów na środki trwałe w wybranych krajach OECD w latach 2006—2009 i prognoza na lata 2010-2012; w %

Tabela 4. Przyrost produktywności pracy w krajach OECD w latach 2000-2012; w pkt proc. w stosunku do poprzedniego roku

Tabela 5. Zatrudnieni jako % populacji w wieku produkcyjnym w krajach OECD

Tabela 6. Udział oszczędności netto w rozporządzalnych dochodach gospodarstw domowych; w %

Tabela 7. Dynamika PKB w Polsce na tle wybranych krajów Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej

Tabela 8. Nakłady inwestycyjne oraz inwestycje rozpoczęte

Tabela 9. Rynek pracy w Polsce na tle Unii Europejskiej (27 krajów)

Tabela 10. Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych; w mln zł

Tabela 11. Relacje ekonomiczne w sektorze przedsiębiorstw w sekcji przemysł i budownictwo

Tabela 12. Decyzje Rady Polityki Pieniężnej dotyczące zmiany stóp procentowych w 2009 r.

Tabela 13. PKB *per capita* w krajach Unii Europejskiej

Tabela 14. Liczba instytucji kredytowych i ich oddziałów

Tabela 15. Liczba filii zagranicznych instytucji kredytowych w krajach Unii Europejskiej

Tabela 16. Aktywa podmiotów finansowych w Unii Europejskiej (w tym w strefie euro)

Tabela 17. Aktywa instytucji kredytowych na terytorium krajów Unii Europejskiej

Tabela 18. Wskaźniki udziału aktywów instytucji kredytowych w relacji do PKB, liczby mieszkańców i liczby zatrudnionych w sektorze instytucji kredytowych

Tabela 19. Koncentracja aktywów instytucji kredytowych w krajach Unii Europejskiej

Tabela 20. Aktywa zagranicznych filii, oddziałów i przedstawicielstw instytucji kredytowych w krajach Unii Europejskiej

Tabela 21. Ratingi spółek matek polskich banków według Moody's w czerwcu 2010 r.

Tabela 22. Ratingi polskich banków według Moody's oraz Fitch w czerwcu 2010 r.

Tabela 23. Depozyty i kredyty sektora niefinansowego w instytucjach kredytowych; w mld euro

Tabela 24. Kredyty dla przedsiębiorstw i gospodarstw domowych; w mld euro

Tabela 25. Kredyty na zakup nieruchomości mieszkaniowych

Tabela 26. Liczba banków ogółem i według grupowań stosowanych w „Monitoringu Banków"

Tabela 27. Wartość zagranicznego kapitału (funduszu) podstawowego według kraju pochodzenia

Tabela 28. Struktura sektora bankowego w Polsce według form organizacyjnych i pochodzenia kapitału

Tabela 29. Sieć placówek terenowych banków ogółem i według grupowań stosowanych w „Monitoringu Banków"

Tabela 30. Stan zatrudnienia w sektorze bankowym w Polsce

Tabela 31. Liczba prowadzonych rachunków

Tabela 32. Rozkład banków według współczynnika wypłacalności

Tabela 33. Podstawowe dane ze sprawozdań banków ogółem

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Pozycja i wpływ na gospodarkę światową wybranych krajów w perspektywie 2015 r.; w % odpowiedzi respondentów

Wykres 2. Udział zysków wygenerowanych w krajach zaliczanych do *emerging markets* w zyskach ogółem wielkich korporacji; w %

Wykres 3. Struktura światowych rezerw walutowych; stan na 30 czerwca 2009 r.

Wykres 4. Strumień bezpośrednich inwestycji zagranicznych; ceny bieżące w mld USD

Wykres 5. Strumień BIZ ogółem; ceny bieżące mld USD

Wykres 6. Relacja strumienia BIZ do PKB; w %

Wykres 7. Struktura aktywów 50 największych korporacji finansowych w 2009 r. według kraju pochodzenia

Wykres 8. Liczba filii i oddziałów pięćdziesięciu największych korporacji finansowych w 2009 r.; według krajów pochodzenia

Wykres 9. Stopy procentowe kredytu referencyjnego

Wykres 10. Udział kredytów *subprime* na rynku kredytów hipotecznych w USA; w %

Wykres 11. Relacja wartości instrumentów sekurytyzacyjnych do wartości światowych aktywów finansowych; w %

Wykres 12. Kredyty dla sektora niefinansowego w krajach OECD; rok poprzedni=100

Wykres 13. Zmiana realnej wartości PKB w stosunku do poprzedniego roku; w %

Wykres 14. Przyrost realnej wartości PKB w stosunku do roku poprzedniego w wybranych krajach Europy Środkowej i Wschodniej; w %

Wykres 15. Wartość PKB w krajach OECD, w tym w krajach strefy euro w latach 2002-2009; w bln USD

Wykres 16. Struktura emitowanych przez korporacje obligacji; w %

Wykres 17. Wydatki na łagodzenie bezpośrednich następstw kryzysu *subprime* w relacji do PKB w krajach OECD w 2009 r.; w %

Wykres 18. Relacja deficytu sektora *general government* do PKB; w %

Wykres 19. Zobowiązania finansowe brutto sektora *general government* w relacji do PKB; w %

Wykres 20. Wartość nakładów brutto na środki trwałe w relacji do PKB w USA i eurolandzie; w %

Wykres 21. Nominalna wartość nakładów na środki trwałe w latach 2008-2009 w europejskich krajach OECD; w bln USD

Wykres 22. Stopa wzrostu nominalnej wartości nakładów na środki trwałe w krajach OECD; w %

Wykres 23. Przyrost nakładów na środki trwałe w stosunku do poprzedniego roku; w %

Wykres 24. Przyrost produktywności pracy w krajach OECD w latach 1983-2012

Wykres 25. Indeks kosztów zatrudnienia; Przeciętna 2008=100

Wykres 26. Przyrost realnych wydatków konsumpcyjnych w stosunku do poprzedniego roku; w pkt. proc.

Wykres 27. Zharmonizowana stopa bezrobocia; w %

Wykres 28. Oficjalne aktywa rezerwowe Polski

Wykres 29. Główne składniki oficjalnych aktywów rezerwowych Polski; w mln USD

Wykres 30. Średni kurs PLN wobec USD i EUR w Narodowym Banku Polskim

Wykres 31. Dynamika niewyrównanego sezonowo polskiego PKB i jego komponentów; analogiczny okres poprzedniego roku =100

Wykres 32. Dynamika produkcji dodanej brutto w wybranych segmentach polskiej gospodarki; analogiczny okres roku poprzedniego=100

Wykres 33. Niewyrównany sezonowo wskaźnik koniunktury gospodarczej

Wykres 34. Struktura eksportu i importu według grup towarów; w %

Wykres 35. Eksport, import i saldo handlu zagranicznego; w mln zł

Wykres 36. *Terms of trade* w polskim handlu zagranicznym narastająco, okres poprzedni=100

Wykres 37. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w Polsce

Wykres 38. Ceny mieszkań na rynku wtórnym w największych polskich miastach; okres poprzedni=100

Wykres 39. Liczba mieszkań, na których realizację wydano pozwolenia; w tys.

Wykres 40. Struktura aktywności ekonomicznej ludności

Wykres 41. Stopa rejestrowanego bezrobocia

Wykres 42. Przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej; w tys. osób

Wykres 43. Dynamika przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto; analogiczny okres poprzedniego roku=100

Wykres 44. Indeks kosztów zatrudnienia; analogiczny okres poprzedniego roku=100

Wykres 45. Wybrane wskaźniki koniunktury konsumenckiej

Wykres 46. Dynamika nominalnej wartości zapasów i produktów gotowych w sektorze przedsiębiorstw; rok poprzedni=100

Wykres 47. Wybrane relacje ekonomiczne w sektorze przedsiębiorstw; w%

Wykres 48. Wskaźnik płynności finansowej w sektorze przedsiębiorstw; w %

Wykres 49. Kapitalizacja na rynku akcji i obligacji GPW; w mld zł

Wykres 50. Struktura obrotów akcjami według grup inwestorów; w %

Wykres 51. Podstawowe indeksy na Rynku Głównym GPW w latach 2007-2010; w pkt

Wykres 52. Rezerwa obowiązkowa na rachunku bieżącym w NBP; w mln zł

Wykres 53. Kredyt refinansowy i lombardowy; w mln zł

Wykres 54. Przetargi na bony pieniężne NBP; ceny nominalne, w mld zł

Wykres 55. Udział krajów strefy euro, Polski i pozostałych krajów członkowskich w PKB i w liczbie ludności Unii Europejskiej

Wykres 56. PKB na mieszkańca w nowych krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej

Wykres 57. Udział filii zagranicznych w ogólnej liczbie instytucji kredytowych na obszarze krajów Unii Europejskiej

Wykres 58. Struktura aktywów podmiotów finansowych w Unii Europejskiej według rodzaju działalności; w %

Wykres 59. Struktura aktywów podmiotów rynku finansowego na terytorium krajów Europy Środkowej i Wschodniej

Wykres 60. Udział aktywów polskich podmiotów finansowych w aktywach rynku finansowego Europy Środkowej i Wschodniej; w %

Wykres 61. Udział aktywów polskich podmiotów finansowych w aktywach rynku finansowego Unii Europejskiej; w %

Wykres 62. Przyrost aktywów podmiotów rynku finansowego w Unii Europejskiej; 2005=100

Wykres 63. Przyrost aktywów podmiotów rynku finansowego w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; 2005=100

Wykres 64. Aktywa instytucji kredytowych w strefie euro i w pozostałych krajach Unii Europejskiej; w bln euro

Wykres 65. Aktywa instytucji kredytowych nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w mld euro

Wykres 66. Relacja aktywów instytucji kredytowych do PKB w %

Wykres 67. Aktywa instytucji kredytowych w przeliczeniu na jednego mieszkańca w tys. euro

Wykres 68. Aktywa instytucji kredytowych w przeliczeniu na jednego zatrudnionego w mln euro

Wykres 69. Wskaźnik HHI w nowych krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w pkt

Wykres 70. Wskaźnik CR5 w nowych krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w %

Wykres 71. Aktywa instytucji kredytowych oraz filii, oddziałów i przedstawicielstw zagranicznych w Unii Europejskiej; w mld euro

Wykres 72. Udział aktywów filii, oddziałów i przedstawicielstw zagranicznych instytucji kredytowych z Unii Europejskiej i z krajów trzecich; w %

Wykres 73. Udział aktywów zagranicznych filii, oddziałów i przedstawicielstw w aktywach ogółem instytucji kredytowych w poszczególnych krajach Unii Europejskiej w 2009 r.; w %

Wykres 74. Luka finansowania sektora niefinansowego przez instytucje kredytowe w Unii Europejskiej; w mld euro

Wykres 75. Luka finansowania w poszczególnych krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w mld euro

Wykres 76. Relacja kredytów do depozytów sektora niefinansowego w Unii Europejskiej; w %

Wykres 77. Oprocentowanie depozytów z nowych umów w polskich bankach

Wykres 78. Oprocentowanie kredytów z nowych umów w polskich bankach

Wykres 79. Udział kredytów dla sektora niefinansowego w kredytach ogółem i ich dynamika w Unii Europejskiej; w %

Wykres 80. Udział kredytów dla przedsiębiorstw w kredytach dla sektora niefinansowego w krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w %

Wykres 81. Dynamika kredytów dla sektora niefinansowego w krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; rok poprzedni=100

Wykres 82. Udział w aktywach ogółem i dynamika kredytów na nieruchomości mieszkaniowe w Unii Europejskiej

Wykres 83. Kredyty na nieruchomości mieszkaniowe w krajach członkowskich Unii Europejskiej położonych w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w mld euro

Wykres 84. Udział w aktywach ogółem kredytów na nieruchomości mieszkaniowe w krajach Unii Europejskiej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; w%

Wykres 85. Kapitał podstawowy sektora bankowego w według krajów pochodzenia; w mld zł

Wykres 86. Międzynarodowa pozycja inwestycyjna sektora monetarnych instytucji finansowych; w mln zł

Wykres 87. Udział zagranicznych aktywów i pasywów sektora instytucji monetarnych w zagranicznych aktywach i pasywach Polski; w %

Wykres 88. Aktywa przychodowe i nieprzychodowe banków komercyjnych; w mld zł

Wykres 89. Depozyty i kredyty sektora niefinansowego; w mln zł

Wykres 90. Należności zagrożone sektora niefinansowego; w %

Wykres 91. Stopa zwrotu z kapitału własnego w sektorze bankowym ogółem (ROE); w %

WYKAZ AKTUALNYCH AKTÓW PRAWNYCH

Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej Dz. Urz. UE C 83 z 2010

Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 94/19/WE w sprawie systemów gwarancji depozytów w odniesieniu do poziomu gwarancji oraz terminu wypłaty Dz. Urz. UE L68 z 2009 r., z późn. zm.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/48/WE, 2006/49/WE i 2007/64/WE w odniesieniu do banków powiązanych z centralnymi instytucjami, niektórych pozycji funduszy własnych, dużych ekspozycji, uzgodnień w zakresie nadzoru oraz zarządzania w sytuacji kryzysowej Dz. Urz. UE L302 z 2009 r., z późn. zm.

Ustawy:

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665, z późn. zm.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim Dz. U. z 2005 r. nr 1, poz. 2, z późn. zm.

Ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, Dz.U. 2000 nr 119 poz. 1252, z późn. zm.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o listach zastawnych i bankach hipotecznych Dz. U. z 2003 r. Nr 99, poz. 919, z późn. zm.

Ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym, Dz. U. z 2006 r. Nr 157, poz. 1119, z późn. zm.

Ustawa z dnia 3 lutego 1993 r. o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw. Dz. U. z 1993 r. Nr 18, poz. 82

Ustawa z dnia 14 czerwca 1996 r. o łączeniu i grupowaniu niektórych banków w formie spółki akcyjnej. Dz. U. z 1996 r. Nr 90, poz. 406

Ustawa z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych. Dz. U. z 2002 r. Nr 169, poz. 1385, z późn. zm.

Ustawa z dnia 15 kwietnia 2005 r. o nadzorze uzupełniającym nad instytucjami kredytowymi, zakładami ubezpieczeń i firmami inwestycyjnymi wchodzącymi w skład konglomeratu finansowego, Dz. U. z 2005 r. Nr 83, poz. 719, z późn. zm.

Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe. Dz. U. z 2002 r. nr 141, poz. 1178, z późn. zm.

Ustawa o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym Dz. U. z 2009 r. nr 84, poz. 711, z późn. zm.

Ustawa z dnia 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim. Dz. U. 2001 nr 100, poz. 1081, z późn. zm.

Ustawa z dnia 29 września 1994r. o rachunkowości, Dz. U. z 2009 r. Nr 152, poz. 1223 z późn. zm.

Ustawa z 12 lutego 2010 r. o rekapitalizacji niektórych instytucji finansowych (Dz. U. z 2010 r. Nr 40, poz. 226)

Rozporządzenia:

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 1 października 2010 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, Dz. U. z 2010 nr 191, poz. 1279

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, Dz. U. 2008 nr 235, poz. 1589

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych, Dz. U. z 2001 nr 149, poz. 1674, z późn. zm.

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2007 r. w sprawie wpłat na pokrycie kosztów nadzoru nad bankami, Dz. U. z 2007 nr 249, poz. 1855

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobu, zakresu i terminów przekazywania przez podmioty uczestniczące w rozliczeniach pieniężnych i rozrachunkach międzybankowych danych niezbędnych do

dokonywania przez Narodowy Bank Polski oceny funkcjonowania rozliczeń pieniężnych i rozrachunków międzybankowych, Dz. U. 2004 nr 107, poz. 1139

Rekomendacje KNF dla banków:

Rekomendacja A - dotycząca zarządzania ryzykiem towarzyszącym zawieraniu przez banki transakcji na rynku instrumentów pochodnych

Rekomendacja B - dotycząca ograniczania ryzyka inwestycji finansowych banków

Rekomendacja C - dotycząca zarządzania ryzykiem koncentracji zaangażowań

Rekomendacja D - dotycząca zarządzania ryzykami towarzyszącymi systemom informatycznym i telekomunikacyjnym używanym przez banki

Rekomendacja F - dotycząca podstawowych kryteriów stosowanych przez Komisję Nadzoru Bankowego przy zatwierdzaniu regulaminów ustalania bankowo-hipotecznej wartości nieruchomości wydawanych przez banki hipoteczne

Rekomendacja G - dotycząca zarządzania ryzykiem stopy procentowej w bankach

Rekomendacja H - dotycząca kontroli wewnętrznej w banku

Rekomendacja I - dotycząca zarządzania ryzykiem walutowym w bankach oraz zasad dokonywania przez banki operacji obciążonych ryzykiem walutowym

Rekomendacja J - dotycząca tworzenia przez banki baz danych odnoszących się do rynku nieruchomości

Rekomendacja K - dotycząca zasad prowadzenia przez banki hipoteczne rachunku zabezpieczenia listów zastawnych i jego projekcji

Rekomendacja L - dotycząca roli biegłych rewidentów w procesie nadzoru nad bankami

Rekomendacja M - dotycząca zarządzania ryzykiem operacyjnym w bankach

Rekomendacja P - dotycząca systemu monitorowania płynności finansowej banków

Rekomendacja R - dotycząca zasad identyfikacji bilansowych ekspozycji kredytowych, które utraciły wartość, wyznaczania: odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości bilansowych ekspozycji kredytowych oraz rezerw na pozabilansowe ekspozycje kredytowe

Rekomendacja S (II) - dotycząca dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie

Rekomendacja T - dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) i Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) oraz ich interpretacje:

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 662/2010 z dnia 23 lipca 2010r., zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (KIMSF) 19 oraz Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 1

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 633/2010 z dnia 19 lipca 2010r., zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji IFRIC 14 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 632/2010 z dnia 19 lipca 2010r., zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 24 oraz Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 8

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 574/2010 z dnia 30 czerwca 2010r., zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 1 i MSSF 7

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 550/2010 z dnia 23 czerwca 2010 r., zmieniające rozporządzenie nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF 1)

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 244/2010 z dnia 23 marca 2010r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 243/2010 z dnia 23 marca 2010r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Zmian do Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF)

Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1293/2009 z dnia 23 grudnia 2009 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 32

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1171/2009 z dnia 30 listopada 2009 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (KIMSF) 9 oraz Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 39

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1165/2009 z dnia 27 listopada 2009 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 4 i MSSF 7

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1164/2009 z dnia 27 listopada 2009 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji 18 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC)

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1142/2009 z dnia 26 listopada 2009 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji 17 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC)

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1136/2009 z dnia 25 listopada 2009 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 1

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 839/2009 z dnia 15 września 2009 r., zmieniające rozporządzenie nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 39

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 824/2009 z dnia 9 września 2009 r., zmieniające rozporządzenie nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 39 oraz Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 7

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 636/2009 z dnia 22 lipca 2009 r., zmieniające rozporządzenie nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu ds. Interpretacji 15 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC)

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 494/2009 z dnia 3 czerwca 2009 r., zmieniające rozporządzenie nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 27

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 495/2009 z dnia 3 czerwca 2009 r., zmieniające rozporządzenie nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej(MSSF) 3

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1274/2008 z dnia 17 grudnia 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 1

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 254/2009 z dnia 25 maja 2009 r., zmieniające rozporządzenie nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji 12 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC)

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 70/2009 z dnia 23 stycznia 2009r., zmieniające rozporządzenie nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Zmian Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF)

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 69/2009 z dnia 23 stycznia 2009r., zmieniające rozporządzenie nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 1 oraz do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 27

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 53/2009 z dnia 21 stycznia 2009r., zmieniające rozporządzenie nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 32 i MSR 1

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1263/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji 14 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC)

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1262/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji 13 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC)

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1261/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1260/2008 z dnia 10 grudnia 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 23

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady

SŁOWNICZEK POJĘĆ

Aktywa przychodowe – dłużne papiery wartościowe uprawnione do redyskontowania w Banku Centralnym, należności od sektora finansowego, niefinansowego i budżetowego, należności z tytułu zakupionych papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu, dłużne papiery wartościowe, udziały lub akcje w jednostkach zależnych, współzależnych, stowarzyszonych i innych jednostkach, oraz pozostałe papiery wartościowe i inne aktywa finansowe.

Aktywa nieprzychodowe – kasa i operacje z Bankiem Centralnym, wartości niematerialne i prawne, rzeczowe aktywa trwałe, inne aktywa oraz rozliczenia międzyokresowe.

Indeks Herfindahla – państw członkowskich, jest obliczony jako suma kwadratów udziałów rynkowych wszystkich instytucji kredytowych w aktywach ogółem. Wartość tego indeksu waha się w przedziale od 0 do 10 000. Im wyższa wartość indeksu, tym większa koncentracja rynku.

Operacje niekontynuowane – operacje związane z rodzajem działalności zaniechanej przez bank lub aktywami utrzymywanymi w celu ich sprzedaży, spełniającymi warunki Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF nr 5):

a) stanowią odrębną, ważną dziedzinę działalności jednostki lub jej geograficzny obszar działalności,

b) stanowią część pojedynczego, skoordynowanego planu zbycia odrębnej, ważnej dziedziny działalności jednostki lub jej geograficznego obszaru działalności, lub

c) dotyczą jednostki zależnej nabytej wyłącznie w celu jej odsprzedaży.

Pożyczki i kredyty detaliczne – suma należności udzielona osobom fizycznym na cele nie związane z działalnością gospodarczą, z wyłączeniem pożyczek i kredytów mieszkaniowych i hipotecznych.

Prowizja – kwota pobierana przez bank, naliczana jako procent od wartości produktu bankowego lub stała kwota pobierana za ten produkt.

Przychody z działalności operacyjnej – przychody z działalności bankowej, pozostałe przychody operacyjne, przychody z rozwiązania rezerw i aktualizacji wartości, przychody z tytułu korekt wartości godziwej w rachunkowości zabezpieczeń (od 2005 r.).

Sektor budżetowy – organy władzy publicznej i podległe im jednostki organizacyjne, państwowe osoby prawne oraz inne państwowe jednostki organizacyjne nie objęte Krajowym Rejestrem Sądowym, których działalność finansowana jest ze środków publicznych w całości lub przeważającej części, z wyjątkiem przedsiębiorstw państwowych, banków państwowych, spółek prawa handlowego.

Sektor finansowy – jednostki, których główną działalnością jest pośrednictwo finansowe, tj. nabywanie aktywów finansowych przy równoczesnym zaciąganiu zobowiązań na własny rachunek w wyniku przeprowadzania rynkowych transakcji finansowych oraz jednostki świadczące usługi pomocnicze w stosunku do pośrednictwa finansowego.

Sektor niefinansowy – jednostki, których główną działalnością jest produkcja i obrót dobrami lub świadczenie usług niefinansowych, jednostki wykonujące funkcje o charakterze niefinansowym oraz osoby fizyczne.

Straty nadzwyczajne – spowodowane przyczynami losowymi lub nieplanowymi działaniami, wykraczającymi poza normalną, programową działalność, nieekwiwalentne zmniejszenia wartości aktywów.

Wskaźnik rentowności obrotu brutto – wyrażona w procentach relacja wyniku finansowego brutto do przychodów z działalności operacyjnej.

Wskaźnik rentowności obrotu netto – wyrażona w procentach relacja wyniku finansowego netto do przychodów z działalności operacyjnej.

Wskaźnik zwrotu na aktywach ROA – wyrażona w procentach relacja wyniku finansowego netto do średniej wielkości aktywów netto z końca roku poprzedniego i obecnego.

Wskaźnik zwrotu z kapitału ROE – wyrażona w procentach relacja wyniku finansowego netto do średniej wielkości kapitału własnego z końca roku poprzedniego i obecnego.

VOCABULARY

Revenue bearing assets – debt securities with right to rediscount with the Central Bank, amounts due from the financial sector, non-financial sector and the state budget sector, amounts due from the purchased securities under repurchase agreement, debt securities, shares or investments in subsidiaries, associated entities, affiliated entities and in other entities, as well as other securities and other financial assets.

Non-revenue bearing assets – cash and balances with the Central Bank, intangible assets, tangible fixed assets, other assets and prepayments and accrued income.

Herfindahl index – a Member State's, is calculated as the sum of the squares of all the credit institutions' market shares in terms of total assets. The index ranging from 0 to 10,000. The higher value of the index, the larger concentration of the market.

Discontinued operations – operations related to the kind of activity which has been given up by the bank or assets maintained with the purpose of selling them, meeting the following conditions of International Financial Reporting Standards (IFRS 5):

a) they are a separate, significant line of business or regard a geographical area of activity,

b) they form a part of the plan to give up a significant line of business or a geographical area of activity, or

c) they refer to a subsidiary entity purchased with the purpose of reselling it.

Operating revenue – revenue from banking activity, other operating income, income on provisions writing back and revaluation, income on adjustments of fair value in hedge accounting (since 2005).

State budget sector – state authorities and their organizational units, state-related legal persons and other state organizational units which are not included in the National Court Register (Krajowy Rejestr Sądowy), whose activity is financed from public funds in total or in the prevailing part, except for state-owned enterprises, state-owned banks, commercial companies.

Financial sector – entities whose main operations are financial intermediary services, i.e. purchasing financial assets, together with taking on liabilities on the entity's own account as a result of conducting financial transactions in the market, as well as entities providing services supporting the financial intermediary services.

Non-financial sector – the entities whose main operations are the production and trading with goods or providing non-financial services, entities performing non-financial functions and natural persons.

Return on assets ROA – a percentage relation of net profit/loss to average value of net assets from end of previous year and current year.

Return on equity ROE – a percentage relation of net profit/loss to average value of own equity from end of previous year and current year.

ANEKS STATYSTYCZNY
STATISTICAL ANNEX

A. Dane międzynarodowe
International data

A.1. Wskaźniki wydajności sektora bankowego UE w 2009 r.
EU banking sector capacity indicators in 2009

A.2. Liczba instytucji kredytowych
Number of credit institutions

A.3. Liczba jednostek lokalnych (oddziałów) instytucji kredytowych
Number of local units (branches)

A.4. Liczba pracowników instytucji kredytowych
Number of employees of credit institutions

A.5. Aktywa ogółem instytucji kredytowych
Total assets of credit institutions

A.6. Indeks Herfindahl dla instytucji kredytowych
Herfindahl Index for credit institutions

A.7. Udział pięciu największych instytucji kredytowych w aktywach ogółem
Share of total assets of the five largest credit institutions

A.8. Kredyty udzielone przez instytucje kredytowe dla przedsiębiorstw niefinansowych
Loans from credit institutions to non-financial corporations

A.9. Kredyty instytucji kredytowych na zakupy domów
Loans from credit institutions for housing purchase

A.10. Kredyty konsumpcyjne udzielone przez instytucje kredytowe
Loans from credit institutions for consumer credit

A.11. Pozostałe kredyty udzielone przez instytucje kredytowe dla gospodarstw domowych
Other household lending from credit institutions

A.12. Kredyty ogółem udzielone przez instytucje kredytowe dla sektora niefinansowego
Total loans from credit institutions to non-credit institutions

A.13. Depozyty ogółem instytucji niebankowych w instytucjach kredytowych
Total deposits from non-credit institutions to credit institutions

A.14. Długoterminowe dłużne papiery wartościowe brutto wyemitowane przez przedsiębiorstwa niefinansowe we wszystkich walutach
Gross issues of long-term debt securities by non-financial companies in all currencies

A.15. Któtkoterminowe dłużne papiery wartościowe brutto wyemitowane przez przedsiębiorstwa niefinansowe we wszystkich walutach
Gross issues of short-term debt securities by non-financial companies in all currencies

A.16. Liczba oddziałów instytucji kredytowych w krajach UE
Number of branches of credit institutions from EU countries

A.17. Liczba oddziałów instytucji kredytowych z krajów spoza UE
Number of branches of credit institutions from third countries

A.18. Aktywa ogółem oddziałów instytucji kredytowych z innych krajów UE
Total assets of branches of credit institutions from EU countries

A.19. Aktywa oddziałów instytucji kredytowych z krajów spoza UE
Total assets of branches of credit institutions from third countries

A.20. Liczba banków z większościowym udziałem kapitału zagranicznego instytucji kredytowych z krajów UE
Number of subsidiaries of credit institutions from EU countries

A.21. Liczba banków z większościowym udziałem kapitału zagranicznego instytucji kredytowych z krajów spoza UE
Number of subsidiaries of credit institutions from third countries

A.22. Aktywa ogółem instytucji kredytowych z większościowym udziałem kapitału zagranicznego z krajów UE
Total assets of subsidiaries of credit institutions from EU countries

A.23. Aktywa ogółem instytucji kredytowych z większościowym udziałem kapitału zagranicznego z krajów spoza UE
Total assets of subsidiaries of credit institutions from third countries

A.24. Ludność (średnia liczba w okresie)
Population (average figure for the period)

A.25. Produkt Krajowy Brutto w cenach bieżących
Gross domestic product at market price

B. Dane krajowe

B.I. Banki ogółem
Banks, total

B.I.1. Banki ogółem – aktywa (netto)
Banks, total - assets (net)

B.I.2. Banki ogółem – wartość udzielonych kredytów i pożyczek brutto oraz wartość rezerw na kredyty i pożyczki
Banks, total - value of granted loans and credits, gross and value of provisions for loans and credits

B.I.3. Banki ogółem – rodzaje kredytów dla sektora niefinansowego
Banks, total - types of loans for non-financial sector

B.I.4. Banki ogółem – przeznaczenie kredytów dla przedsiębiorstw
Banks, total - purposes of loans for enterprises

B.I.5. Banki ogółem – rodzaje i przeznaczenie kredytów dla gospodarstw domowych
Banks, total - types and purposes of household loans

B.I.6. Banki ogółem – kredyty udzielone na finansowanie nieruchomości
Banks, total - real estate financing loans

B.I.7. Banki ogółem – pasywa (netto)
Banks, total - net liabilities

B.I.8. Banki ogółem – wartość depozytów
Banks, total - value of deposits

B.I.9. Banki ogółem – wartość pozycji pozabilansowych
Banks, total - value of off-balance sheet items

B.I.10. Banki ogółem – przychody i koszty
Banks, total - revenues and costs

B.I.11. Banki ogółem – wyniki i wskaźniki finansowe
Banks, total - financial results and indicators

B.II. Banki komercyjne
Commercial banks

B.II.1. Banki komercyjne – aktywa (netto)
Commercial banks - assets (net)

B.II.2. Banki komercyjne – wartość udzielonych kredytów i pożyczek brutto oraz wartość rezerw na kredyty i pożyczki
Commercial banks - value of granted loans and credits, gross and value of provisions for loans and credits

B.II.3. Banki komercyjne – rodzaje kredytów dla sektora niefinansowego
Commercial banks - types of loans for non-financial sector

B.II.4. Banki komercyjne – przeznaczenie kredytów dla przedsiębiorstw
Commercial banks - purposes of loans for enterprises

B.II.5. Banki komercyjne – rodzaje i przeznaczenie kredytów dla gospodarstw domowych
Commercial banks - types and purposes of household loans

B.II.6. Banki komercyjne – pasywa (netto)
Commercial banks - net liabilities

B.II.7. Banki komercyjne – wartość depozytów
Commercial banks - value of deposits

B.II.8. Banki komercyjne – wartość pozycji pozabilansowych
Commercial banks - value of off-balance sheet items

B.II.9. Banki komercyjne – przychody i koszty
Commercial banks - revenues and costs

B.II.10. Banki komercyjne – wyniki i wskaźniki finansowe
Commercial banks - financial results and indicators

B.III. Banki spółdzielcze
Cooperative banks

B.III.1. Banki spółdzielcze – aktywa (netto)
Cooperative banks - assets (net)

B.III.2. Banki spółdzielcze – wartość udzielonych kredytów i pożyczek brutto oraz wartość rezerw na kredyty i pożyczki
Cooperative banks - value of granted loans and credits, gross and value of provisions for loans and credits

B.III.3. Banki spółdzielcze – rodzaje kredytów dla sektora niefinansowego
Cooperative banks - types of loans for non-financial sector

B.III.4. Banki spółdzielcze – przeznaczenie kredytów dla przedsiębiorstw
Cooperative banks - purposes of loans for enterprises

B.III.5. Banki spółdzielcze – rodzaje i przeznaczenie kredytów dla gospodarstw domowych
Cooperative banks - types and purposes of household loans

B.III.6. Banki spółdzielcze – pasywa (netto)
Cooperative banks - net liabilities

B.III.7. Banki spółdzielcze – wartość depozytów
Cooperative banks - value of deposits

B.III.8. Banki spółdzielcze – wartość pozycji pozabilansowych
Cooperative banks - value of off-balance sheet items

B.III.9. Banki spółdzielcze – przychody i koszty
Cooperative banks - revenues and costs

B.III.10. Banki spółdzielcze – wyniki i wskaźniki finansowe
Cooperative banks - financial results and indicators

B.IV. Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów
Five commercial banks with the largest value of assets

B.IV.1. Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów – aktywa (netto)
Five commercial banks with the largest value of assets - assets (net)

B.IV.2. Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów – wartość udzielonych kredytów i pożyczek brutto oraz wartość rezerw na kredyty i pożyczki
Five commercial banks with the largest value of assets - value of granted loans and credits, gross and value of provisions for loans and credits

B.IV.3. Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów – rodzaje kredytów dla sektora niefinansowego
Five commercial banks with the largest value of assets - types of loans for non-financial sector

B.IV.4. Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów – przeznaczenie kredytów dla przedsiębiorstw
Five commercial banks with the largest value of assets - purposes of loans for enterprises

B.IV.5. Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów – rodzaje i przeznaczenie kredytów dla gospodarstw domowych
Five commercial banks with the largest value of assets - types and purposes of household loans

B.IV.6. Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów – pasywa netto
Five commercial banks with the largest value of assets - net liabilities

B.IV.7. Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów – wartość depozytów
Five commercial banks with the largest value of assets - value of deposits

B.IV.8. Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów – wartość pozycji pozabilansowych
Five commercial banks with the largest value of assets - value of off-balance sheet items

B.IV.9. Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów – przychody i koszty
Five commercial banks with the largest value of assets - revenues and costs

B.IV.10. Pięć banków komercyjnych o największej wartości aktywów – wyniki i wskaźniki finansowe
Five commercial banks with the largest value of assets - financial results and indicators

B.V. Banki prowadzące usługi powiernicze
Banks running custodian services

B.V.1. Banki prowadzące usługi powiernicze – aktywa (netto)
Banks running custodian services - assets (net)

B.V.2. Banki prowadzące usługi powiernicze – wartość udzielonych kredytów i pożyczek brutto oraz wartość rezerw na kredyty i pożyczki
Banks running custodian services - value of granted loans and credits, gross and value of provi-sions for loans and credits

B.V.3. Banki prowadzące usługi powiernicze – rodzaje kredytów dla sektora niefinansowego
Banks running custodian services - types of loans for non-financial sector

B.V.4. Banki prowadzące usługi powiernicze – przeznaczenie kredytów dla przedsiębiorstw
Banks running custodian services - purposes of loans for enterprises

B.V.5. Banki prowadzące usługi powiernicze – rodzaje i przeznaczenie kredytów dla gospodarstw domowych
Banks running custodian services - types and purposes of household loans

B.V.6. Banki prowadzące usługi powiernicze – pasywa (netto)
Banks running custodian services - net liabilities

B.V.7. Banki prowadzące usługi powiernicze – wartość depozytów
Banks running custodian services - value of deposits

B.V.8. Banki prowadzące usługi powiernicze – wartość pozycji pozabilansowych
Banks running custodian services - value of off-balance sheet items

B.V.9. Banki prowadzące usługi powiernicze – przychody i koszty
Banks running custodian service - revenues and costs

B.V.10. Banki prowadzące usługi powiernicze – wyniki i wskaźniki finansowe
Banks running custodian service - financial results and indicators

B.VI. Banki giełdowe
Banks listed on Warsaw Stock Exchange

B.VI.1. Banki giełdowe – aktywa (netto)
Banks listed on Warsaw Stock Exchange - assets (net)

B.VI.2. Banki giełdowe – wartość udzielonych kredytów i pożyczek brutto oraz wartość rezerw na kredyty i pożyczki
Banks listed on Warsaw Stock Exchange - value of granted loans and credits, gross and value of provisions for loans and credits

B.VI.3. Banki giełdowe – rodzaje kredytów dla sektora niefinansowego
Banks listed on Warsaw Stock Exchange - types of loans for non-financial sector

B.VI.4. Banki giełdowe – przeznaczenie kredytów dla przedsiębiorstw
Banks listed on Warsaw Stock Exchange - purposes of loans for enterprises

B.VI.5. Banki giełdowe – rodzaje i przeznaczenie kredytów dla gospodarstw domowych
Banks listed on Warsaw Stock Exchange - types and purposes of household Lorans

B.VI.6. Banki giełdowe – pasywa (netto)
Banks listed on Warsaw Stock Exchange - net liabilities

B.VI.7. Banki giełdowe – wartość depozytów
Banks listed on Warsaw Stock Exchange - value of deposits

B.VI.8. Banki giełdowe – wartość pozycji pozabilansowych
Banks listed on Warsaw Stock Exchange - value of off-balance sheet items

B.VI.9. Banki giełdowe – przychody i koszty
Banks listed on Warsaw Stock Exchange - revenues and costs

B.VI.10. Banki giełdowe – wyniki i wskaźniki finansowe
Banks listed on Warsaw Stock Exchange - financial results and indicators

B.VII. Banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego
Banks with 100% share of foreign equity

B.VII.1. Banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego – aktywa (netto)
Banks with 100% share of foreign equity - assets (net)

B.VII.2. Banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego – wartość udzielonych kredytów i pożyczek brutto oraz wartość rezerw na kredyty i pożyczki
Banks with 100% share of foreign equity - value of granted loans and credits, gross and value of provisions for loans and credits

B.VII.3. Banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego – rodzaje kredytów dla sektora niefinansowego
Banks with 100% share of foreign equity - types of loans for non-financial sector

B.VII.4. Banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego – przeznaczenie kredytów dla przedsiębiorstw
Banks with 100% share of foreign equity - purposes of loans for enterprises

B.VII.5. Banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego – rodzaje i przeznaczenie kredytów dla gospodarstw domowych
Banks with 100% share of foreign equity - types and purposes of household loans

B.VII.6. Banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego – pasywa (netto)
Banks with 100% share of foreign equity - net liabilities

B.VII.7. Banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego – wartość depozytów
Banks with 100% share of foreign equity - value of deposits

B.VII.8. Banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego – wartość pozycji pozabilansowych
Banks with 100% share of foreign equity - value of off-balance sheet items

B.VII.9. Banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego – przychody i koszty
Banks with 100% share of foreign equity - revenues and costs

B.VII.10. Banki ze 100% udziałem kapitału zagranicznego – wyniki i wskaźniki finansowe
Banks with 100% share of foreign equity - financial results and indicators

B.VIII. Banki zrzeszające
Associating banks

B.VIII.1. Banki zrzeszające – aktywa (netto)
Associating banks - assets (net)

B.VIII.2. Banki zrzeszające – wartość udzielonych kredytów i pożyczek brutto oraz wartość rezerw utworzonych na kredyty i pożyczki
Associating banks - value of granted loans and credits, gross and value of provisions for loans and credits

B.VIII.3. Banki zrzeszające – rodzaje kredytów dla sektora niefinansowego
Associating banks - types of loans for non-financial sector

B.VIII.4. Banki zrzeszające – przeznaczenie kredytów dla przedsiębiorstw
Associating banks - purposes of loans for enterprises

B.VIII.5. Banki zrzeszające – rodzaje i przeznaczenie kredytów dla gospodarstw domowych
Associating banks - types and purposes of household loans

B.VIII.6. Banki zrzeszające – pasywa (netto)
Associating banks - net liabilities

B.VIII.7. Banki zrzeszające – wartość depozytów
Associating banks - value of deposits

B.VIII.8. Banki zrzeszające – wartość pozycji pozabilansowych
Associating banks - value of off-balance sheet items

B.VIII.9. Banki zrzeszające – przychody i koszty
Associating banks - revenues and costs

B.VIII.10. Banki zrzeszające – wyniki i wskaźniki finansowe
Associating banks - financial results and indicators

B.IX. Banki samochodowe
Car banks

B.IX.1. Banki samochodowe – aktywa (netto)
Car banks - assets (net)

B.IX.2. Banki samochodowe – wartość udzielonych kredytów i pożyczek brutto oraz wartość rezerw utworzonych na kredyty i pożyczki
Car banks - value of granted loans and credits, gross and value of provisions for loans and credits

B.IX.3. Banki samochodowe – rodzaje kredytów dla sektora niefinansowego
Car banks - types of loans for non-financial sector

B.IX.4. Banki samochodowe – pasywa (netto)
Car banks - net liabilities

B.IX.5. Banki samochodowe – wartość depozytów
Car banks - value of deposits

B.IX.6. Banki samochodowe – wartość pozycji pozabilansowych
Car banks - value of off-balance sheet items

B.IX.7. Banki samochodowe – przychody i koszty
Car banks - revenues and costs

B.IX.8. Banki samochodowe – wyniki i wskaźniki finansowe
Car banks - financial results and indicators

B.X. Banki hipoteczne
Mortgage banks

B.X.1. Banki hipoteczne – aktywa (netto)
Mortgage banks - assets (net)

B.X.2. Banki hipoteczne – wartość udzielonych kredytów i pożyczek brutto oraz wartość rezerw utworzonych na kredyty i pożyczki
Mortgage banks - value of granted loans and credits, gross and value of provisions for loans and credits

B.X.3. Banki hipoteczne – rodzaje kredytów dla sektora niefinansowego
Mortgage banks - types of loans for non-financial sector

B.X.4. Banki hipoteczne – pasywa (netto)
Mortgage banks - net liabilities

B.X.5. Banki hipoteczne – wartość depozytów
Mortgage banks - value of deposits

B.X.6. Banki hipoteczne – wartość pozycji pozabilansowych
Mortgage banks - value of off-balance sheet items

B.X.7. Banki hipoteczne – przychody i koszty
Mortgage banks - revenues and costs

B.X.8. Banki hipoteczne – wyniki i wskaźniki finansowe
Mortgage banks - financial results and indicators

SPIS TREŚCI
CONTENTS

Strona

PRZEDMOWA 3
PREFACE

CZĘŚĆ PIERWSZA: KRYZYS *SUBPRIME* W STATYSTYCE OECD 5
THE FIRST PART: THE SUBPRIME CRISIS IN THE OECD's STATICTICS

I. ROLA FINANSÓW W ROZWOJU GOSPODARKI ŚWIATOWEJ 5
THE ROLE OF FINANCES IN THE DEVELOPMENT OF THE WORLD ECONOMY

I.1. Rola wielkich korporacji w globalizacji rynków finansowych 5
The Role of large corporations in the globalization of financial markets

I.1.1. Struktura walutowa pieniądza międzynarodowego 8
The Currency structure of international money

I.2. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a globalna konwergencja gospodarcza 10
Foreign direct investment and the global economic convergence

I.2.1. Największe transnarodowe korporacje finansowe 14
The biggest transnational financial corporations

II. NASTĘPSTWA KRYZYSU *SUBPRIME* W SFERZE REALNEJ 17
CONSEQUENCES OF THE SUBPRIME CRISIS IN THE REAL SPHERE

II.1. Polityka niskiej stopy procentowej a ryzyko kryzysu finansowego 18
The low interest rate policy and the risk of the financial crisis

II.2. Sekurytyzacja wierzytelności a kryzys finansowy 21
The securitization of debt and the financial crisis

II.2.1. Reakcja sektora bankowego na kryzys *subprime* 24
Reaction of the banking sector to the subprime crisis

II.3. Skutki kryzysu subprime dla sektora *general government* 25
Effects of subprime crisis for the general government sector

II.3.1. Produkt krajowy brutto jako miara recesji wywołanej kryzysem *subprime* 26
Gross Domestic Product as the measure of the recession triggered with subprime crisis

II.3.2. Zobowiązania brutto sektora instytucji rządowych i samorządowych 29
Gross liabilities of the general government sector

II.3.3. Następstwa kryzysu *subprime* w sferze regulacyjnej 33
Consequences of the subprime crisis in the regulatory sphere

II.4. Następstwa kryzysu *subprime* w sferze realnej gospodarki krajów OECD 36
Consequences of the subprime crisis in the real sphere of economy of the OECD countries

II.4.1. Koniunktura a dynamika nakładów inwestycyjnych na środki trwałe 37
The economic situation and dynamics of investments on fixed assets

II.4.2. Wpływ dekoniunktury na rynek pracy 43
Influence of the downturn on the labour market

III. PROFIL POLSKIEJ GOSPODARKI W CZASIE KRYZYSU *SUBPRIME* 49
RANGE OF THE POLISH ECONOMY DURING THE SUBPRIME CRISIS

III.1. Ruchy gorącego pieniądza a notowania złotego wobec głównych walut 49
Movements of the hot money and the Polish zloty exchange rates towards main currencies

III.2. Dynamika produktu krajowego brutto i jej komponenty 51
Dynamics of the gross domestic product and its components

III.2.1. Wpływ handlu zagranicznego na polski PKB 54
Influence of the foreign trade to Polish GDP

III.2.2. Koniunktura w budownictwie mieszkaniowym 56
The economic situation in the housing industry

III.3. Rynek pracy w Polsce 59
The labour market in Poland

III.3.1. Aktywność zawodowa Polaków 59
Occupational activity of Poles

III.3.2. Dochody gospodarstw domowych jako koszty pracy 61
Profits of households as labours cost

III.3.3. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw 64
Financial standing of enterprises

III.3.4. Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie SA 66
The Warsaw Stock Exchange

CZĘŚĆ DRUGA: SEKTOR BANKOWY W CZASIE KRYZYSU *SUBPRIME* I RECESJI W SFERZE REALNEJ 71
THE PART TWO THE BANKING SECTOR DURING SUBPRIME CRISIS AND OF RECESSION IN THE REAL SPHERE

IV. W POSZUKIWANIU NOWEGO PARADYGMATU GLOBALNEJ POLITYKI MONETARNEJ 71
IN SEARCH OF THE NEW PARADIGM OF THE GLOBAL MONETARY POLICY

IV.1. Inicjatywy legislacyjne organów nadzoru nad rynkami finansowymi 71
Legislative initiatives of the supervision bodies of financial markets

IV.1.1. Nowe regulacje odnośnie sektora bankowego 73
New regulations in relation to the banking sector

IV.1.2. Ważniejsze normy prawne dotyczące polskiego rynku finansowego w czasie kryzysu 79
More important legal acts concerning the Polish financial market during the crisis

IV. 2. Instrumenty polityki pieniężnej w czasie kryzysu finansowego 81
Instruments of monetary policy during financial crisis

IV.2.1. Pakiety antykryzysowe Narodowego Banku Polskiego 81
Anticrisis packages of the National Bank of Poland

IV.2.2. Podstawowe stopy procentowe 83
Official interest rates

IV.2.3. Rezerwa obowiązkowa 86
The required reserve ratio

IV.2.4. Pozostałe instrumenty sterowania płynnością na rynku międzybankowym 87
Other instruments of liquidity steering in the interbank market

V. POLSKI SEKTOR BANKOWY NA TLE SEKTORA BANKOWEGO UNII EUROPEJSKIEJ 90
Polish banking sector on background of banking sector of the European Union

V.1. Konsolidacja, fuzje i przejęcia banków i innych instytucji kredytowych w Unii Europejskiej 94
Consolidation, mergers and acquisitions of banks and other credit institutions in the European Union

V.2. Aktywa podmiotów finansowych w głównych segmentach rynku finansowego Unii Europejskiej 98
Assets of financial entities in main segments of financial market of the European Union

V.2.1. Aktywa instytucji kredytowych na obszarze Unii Europejskiej 102
Assets of credit institutions in the European Union area

V.2.2. Koncentracja aktywów instytucji kredytowych w Unii Europejskiej 107
Concentration of assets of credit institutions in the European Union

V.2.3. Aktywa instytucji kredytowych prowadzących działalność transgraniczną 110
Assets of credit institutions running cross-border activity

V.3. Depozyty i kredyty gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w Unii Europejskiej 115
Deposits and loans of housholds and enterprises in the European Union

VI. Standing finansowy polskich banków w 2009 r. 124
Financial standing of Polish banks in 2009

VI.1. Struktura podmiotowa sektora bankowego w Polsce 125
Structure of entities in the Polish banking sector

VI.1.1. Inwestorzy zagraniczni w polskim sektorze bankowym 125
Foreign investors in the Polish banking sector

VI.1.2. Sieć dystrybucji produktów bankowych 128
Distribution network of banking products

VI.2. Wyniki finansowe polskiego sektora bankowego 130
Financial results of the Polish banking sector

VI.2.1. Rozmiary akcji kredytowej w czasie spowolnienia wzrostu polskiego PKB 132
Size of credit activity during slow down of growth of the Polish GDP

VI.2.2. Rachunek wyników sektora bankowego 137
Profit and loss account of banking sector

PODSUMOWANIE I WYNIKI 141
CONCLUSION

BIBLIOGRAFIA 143
BIBLIOGRAPHY

SPIS TABLIC W TEKŚCIE 147
LIST OF TABLES IN THE TEXT

SPIS WYKRESÓW 148
LIST OF CHARTS

WYKAZ AKTUALNYCH AKTÓW PRAWNYCH 151
LIST OF CURRENT LEGAL ACTS

SŁOWNICZEK POJĘĆ 155
VOCABULARY

ANEKS STATYSTYCZNY (dostępny wyłącznie w wersji elektronicznej w formacie XLS) 157
STATISTICAL ANNEX *(available only electronically in XLS format)*

SPIS TREŚCI 163
CONTENTS

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH I SKRÓTÓW UŻYWANYCH W PUBLIKACJI
SYMBOLS AND ABBREVIATIONS USED IN PUBLICATION

Znaki umowne
Symbols

Kreska (–) − zjawisko nie wystąpiło.
magnitude zero.

Zero: (0) − zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5;
magnitude not zero, but less than 0,5 of a unit;

(0,0) − zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05.
magnitude not zero, but less than 0,05 of a unit.

Kropka (.) − zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych.
data not available or not reliable.

Znak x − wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe.
not applicable.

Znak * − oznacza, że dane zostały zmienione w stosunku do już opublikowanych.
data revised.

Znak # − oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej.
data may not be published due to the necessity of maintaining statistical confidentiality in accordance with the Law on Public Statistics.

„W tym” − oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.
„Of which” indicates that not all elements of the sum are given.

Comma (,) − *used in figures represents the decimal points.*

Skróty
Abbreviations

tys. = tysiąc
thous. = *thousand*

mln = milion
million

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła.
When publishing CSO data please indicate source.